

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE

**ADANA İLİNDE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE
GELECEĞİ**

Yrd.Doç.Dr. Mehmet Reşit SEVİNÇ
Doç.Dr. Müge KANTAR DAVRAN

Bu çalışma Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı'nda
"Doktora Tezi" olarak yürütülmüştür.

YAYIN NO: 283

ISBN: 978-605-9175-70-8

ÖZET

Mevsimlik tarım işçiliği gerek ortaya çıkış sebepleri, gerekse yarattığı etkileri ile çok boyutlu nitelikler taşımaktadır ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde varlığını koruyan bir olgudur. Dünya Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre dünyada yaklaşık 400 milyon mevsimlik tarım işçisi bulunduğu tahmin edilmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (ÇSGB) raporlarında ise Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi sayısının 1 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir.

Yapılan saha araştırmasında Adana İli'nde gezici mevsimlik tarım işçisi sayısının 30 binin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Önceki yıllarda ek gelir ve gezme amacıyla, sadece yetişkinler tarafından yapılan mevsimlik tarım işçiliği, günümüzde özellikle kadın ve çocuklar tarafından yapılan bir meslek, yaşam tarzı haline gelmiştir. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik hazırlanan METİP Projesi (Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı) çok kapsamlı bir uygulama olmakla beraber, Adana İli'nde gerek yetersiz personel nedeniyle gerekse mevsimlik tarım işçilerinin ilgisizliği nedeniyle amacına ulaşamamıştır. İşçiler her geçen gün kötüye giden olumsuz çalışma koşulları nedeniyle, artan çocuk işçiliği ve kayıt dışı çalıştırılma durumu ile karşı karşıyadır.

Mevsimlik tarım işçiliğinde işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi çalışmaları ile beraber, işçilerin göçle memleketlerini terk etmelerinin de önlenmesi veya göçlerin asgariye indirilmesi gerekmektedir. Bunun için işçilerin yoğun olarak geldiği illerde müdahaleci bölgesel kalkınma yaklaşımıyla, toplumsal temelli ekonomik kalkınma planları uygulanmalıdır. Böylece toplumsal yapıda sağlanacak olumlu değişimler, uygulanacak kalkınma planlarının başarısını da artıracaktır. İşçilerin önemli bir kısmını kadın olması nedeniyle, kadın bireylerin eğitilmesi ve kadın ağırlıklı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Tarım İşçiliği, Göç, Toplumsal Cinsiyet, Adana.

ABSTRACT

Seasonal agricultural labor carries multidimensional qualities both in its reasons of emergence and the effects it created; and it is a phenomenon that already existed in both developed and developing countries. According to International Labor Office (ILO) it is estimated that there are about 400 million seasonal agricultural workers in the world. In the Ministry of Labor and Social Security (MLSS) reports it is estimated that the number of seasonal agricultural workers is about 1 million in Turkey.

In the fieldwork carried out, it is ascertained that the number of travelling seasonal agricultural workers is above 30 thousand in Adana Province. In the previous years seasonal agricultural labor was made on the purpose of side income and travelling only by adults but today it has been carried out as a job especially by children and women and has become a lifestyle. Although it is a comprehensive application, METİP project (Reform Strategy and Action Plan of Work and Social Life of Seasonal Migrant Agricultural Workers) that has been prepared towards improvement of living and working conditions for workers failed to reach its goal because of insufficient staff or indifference of seasonal agricultural workers in Adana Province. Due to the adverse working conditions worsening every day, workers are faced with growing child labor and unregistered employment.

It is necessary to improve the living and working conditions of workers and prevent the migration of workers from their hometowns or minimizing this migration. For that reason in the provinces that contain large numbers of workers, community-based economic development plans should be implemented with the approach of interventionist regional development. Thereby, positive changes provided in the social structure would significantly enhance the success of development plans to be implemented. Due to a significant proportion of female workers, education of female members and developing women-based politics become more of an issue.

Key Words: Seasonal Agricultural Labor, Migration, Gender, Adana

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR ÖZETİ	5
2.1. Göç İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	5
2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Yapılan Çalışmalar	6
3. METOD VE MATERYAL	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Metod.....	9
3.2.1. Kuramsal çerçeve.....	9
3.2.2. Araştırma alanının seçimi	10
3.2.3. Anket formu hazırlama	10
3.2.4. Bireysel görüşme yapılacak mevsimlik tarım işçilerinin seçimi	11
3.2.5. Odak grup görüşmeleri	14
3.2.6. Bireysel görüşmelerin yapıldığı dönem.....	14
3.2.7. Verilerin analizi	14
3.2.7.1. Normallik testi	15
3.2.7.2. T – testi	16
3.2.7.3. Levene testi.....	16
3.2.7.4. Tek yönlü varyans analizi testi (One Way ANOVA).....	16
3.2.7.5. Ki – kare testi.....	17
3.2.7.6. Korelasyon analizi	17
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	19
4.1. Çadır Yerleşim Alanları İle İlgili Bulgular.....	19
4.1.1. Çadır yerleşim alanı sayısı	19
4.1.2. Çadır yerleşim alanlarının temel nitelikleri	19
4.2. İşçilerin Sosyo - Demografik Bilgileri	26
4.2.1. Daimi yaşam yerleri (kır –kent).....	26
4.2.2. Cinsiyet	29
4.2.3. Yaş	29
4.2.4. Aile biçimi ve medeni durum	30
4.2.5. Evlilik kararı, ilk evlilik yaşı, nikah biçimi ve çok eşlilik.....	31

4.2.6. Ortalama çocuk sayısı.....	33
4.2.7. Eğitim düzeyi.....	34
4.2.8. Meslek	36
4.3. Yaşam Koşulları.....	37
4.3.1. Göç dönemleri ve yerleri	37
4.3.2. Ulaşım.....	38
4.3.3. Barınma	38
4.3.3.1. Barınmada METİP alanlarının tercih edilmeme nedenleri	39
4.3.3.2. Çadırların nitelikleri	42
4.3.3.3. Çadır alanlarında elektrik ve su imkanı	46
4.3.4. Beslenme	47
4.3.5. Sağlık.....	48
4.3.6. Eğitim	49
4.3.6.1. Eğitim ile ilgili düzenlemeler.....	50
4.3.6.2. Okul çağındaki çocuk sayısı.....	50
4.3.6.3. Çocukların eğitim durumu	50
4.3.6.4. Çocukların okula devam durumları.....	51
4.3.6.5. Çocukların okula devamları ile ilgili ailelerin görüşleri	54
4.3.6.6. Çocukların okula devamları ile ilgili öğretmenlerin görüşleri.....	56
4.3.6.7. Çocukların, okula devam etmeleri ile ilgili görüşleri.....	57
4.3.7. Çadır alanlarının güvenliği	58
4.4. Çalışma Koşulları	60
4.4.1. Çalışma koşulları ile ilgili hukuki düzenlemeler.....	60
4.4.2. Mevsimlik tarım işçiliğine başlamada etkili olan kişiler.....	61
4.4.3. Mevsimlik tarım işçiliğine başlama yaşı	62
4.4.3.1. Çocuk işçiliği, istismarı ve emeğinin sömürülmesi	63
4.4.3.2. Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliği.....	65
4.4.4. İş bulma şekli.....	67
4.4.5. Yapılan işler ve çalışma saatleri	70
4.4.6. Çalışılan yer ve ürün tercihi	71
4.4.7. Ücret belirleme ve ücretlendirme sistemi.....	73
4.4.8. Sosyal güvenlik kaydı.....	75
4.4.9. Örgütlenme ve toplu hareket	76
4.5. Ekonomik Bulgular	77
4.5.1. Mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri	77
4.5.2. Hane halkı geliri ve gelir kaynakları	79
4.5.3. Arazi varlığı.....	80

4.5.4. Hayvan varlığı	82
4.5.5. Ev ve taşıt varlığı	82
4.5.6. Hanelerin borçları ve borçlanma nedenleri.....	83
4.6. Toplumsal İlişkiler.....	83
4.6.1. Aile ve akrabalar ile ilişkiler (Birincil ilişkiler)	84
4.6.1.1. Ailede karar süreçlerine katılım	85
4.6.1.2. Ailede cemaat – aşiret bağı ve aidiyet duygusu	86
4.6.1.3. Ailede yardımlaşma ve dayanışma	88
4.6.2. Çadır yerleşim alanındaki diğer işçiler ile ilişkiler	90
4.6.3. Köylüler ile ilişkiler	91
4.6.4. İşçilerin sorunlarını paylaştığı kişiler	94
4.6.5. Boş zamanları değerlendirme	95
4.7. Cinsiyet Rollerine.....	97
4.7.1. Kadın ve erkeğin aile içerisindeki en önemli görevleri	97
4.7.2. İşçilerin kadınların çalışmaları ile ilgili düşünceleri	98
4.7.3. Kadın ve erkek mesleklerinde aranan özellikler	99
4.8. İşçilerin Mevsimlik İşçilikten Memnuniyet Düzeyleri.....	99
4.8.1. İşçilerin mevsimlik işçilikten ekonomik ve niteliksel memnuniyetleri	99
4.8.2. İşçilerin mevsimlik işçilikte sosyo – kültürel ilişkiler açısından memnuniyetleri	102
4.9. İşçilerin Beklentileri	104
4.9.1. Kendileri ile ilgili beklentileri	104
4.9.1.1. Yaşamak istedikleri yer	104
4.9.1.2. Sahip olmayı istedikleri meslekler	107
4.9.2. Çocukları için beklentileri	109
4.9.2.1. Çocuklarının aile kurmaları ile ilgili beklentileri	109
4.9.2.2. Çocuklarının meslekleri ile ilgili beklentileri.....	110
4.9.2.3. Çocuklarının geleceği ve onların geleceğine katkı yapmış yapmadıkları hakkındaki düşünceleri	111
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	113
5.1. Sonuç	113
5.2. Öneriler.....	119
KAYNAKLAR.....	127
EKLER	133
EK – 1: Anket Formu	134
EK – 2: İlçe Kaymakamlıklarına Gönderilen Bilgi Formu ve Cevapları	158
EK – 3: Adana İŞKUR Bilgi Formu.....	165
EK – 4: Başbakanlık METIP Genelgesi	167

EK – 5: Milli Eğitim Bakanlığı 5410 Sayılı Genelgesi.....	170
EK – 6: İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Gönderilen Bilgi Formu	173
EK – 7: ÇSGB Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği	176
EK – 8: Mevsimlik Tarım İşİ Sözleşmesi	180

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Araştırma alanını oluşturan ilçeler ve köyler	10
Çizelge 3.2. Kaymakamlık kayıtlarına göre ilçelerdeki işçi sayısı.....	12
Çizelge 3.3.Valilik kayıtlarına göre ilçelerdeki işçi sayısı	12
Çizelge 3.4. İlçelerdeki tahmini işçi sayısı	13
Çizelge 3.5. İlçelere göre görüşülen işçi sayısı	14
Çizelge 3.6. Odak grup görüşmesi bilgileri	14
Çizelge 3.7. Doğrulayıcı istatistiklerdeki hatalar	15
Çizelge 4.1. İlçelere göre çadır yerleşim alanları ve görüşülen çadır sayıları.....	19
Çizelge 4.2. Cinsiyete göre işçilerin geldiği iller	26
Çizelge 4.3. İşçilerin daimi yaşam alanları (Kır – kent).....	27
Çizelge 4.4. Ailelerin göç nedenleri	28
Çizelge 4.5. İllere göre ailelerin göç nedenleri.....	28
Çizelge 4.6. İlçelere göre işçilerin cinsiyet dağılımı	29
Çizelge 4.7. İşçilerin yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı	30
Çizelge 4.8. Cinsiyete göre medeni durum.....	31
Çizelge 4.9. İşçilerin evlilik kararını verme şekli.....	31
Çizelge 4.10. Kadınların ilk evlilik yaşının, Türkiye ortalaması ile karşılaştırılması	31
Çizelge 4.11. Erkeklerin ilk evlilik yaşının, Türkiye ortalaması ile karşılaştırılması	32
Çizelge 4.12. Cinsiyete göre ilk evlilik yaşı grupları	32
Çizelge 4.13. İşçilerde akraba evliliği durumu.....	32
Çizelge 4.14. İşçilerde resmi nikâh durumu	33
Çizelge 4.15. İllere göre işçilerin ortalama çocuk sayıları	34
Çizelge 4.16. İşçilerin eğitim düzeylerinin cinsiyete göre dağılımı	35
Çizelge 4.17. Cinsiyet ve eğitim düzeyi Ki – kare testi	35
Çizelge 4.18. İşçilerin eğitim düzeylerinin yaş gruplarına göre dağılımı	35
Çizelge 4.19. Mevsimlik tarım işçilerinin ikinci meslekleri	37
Çizelge 4.20. Çadırlarda kalan ortalama kişi sayıları	39
Çizelge 4.21. Çadırlarda yapılan yemekler	48
Çizelge 4.22. İşçilerdeki genel sağlık sorunları.....	48
Çizelge 4.23. İşçilerin çalışırken yakalandığı sağlık sorunları	49
Çizelge 4.24. İşçilerin çalışırken risk olarak gördüğü sağlık sorunları	49
Çizelge 4.25. Okul çağındaki çocukların eğitim durumu	51
Çizelge 4.26. Okul çağındaki çocukların yaş grubuna göre dağılımı.....	51
Çizelge 4.27. İşçilere göre çocukların okula devam etmeme nedenleri	52
Çizelge 4.28. İşçilerin kız çocukları için istediği eğitim düzeyi	55
Çizelge 4.29. İşçilerin kız çocuklarının okumalarını istememe nedenleri	55
Çizelge 4.30. İşçilerin erkek çocukları için istediği eğitim düzeyi	56
Çizelge 4.31. Çocuk işçilere göre yaşamlarını değiştirecek unsurlar.....	57
Çizelge 4.32. Cinsiyete göre çadır alanlarında can güvenliği endişesi	58
Çizelge 4.33. Can güvenliği endişesi Ki – kare testi	59
Çizelge 4.34. Cinsiyete göre işçilerin can güvenliği endişelerinin nedenleri.....	59
Çizelge 4.35. Cinsiyete göre mevsimlik tarım işçiliğine başlamada etkili kişiler.....	61
Çizelge 4.36. Ebeveynlerin mevsimlik tarım işçiliğine başlamasında etkili kişiler.....	62
Çizelge 4.37. İşçilerin çocuklarının bu işe devam etmeleri ile ilgili beklentileri.....	62
Çizelge 4.38. Cinsiyete göre mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı	62
Çizelge 4.39. Ebeveynlerinin mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı	62
Çizelge 4.40. Yaş grubuna göre mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı	63
Çizelge 4.41. Yaş grupları ortalama işe başlama yaşı, One - Way Anova Testi.....	63
Çizelge 4.42. İşçilerin yaptığı işler	70

Çizelge 4.43. İşçilerin çalışmak istedikleri il	71
Çizelge 4.44. Çalışılmak istenen il, Ki – kare testi	72
Çizelge 4.45. İşçilerin çalışmak istedikleri tarımsal ürün	72
Çizelge 4.46. Çalışılmak istenen ürün, Ki – kare testi	73
Çizelge 4.47. İşçilerin çalışmak istediği ürünü tercih nedenleri	73
Çizelge 4.48. Cinsiyete göre işçilerin ortalama günlük ücretleri	74
Çizelge 4.49. Yaş gruplarına göre işçilerin ortalama günlük ücretleri.....	75
Çizelge 4.50. Cinsiyete göre işçilerin mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri.....	77
Çizelge 4.51. Mevsimlik tarım işçiliğine başlama nedeni Ki – kare testi.....	78
Çizelge 4.52. İllere göre işçilerin mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri	78
Çizelge 4.53. Yaş gruplarına göre mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri	78
Çizelge 4.54. Ortalama hane halkı gelirlerinin gelir gruplarına göre dağılımı	79
Çizelge 4.55. Hane halkı sayısı ve hane geliri ilişkisi, Korelasyon analizi.....	79
Çizelge 4.56. Cinsiyete göre işçilerin ortalama yıllık gelir kaynakları	80
Çizelge 4.57. İşçilerin tasarruf yapamama nedenleri	80
Çizelge 4.58. Arazi sahibi olan ailelerin illere dağılımı.....	80
Çizelge 4.59. Ailelerin arazi işlememe nedenleri	81
Çizelge 4.60. Tarımsal faaliyette bulunan ailelerin yetiştirdikleri ürünler	81
Çizelge 4.61. İşçi ailelerinin hayvan varlığı.....	82
Çizelge 4.62. Ailelerin arabalarının gruplandırılmış değerleri	82
Çizelge 4.63. Ailelerin evlerinin ekonomik değeri	83
Çizelge 4.64. İşçi ailelerinin borçlanma nedenleri	83
Çizelge 4.65. Ekonomik kararlarda yetkili olan aile fertleri	85
Çizelge 4.66. Sosyal kararlarda yetkileri olan aile fertleri	86
Çizelge 4.67. İşbölümünde aile fertlerinin sorumluluk alanları.....	86
Çizelge 4.68. İşçilerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre aşiret mensuplukları.....	87
Çizelge 4.69. İşçilerin akrabaları ile ilişki düzeyleri.....	88
Çizelge 4.70. Akrabalar ile ilişkiler Ki – kare testi	89
Çizelge 4.71. İşlerin akrabalık ilişkilerinin değişimi	89
Çizelge 4.72. Geçmişe göre akrabalarla ilişkilerin değişimi, Ki – kare testi	89
Çizelge 4.73. İşçi ailelerinin akrabalarından yardım alma konuları.....	90
Çizelge 4.74. İşçilerin diğer çadırdaki işçiler ile görüşme durumları	90
Çizelge 4.75. Çadır alanındaki diğer işçiler ile görüşme, Ki – kare testi.....	90
Çizelge 4.76. İşçilerin köylülerle ilişkileri	91
Çizelge 4.77. Köylüler ile ilişkiler, Ki – kare testi.....	91
Çizelge 4.78. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle ilişki düzeyleri	92
Çizelge 4.79. İşlerin geçmiş yıllara göre köylülerle ilişkilerinin değişimi	92
Çizelge 4.80. İşçilerin köylülerle sorun yaşayıp yaşamama durumu	92
Çizelge 4.81. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle sorun yaşama durumları	92
Çizelge 4.82. Cinsiyete göre işçilerin köylülerle sorun yaşadığı konular	93
Çizelge 4.83. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle sorun yaşadığı konular.....	94
Çizelge 4.84. İşçilerin köylülerle iletişim kurdukları ve yardım aldıkları olaylar	94
Çizelge 4.85. İşçilerin iş ile ilgili sorunlarını paylaştığı kişiler	95
Çizelge 4.86. İşçilerin çadır alanında boş zamanlarını değerlendirme biçimleri	95
Çizelge 4.87. İşçilerin memlekette boş zamanlarını değerlendirme biçimleri	96
Çizelge 4.88. Çadır alanında en çok izlenen televizyon programları.....	97
Çizelge 4.89. Memlekette en çok izlenen televizyon programları	97
Çizelge 4.90. Erkeklerin aile içerisindeki en önemli görevleri	98
Çizelge 4.91. Kadınların aile içerisindeki en önemli görevleri.....	98
Çizelge 4.92. İşçilerin kadınların çalışmaları ile ilgili düşünceleri.....	98

Çizelge 4.93. İşçilerin kadınların çalışmalarını istememe nedenleri.....	98
Çizelge 4.94. Erkeklerin mesleklerinde aranan özellikler	99
Çizelge 4.95. Kadınların mesleklerinde aranan özellikler.....	99
Çizelge 4.96. İşçilerin mevsimlik tarım işçiliğinden ekonomik memnuniyetleri.....	99
Çizelge 4.97. İşçilerin mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnuniyetleri.....	100
Çizelge 4.98. Mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnun olma nedenleri.....	100
Çizelge 4.99. Mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnun olmama nedenleri	100
Çizelge 4.100. İşçilerin düzenli işleri olsa mevsimlik tarım işçiliği yapma düşünceleri ..	101
Çizelge 4.101. İşçilerin çevrelerine göre ekonomik düzeylerini nasıl gördükleri.....	101
Çizelge 4.102. İşçilerin ekonomik düzeylerinin önceki yıllara göre değişimi	101
Çizelge 4.103. İşçilerin ekonomik düzeylerinin değişeceğine olan inançları	101
Çizelge 4.104. Memleketten çıkınca toplumsal baskının azalma durumu	102
Çizelge 4.105. Toplumsal baskı açısından rahatlama, Ki – kare testi	102
Çizelge 4.106. İşçilerin yaşamak istedikleri yer.....	105
Çizelge 4.107. Çalışmaya gidilen yere yerleşme isteği, Ki - kare.....	105
Çizelge 4.108. Yaş grubuna göre işçilerin çalışılan yere yerleşme isteği	105
Çizelge 4.109. İşçilerin yerleşmek istedikleri il	105
Çizelge 4.110. İşçilerin kırsal ve kentsel ayrıma göre yaşamak istedikleri yer	106
Çizelge 4.111. Yaşamak istenen yer (kır – kent), Ki – kare testi	106
Çizelge 4.112. Yaş grubuna göre işçilerin yaşamak istedikleri yer.....	106
Çizelge 4.113. Yaş grubuna göre yaşamak istenen yer, Ki – kare testi.....	107
Çizelge 4.114. İşçilerin sahip olmayı istedikleri meslekler.....	107
Çizelge 4.115. Yaş grubuna göre işçilerin yaşamlarını değiştirmek için ihtiyaç duydukları unsurlar	107
Çizelge 4.116. Yeterince para olması durumunda parayı değerlendirme düşüncesi.....	108
Çizelge 4.117. Yaş grubuna göre işçilerin parayı değerlendirme düşünceleri	108
Çizelge 4.118. İşçilerin çocukları için istedikleri ortalama ilk evlilik yaşı	109
Çizelge 4.119. Yaş grubuna göre çocukları için istedikleri ortalama evlilik yaşı.....	109
Çizelge 4.120. İşçilerin kız çocukları için istedikleri evlilik biçimi.....	110
Çizelge 4.121. İşçilerin erkek çocukları için istedikleri evlilik biçimi.....	110
Çizelge 4.122. İşçilerin kız çocukları için istediği meslekler.....	110
Çizelge 4.123. İşçilerin erkek çocukları için istediği meslekler.....	111
Çizelge 4.124. Çocukların mevsimlik tarım işçiliği yapması ile ilgili memnuniyetleri....	111
Çizelge 4.125. Çocukların mevsimlik tarım işçiliğine devam etme durumları ile ilgili beklentileri.....	111
Çizelge 4.126. Çocukları için iyi bir gelecek hazırlayıp hazırlamama konusundaki düşünceleri.....	112
Çizelge 4.127. İşçilerin çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamadığını düşünme nedenleri.	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. METİP çadır alanı zemin çalışması	21
Şekil 4.2. METİP çadır alanı etrafının tel örgü ile çevrilmesi (yol kaza riski)	21
Şekil 4.3. METİP çadır alanı etrafının tel örgü ile çevrilmesi (su riski)	22
Şekil 4.4. METİP çadır alanı ortak kullanım alanı (tuvalet)	22
Şekil 4.5. METİP çadır alanı ortak kullanım alanı (banyo)	23
Şekil 4.6. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (zemin sorunu olan).....	24
Şekil 4.7. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (drenaj çukuru yanı)	25
Şekil 4.8. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (dere yanı)	25
Şekil 4.9. Taşıyıcı çocuklar	36
Şekil 4.10. İşçilerin kendi tuvalet – banyo alanı	41
Şekil 4.11. İşçilerin tuvalet olarak kullandıkları alan.....	41
Şekil 4.12. Araştırma alanında çadır görüntüleri	42
Şekil 4.13. Çadır içinden bir görünüm	43
Şekil 4.14. Geniş aileler için hazırlanmış çadır	43
Şekil 4.15. Kamış yalıtımı yapılmış çadırlar	44
Şekil 4.16. Kamış yalıtımlı çadır yerleşim alanı	45
Şekil 4.17. Kamış yalıtımlı asmalı çadırlar	45
Şekil 4.18. Çadır alanlarında temiz su imkânları (boru hattı döşenmiş).....	46
Şekil 4.19. Elde çamaşır yıkayan kadın	47
Şekil 4.20. Çok amaçlı hizmet çadırı	53
Şekil 4.21. İşçi çocukları için yapılan prefabrike okul.....	54
Şekil 4.22. Araştırma alanındaki çocuklar	58
Şekil 4.23. Nevruz’u kutlayan kadınlar	60
Şekil 4.24. Yumurtalık ilçesindeki çocuk işçiler.....	65
Şekil 4.25. Çalışan çocuk işçiler	66
Şekil 4.26. İşçi çocuklarla sohbet – 1	66
Şekil 4.27. İşçi çocuklarla sohbet – 2.....	67
Şekil 4.28. Elci ile sohbet – 1	69
Şekil 4.29. Elci ile sohbet – 2.....	69
Şekil 4.30. Öğlen yemeği yiyen işçiler	71
Şekil 4.31. Nevruzu kutlayan kadın ve çocuklar.....	93
Şekil 4.32. Çadır alanındaki uydu anteni	96
Şekil 4.33. Gülümseyen çocuk – 1	103
Şekil 4.34. Gülümseyen çocuklar – 2.....	103
Şekil 4.35. Gülümseyen çocuklar – 3.....	104

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler Örgütü
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DÜÇ	: Devlet Üretim Çiftliği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İleri
FES	: Friedrich Ebert Stiftung Derneği
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OHAL	: Olağanüstü Hal
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
SPSS	: Statistical Package for Social Science
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK - İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulları

1. GİRİŞ

Göç, insanların yaşadıkları yerleri herhangi bir amaçla uzun veya kısa süreli olarak değiştirmesi olayıdır (Akış ve Akkuş, 2003). Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçlere; “içgöçler”, ulusal sınırların dışına taşan göçlere ise; “dış göçler” denilmektedir.

Emek göçü, gelişmiş ülkelerin işgücü ihtiyaçlarını resmi bir sömürü düzeni içinde yürütmelerini sağlarken gelişmekte olan ülkelerde de yoksulluk ve işsizlikle mücadele edenlere bir umut kapısı aralar gibi görünmektedir. Özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak gerçekleşen emek göçü, işgücü arzıyla talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır. Dünyada yaklaşık 90 milyon insanın mevsimlik işlerde çalışabilme umuduyla ulusal sınırların ötesine geçtiği görülmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) “göç konusunda artık yeni bir çağa girildiğini” açıklaması da bu sürecin bir özeti olarak düşünülmektedir (FES – Friedrich Ebert Stiftung, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre sayıları 300 bin civarında verilen mevsimlik gezici tarım işçilerinin fiilen kayıt dışılar ve çocuklar ile birlikte en az bir milyonluk bir nüfusu kapsadığı tahmin edilmektedir (FES – Friedrich Ebert Stiftung, 2012). Çeşitli sebeplerle yaşadıkları alanları terk ederek göç eden ailelerin bir kısmı gittikleri yerlere daimi yerleşme amacıyla göç etmekle beraber, birçok aile de yılın belli dönemlerinde - özellikle tarım sektöründe - işçilik yapmak amacıyla yaşam alanlarını terk etmekte, işçilik faaliyetleri sona erince tekrar daimi yaşam alanları olan memleketlerine dönmektedirler.

Tarım işçileri büyüklükleri ne kadar olursa olsun başkalarına ait tarımsal işletmelerde emeklerini kiralayarak geçimlerini sağlayan kimselerdir. Tarım işinin özellikleri dikkate alındığında işçilerin aralarındaki en önemli fark işçilerin işletmede devamlı ya da geçici olarak istihdam edilmeleridir. Devamlı işçiler, en az bir üretim yılı işletmede bulunurlar. Geçici işçiler ise, işlerin yoğun olduğu dönemlerde istihdam edilir ve kısa sürelerle çalıştırılırlar (Kaleci, 2007).

Mevsimlik işçi, süreklilik gösteren ancak işin niteliği gereği veya doğa koşullarının gerektirdiği nedenlerle, yılın belirli dönemlerinde faaliyetine bir süre ara verilen iş yerlerinde çalışan işçilerdir (Emiroğlu ve ark., 2007). Mevsimlik tarım işçileri “mahalli” ve “gezici” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Başka bir ifadeyle mahalli işçileri “yöre içi mevsimlik tarım işçileri”, gezici işçileri ise “yöre dışı mevsimlik tarım işçileri” olarak adlandırabiliriz (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak tanımlanan mevsimlik tarım işçileri, dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu oluşturmaktadır (Şimşek, 2012). Hindistan, Pakistan ve Batı Bengal’de tarımda mevsimlik işgücü göçü 1970’lerde tarımda dönüşümün ardından yoğunlaşmıştır ve ihtiyaç duyulan işgücü ülke içindeki geçici göçlerle karşılanmaktadır. Burada işçilerle işverenler arasındaki çalışma ilişkisi enformel olarak yürütülmektedir. Batı Bengal’in bazı bölgelerinde pirinç tarımında kullanılan göçmen emeğinin tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte son otuz yıldır bölgeler arasında mevsimlik göçte büyük bir artış olmuştur. Sadece bir sezonda Barddhama adlı bölgeye 500,000 civarında mevsimlik tarım işçisinin geldiği tahmin edilmektedir (FES – Friedrich Ebert Stiftung, 2012).

Mevsimlik tarım işçiliği gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde varlığını koruyan bir olgudur. Kanada’da 25 – 30 bin, Amerika’da ise resmi olarak 1,5 milyon, resmi olmayan ise 3,5 milyon civarında gezici mevsimlik tarım işçisi olduğu tahmin edilmektedir. Amerika ve Kanada’da mevsimlik tarım işçi ihtiyacı Meksika, Barbados, Jamaika, Trinidad ve Tabago ve bazı Doğu Karayip ülkelerinden gelen işçiler ile sağlanmaktadır. Geçici tarım işçiliğinin yaygın olduğu Avrupa Birliği’nde (AB) 500 bini yabancı olmak üzere 4,5 milyon işçi tarım sektöründe çalışmaktadır. AB üyesi İspanya, Fransa ve İtalya gibi üye ülkelerde tarımda çalışan geçici işçilerin sayısının düzenli çalışanlardan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin İspanya’nın güneyinde 100 ile 130 bin arasında yabancı işçi meyve toplamada ve seralarda kaçak olarak çalışmaktadır (FES – Friedrich Ebert Stiftung, 2012).

2014 verilerine göre yaklaşık 25,9 milyon istihdam edilen işgücünün yaklaşık %21,0’ını tarım işgücü oluşturmaktadır (TÜİK, 2015c). İşgücünün yaklaşık %21,0’ının istihdam edildiği tarım sektöründe, özellikle mevsimlik işçi olarak çalışan grup oldukça ağır koşullarda çalışmaktadır. Bu

işçilerin sayısı konusunda güvenilir bir istatistikî veri, ulusal düzeyde bulunmamaktadır. Tarım işlerinin özelliği gereği mevsimsel iklim koşulları, teknoloji kullanım düzeyi gibi unsurların yanı sıra ülkenin içinde bulunduğu ekonomik konjonktür hareketleri ve siyasi ortam da mevsimlik tarım işçilerinin sayılarında değişikliğe yol açabilmektedir (ÇSGB, 2010).

Türkiye’de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir gönüllü içgöçün yaşandığı görülmektedir (DPT,2001). Özellikle 1950 yılından itibaren kırsalın itici güçleri ve kentin çekici güçleri Türkiye’de kırsaldan kente doğru göçü hızlandırmıştır. Ülkemizde 1927–1950 yılları arasında, toplam nüfus içinde, kırsal nüfusun payı sabit kalmıştır. 1927’de nüfusumuzun %75,8’i kırsal karakterli yörelerde yaşarken aynı oranın 1950 yılında %75 olduğu görülmektedir. 1950’lerden itibaren, kırdan kente göç yoğunlaşmış, toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun %75 olan bu payı 1960’da %68,1’e, 1970’de %61,5’e, 1980’de %56,1’e ve nihayet 1997’de %34,9’a düşmüştür. Görüldüğü gibi, 1950’lerde nüfusun dörtte üçü kırsal karakterli yörelerde yaşarken, yaklaşık 50 yıl içinde bu oran üçte bire gerilemiştir (Dinler, 2008). Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2007 yılında uygulamaya başlamış olduğu “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre; toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun payı 2008’de %25 iken, 2012’de ise %22,7’ye düşmüştür (TÜİK,2014a).

2013 ve 2014 verilerine göre kırsal nüfusun oranı yaklaşık %8,0 olarak belirtilmiştir. Ancak 2012 yılından 2013 yılına geçişte kırsal nüfus oranındaki bu ciddi düşüş (%22,7’den, %8’e) gerçekçi bir durum değildir. 6.12.2012 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6360 numaralı¹ “*On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile ortaya çıkmış bir durumdur. Bu kanunla aslında kırsal niteliği taşıyan birçok yerleşim alanı, ilçelere bağlı mahalle olarak değişmiştir. Bu durum 2013 yılı ve sonrasında kırsal nüfus oranında gerçeği yansıtmayan – görünüşte ciddi bir azalmaya sebep olmuştur.

Feodal yapının gücünü hala koruduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da tek elde toplanan toprak mülkiyetleri, miras hukuku ile sahip olunan tarım arazilerinin küçülmesi, öz sermayenin yetersizliği, iklim koşulları ve coğrafi koşullar sebebiyle; toprak işleme maliyetlerinin yüksekliği ve bu toprakların verimsizliği durumları söz konusudur. Bunun sonucu olarak; kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere, esas yaşam alanlarına tekrar dönmek üzere, tarım işçisi olarak gitme durumunda kalmıştır. İşçiler bu yörelere gezici (mevsimlik) giderek iş aramaktadırlar. Eğer geride bırakma imkânları yok ise tüm aile fertleri ile beraber mevsimlik tarım işçiliği yapacakları ve geçici olarak ikamet edecekleri mekanlara göç etmektedirler.

Yöre içi mevsimlik tarım işçileri, buldukları yerlerde ya da yakın çevrelerde sebze, meyve ve fındık hasat zamanlarında saatlik, günlük ya da iş birimine göre belirlenen ücretlere bağlı olarak çalışırlar. Yöre dışı mevsimlik tarım işçileri ise, işe göre çeşitli yörelere tek başına ya da aileleriyle giden tarım işçileridir (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Özellikle fındık, pamuk, çay, tütün, üzüm, havuç ve şekerpancarı tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgelerine; bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat zamanında Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu Bölgelerinden yüz binlerce gezici ve/veya geçici tarım işçisi aileleri ile birlikte gelmektedir. Bu işçiler geçici (günübirlik) ya da gezici (mevsimlik) işçi diye isimlendirilmektedir (Yıldırak ve ark., 2002). Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerini kapsayan ve tarımsal üretimin yoğun olduğu Çukurova Bölgesi, mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak yapıldığı önemli bölgelerden biridir. Özellikle patates, soğan, narenciye, örtü altı sebze yetiştiriciliği ve karpuz gibi birçok ürünün üretim ve hasat dönemlerinde yoğun olarak mevsimlik tarım işçisi çalıştırılmaktadır. Çalışmada bundan sonra bahsedilecek olan mevsimlik tarım işçileri; göçle yaşam alanlarının dışına çalışmaya giden “gezici mevsimlik tarım işçileri” dir.

¹<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> (Erişim tarihi: 29 Ekim 2014).

Mevsimlik tarım işçilerinin varlığı tarım işletmeleri açısından ucuz işgücü anlamına gelmektedir. Örgütlenmemiş olan ve her türlü çalışma koşulunu sorgusuz kabul etmek zorunda kalan işçilerle çalışan tarım işletmelerinin üretim maliyetleri düşmekte ve tarımsal faaliyetlerinin karlılığı artmaktadır. Ayrıca elcilik sisteminin varlığıyla tarımsal işletme sahipleri işçiler ile muhatap olmamakta, ücret ve çalışma koşulları ile ilgili olarak sadece elçiler ile görüşmektedirler. Gelir kaynağının riske girmesini ya da olumsuz etkilenmesini istemeyen elçiler; çoğunlukla işletme sahipleri lehinde karar alabilmektedirler. Tarımsal işletme sahiplerinin ve elçilerin bu kadar güçlü olmasını sağlayan temel etmenler ise; mevsimlik tarım işçi sayısının her geçen gün artması ve bu işçilerin örgütlenememesidir.

Mevsimlik tarım işçileri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kötü çalışma koşullarına maruz bırakılmıştır. Kötü barınma koşulları, yaşam koşulları, can güvenliği sorunları, sağlık koşulları, düşük ücret, sosyal güvenliğin yokluğu ve uzun çalışma saatleri yanında, yabancı mevsimlik işçiler yerli halkın ırkçı saldırılarına da maruz kalmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin bulunduğu ülkelerde konuyla ilgili olarak yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen; kayıt dışı – kaçak işçi çalıştırma, kötü çalışma ve yaşam koşulları, çocuk işçiliği gibi temel sorunlar varlığını halen korumaktadır. Diğer taraftan, göçle gelen aileler belli bir süre sonra bu yerleşim alanlarını daimi yerleşim alanı olarak kabullenebilmekte ve esas yerleşim yerlerine dönmeyerek göçle geldikleri bu alanlara yerleşmekte ve yaşamlarına buralarda devam etmektedirler.

Mevsimlik tarım işçiliğinden en çok etkilenen aile bireyleri kadınlar ve çocuklardır. Tarım işçiliği ile birlikte, kadının iş yükü ve yaşamsal sorumlulukları daha da artar ve bu duruma gelinen mekândaki fiziksel altyapı eksikliklerinin ortaya çıkardığı sorunlar da eklenir. Mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerde; erkeklerin çoğunun işsiz olması nedeniyle kadın ve çocuklar çalışmak zorundadırlar ve kadınlar ile çocukların elde etmiş olduğu gelir, ailenin bütün bir yıl içerisinde ve çalışılmayan dönemlerde harcanan paranın önemli bir kısmını oluşturur.

Mevsimlik tarım işçiliği birçok aile için gelir kapısı olmasına rağmen, özellikle okul çağındaki çocuklar açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. Çukurova (Davran ve Tok, 2011) ve Türkiye’de yapılmış araştırma sonuçlarına göre (Yıldırak ve ark.,2002) göçle gelen okul çağındaki çocukların eğitimlerine devam edemedikleri ve düşük yevmiye ile anne babalarının yanında çalışmaya başladığı saptanmıştır. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını kolaylaştıran ve hızlandıran bir etmen olarak görülebilir. Eğitimin sürekli kesintiye uğraması çocukların kalifiye mesleklere yönelmesini engellemekte ve kısır döngünün devam etmesine imkân vermektedir. Çocukların göç edilen mekânlardaki sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürmesi, yeterli beslenememeleri ve eğitimlerinden uzak kalmaları; biyolojik, fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Çocukların eğitimlerinin kesintiye uğramaması için göçle geldikleri yerlerdeki okullara devam etmelerine imkân tanınmış olmakla birlikte, ne çocuklar, ne aileler, ne de okuldaki öğretmen ve çocuklar buna istekli olmaktadır.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerin sorunlarının çözülmesine yönelik 2010 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından; Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı açıklanmıştır. Açıklanan planda; ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, iş ve sosyal güvenlik koşulları vb. konular itibariyle, ülkenin uzun vadeli nitelikli işgücünü karşılamak, mevsimlik gezici tarım işçilerini kayıt altına almak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin, özellikle çocukları olmak üzere aile üyelerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi amaç olarak belirtilmiştir. Uygulamada norm ve standardın sağlanması, kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği sağlanması, etkin ve verimli hizmet sunulması amacıyla 24.03.2010 tarihinde 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi¹ yürürlüğe konulmuştur (METİP: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi). Yine özellikle mevsimlik tarım işçisi ailelerin okul çağındaki çocuklarının sorunlarının çözümüne yönelik; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 20 Nisan 2011 tarihinde 5410 sayılı Genelge² yayımlanmıştır. Bu genelge ile gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının

¹<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/slogan/dosyalar/dokuman3> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

²http://mevzuat.meb.gov.tr/html/5410_25.html(Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

eğitime erişimleri ve devamları hususunda; ilgili milli eğitim m¼d¼rl¼klerine ve ilköğretim okulları idarecilerine bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşların MEB ile koordineli olarak çalışmaları da istenmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin takibi ve kayıt altına alınmasının kolaylaştırılmasının sağlanması amacıyla; 27.05.2010 tarihinde Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliđi¹ yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemektir.

Türkiye'deki mevsimlik gezici tarım işçilerinin sorunları çok boyutlu nitelikler taşımaktadır. Bu özelliği itibarıyla, çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından bütünsel yaklaşımdan uzak bir biçimde, kendi görev alanlarına giren konularda mevzuat düzenlemeleri yapılması, sorunlara kökten ve bütünc¼l çözüm getirilmesini sağlayamamaktadır. Yapılan yasal düzenlemeler ve uygulamaya konan genelge ve yönetmeliklere rağmen mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili olarak temel sorunlar halen varlığını korumaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, mevsimlik işçilik olgusunun hem Türkiye hem de bölge için sosyo - ekonomik anlamda önemli olduğu gör¼lmektedir. Ancak bu konu sadece sosyo – ekonomik yön¼yle değil; gerek ortaya çıkış sebepleri, gerekse yarattığı ve yaratacağı etkileri ile çok yönl¼ ele alınması gereken bir olgudur. Öyle ki ortaya çıkış nedenlerini iktisadi, sosyolojik, psikolojik, ideolojik, költ¼rel, tarihi bakış açılarıyla incelemek zorunlu iken, etkilerini de yine aynı bakış açılarıyla incelemek zorunludur. Bu güne kadar yapılan çalışmalarda mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili sorunlar ve mevsimlik tarım işçiliğinin toplumsal etkileri gibi konular tek yönl¼ olarak birçok kez incelenmiştir. Ancak mevsimlik tarım işçiliğini; gezici işçiler, işletme sahipleri, araçlar, göçle gelen yerlerdeki köyl¼ler dikkate alınarak, her yön¼yle inceleyen bir çalışmanın olması, konunun daha iyi anlaşılması ve sorunların çözümü için daha verimli olabilecektir.

Bu araştırmanın amacı, Adana İlindeki mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını inceleyerek, mevsimlik tarım işçiliği olgusunu ortaya koymak ve makro düzeyde çözüm önerileri getirmektir. Ayrıca bu çalışmada önem sırasına göre aşağdaki alt amaçlar araştırma kapsamına alınmıştır:

1. Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliğini, tüm birimleriyle (işçi, elci, işveren, köyl¼ ve kurumlar) inceleyerek; mevsimlik tarım işçiliğini ortaya çıkaran temel faktörleri, Adana İlindeki mevsimlik tarım işçisi sayılarını, mevsimlik tarım işçilerinin yaşam, barınma, çalışma, sağlık, eğitim koşullarını ve göçün işçiler ve gelen yerdeki köyl¼ler üzerindeki etkilerini tespit etmek,
2. Göçle gelen ailelerin memleketlerindeki yaşam, barınma, çalışma, sağlık, eğitim koşulları ile mevsimlik tarım işçiliği dolayısıyla karşı karşıya oldukları koşullara bağlı olarak ortaya çıkan veya çıkma potansiyeli olan sorunları ve bu sorunların nedenlerini tespit etmek,
3. Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili kişi, kurum ve kuruluşların (işçiler, işletme sahipleri, elciler, Kaymakamlıklar, Milli Eğitim M¼d¼rl¼kleri vb.) konuyla ilgili olarak ve sorunların çözümüne yönelik uygulamalarını incelemek,
4. Mevsimlik tarım işçiliğinin gelecekteki yapısını, mevsimlik tarım işçiliğinde kuşak aktarımını, işçilerin memnuniyet düzeylerini ve beklentilerini ortaya koyarak, konuyla ilgili makro düzeyde çözüm önerileri; sunmaktır.

¹<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.13997&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Yapılan literatür taramasında gerek göç gerekse mevsimlik tarım işçiliği üzerine hazırlanmış çalışmaların var olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların her biri kendi alanlarında değerli akademik çalışmalardır. Ancak mevsimlik tarım işçiliği olgusunu her yönüyle (sosyolojik, ekonomik, politik, kültürel, eğitim ve toplumsal cinsiyet açısından) ve tüm aile fertlerine etkileriyle ele alan, toplumsal cinsiyet bağlamında konuyu değerlendiren, geniş saha çalışmasının yapıldığı ve Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili envanter çıkarmaya yönelik çalışmalar, maalesef bulunmamaktadır. Bu çalışma ilgili alanda bu boşlukları gidermeye katkı sağlayacaktır.

2.1. Göç İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Soysal ve ark. (1998), “Köyden Kente Göç Olgusu ve Göçün Toplumsal Yapıda Meydana Getirdiği Değişmeler: Adana İli (Yüreğir Ovası) Köyleri ve Anadolu Mahallesi Örneği” isimli çalışmada; Adana İli kırsalından, kent merkezine yapılan göç hareketi ve bu hareket sonrası toplumsal yapıda meydana gelen değişimler incelenmiştir.

Yalçın (1999), “Kırdan Kıra Göç Eden Ailelerin Sosyo - Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma: Cırık Köyü-Adana Örneği” isimli çalışmada; Adana ili Karataş ilçesine bağlı olan Cırık Köyü’nün sosyo - ekonomik yapısını incelemiştir. Kırdan kıra (Cırık Köyüne) göç olgusu ve köy halkının önemli gelir kaynağı olması nedeniyle geçici tarım işçiliği, araştırmanın ana konularını oluşturmuştur. Bu ana başlıklar altında köyün yerleşme düzeni, nüfus ve nüfus hareketleri, toplumsal yapı, ekonomik yapı, altyapı ve kamusal hizmetler, köyün sorunları gibi konular incelenmiştir.

Sağlam (2006), “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme” isimli çalışmasında; günümüz Türkiye’inde köylerden şehirlere ve kasabalara değil, kasaba ve küçük şehirlere metropollere doğru bir göç hareketi olduğunu ve bu sürecin aynı şekilde devam etmesi halinde, metropoller başta olmak üzere büyük şehirlerin içinden çıkılmaz hukuki, toplumsal, siyasal ve kültürel problemler üretmeye devam edeceğini belirtmiştir.

Gümüş (2007), “Güvenlik Nedeniyle Göç Eden Kadınların Sosyal Hizmet İhtiyacı: Adana Ova Mahallesi Örneği” isimli çalışmada; son yıllarda Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinden Adana ili Ova Mahallesine güvenlik nedeniyle zorunlu olarak göç etmiş kadınlar ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Kadınların sorunları ve ihtiyaçları belirlenerek, kadınların göç sonrası karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm arayışları, kentleşme durumları, sorunlarla baş etme yolları ve göç ettikleri yere geri dönme eğilimleri araştırılmıştır.

Mengünoğul (2006), “Farklılık, Toplumsal Cinsiyet ve Kente Göç: İkinci Kuşak Göçmen Kürt Kadınlarının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri” isimli çalışmasında; göç sonrası ikinci kuşak Kürt kadınlarında oluşan kimlik ve toplumsal cinsiyet yaklaşım farklılıklarını araştırmıştır. Çalışmada özellikle kadınların kente göçü ve bu göç sonrası oluşan yapısal değişimler incelenmiştir. Çalışmada mevsimlik tarım işçisi olarak geçici göç eden ve belli bir süre sonra göç edilen kente daimi olarak ikamet eden kadınlar ve bu kadınların yaşamış olduğu deneyimlere yer verilmiştir.

Şafak (2008), “Kırsal Alandan Kentsel Alana Göç Eden Kadınların Yeni Yaşama Uyum Durumlarının Araştırılması” isimli çalışmada, kırsal alandan kente göç eden kadınların göç öncesi ve sonrası ile göç ettikleri döneme ilişkin görüşlerini, göç nedenlerini, göç sonrası yeni yaşan alanındaki uyum durumlarını saptamaya çalışılmıştır. Kadınların çoğunluğunun kentleşme sürecinde, kılık-kıyafet, saç bakımı, makyaj gibi konularda sabit düşüncelerini bir kenara bıraktıkları, sağlık ile ilgili sorunlarını çözmede zorlanmadıkları, eğitime yönelik konularda sorun yaşamadıkları, aksine bu konularda gelişim kaydettikleri ve kente uyum sağladıkları tespit edilmiştir.

Taşçı (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç” isimli çalışmada; göçün sebep ve sonuçları etrafında, sosyal politika ile olan ilişkisini ele almıştır. Çalışmada; göçe neden olan bazı faktörlerin, aynı zamanda sosyal politika alanında önemli bir hareketliliğe yol açtığı; sosyal politikanın şekil almasında önemli katkılara neden olduğunu ortaya konmuştur. Yine aynı şekilde göç sonrasında

ortaya çıkan bazı sonuçların, direkt olarak sosyal politikanın şekil almasında ve dönüşmesinde önemli fonksiyonlar icra edebileceğini belirtmiştir.

Altınkaya (2009), “Adana İli Örneğinde Gecekondulaşma Göç ve Terörizm” isimli yüksek lisans tezinde terör ve ekonomik nedenlerle özellikle Güneydoğu illerinden Adana iline doğru yapılan göçler ve bu göçlerin Adana kentinde yarattığı sorunlar araştırılmıştır. Araştırma kapsamında mevsimlik tarım işçisi olarak gelen ailelerin bu kent ve çevresinde daimi yerleşme eğiliminde olup olmadıkları da incelenmiştir.

Gün (2009), “İç Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Deneme” isimli çalışmasında gerek terör dolayısıyla gerekse ekonomik koşullar dolayısıyla göç etmek zorunda kalan aileler ve ailelerin çocukları üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma kapsamında göçün nedenleri ele alınmış, bu ailelerin çocuklarının hangi koşullarda çalıştığı incelenmiş ve bu çocuklarda oluşan topluma bakış ve gelecek ile ilgili düşünceler belirlenmeye çalışılmıştır.

Koçak ve Terzi (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri” isimli çalışmada; kavramsal olarak göç ve göç olgusuna değindikten sonra, Türkiye’deki göç olgusundan, göçlerin ortaya çıkış nedenlerinden ve sonuçlarından bahsetmiştir. Türkiye’deki göç çeşitlerine değinilmiş, daha sonra da Türkiye’de göç edenlerin kentlere uyumu, kentlere olan olumlu olumsuz etkileri irdelenmiştir. Son olarak da, göçleri engelleyebilmek amacıyla alınabilecek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Martin (2013), “Migration and US Agricultural Competitiveness” isimli çalışmada Amerika’da tarım sektöründe çalışan Meksika kökenli tarım işçileri ve bu tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları araştırılmıştır. Çalışmada ayrıca göç dolayısıyla Amerika tarım sektörünün rekabet gücünün nasıl etkilendiği incelenmiştir.

2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yıldırac ve Ark. (2002), “Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları” isimli çalışmada; gezici ve/veya geçici olarak çalışan kadınlar ile ilgili bir araştırma yapmışlardır. Kadın tarım işçilerinin çalışma yerlerine ulaşımı, çalışma koşulları, çalışma süreleri, ücret durumları, iş bölümü, barınma koşulları, sağlık koşulları, sosyal güvenlik, aile içi ve dışı rolleri ile bu biçimde çalışmanın toplumsal yapıyı nasıl etkilediği ortaya konmuştur. Ayrıca şimdiki değin incelenmeyen tarımda aracılık sistemi ve bunun gezici ve geçici tarım işçiliğindeki önemi incelenmiştir.

Öner (2004), “Kadınların Kırdan Kente Yeniden Yerleşime Cevabı: Elazığ’da, Keban Barajı Kadın Göçmenleri Örneği” isimli çalışmada 1993 senesinde, köyden kente planlı olarak gerçekleştirilen yeniden yerleşimden 20 yıl sonra, kadınların bu süreçte yaşadıkları deneyimler araştırılmıştır. Çalışma, Keban Barajı Projesi’nin gelişmesi ile yer değiştiren ve Elazığ’a yerleşen özel bir grup üzerine odaklanmaktadır. Kadınların deneyimleri, rol ve statülerindeki değişimler ve dönüşümler, onların, kırdan kente yeniden yerleşim sürecine cevabı olarak ele alınmaktadır. Anneler ve kızlarının deneyimleri arasında, kuşaklar arası karşılaştırma da yapılmıştır.

Özbekmezci ve Sahil (2004), “Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri” isimli çalışmalarında; mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşulları yerinde incelemiş ve gözlem yapılmıştır. Yapılan gözlem, yerleşim dokuları ve yaşam üniteleri olarak iki ayrı şekilde yapılmıştır. Gözlemler sonucu yerleşim dokularında ve yaşam ünitelerinde sorunlar ve yetersizlikler tespit edilmiştir. Bu yetersizliklerin ve sorunların çözümünün, ailelerin gelenek, görenek ve alışkanlıkları dikkate alınarak planlanacak, barınma yurtlarıyla mümkün olduğu inancına varılmıştır. Barınma yurtlarının hayata geçirilmesiyle zaman içerisinde sürekli ikamet yerlerindeki sorunlarında ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

Türk (2006), “Kilis İli Elbeyli İlçe Merkezindeki Kadın Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları” isimli çalışmada; Kilis ili Elbeyli ilçe merkezindeki tarım işçisi kadınların sosyal ve ekonomik yapıları incelenmiş ve sorunları ortaya konmuştur. Kadınların eğitim, çevre ile ilişkileri, ücret yapısı, çalışma ve yaşam koşulları önemli sorunlar olarak ortaya konmuştur.

Kasınoğlu (2006), “Tarımda Çalışan Kadınların Sorunları” isimli çalışmada, Diyarbakır il sınırları içerisinde çalışan kadın tarım işçilerinin sosyo - demografik özellikleri, sağlık sorunları, üreme sağlığı durumları, yaşam ve çalışma koşulları ile gelecek dönemdeki iş hayatlarına dair istek ve beklentileri incelenmektedir. Kadın tarım işçilerinin üretime daha verimli ve iyi koşullarda katılabilmesinde, sağlık hizmetlerinin sunumunda, yaşamsal mekânların iyileştirilmesi yoluyla sağlıklı bireylerin topluma kazandırılması, yeni önerilerin ortaya konulması ve uygulamaya aktarılması çalışılmıştır.

Güreşçi (2007), “Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği” isimli çalışmada; Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı’nda meydana gelen ağır ve ileri düzeydeki göçün nedenleri ve tarıma olan etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, göç sonucu bölgedeki nüfus ve yapısındaki değişimlerin tarımı nasıl etkilediğinin tespit edilmesi ve bu değişimlerin mevcut imkanlar dahilinde, göçün önlenmesi için nasıl değerlendirilebileceği incelenmiştir.

Kaleci (2007), “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Eskişehir Örneği” isimli çalışmada; konu hem teorik çerçevede hem de işçi hareketlerinde bir çekim merkezi olan Eskişehir bölgesinde yapılan alan çalışması verilerine dayandırılarak ampirik olarak incelenmiştir. Mevsimlik işçiliğin sosyolojik incelemesi yapılmış olup, mevsimlik emek istihdamının toplumsal gelişme ve değişim ile ilgisi açıklamıştır. Kadın ve yoksulluk, aile, güç ve otorite ilişkileri analiz edilmiştir. Gelecek algısı ve zaman algısı ile kendi memleketleri ve çalışma bölgesi arasındaki bağlantının nasıl ve kimlerce sürdürüldüğü araştırılmıştır.

EĞİTİMSEN (2007), “Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni İle Eğitime Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması” isimli çalışmada; mevsimlik tarım işçiliğinin ilköğretim çağındaki çocukların eğitimi üzerindeki olumsuz etkileri saptamış ve bu sorunun boyutları ortaya çıkarılarak çözüm önerileri sunmuştur.

Çetinkaya (2008), “Farm Labor Intermediaries in Seasonal Agricultural Work in Adana-Çukurova” isimli çalışmada mevsimlik tarım işçiliğinde sadece emek transferini sağlaması açısından değil, sistem içindeki diğer aktörlerle arasında var olan bağımlılık ilişkilerinden dolayı da önemli olan tarım araçları incelenmiştir. Araştırmada tarım araçlarının çok yönlü sosyal ilişkileri ve bu ilişkilerin kurulma ve yeniden üretilme pratikleri sorgulanmıştır. Tarım araçlarının sosyal sermayesi olarak da görebileceğimiz bu sosyal ilişkilerin içeriği hem mevsimlik tarım işçiliğinin hem de tarım araçlarının anlaşılması açısından önemlidir.

Şimşek ve Koruk (2009), “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri; Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği” isimli çalışmada Şanlıurfa ilinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların, yaşam koşulları, sağlık durumları yerinde incelenmiştir. Tarım alanlarındaki yaşam koşulları ve çalışma şartlarına bağlı olarak çocuklarda görülen hastalıklar ve davranışlar tespit edilmiştir. Özellikle erken yaşta tarım alanlarında çalışmanın çocuklar üzerinde yarattığı davranış bozuklukları ve ortaya çıkardığı hastalıklar araştırılmıştır.

Geçgin (2009), “Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sosyolojik Analizi: Ankara Polatlı Örneği” isimli yüksek lisans tezinde mevsimlik tarım işçileri hakkında nicel ve nitel verilere ulaşarak, çalışma ve yaşam koşulları hakkında bilgiler ışığında yaşadıkları sorunların sosyolojik boyutlarını tespit etmiştir. Toplanan veriler ile ortaya çıkarılan demografik, sosyo - ekonomik özelliklerin yanı sıra etnik kümelenme biçimlerinin sosyolojik mahiyetini ortaya çıkaran etmenlerde incelenmiştir.

Gülçubuk (2010), “Child Labor Under The Worst Conditions: Child Laborers in Cotton Production in Turkey” isimli çalışmada Türkiye’de tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı belirlenerek, bu çocukların çalışma koşulları ve çalışırken karşı karşıya kaldıkları tehlikeler ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada çocukların gelişmelerinin tarım işçiliği dolayısıyla nasıl etkilenebileceği hakkında da bilgi verilmiştir.

Pelek (2010), “Seasonal Migrant Workers in Agriculture: The Cases Of Ordu and Polatlı” isimli çalışmada mevsimlik göçmen işçilerinin çalışma koşulları ile sosyo-ekonomik durumlarını incelemektedir. İşçilerin emek piyasasında ücretler, barınma ve çalışma koşulları açısından

eşitsizliğe maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, sömürü ilişkilerinin neler olduğu, eşitsizliklerin nasıl inşa edildiği ve işçilerin sömürüye karşı kırılabilirlik düzeylerinin neler olduğu konusunda tespitler yapılmıştır.

McLaughlin (2010), “Classifying the “Ideal Migrant Worker”: Mexican and Jamaican Transnational Farmworkers in Canada” isimli çalışmada Kanada’da tarım sektöründe çalışan Meksika ve Jamaika asıllı göçmen işçilerin durumu, yerleşik toplum tarafından kabullenmeleri ve işçilerin uyumla sorunları ile ilgili konular incelenmiştir.

Davran ve Tok (2011), “Adana İlinde Erkenci Patates Üreten Tarım İşletmelerinin Sosyo - Ekonomik Yapısı ve Toplumsal Cinsiyet Yapılanması” isimli çalışmada; Adana İlinde erkenci patates üreten tarım işletmelerinin sosyo - ekonomik yapısı, sorunları ve toplumsal cinsiyet yapılanması incelenmiştir. Araştırma alanında toplumsal cinsiyet yapılanması (eğitim, meslek, işbölümü vb. yönlerden), işletme sahibinin eşi, mevsimlik tarım işçisi kadınlar ve elciler açısından çok olumlu olmadığı tespit edilmiştir. Alanda cinsiyete dayalı işbölümü bulunduğu; kadınların ancak erkeklerin yokluğunda ve izin verdikleri durumda erkeklere özgü işleri (sulama, elcilik vb) yapabildiği görülmüştür. Kadınlar içerisinde en zor şartlarda yaşayanların, mevsimlik tarım işçisi kadınların olduğu ve kadınların tamamının mevsimlik işçiliği bırakmak istediği tespit edilmiştir. Araştırma alanında kadınlar açısından yapılabilecek çalışmaların, daha çok uzun vadede sonuç verebilecek, toplumsal katılım ve yaygın eğitimle sağlanabilecek uygulamalar olduğu öne sürülmüştür.

Akbıyık (2011), “Malatya’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi” isimli çalışmada Malatya’daki mevsimlik tarım işçiliğinin ücret ve çalışma şartlarıyla bu alanda çalışan işgücünün niteliklerini incelemiştir. Çalışma sonucunda; mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınma ve çocukların eğitimi sorununun çözümlenmesi halinde, ekonomik ve sosyal sorunlarının büyük kısmının çözümlenebileceği sonucuna varılmıştır.

Benek ve Ökten (2011), “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği” isimli çalışmada Şanlıurfa İline bağlı Hilvan ilçesinde büyük oranda geçimlerini tarım işçiliğiyle sağlayan topraksız veya az topraklı mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları belirlenmiştir. İşçi ailelerin ve işçi çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği dolayısıyla yaşadıkları sorunlar tespit edilerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Diaz – Diego ve Marquez - Dominguez (2012), “Poor Hands In Far Lands: Senegalese Seasonal Workers In The Strawberry Fields Of The Huelva Province (South-Western Spain)” isimli çalışmada Güney Batı İspanya bölgesinde çilek tarımında çalışan Senegal asıllı mevsimlik tarım işçileri araştırılmıştır. Bu işçilerin bölgedeki çoğunluğu ve tarım sektöründe yarattığı etkilerin analizi yapılmıştır.

Kalkınma Atölyesi (2013), “Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6 – 14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma (Fındık, Şeker Pancarı ve Pamuk Hasadı ile Örtü Altı Alçak Tünel Sebze Yetiştiriciliği)” isimli çalışmada; Türkiye’de mevsimlik tarım göçündeki 6 – 14 yaş grubundaki çocukların durumunu incelenmiştir. Mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine giden ailelerin eğitim çağındaki çocuklarının çalışma koşullarından dolayı temel ihtiyaçlarının ne derece karşılandığı ortaya konulmuş; çocukların eğitim, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendikleri belirlenmiş ve çocukların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik hazırlanacak eylem planlarına girdi sağlanması amaçlanmıştır. Araştırmada ayrıca, coğrafi ve ürün desenine bağlı olarak çocukların eğitime erişim ve okula devam durumları hakkında karşılaştırmalar yapılmıştır. Mevsimlik tarım göçündeki çocukların çalışma durumları ve bunun yarattığı etkiler çocuk haklarına erişimleri kapsamında incelenmiştir.

3. METOD VE MATERYAL

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini; Çukurova Bölgesi'nde yer alan Adana ilinde gezici olarak mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerden (kadın, erkek ve çocuklar), bu ildeki tarımsal işletme veya toprak sahiplerinden, elcilerden ve köylülerden elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili olarak; Adana İli Valilik, Emniyet Müdürlüğü, DSİ, MEB, Çiftçi Birliği, Ziraat Odası, Sağlık Müdürlüğü, ilçe Kaymakamlıkları gibi birimlerin kurum yetkilileri ile bireysel görüşmeler yapılmış ve bu birimlerin resmi kayıtlarından, çalışmalarından ve yayınlarından ikincil veriler elde edilerek faydalanılmıştır.

3.2. Metod

Bu çalışma orta boy sosyolojik kuramların bir grubu olan yapısal - fonksiyonel model yaklaşımı ile ele alınmıştır. Birincil verilerin toplanmasında işçiler ile yüz yüze görüşülerek anket soruları sorulmuş, elde edilen veriler SPSS paket programı (Statistical Package for Social Science) kullanılarak veri tabanı oluşturulmuş ve analiz edilerek yorumlanmıştır.

Araştırmada işletme sahipleri, elciler ve köylüler ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Araştırma süresince özellikle kişisel gözlemlerden elde edilen bilgilerden yoğun olarak faydalanılmıştır. Araştırma süresince uygulanan tüm yaklaşım ve teknikler aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

3.2.1. Kuramsal çerçeve

Çalışma orta boy sosyolojik kuramların bir grubu olan yapısal – fonksiyonel modelle ele alınmıştır. Yapısal – fonksiyonel yaklaşımın en önemli temsilcisi Talcott Parsons' tur. Bu yaklaşım, modern toplum kuramları olarak ele alınmaktadır. Onun zamanındaki Amerikan sosyolojisi, deneyci ve nicelci niteliktedir. Bu eğilimlere tepki olarak Parsons, sosyolojide kuramın yerini ve işlevini vurgulamak istemiştir. Parsons, "Toplumsal sistemlerin analitik kuramı" biçiminde bir tanım getirmiştir. Bu sistemler ancak ortak değerler içerme özellikleri ile anlaşılabilir. Ona göre sosyoloji, toplumsal sistemleri, bireylerin davranışları arasındaki etkileşimler açısından inceler. O, toplumsal sistemi, aktörler, yani belirli bir toplumsal konum, statü ve rol sahibi olan kişiler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemi olarak tanımlar. Ayrıca, toplumsal yapıyı da aktörler arasındaki toplumsal ilişkilerin az çok kalıplaşmış bir görünümü olarak tanımlar (Tezcan, 2012).

İşlevselci (Fonksiyonel) teoride her toplum veya toplumsal yapı mevcut değer yargısı ve norm sistemi doğrultusunda birbirleriyle işlevsel bağlantı içinde bütünleşmiş öğelerden oluşur. Dolayısıyla her öğenin bir işlevi, bir gereksinimi karşılama veya diğer öğelerle bütünleşme niteliği vardır (Oskay ve Şen, 2012).

Yapısal – fonksiyonel yaklaşımın odak noktaları, daha çok içinde yaşadığımız toplum birimleri ve bunların alt sistemleridir. Bu yaklaşım ile orta boy kuramlar daha çok, demografik ve ekolojik değişimler, içgöçler, kentleşme, alt kültürler ve sapan davranışlar, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik gibi konularda odaklanmışlardır (Kongar, 2011).

Parsons modelinde iki nokta önemlidir. Birincisi, toplumu ayakta tutan birey ve gruplar arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Bütün ve parçalar arasındaki ilişkiler, toplumsal sistemin temelini oluşturur. Böylece model, toplumu oluşturan parça ve bütün arasındaki ilişkileri çözümlenmeye çalışır. İkinci odak nokta, toplumsal işlevdir. Toplumdaki yapının bir parçası ya da bir davranış kalıbı, toplumsal sistemin devamına katkıda bulunuyorsa bu fonksiyoneldir. Bu modele göre toplum, bir işlevler bütünüdür (Tezcan, 2012).

Toplumların iç düzeni ya da yapısı, toplumsal ve ekonomik koşullara bağımlı olarak farklı değişim hızlarına sahiptir. Genellikle bu değişim gelişme yönündedir. Toplumunu tanımak için bir yandan onun iç düzenini/yapısını öte yandan da işleyişini ve gelişimini gözlemekle olur. Burada önemli olan toplumun belli bir yapıda olmasına yol açan nedenlerin neler olduğu ve değişmelerin hangi etkenlerle meydana geldiğidir (Gökçe, 2007).

3.2.2. Araştırma alanının seçimi

Araştırma alanı olarak Adana ili ve bu ile bağlı olan 5 tane ilçe (Ceyhan, Seyhan, Yumurtalık, Yüreğir ve Karataş) köyleri seçilmiştir. İlçelerde araştırma yapılan köyler Çizelge 3.1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırma alanını oluşturan ilçeler ve köyler

İlçeler	Köyler
Ceyhan	Kösreli, Çatalhüyük
Karataş	Terliksiz, Tuzla, Hasırağacı
Seyhan	Karayusuflu, Zeytinli, Yolgeçen
Yumurtalık	Kırmızıdam, Haylazlı, Kaldırım, Yeşilköy
Yüreğir	Kütüklü, Çotlu, Pekmezli, Yeniköy, Çatalpınar, Vayvaylı

Araştırma alanı olarak Adana ilinin seçilmesinin iki önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi; Adana ilinin, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde başlayan pamuk ekimi ve hasadı dolayısıyla, mevsimlik tarım işçisi göçü alan ilk illerden olmasıdır. İkincisi Adana ilinin coğrafi konumu nedeniyle günümüzde halen en yoğun tarım işçisi göçü alan il olmasıdır. Bu yoğunluğun temel nedeni Adana ilinde yılın yaklaşık on ayı (Şubat – Kasım) süresince tarımsal faaliyetlerin devam etmesidir. Şubat – Mart aylarında patates, soğan ekimi, çapa ve hasadı ile başlayan tarımsal faaliyet süreci, Nisan – Mayıs aylarında alçak tünel seralarda sebze tarımı, Mayıs – Haziran aylarında karpuz, Ağustos – Eylül aylarında pamuk, Ekim – Kasım – Aralık aylarında ise narenciye ürünleri ile devam etmektedir. Adana ili yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı mevsimlik tarım işçiliğinde önemli yeri olan bir ildir.

Araştırma alanı olarak Adana ili belirlendikten sonra il sınırları içerisinde mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu ve aynı zamanda METİP kapsamında olan Ceyhan, Seyhan, Yumurtalık, Yüreğir ve Karataş ilçelerine bağlı köyler tespit edilmiştir. Bu köylerdeki tarım arazilerinde çalışan işçilerin iki şekilde barınma sorunlarını çözdükleri görülmüştür. İşçiler içerisinde elci olanların büyük bir çoğunluğu işletme sahipleri tarafından tahsis edilen veya kendi imkânlarıyla buldukları evlerde kalmaktadırlar. İşçilerin tamamı ise çalıştıkları süre boyunca çadırlarda kalmaktadırlar.

Çadır yerleşim alanlarının buldukları alanlar araştırıldığında; iki tip çadır yerleşim alanının olduğu ve işçilerin bu yerlerde barındıkları tespit edilmiştir. Bu alanlardan birincisi; METİP kapsamında bulunan çadır yerleşim alanlarıdır. İkincisi ise METİP kapsamında olmayan, işçilerin, elcilerin veya işverenlerin kendi imkânları ile oluşturdukları çadır yerleşim alanlarıdır. Çalışma alanına Adana Valiliği ve İlçe Kaymakamlıklarının belirlediği toplulaştırılmış çadır yerleşim alanları (METİP kapsamında olan 64 yer) ile beraber, METİP kapsamı dışında olan, diğer çadır yerleşim alanları da dâhil edilmiştir.

3.2.3. Anket formu hazırlama

Araştırmada mevsimlik tarım işçilerine uygulanacak anket formunun içeriği; yapılan ön saha araştırmalarından, görüşmelerden, tartışmalardan, gözlem ve daha önce yapılan benzer çalışmalarda kullanılan anket formlarından faydalanılarak oluşturulmuştur. Hazırlanan anketler, alan çalışmalarında, bireysel görüşmelerde ve soru formu hazırlamada uzman olan kişilere¹ gönderilerek soru formlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi istenmiştir. Gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda anket formunda gerekli değişiklikler yapılmış, pilot anketler oluşturulmuştur. Hazırlanan pilot anket formları 25 kişiye uygulanarak; anket uygulama süresinin uzunluğu ölçülmüş, soruların anlaşılabilirliği, kavramların yeterliliği, yanlış anlamaya sebep olacak soru ve kavramların olup olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan tespitler sonucunda gerekli değişiklikler ve düzenlemeler yapılarak anketlerin son hali oluşturulmuştur. Yapılan pilot

¹ Prof.Dr. İsmet BOZ, Doç.Dr. Müge KANTAR DAVRAN, Yrd.Dr. Levent KAYA, Öğr.Gör. Cansu TEKİN, Hakim Buket SEVİNÇ, Öğr.Gör. Gönül SEVİNÇ, Sınıf Öğretmeni Kasım ATILA.

anketlerde görüşme süresi her bir anket için yaklaşık 35 dakika olarak planlanmış olup; saha uygulamasında planlanan sürenin dışına çıkmamıştır.

Anket formu 8 ana başlıktan ve 116 sorudan oluşmaktadır (Ek – 1). Anketin birinci bölümünde işçilerin “Hane halkı/çadır halkı bilgileri” alınmıştır. Bu bölümde işçilerin memleketlerinde, daimi olarak beraber kaldığı kişiler ve çalışmak için geldikleri yerde çadırdaki beraber kaldıkları kişiler ile ilgili bilgiler, ayrı ayrı alınmıştır. Bu bilgiler demografik bilgiler olup (cinsiyet, yaş, medeni durum, evlilik yaşı, çocuk sayısı vb.) analizde temel kriterler olarak kullanılmıştır.

İkinci bölüm olan “mevsimlik tarım işçiliğinde mevcut durum” kısmında; mevsimlik tarım işçiliğine başlama şekli, işçilerin çalışma koşulları, iş memnuniyeti gibi sorular sorulmuş, mevsimlik tarım işçiliğinin durumu ve bölgede çalışma koşulları gibi konuyla ilgili teknik veriler elde edilmiştir.

Üçüncü bölümde işçilerin “ekonomik yapı” ları ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bu bölümde özellikle mevsimlik tarım işçiliği yapan kişilerin sahip oldukları ekonomik koşullar, gelir durumu, sahip oldukları arazi ve menkul – gayrimenkul değerler gibi birtakım bilgiler elde edilerek, işçilerin ekonomik olarak profilleri çizilmiş ve analizlerde kullanılmıştır.

Dördüncü bölümde işçilerin “sağlık ve beslenme” koşulları ile ilgili veriler toplanmıştır. Bu veriler işçilerin çadır yaşam alanlarında ve evlerinde/daimi yaşam alanlarında sahip oldukları sağlık ve beslenme koşulları ile ilgili bilgiler olup ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde işçilerin “aile içi – toplumsal ilişkileri” ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu bölümde elde edilen bilgiler ile işçilerin öncelikle kendi aile bireyleri ile daha sonra dış çevre (akrabalar ve çalışmaya geldikleri yerlerdeki köylüler) ile ilişkileri, bu ilişkilerin yoğunluğu, ilişkilerde yaşadıkları sorunlar ve değişim yönü tespit edilmiştir.

Altıncı bölümde işçilerin “cinsiyet rolleri” ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu bölümdeki sorular ile işçiler arasındaki toplumsal cinsiyet yapılanması, toplumsal roller ve bunların değişimi tespit edilmiştir.

Yedinci bölümde işçilerin “sosyo – kültürel faaliyetleri” ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler ışığında işçilerin memleketlerdeki sosyal yaşamları, alışkanlıkları ve mevsimlik tarım işçiliği dolayısıyla sosyal yaşamlarında ve alışkanlıklarında meydana gelen değişimler incelenmiştir.

Sekizinci bölümde işçilerin “kendileri ve çocukları için beklentileri” ile ilgili fikir ve görüşleri saptanmıştır. Öncelikle işçilerin kendileri için nasıl bir gelecek istedikleri, bunun için hangi koşulların oluşması gerektiği gibi sorular yöneltilmiş, daha sonra çocukları için neler yaptıkları/yapmaya çalıştıkları, çocuklarının geleceğini nasıl şekillendirmek istedikleri tespit edilmiştir.

3.2.4. Bireysel görüşme yapılacak mevsimlik tarım işçilerinin seçimi

Anket uygulaması yapılan kişiler gezici mevsimlik tarım işçileridir. Örnekleme hesaplamak amacıyla öncelikli olarak Adana ilindeki toplam gezici mevsimlik tarım işçisi sayısına ulaşmaya çalışılmıştır. Bununla ilgili olarak; METİP uygulaması kapsamında olan ilçe Kaymakamlıklarına (Ceyhan, Karataş, Seyhan, Yumurtalık, Yüreğir) yazı yazılarak, kayıt altına almış oldukları mevsimlik tarım işçileri ile ilgili bilgiler istenmiştir (Ek –2). Ayrıca konuyla ilgili olarak Adana Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’nden (İŞKUR) 2010 yılı ve sonrası kayıt altına almış oldukları mevsimlik tarım işçileri ile ilgili bilgiler istenmiştir (Ek - 3). Ceyhan ve Yumurtalık Kaymakamlıkları hariç, diğer kurumlardan istenilen bilgiler resmi olarak elde edilmiştir. Ceyhan ve Yumurtalık ilçelerinde ise METİP kapsamından sorumlu olan memurlarla bireysel görüşme yapılarak, sözlü - resmi olmayan veriler alınmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında; Adana ilinde toplam gezici mevsimlik tarım işçisi sayısı Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Kaymakamlık kayıtlarına göre ilçelerdeki işçi sayısı

İlçeler	İşçi Sayısı	%
Karataş	6.500	33,6
Yüreğir	5.600	28,9
Seyhan	3.000	15,5
Yumurtalık	3.000	15,5
Ceyhan	1.250	6,5
Toplam	19.350	100,0

Kaymakamlıkların hazırladıkları raporların Adana İli Valiliği'nde toplandığı düşünülerek, verilerin teyit edilmesi amacıyla Valilikten de veriler istenmiştir. Valilik Makamı konuyla ilgili olarak kendi resmi internet sayfalarındaki raporun geçerli olduğunu belirtmiştir. Kaymakamlıklardan alınan veriler, Adana İli Valiliği'nin resmi internet sayfasında bulunan rapordaki veriler¹ ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda; Kaymakamlık ve Valilik kayıtları arasında sapmaların olduğu görülmüştür (Çizelge 3.3). Bu sapmalar özellikle Yüreğir ve Ceyhan ilçelerinde ağırlıktadır.

Çizelge 3.3.Valilik kayıtlarına göre ilçelerdeki işçi sayısı

İlçeler	İşçi Sayısı	%
Yüreğir	10.000	43,5
Karataş	6.879	30,0
Seyhan	3.230	14,1
Yumurtalık	2.500	10,9
Ceyhan	3.50	1,5
Toplam	22.959	100,0

Adana İli Valiliği ve Kaymakamlıklar tarafından işçi sayıları tespit edilirken, METİP kapsamında hazırlanan 64 çadır yerleşim alanında bulunan işçi sayıları dikkate alınmaktadır. Ancak yapılan saha araştırmalarında (elci, işveren, köylü ve işçi görüşmeleri) METİP çadır yerleşim alanları dışında da çok sayıda çadır yerleşim alanlarının varlığı tespit edilmiştir.

İşçiler Adana İli sınırları içerisinde ürün desenine bağlı olarak sürekli bir hareketlilik içerisinde. Bununla beraber METİP kapsamında yeterli personel istihdam edilmemekte, sürekli hareketlilik içerisinde olan işçiler takip edilememektedir. Sahada resmi kurumlarca tespit edilmeyen/edilemeyen çocuk işçilik durumu da mevcuttur. Bu etmenler dolayısıyla işçilerin kayıt altına alınması ve işçi sayıları ile ilgili olarak gerçekçi rakamların tespit edilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Dolayısıyla Valilik ve Kaymakamlıklarca belirlenen işçi sayısı gerçek durumu yansıtamamaktadır. Araştırma alanındaki toplam işçi sayılarının tespiti için farklı arayışlar içerisine girilmiş ve konuyla ilgili bilgi sahibi olan kişilerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Saha çalışmaları ve bu çalışmalar esnasında elciler, işletme sahipleri, köylüler, işçiler ve METİP sorumlusu memurlar ile yapılan odak grup görüşmeleri sonucunda; Adana ilinde faaliyette bulunan mevsimlik tarım işçisi sayısının 30 bin kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yine bu görüşmeler sonucunda toplam işçi sayısının ilçelere oransal dağılımı da hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

¹http://www.adana.gov.tr/?act=mevsimlik_tarim_iscileri (Erişim tarihi: 25 Ekim 2013).

Çizelge 3.4. İlçelerdeki tahmini işçi sayısı

İlçeler	İşçi Sayısı	%
Yüreğir	11.000	36,7
Karataş	7.500	25,0
Yumurtalık	6.000	20,0
Seyhan	4.000	13,3
Ceyhan	1.500	5,0
Toplam	30.000	100,0

Toplam işçi sayısının 30 bin kişi olduğu dikkate alınarak, anket yapılacak işçi sayısı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile aşağıdaki formül kullanılarak tespit edilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014).

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{d^2.(N-1) + t^2.p.q}$$

Söz konusu formülde;

n:örnekleme alınacak birey sayısı,

N: hedef kitledeki birey sayısı,

p: incelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı),

q: incelenen olayın görülme sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı),

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosuna göre bulunan teorik değer

(%99 güven aralığına karşılık gelen t değeri = 2,58),

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır

Bu çalışmada; d = 0,05 anlamlılık düzeyinde ± % 5'lik örnekleme hatası dikkate alındığında, %99 güven aralığında, 30.000 işçi varsayımında; örneklem büyüklüğü 652 işçi olarak hesaplanmıştır.

$$n = \frac{(30.000) * (2,58)^2 * (0,5) * (0,5)}{(0,05)^2 * (30.000 - 1) + (2,58)^2 * (0,5) * (0,5)} = 651,21$$

Araştırma alanında anket uygulanacak işçi sayısı (örneklem) hesaplandıktan sonra, toplam işçi sayısının ilçelere dağılımı dikkate alınarak, ilçelere göre görüşülecek işçi sayısı belirlenmiştir. Buna göre görüşme yapılacak toplam işçi sayısı 714 olarak saptanmıştır. Bireysel görüşme yapılacak işçiler ise basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre belirlenmiş olup; işçilerin araştırmaya gönüllü katılımları da dikkate alınmıştır (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. İlçelere göre görüşülen işçi sayısı

İlçeler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yüreğir	134	31.6	96	33.1	230	32.2
Karataş	104	24.5	73	25.2	177	24.8
Yumurtalık	91	21.5	62	21.4	153	21.4
Seyhan	70	16.5	42	14.5	112	15.7
Ceyhan	25	5.9	17	5.9	42	5.9
Toplam	424	100.0	290	100.0	714	100.0

3.2.5. Odak grup görüşmeleri

Odak grup görüşmeleri, grupların, alt grupların kendilerinin de bilinçli, yarı bilinçli veya bilinçsiz oldukları psikolojik ve sosyo – kültürel özellikler ve yaptıkları uygulamalar hakkında bilgi almayı, davranışları ve bu davranışların arkasındaki nedenleri öğrenmeyi amaçlayan niteliksel bir yöntemdir. Odak grup görüşmeleri, genel olarak grup tartışmaları içinde amacı, kompozisyonu, ve izlenen prosedür açısından özel bir yapı gösterir. Odak grup görüşmeleri, “izin veren ve ürktücü olmayan bir ortamda belli bir konuya ilişkin algıları öğrenmek, amacı ile dikkatlice planlanmış tartışmalar olarak” tanımlanabilir (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2008).

Araştırma alanında işçilere bireysel görüşme yöntemi ile anket soruları yöneltilirken, mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili olarak elciler, işveren, köylüler ve kurum yetkilileri (Valilik, Kaymakamlık ve İŞKUR personelleri ile) ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, görüşler ve öneriler tezin yazım sürecinde gerekli yerlerde kullanılmıştır. Araştırma alanında odak grup görüşmesi yapılan kişiler ve bu kişiler ile yapılan görüşme sayıları Çizelge 3.5’de verilmiştir.

Çizelge 3.6. Odak grup görüşmesi bilgileri

Odak Gruplar	Gruptaki Kişi Sayısı	Yapılan Görüşme Sayısı	Toplam Görüşülen Kişi Sayısı
İşverenler	2	2	4
Elciler	5	6	30
Köylüler	7	5	35
Valilik personeli	2	2	4
Kaymakamlık personeli	3	5	15
İŞKUR personeli	2	2	4
Öğretmenler	4	5	20

3.2.6. Bireysel görüşmelerin yapıldığı dönem

Anket uygulamaları 2013 yılının Şubat ayında başlayıp yaklaşık 1 yıl devam etmiştir. Anket uygulaması ve saha çalışması sadece tez yazarı tarafından yapılmıştır. Bazı kadınlarla görüşmelerde çadır yerleşim alanlarındaki, lise düzeyinde öğrenci olan veya lise mezunu olan genç kadın işçilerden yardım alınmıştır.

3.2.7. Verilerin analizi

Anket yolu ile elde edilen veriler, bilgisayarda SPSS istatistik programı kullanılarak veri tabanı oluşturulmuş ve yine aynı program kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz esnasında hem tanımlayıcı (betimleyici) hem de vardamsal (ilişki – anlam arayan) istatistikler kullanılmıştır.

Betimsel istatistikler, sayısal verileri özet olarak tanıtan, özetleyen, birimlerin yığıldıkları değerleri ve bu değerler etrafında değerlerin yayılması, serpilmesi ve dağılımları hakkında bilgiler veren hesaplanmış değerlere denir. Betimsel istatistikler ortalamalar (merkezi eğilim ölçüleri) ve değişkenlik ölçüleri (saçılım – dağılım) olarak ikiye ayrılır (Bayram, 2004). Kelime olarak vardama, gözlenebilen durumlardan hareket ederek, gözlenemeyen durumlar hakkında birtakım

çıkarımlarda bulunmaktır. İstatistiksel olarak vardama ise, örneklemdaki bilgilerden yararlanarak, evrenin özelliklerinin tahmin edilmesine dair metotları içerir. Bunu yaparken de t –testi, regresyon, varyans analizi gibi yöntem ve tekniklerden yararlanır (Baştürk, 2011).

Örnekleme teorisi, ana kütle parametrelerinin tahmin edilmesinin yanında, istatistik hipotezlerinin test edilmesine de imkân sağlamaktadır. Hipotez testleri, örnek verilerinden hareketle ana kütle parametreleri hakkındaki iddiaların belirli bir anlamlılık düzeyinde (hata düzeyinde) araştırılması konularını içerir. Bu testlerde, örnek birim değerleri kullanılarak, hesaplanan istatistiğin değeriyle, bu istatistiğin bilgi ürettiği ana kütle parametresinin önceden bilinen değeri arasındaki farklılığın, istatistik olarak anlamlı olup olmadığı belirlenir (Ak, 2014).

Doğrulayıcı istatistikler bazen hipotez test istatistikleri olarak adlandırılır. Hipotez testlerinde bir hipotez ile onun karşıtı diğer bir hipotezden hangisinin örneklem verilerine dayanarak elde edilen sonuç ile daha iyi bağdaştığı araştırılmaktadır. Karşılaştırılan iki hipotezden birine sıfır hipotezi (H_0), diğerine ise karşıt hipotez (H_1) adı verilir. Eskiden beri geçerli kabul edilen bir önerme, onun aksi yeni bir görüş ile karşılaştırılıyorsa, geçerli önermeye sıfır hipotezi, yeni görüşe ise karşıt hipotez adı verilir. Gerçekte H_0 yanlık iken, reddedilemez ise II. tip hata (Beta tipi hata) yapılmış olur. Bununla birlikte, H_0 doğru iken reddedilirse bu kez I. tip hata (Alfa tipi hata) yapılmış olur. Doğrulayıcı istatistiklerdeki hatalar Çizelge 3.7’de verilmiştir (Bayram, 2004).

Çizelge 3.7. Doğrulayıcı istatistiklerdeki hatalar

Araştırmacının Kararı	Gerçek durum	
	H_0 Yanlış	H_0 Doğru
H_0 Reddedilemez	II. Tip Hata	Doğru Karar
H_0 Reddedilir	Doğru Karar	I. Tip Hata

İstatistiksel analizde kullanılan testler parametrik ve parametrik olmayan testler olmak üzere ikiye ayrılır. Verilerin normal dağıldığı varsayımı altında yapılan ve en az aralıklı ölçekle ölçülmüş veri gerektiren testlere parametrik testler denir. Parametrik olmayan testler ise ilgilenilen değişkenin dağılımı ile ilgili normallik varsayımının sağlanmadığı ve değişkenin sınıflı veya sıralı ölçekle toplanış olduğu durumlarda kullanılan istatistiksel yöntemlerdir (Durmuş ve ark., 2011).

Araştırma verilerinin analizi yapılırken; betimleyici istatistikler ve hipotez testleri kullanılmıştır. Hipotez testleri kullanımında verilerin niteliği (ölçek türleri), normal dağılım göstermeleri, bağımsız değişken - grup sayıları ve grupların varyanslarının eşitliğine göre farklı testler uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde, verilerin niteliğine göre; normallik testi, Levene testi, t testleri, tek yönlü varyans analizi (One – Way Anova), Ki – kare testi ve Korelasyon analizi kullanılmıştır.

3.2.7.1. Normallik testi

İstatistiksel çalışmalarda verilerin dağılımı çok önemlidir. Çünkü istatistik araştırmalarda yapılan birçok testin uygulanabilmesi için, dağılımın normal veya normale yakın olması gerekir. Çünkü, verilerin normalden uzak olması analiz sonuçlarının yanlış çıkmasına ve dolayısıyla da yapılan yorumların yanlış olmasına sebep olur. Bu nedenle, normal dağılım göstermeyen verileri, normal dağılım gösterecek şekilde dönüştürmek gerekmektedir (Çiçek, 2014).

Normallik testinde, yokluk (sıfır) hipotezi ile karşıt (alternatif) hipotez sözel olarak şöyle kurulur (Işığışok, 2011);

H_0 : Verilerin dağılımı normaldir.

(veriler normal dağılıma uygundur)

H_1 : Verilerin dağılımı normal değildir.

(veriler normal dağılıma uygun değildir)

3.2.7.2. T – testi

T testi, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılır. T testi, bir gruptaki ortalamanın diğer gruptaki ortalamadan önemli derecede farklı olup olmadığını belirler. T testinde kritik nokta iki'dir. T testi her zaman iki farklı ortalamayı ya da değeri karşılaştırır. Özellikle, örneklem büyüklüğünün çok fazla olmadığı, örneklemin alındığı ana kütlelerin standart sapmasının bilinmediği ve ana kütlelerin parametrelerinin hipotez testlerinde kullanılmadığı durumlarda tercih edilir (Ak, 2014).

T testi parametrik bir testtir. Bilimsel araştırmalarda çok yaygın olarak kullanılan testlerden birisidir. T dağılımdan yararlanılarak;

- İncelenen bir değişken açısından bir gruba ait ortalama değerinden önceden belirlenen değerden farklı olup olmadığını,
- İncelenen bir değişken açısından bağımsız iki grup arasında fark olup olmadığını,
- İncelenen bir değişken açısından herhangi bir grubun farklı koşullar altındaki tepkilerinde farklılığın olup olmadığını,

İncelenmesine yönelik hipotezleri test etmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir analiz yöntemidir. Bu nedenle üç türlü t- testi bulunmaktadır. Bunlar tek grup t - testi (one – sample t test), bağımsız iki grup arası farkların t - testi (independent samples t test) ve eşleştirilmiş iki grup (paired – samples t test) arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik t- testidir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014). Uygun t testine karar verildikten sonra, hangi t testi uygulanacak ise o teste uygun olarak, yokluk (sıfır) hipotezi ile karşıt (alternatif) hipotez kurulmaktadır.

3.2.7.3. Levene testi

Bağımsız gruplar t – testinin test istatistiği gruplar arası varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstereceğinden t – testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği test edilmelidir. Grupların varyanslarının eşitliği Levene testi ile yapılır. Homojenlik testi olarak bilinen Levene testinin kabul edilmesi durumunda hesaplanan t istatistiği değeri ile reddedilmesi durumundaki t istatistiği değeri farklılık gösterir. Levene testinde kullanılan hipotez aşağıdaki şekilde verilebilir;

H_0 : Her iki grubun varyansları eşittir.

H_1 : Her iki grubun varyansları eşit değildir.

F test istatistiğine bakılarak H_0 hipotezi kabul veya reddedilir. H_0 hipotezinin kabul edilmesi için p değerinin 0.05'den büyük olması gerekir. Levene testinin sonucuna göre hangi test istatistiğinin kullanılacağına karar verildikten sonra asıl hipotezin sınanmasına geçilir.

3.2.7.4. Tek yönlü varyans analizi testi (One Way ANOVA)

Varyans analizi iki ya da daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığı ile ilgili hipotezi test etmek için kullanılır. İki ortalama arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t testi de kullanılabilir. Fakat t testi, ikiden fazla ortalamanın karşılaştırılması gerektiği durumlarda sorun yaşamaktadır. Her ne kadar, ikiden fazla ortalamanın karşılaştırılması gerektiği duruma da, ikişer ikişer ortalamaları t testi ile karşılaştırmak mümkün olsa bile, bu yöntem I. tip hata oranının çok yükselmesine sebep olabilecektir. Varyans analizi I. tip hata oranını yükseltmeden ikiden fazla ortalamanın karşılaştırılmasında kullanılan bir testtir (Antalyalı, 2014).

İkiden fazla bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel analiz yöntemine Tek Yönlü Varyans Analizi denir. Bu testin de yapılabilmesi için karşılaştırılacak olan grupların birbirinden bağımsız olması ve bu gruplardan elde edilen ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekmektedir. Bağımsız gruplar t testinde olduğu gibi tek yönlü varyans analizinde de grupların varyanslarının eşitliği test edilmelidir. Buradaki fark ANOVA yapılabilmesi için grupların varyanslarının homojen yani eşit olması şartı aranır. Homojenlik testi Levene testi ile yapılır (Durmuş, 2011). Tek yönlü varyans analizinde hipotez aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

H_0 : Her grubun ilgili değişken için ortalama değerleri eşittir.

H₁: En azından bir grubun ilgili değişken için ortalama değeri diğerinden farklıdır.

H₀ hipotezinin kabul edilmesi için p değerinin 0,05'den büyük olması gerekir.

Tek yönlü ANOVA testinin H₁ hipotezi karşılaştırılan gruplardan en az bir tanesinin ilgili değişkene göre ortalama değerinin diğerlerinden farklı olduğunu iddia etmektedir. Ancak test istatistiği istatistiksel bir fark bulunduğunda bunun hangi gruplardan kaynaklandığını göstermekte yetersiz kalır. Post Hoc testleriyle bu sorun aşılar. Fakat bağımsız gruplar t testinde olduğu gibi grupların varyansının eşit olması ve eşit olmaması durumunda kullanılan test istatistikleri birbirinden farklıdır. Varyansların homojen olduğu durumda bile on dört farklı ikili karşılaştırma testi bulunmaktadır. Bu testlerden en sık kullanılan ikili karşılaştırma testleri Scheffe ve Tukey'dir. Tukey testi karşılaştırılan grup sayısı fazla olduğunda tercih edilirken Scheffe testi grupların örnek sayıları birbirine eşit olmadığında tercih edilir. Sosyal bilimlerde anket yoluyla toplanan verilerde genellikle grup sayıları farklı olduğundan Scheffe testi en sık kullanılan test olarak öne çıkmaktadır (Durmuş, 2011).

3.2.7.5. Ki – kare testi

Ki – kare analiz yöntemi özellikle sosyal bilimler analındaki çalışmalarda yaygın olarak kullanılan bir analiz yöntemidir. Ki – kare analiz yöntemi verilerin sunuluş biçimine göre “Ki – kare uygunluk testi” ve “Ki – kare bağımsızlık testi” olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Aslında Ki- kare analiz yöntemi sadece ilişkilerin saptanmasında değil, aynı zamanda değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde de kullanılmaktadır. Ki – kare analiz yöntemi frekans dağılımları üzerinden işlem yapan bir analiz yöntemidir. İki değişkenin birbirlerinden bağımsız olması aralarında bir ilişkinin bulunmadığı anlamına gelir. Ki – kare testi değişkenlerin bağımsızlığını ölçmede yaygın olarak kullanılır. Öte yandan Ki – kare analiz yöntemi iki değişken arasındaki ilişkinin şiddeti konusunda oldukça sınırlı bilgi verir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014). Ki – kare bağımsızlık testi iki veya daha fazla değişken grubu arasında ilişki bulunup bulunmadığını incelemek için kullanılır. Yani değişkenler arasında bağımsızlık olup olmadığı araştırılır. Hipotezlerimiz;

H₀: Değişkenler birbirinden bağımsızdır.

H₁: Değişkenler birbirinden bağımsız değildir.

SPSS'de hesaplanan Pearson chi square test istatistiğinin p değeri 0,05 den küçük olduğunda H₀ hipotezi red edilerek H₁ hipotezi kabul edilir.

Ki – kare analizi yapılırken sonuçların doğru olarak yorumlanabilmesi için beklenen değerlerin her bir hücrede 5'den büyük olması gerekir. Aksi takdirde test istatistiği aşırı derecede büyüyeceğinden H₀ hipotezi red edilecektir. Bu durumda Fisher exact testinin yapılması doğru sonuçlara ulaşılması açısından kullanılabilir bir yöntemken, yeni veriler toplanması ikinci bir yöntem olabilir. Eğer ilgilenilen değişkende ikiden fazla sınıf varsa ve sınıflardan birine az sayıda gözlem düşüyorsa sınıfların birleştirilmesi de çözüm olabilir (Durmuş, 2011).

3.2.7.6. Korelasyon analizi

Bağımsız/bağımlı t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) farklı grupların ortalamalarının eşitliğini test eder. Ancak değişkenler arasında ilişki hakkında herhangi bir bilgi vermez. Araştırmacılar değişkenler arasında ilişkinin varlığını tespit etmek için korelasyon analizi kullanılmalıdır. Değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olması dikkate alınmaksızın aralarındaki ilişki derecesini ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılan istatistik yöntemine korelasyon denir (Durmuş, 2011).

Korelasyon yöntemi ile analiz edilecek iki değişkenin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekmektedir. Korelasyon katsayısı (r); -1 ile +1 arasında değerler alır. 0'a yakın değerler iki değişken arasında doğrusal ve zayıf bir ilişkinin olduğunu, ±1'e yakın değerler ise iki değişken arasında doğrusal ve güçlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Bununla birlikte (-) değerler ilişkinin ters yönlü olduğunu, pozitif (+) değerler ise ilişkinin aynı yönlü olduğunu gösterir. Örneğin r = 0,83 iki değişken arasında aynı yönlü güçlü bir doğrusal ilişkinin olduğunu temsil eder. r = - 0,83 olursa, değişkenlerden birinin artarken diğerinin azaldığını (veya tersi) ve doğrusal güçlü bir ilişkinin olduğunu ifade eder. Şunu da belirtmekte yarar vardır ki, korelasyon katsayısı değişkenler

arasındaki nedensel ilişkiyi vermez. Yani, hangi değişkenin neden, hangisinin sonuç niteliğinde olduğunu belirtmez. Sadece değişkenlerin birlikte değişiminin lmdr (Bayram, 2004).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Çadır Yerleşim Alanları İle İlgili Bulgular

4.1.1. Çadır yerleşim alanı sayısı

Mevsimlik tarım işçilerinin tamamına yakını çadırlardan oluşan çadır yerleşim alanlarında barınmaktadırlar. Bu işçilerden yalnızca elci olanların bir kısmı işveren veya köylüler tarafından tahsis edilen evlerde barınmaktadır. Çadır yerleşim alanları METİP kapsamında olanlar ve olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Adana İli Valiliği kayıtlarına göre Adana ilinde toplam 64 adet METİP kapsamında çadır alanı bulunmaktadır.¹ Yapılan saha araştırmasında ve yapılan odak grup görüşmelerinde Adana ilinde irili ufaklı olmak üzere toplam çadır yerleşim alanı sayısının ise 200'e yakın olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma süresince işçilerin yoğun olarak buldukları ilçe ve köylerde bulunan 18 çadır yerleşim alanında, 163 çadırda, 182 aile ile bireysel görüşme yapılmıştır. Bireysel görüşme yapılan aile sayısının (182 aile), çadır sayısından (163) fazla olmasının nedeni; bazı çadırlarda birden fazla ailenin yaşamasıdır. Görüşmelerin yapıldığı bu yerleşim alanlarından 8 çadır alanı METİP kapsamında, 10 çadır alanı ise METİP kapsamında değildir. İlçelere göre görüşülen çadır yerleşim alanları ve bu alanlar ile ilgili bilgiler Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. İlçelere göre çadır yerleşim alanları ve görüşülen çadır sayıları

İlçeler	Çadır Yerleşim Alanı (Köyler)	Toplam Çadır Sayısı	Görüşülen Çadır Sayısı	METİP Alanı
Ceyhan	Kösreli	6	6	Hayır
	Çatalhüyük	5	4	Evet
Karataş	Terliksiz	8	8	Hayır
	Tuzla	180	25	Evet
	Hasırağacı	9	7	Hayır
Seyhan	Karayusuflu	65	15	Evet
	Zeytinli	6	5	Hayır
	Yolgeçen	7	5	Hayır
Yumurtalık	Kırmızıdam	8	8	Hayır
	Haylazlı	11	9	Evet
	Kaldırım	8	8	Evet
	Yeşilköy	13	10	Evet
Yüreğir	Kütüklü	9	9	Hayır
	Çotlu	7	7	Hayır
	Pekmezli	60	16	Evet
	Yeniköy	12	8	Evet
	Çatalpınar	5	5	Hayır
	Vayvaylı	8	8	Hayır
Toplam	18	427	163	

4.1.2. Çadır yerleşim alanlarının temel nitelikleri

Başbakanlık tarafından çıkarılan METİP genelgesinin 5., 6., 7. ve 8. maddeleri; işçilerin barınma ile ilgili ihtiyaçlarını ve sorunlarını gidermeye yönelik olup, toplulaştırılmış çadır yerleşim alanlarında (METİP alanları) bulunması gereken asgari özellikleri belirlemektedir (Ek - 4). Genelgenin ilgili maddeleri;

¹ http://www.adana.gov.tr/?act=mevsimlik_tarim_iscileri (Erişim tarihi: 25 Ekim 2013).

“ 5. İşçilerin ihtiyaç duyduğu ekmek ve yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama ile tuvalet ve banyo mahalleri gibi asgari ihtiyaçların karşılandığı barınma yerlerinin işverenlerce karşılanması sağlanacak, bunun sağlanamadığı bölgelerde; işçilerin yoğun olarak çalıştığı yerlere en yakın mesafede, alt yapısı il özel idarelerince hazırlanacak toplulaştırılmış uygun yerleşim yerleri oluşturulacaktır.

6. Yerleşim alanlarının; doğa olaylarından fazla etkilenmeyecek, elektrik, su, kanalizasyon, yol gibi hizmetlerin sunumunun kolaylıkla sağlanabileceği, sağlık şartları uygun, tehlikeli tesislere ve girilmesi yasak yerlere yeterli mesafede, barınacak işçilerin sayısına uygun büyüklükteki hazine arazileri arasından seçilmesine özen gösterilecektir.

7. Toplulaştırılmış çadır yerleşim yerlerinde il özel idarelerince seyyar kolaylık tesisleri kurulacaktır. Kolaylık tesislerinde; tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri ile ekmek pişirme imkânları ve gerektiğinde derslik olarak kullanılacak sosyal tesis bulundurulacaktır. İhtiyaç duyulacak çadır ve seyyar kolaylık tesisleri imkânlar ölçüsünde öncelikle bölgedeki Türkiye Kızılay Derneği, valilikler ve belediyelere ait depolardan temin edilecektir. İhtiyaçların bu şekilde karşılanamaması halinde il özel idarelerince kiralama ve hizmet satın alma yoluna gidilecektir.

8. Bu yerleşim yerlerindeki içme ve kullanım suyu ile elektrik ihtiyacı; şebeke tesisi, mahallinde sondaj, su tankı/tankeri, elektrik hattı tesisi veya jeneratör temini suretiyle il özel idarelerince sağlanacak ve kullanım bedelleri kullananlardan alınacaktır.” şeklindedir.

Çadır yerleşim alanlarından METİP kapsamında olanlarının, işçilerin kendi imkanları ile oluşturdukları alanlara göre yaşam koşulları ve güvenliği açısından birtakım avantajları bulunmaktadır. METİP kapsamında belirlenen çadır alanları; kurumlar tarafından hizmet götürülmesinde sorunların yaşanmayacağı (elektrik, su, çöp toplama, vidanjör, ilaçlama, sağlık kontrolleri ve aşı, öğrenci servisleri vb.), su kaynaklarına yakın, iş makinelerinin rahatça çalışabileceği alanlardır.

METİP alanlarında öncelikle ilgili birimlerce (Valilik ve İl Özel İdaresi) zemin düzeltme ve zeminlere mıcır dökümü işlemleri yapılmıştır. Daha sonra alanların etrafları tel örgüler ile kapatılarak tehlike oluşturabilecek durumlar engellenmeye çalışılmıştır (Şekil 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 ve 4.5). METİP alanları; periyodik olarak çöplerin toplandığı, fosseptik tanklarının çekildiği veya atık su altyapısının hazır bulunduğu, haşere ve sinek için alan ilaçlamalarının uygulandığı, sağlık taraması, bebek ve çocukların aşılarının takip edildiği alanlardır. Kısacası bu alanlar; temel yaşam olanaklarının iyileştirilmesini ve yaşam kalitesinin artırılmasını sağlayan işlemlerin ilgili kurumlarca (ilçe kaymakamlık, yerel yönetimler, ilçe sağlık müdürlükleri vb.) yapılmaya çalışıldığı ve uygulamaların takip edilebildiği alanlardır. Oluşturulan METİP alanlarının tamamına yakını hizmetlerin ulaştırılması konusunda uygun ve yeterli alanlardır.

Şekil 4.1. METİP çadır alanı zemin çalışması

Şekil 4.2. METİP çadır alanı etrafının tel örgü ile çevrilmesi (yol kaza riski)

Şekil 4.3. METİP çadır alanı etrafının tel örgü ile çevrilmesi (su riski)

Şekil 4.4. METİP çadır alanı ortak kullanım alanı (tuvalet)

Şekil 4.5. METİP çadır alanı ortak kullanım alanı (banyo)

Barınma koşulları başlığı altında (4.33; sayfa 65) detaylı olarak verilen bazı sebeplerden dolayı, işçiler METİP alanlarına yerleşmeyerek kendi çadır yerleşim alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu işçiler kendi yakınları ve akrabalarından oluşan 8 – 12 çadırlık yerleşim alanlarında barınmaktadırlar. İşçilerin kendi imkanları ile oluşturdukları bu alanlar su kaynaklarına yakın, işçilerin çalışacakları tarımsal alanlara ulaşımı kolay olan alanlardır. Bu alanların bir kısmı METİP toplulaştırılmış çadır alanlarında verilen ve yukarıda sayılan hizmetlerden de faydalanmakla beraber, çok sayıda ve dağınık olmaları dolayısıyla bu alanlara hizmet götürülme hususunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (zemin sorunu olan)

METİP toplulaştırılmış çadır alanları dışında, işçiler tarafından hazırlanan ve kullanılan çadır yerleşim alanları; yaşam, sağlık, güvenlik ve eğitim konularında ciddi sorunların yaşandığı alanlardır. Bu alanlar ıslak zemin üzerine kurulu ve fiziki alt yapısı olmayan alanlardır. Yol kenarı veya su kenarı olması dolayısıyla hem yetişkinler hem de çocuklar için kaza ve boğulma risklerini taşımaktadır. Temiz suya ulaşmada zorlukların yaşanması, atık suyun toplanması ve tahliyesinde yeterli alt yapı ve teçhizatın bulunmaması, ilaçlamanın yapılamaması dolayısıyla bu alanlarda salgın hastalıkların ortaya çıkması, bakteri ve enfeksiyon risklerinin yoğun olması kaçınılmazdır. Ayrıca bu tip çadır yerleşim alanlarının ana yol güzergâhlarında olmaması ve dağınık olmaları dolayısıyla, çocukların eğitim sisteminden uzak kalması gibi temel sorunları bulunmaktadır (Şekil 4.7 ve 4.8).

Şekil 4.7. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (drenaj çukuru yanı)

Şekil 4.8. İşçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (dere yanı)

Hazırlanan METİP çadır yerleşim alanları işçilerin yaşam, barınma, sağlık, güvenlik ve eğitim koşullarının iyileştirilmesine yönelik ihtiyaçlara asgari düzeyde cevap verecek niteliklerde olmasına rağmen, işçilerin tamamına yetecek sayıda değildir. Ayrıca işçilerin bir kısmı sağlanan tüm imkânlarla rağmen METİP toplulaştırılmış çadır yerleşim alanlarında kalmayarak kendi çadır alanlarını oluşturmaktadırlar. Ancak işçilerin kendilerinin oluşturdukları bu alanlar bazı riskleri de beraberinde getirmektedir.

4.2. İşçilerin Sosyo - Demografik Bilgileri

Adana’da araştırma alanında görüşülen aile sayısı 182’dir. Ancak görüşülen ailelerin memleketlerinde kalan ve çalışmak için Adana’ya gelmeyen, aynı hanede beraber kaldıkları evli çocukları da bulunmaktadır. Geniş aile içerisindeki 41 ailenin memleketlerinde kaldığı tespit edilmiştir.

Görüşülen aile sayısı 182 olup, bu aileler Adana ilinde 163 çadırda yaşamlarını devam ettirmektedir. Bunun nedeni aynı çadırda yaşayan farklı ailelerin (evli çocuk, kardeş veya yakın akraba) varlığıdır. Araştırmada her evli çift aynı çadırda kalsalar bile ayrı birer aile olarak değerlendirilmiştir.

4.2.1. Daimi yaşam yerleri (kır –kent)

Araştırma alanında işçilerin en çok geldiği ilin; Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri olduğu görülmüştür. İşçilerin %37,7’si (269 kişi) Şanlıurfa’dan, %21,7’si (155 kişi) ise Diyarbakır’dan gelmiştir. En az işçinin geldiği il ise Gaziantep ili olup, işçilerin %3,8’i (27 kişi) bu ilden gelmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Cinsiyete göre işçilerin geldiği iller

İller	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Şanlıurfa	156	36,8	113	38,9	269	37,7
Diyarbakır	95	22,4	60	20,7	155	21,7
Kahramanmaraş	43	10,1	29	10,0	72	10,1
Hatay	38	9,0	27	9,3	65	9,1
Adıyaman	28	6,6	20	6,9	48	6,7
Mardin	25	5,9	17	5,9	42	5,9
Şırnak	23	5,4	13	4,5	36	5,0
Gaziantep	16	3,8	11	3,8	27	3,8
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Araştırma alanında elciler ve işverenlerle yapılan görüşmelerde; önceki yıllara göre hem işçi sayısında ciddi bir artışın hem de işçilerin geldikleri memleketler konusunda bir değişim ve artışın yaşandığı tespit edilmiştir. Önceki yıllarda sadece Güneydoğu’nun birkaç ilinden (Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır illeri) yaklaşık 10 bin civarında işçi gelirken, artık bu rakam 30 binlere ulaşmış ve Güneydoğu’nun diğer illerinden, hatta Doğu Anadolu ve Akdeniz illerinden (Şırnak, Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep) işçiler gelmeye başlamıştır. İşçi sayısının artmasında ve diğer illere yayılmasında birkaç önemli etmen bulunmakla beraber, bu etmenlerin temelinde komşu ülkelerde (Suriye ve Irak) yaşanan iç savaş ve artan yoksulluk yer almaktadır.

Türkiye’nin sınır komşusu olan ülkelerde yaşanan karışıklıklar dolayısıyla sınır güvenliği artırılmış ve sınır ticareti zarar görmüştür. Sınır komşusu olan birçok ilimizde (Şırnak, Hatay ve Şanlıurfa) insanlar geçinebilmek için mevsimlik tarım işçiliği yapmaya başlamışlardır. Diğer taraftan bu ülkelerden Türkiye’ye göçler yaşanmış, bu göçler sonucunda sanayileşmiş illerde (Kahramanmaraş, Gaziantep) bu mülteciler kayıt dışı çalıştırılmaya başlanmış, işsiz kalan yerleşik aileler bu sebeple mevsimlik tarım işçiliği yapmaya başlamışlardır. 2014 yılının ortalarından itibaren sadece Türkiye vatandaşları değil, Suriye’deki iç savaştan kaçan Suriyeli vatandaşların da işçi olarak Adana’ya çalışmaya geldikleri görülmüştür.

İşçilerin geldikleri il kadar, bu illerdeki daimi yaşam yerlerinin kırsal ya da kent birimlerinden hangisinde olduğu da önemlidir. Bu yüzden işçilere illerdeki daimi yaşam alanlarının nitelikleri de sorulmuş olup, alınan cevaplardan sonra daimi yaşam alanları kır – kent şeklinde kategorize edilmiştir.

Kırsal kavramı, tarımsal üretimin yerel ekonomiye hâkim olduğu alanları veya tarımsal üretim aracının mülkiyeti ile toplumsal yeniden üretimin ve ilişkilerin belirlendiği bir toplumsal yapılanmayı, son olarak da nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu alanları ifade eder. Bu tanım, egemen geçim kaynağı olarak tarımın rolü ve düşük nüfus yoğunluğu üzerine temellenmektedir (Kayıkçı, 2009).

OECD, kırsalın artık tarımla aynı anlama gelmediğini bu iki kavramın birbirlerinden farklı olduğunu ve kırsal ekonomide tarımın temel bir ekonomik sektör olmadığından kır ve tarım politikalarının farklı olması gerektiğini vurgulamıştır. Belirleyici kritik faktörler ise teknolojik etki, iç piyasa ve ihracat yapısı, iletişim ve lojistik yöntemindeki gelişmeler ve esasta toplumun ekonomik fırsatlara doğru yönelişidir. Tarımın birçok bölgede ekonominin çekici gücü olmadığı bilinmektedir. OECD raporuna göre de “kırsal” teriminin tarımla aynı anlama gelmediği, en azından bundan böyle aynı olmadığı vurgulanmaktadır (Bayaner, 2013).

Kent, tarım dışı etkinliklerin yapıldığı bir yerleşimdir. Başka bir deyişle, sanayi ve hizmetler kesimine giren etkinliklerin yapıldığı yer. Ayrıca, kırsal kesimde yapılan tarımsal üretimin denetlendiği yer kenttir. Tarım olsun, tarım dışı olsun, tüm üretime ilişkin kararlar kentte verilmektedir. Her türlü üretim kentten denetlenmektedir. Kent, tarımda belirli bir artı ürün sağlanmasından sonra ortaya çıkmıştır. Genel olarak, tarımda artı ürün sağladıktan sonra kent denen yerleşim türü doğal ve artı ürünün denetimini üstlenir. Bundan sonra kırdan yapılan üretim, kent içindir ve kentin denetimi, sürekliliğini korur. O halde kentin varlık nedeni, kentin çevresi ile çok yönlü ilişkileri ile yönetim, eşgüdüm ve denetim işlevlerinin merkezi olmasıdır. Ayrıca, burada tarımsal olmayan bir üretim yer alır (Tezcan, 2012).

İşçilerin %39,5'i (282 kişi) kırsalda yaşamakta olup, kırsalda yaşayan bu işçilerin %41,8'i (118 kişi) Şanlıurfa ilinden gelmiştir. Diyarbakır ve Gaziantep illerinin kırsalından gelen işçi bulunmamaktadır. Kentlerden gelen işçilerin oranı %60,5 (432 kişi) olup, kentlerden en çok işçi gelen iller; Diyarbakır ve Şanlıurfa'dır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. İşçilerin daimi yaşam alanları (Kır – kent)

İller	Kır – Kent				Toplam	%
	Kırsal	%	Kent	%		
Şanlıurfa	118	41,9	151	35,0	269	37,7
Diyarbakır	0	0,0	155	35,8	155	21,7
Kahramanmaraş	33	11,7	39	9,0	72	10,1
Hatay	46	16,3	19	4,4	65	9,1
Adıyaman	23	8,2	25	5,8	48	6,7
Mardin	30	10,6	12	2,8	42	5,9
Şırnak	32	11,3	4	0,9	36	5,0
Gaziantep	0	0,0	27	6,3	27	3,8
Toplam	282	100,0	432	100,0	714	100,0

Diyarbakır ve Gaziantep illerinin kırsalından işçi gelmemesi önemlidir. Diyarbakır'dan gelen işçiler birden fazla göç olayını (kırdan - kente, kentten – kıra) yaşadıkları Diyarbakır'a yerleşmiş olan işçilerdir. Diğer taraftan araştırma alanında en az işçinin geldiği il Gaziantep ilidir. Gaziantep ilinde sanayi ve hizmet sektörünün gelişmiş olması dolayısıyla, bu kentte iş bulma konusunda zorluklar yaşanmamaktadır. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğinde Gaziantepli işçilerin payı en düşüktür. Gaziantep'ten gelen işçilerin kentte yaşam alanları kırsal niteliği taşıyan gecekondu bölgeleridir.

Gecekondular, yeni bir alt kültür olarak doğmuşlardır. Bir yanda kır özelliklerini kente taşıyan (kırsal yaşama modeli, gecekondularca yeniden üretilmektedir), öte yandan kent özelliklerine uyum sağlamak zorunda kalan bir konumdadırlar (Tezcan, 2012). Kentten geldiklerini beyan eden işçilerin tamamı kentlerdeki gecekondular bölgelerinde yaşamaktadırlar. İşçiler her ne kadar kente yerleşmekle tarımsal faaliyetlerde bulunmasalar da kırsal yaşam biçiminden ve kırsal yaşamın niteliklerinden uzaklaşmamaktadırlar.

İşçilerin %60,5'i kırsal nitelik taşıyan kent merkezlerinden gelmiş olsa da, bu işçilerin iki veya daha önceki kuşaktan kırsalda yaşadıkları ve kırsaldan kente göçle yerleşim yerlerini değiştirdikleri söylenebilir. Araştırma alanındaki mevsimlik tarım işçisi 182 ailenin %45,6'sı (83 aile) daha önce göç etmiştir. Göç eden ailelerin %27,7'si (23 aile) birden fazla göç olayına katılmışlardır. Göçün yönüne bakıldığında; gerçekleşen göçlerin tamamına yakını kırsaldan kent merkezine doğrudur. Ailelerin %48,2'si (40 aile) ekonomik nedenlerle göç etmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Ailelerin göç nedenleri

Göç Nedeni	Aile Sayısı	%
Ekonomik	40	48,2
Terör – köy boşaltma	22	26,5
Kan davası	11	13,3
Evlilik	7	8,4
Kız kaçırma	2	2,4
Sağlık	1	1,2
Toplam	83	100,0

Göç nedenleri içerisinde Güneydoğu ve Doğu'ya özgü birtakım sebepler de bulunmaktadır. Terör - köy boşaltma ve kan davası gibi nedenlerle, işçilerin aileleri can güvenliklerini korumak amacıyla zorunlu olarak göç etmişlerdir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. İllere göre ailelerin göç nedenleri

İller	Göç Nedeni						Toplam *
	Terör	Ekonomik	Kan Davası	Kız Kaçırma	Sağlık	Evlilik	
Şanlıurfa	3	19	8	1	1	7	39
Diyarbakır	9	6	2	1	0	0	18
Kahramanmaraş	1	5	0	0	0	0	6
Şırnak	6	0	0	0	0	0	6
Hatay	1	4	0	0	0	0	5
Mardin	2	1	1	0	0	0	4
Gaziantep	0	3	0	0	0	0	3
Adıyaman	0	2	0	0	0	0	2
Toplam	22	40	11	2	1	7	83

* Aile sayısı

Terör ve köy boşaltma dolayısıyla zorunlu göç; Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Kahramanmaraş, Hatay ve Şırnak illerinde görülmüştür. Terör ve köy boşaltma dolayısıyla göç etmek zorunda kalan ailelerin %41,0'ı (9 aile) Diyarbakır, %27,0'ı (6 aile) ise Şırnak illerindedir.

1997 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da boşaltılan yerleşim birimleri nedeniyle göç eden vatandaşların sorunlarının araştırılması ile ilgili olarak, Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun raporunda; 1993 ve 1994 yıllarında yoğun bir şekilde oluşan köy boşaltmalar Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin tespitlerine göre, OHAL Bölgesi (Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van) ile mücavir alanı oluşturan 11 ilde (Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş) Kasım 1997'de dönüş yapanlar hariç, boşaltılan 820 köy, 2.345 mezra olduğu ve boşaltılan köylerden göç edenlerin sayısının ise 378.335 kişi olduğu belirtilmiştir. Aynı raporda Diyarbakır'da 90 köy ve 225 mezranın boşaltıldığı bilgisi verilmiştir. Raporda köy ve mezra boşaltmalarının bir kısmının gönüllülük esasına dayanmasına rağmen,

büyük bir kısmının terör örgütünün veya güvenlik kuvvetlerinin baskısından kaynaklandığı ifade edilmiştir.¹ Araştırma alanındaki göç eden ailelerin %26,5'i (22 aile) terör olayları ve köy boşaltma uygulamaları dolayısıyla kırsaldan kente göç etmek zorunda kalmıştır.

Kan davası dolayısıyla göç eden aileler Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerindedir. Kan davası ile ilgili gerek yerli gerek yabancı tüm tanımlar incelendiğinde tümünde ortak nokta olarak; daha çok cemaat tipi topluluklarda cereyan ediyor olması, oç almanın, kana karşı kan gütmenin bir görev sayılması, oç alma ve sorumlu tutulmanın, grup tarafından üstlenilmesi diğer bir ifadeyle saldırı ve savunmada kolektif sorumluluk ilkesi ön plana çıkmaktadır. Buradan hareketle kan davalarını diğer oç alma eylemlerinden ayıran temel vasıfları “oç saiki” ve bu oçün “kolektif sorumluluk ilkesi” duygusundan hareketle alınmasıdır. Bölgede birilerine karşı gerçekleştirilmiş olan eylemin failini devlet bulup cezalandırır bile çoğu kez saldırıya uğramış grup tarafından cezalandırılmadıkça oç alınmış sayılmaz. Zira “kanı dökülmüş” olan grup “kanını temizlendikçe” “kan kaybetmeye” devam edecek, toplum tarafından itibar ve şerefine halel getirmiş olacaktır (Ökten, 2010). Araştırma alanındaki göç eden ailelerin %13,3'ü (11 aile) kan davası dolayısıyla kırsaldan kente göç etmek zorunda kalmıştır.

4.2.2. Cinsiyet

Araştırma alanındaki toplam 163 çadırdaki, 945 kişi kalmaktadır. Çadırdaki kalanların %75,5'i (714 kişi) tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Çalışmayan 231 kişi olup bu kişiler çoğunlukla yaşlı, çocuklara bakmak zorunda olan kadınlar ve küçük yaşta çocuklardır.

Araştırma alanında görüşülen işçilerin %59,4'ü (424 kişi) kadın ve %40,6'sı (290 kişi) erkektir. Tarım sektöründe kadın istihdamı yoğunluğu genel bir özellik olup, bu durum kendini mevsimlik tarım işçiliğinde de göstermektedir. İlçelerdeki kadın işçi oranına baktığımızda tüm ilçelerde kadın istihdamın toplam istihdam içerisindeki payının yaklaşık %60,0 olduğu ve en yüksek kadın istihdam payının ise %62,5 ile Seyhan ilçesinde bulunduğu görülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. İlçelere göre işçilerin cinsiyet dağılımı

İlçeler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yüreğir	134	58,3	96	41,7	230	100,0
Karataş	104	58,8	73	41,2	177	100,0
Yumurtalık	91	59,5	62	40,5	153	100,0
Seyhan	70	62,5	42	37,5	112	100,0
Ceyhan	25	59,5	17	40,5	42	100,0
Toplam	424	59,4	290	40,6	714	100,0

1990'lı yılların sonunda toplam istihdam içinde %45,0 ile en yüksek orana sahip olan tarım sektörü, bugün itibarıyla %21,0'a kadar gerilemiş olmakla birlikte özellikle AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında halen önemini korumaktadır. TÜİK'in “Hane halkı işgücü istatistikleri” verilerine göre, 2013 yılında kadınların tarım sektöründeki payı %41,6 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2013). 2014 yılında yine aynı kurumun verilerine göre 2,5 puan artarak %44,1 olmuştur (TÜİK, 2015c).

Kırsal alanda yaşayanların tarım dışı istihdam olanakları sınırlı düzeyde olup, çalışanların büyük bir bölümü tarım dışı sektörlerde çalışma imkânı bulamamaktadır. Kırsal kadınının tarım dışında iş olanağı çok azdır (Şahinli ve Şahbaz, 2013).

4.2.3. Yaş

İşçilerin yaş ortalaması 22,0'dır. Erkek işçilerin yaş ortalaması 28,1 olup, kadın işçilerin yaş ortalaması ise 17,8'dir. En düşük işçi yaşı 9, en yüksek işçi yaşı ise 58'dir (Çizelge 4.7).

¹<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem20/yil01/ss532.pdf> (Erişim tarihi: 12 Mart 2014).

Çizelge 4.7. İşçilerin yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı

Yaş Grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
9 – 15	225	53,1	83	28,6	308	43,1
16 – 18	83	19,6	32	11,0	115	16,1
19 – 28	58	13,7	39	13,4	97	13,6
29 – 38	39	9,2	47	16,2	86	12,0
39 – 48	17	4,0	68	23,4	85	11,9
49 – 58	2	0,5	21	7,2	23	3,2
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0
Ortalama	17,8		28,1		22,0	

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere; işçilerin %59,2’si (423 kişi) 18 yaşının altındadır. Kadın işçiler içerisinde 18 yaşın altında olanların oranı, erkek işçilere göre oldukça yüksektir. Kadın işçilerin %72,7’si (308 kişi) 18 yaşın altında olmakla beraber, erkek işçilerin ise %39,6’sı (115 kişi) 18 yaşın altındadır. İşçilerin %43,1’i (308 kişi) 15 yaşın altındadır. Kadın işçilerin %53,1’i (225 kişi), erkek işçilerin ise %28,6’sı (83 kişi) 15 yaşın altındadır. Bu durum gezici mevsimlik tarım işçiliğinde “*çocuk işçiliği*” olgusunun yoğun olarak bulunduğunu göstermektedir.

Adana’daki mevsimlik tarım işçilerinin cinsiyet ve yaş ile ilgili özelliklerine bakıldığında, dikkati çeken ilk husus; kadın işçi oranının %59,4 (424 kişi) oranıyla erkeklerden daha yüksek olmasıdır. İkinci husus ise işçilerin %43,1’inin (308 kişi) 15 yaşın altında olmasıdır.

4.2.4. Aile biçimi ve medeni durum

İnsanların birbirleriyle girdikleri ilişkiler sonucunda geliştirdikleri tüm ilişki ağları, sosyal bilimlerin temel analiz konusudur. Toplum bilimlerin temel amacı, bireyler arası ilişkiler bütünü olarak toplumu anlamaktır. Bunu, tek tek bireylerin davranışlarının analizinden çok, bu toplumsal ilişkiler içerisinde topluma temel karakterini veren en sürekli, en anlamlı olanları üzerinde gerçekleştirir. Bu anlamda toplumsal bir kurum olarak aile, sosyolojik düşüncenin temel konularından biridir ve toplumsal yapı ile aile arasındaki ilişki uzun zamandan beri sosyolojinin konularından biridir (Türkarşan, 2012).

Sosyolojik literatürde aile hakkında yapılmış çok çeşitli tanımlar vardır ve her tanım onu değişik bir kategori içine yerleştirmiştir. Esas itibari ile bu tanımlardan her biri, aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber, onu sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum ve hatta sosyal bir yapı olarak değerlendirmektedir. Bu farklı yaklaşımlar ailenin toplum için ne denli evrensel ve temel bir unsur olduğunun bir göstergesidir. Aile, “ ana- baba- çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan (aile biçiminin gereğine göre) ekonomik ve toplumsal bir birlik” (Gökçe, 2007).

İşçi ailelerinin %56,5’i (103 aile) geniş aile yapısına sahiptir. İşçilerin medeni durumları ile ilgili bilgi alınırken dört farklı statünün varlığı sorgulanmıştır. Buna göre evli, bekar, dul ve boşanmış ayrımına gidilmiştir. Medeni durumla ilgili olarak her ne kadar evli ve bekar olarak ikili sınıflama geçerli olsa da, kırsal toplumsal yapıda boşanma önemli bir kavram olduğu için ayrıca ele alınmıştır. İşçilerin çoğunluğu (%70,4; 503 kişi) bekar, %26,2’si (187 kişi) ise evlidir. Ancak kadınlar içerisinde bekar olanların oranı erkeklere göre daha fazla olup, %82,8’i (351 kişi) bekar (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Cinsiyete göre medeni durum

Medeni Durum	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bekar	351	82,8	152	52,5	503	70,4
Evli	51	12,0	136	46,9	187	26,2
Dul	15	3,5	1	0,3	16	2,2
Boşanmış	7	1,7	1	0,3	8	1,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Boşanma durumuna bakıldığında yine kadınların oranının erkeklere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Kadının %1,7'si, erkeklerin ise %0,3'ü boşanmıştır. İşçiler arasında dul kadın oranı %3,5, dul erkek oranı ise %0,3'dür. Dul olma statüsü eşlerin ölümü ile gerçekleşmiştir.

4.2.5. Evlilik kararı, ilk evlilik yaşı, nikah biçimi ve çok eşlilik

Evlenmiş işçilerin yaklaşık yarısının (%51,7; 109 kişi) evlilik kararlarını anne ve babaları tarafından vermiştir. Kendi kararı ile evlenen erkeklerin oranı kadınlara göre daha fazladır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. İşçilerin evlilik kararını verme şekli

Evlilik Kararını Verme Şekli	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailesi	39	53,4	70	50,7	109	51,7
Kendisi	34	46,6	68	49,3	102	48,3
Toplam	73	100,0	138	100,0	211	100,0

TÜİK'in "Toplumsal Yapı ve Cinsiyet" verilerine göre anne ve babanın kararıyla yapılan evliliklerin oranı kadınlarda %36,2, erkeklerde ise %24,8'dir (TÜİK, 2015a). Araştırma alanındaki işçilerden, hem erkeklerin hem de kadınların evlilik kararında anne ve babanın etkisi, Türkiye geneli oranlarına göre önemli derecede farklı olup, daha yüksektir.

İşçilerin ortalama ilk evlilik yaşı 20,4'dür. Kadın işçilerin ortalama ilk evlilik yaşları ile erkek işçilerin ortalama ilk evlilik yaşları arasında önemli fark bulunmaktadır. Kadın işçilerin ortalama ilk evlilik yaşları 15,4 iken erkek işçilerin 23,0'dır.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de kadınların ortalama ilk evlilik yaşı 23,6, erkeklerin ise 26,8'dir (TÜİK, 2015a). Araştırma alanındaki işçilerin cinsiyete göre ortalama ilk evlilik yaşları Türkiye ortalamalarından daha düşüktür.

Kadın işçilerin ortalama evlilik yaşı ile Türkiye genelindeki kadınların ortalama evlilik yaşı arasında önemli derecede fark vardır. %95 güven aralığında Sig. (2 – tailed) değeri 0,05'den küçüktür (p = 0,00). Araştırma alanındaki aile bireylerinden kadınların ilk evlilik yaşı ortalaması, Türkiye genelindeki kadınların ortalama ilk evlilik yaşına göre 8,1yaş daha düşüktür (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Kadınların ilk evlilik yaşının, Türkiye ortalaması ile karşılaştırılması

Tek Örnek T Testi						
	Test Value = 23.6					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
İlk Evlilik Yaşı	-42,402	72	,000	-8,148	-8,53	-7,76

Erkek işçilerin ortalama ilk evlilik yaşı ile Türkiye genelindeki erkeklerin ortalama ilk evlilik yaşı arasında fark vardır. %95 güven aralığında Sig. (2 – tailed) değeri 0,05'den küçüktür (p = 0,00).

Araştırma alanındaki aile bireylerinden erkeklerin ortalama ilk evlilik yaşı, Türkiye genelindeki erkeklerin ortalama ilk evlilik yaşlarına göre 3,7 yaş daha düşüktür (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Erkeklerin ilk evlilik yaşının, Türkiye ortalaması ile karşılaştırılması

Tek Örnek T Testi						
	Test Value = 26,8					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
İlk Evlilik Yaşı	-10,171	137	,000	-3,706	-4,43	-2,99

Evli olan işçilerin %87,7'si (185 kişi) 25 yaşın altında evlenmiştir. 25 yaşın üstünde evlenen kadın bulunmaz iken, 26 erkek 25 yaşından sonra evlenmiştir. Kadın işçilerin %61,6'sı (45 kişi) 15 yaşın altında evlenmiştir. 15 yaşın altında evlenen erkek işçi bulunmamaktadır (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Cinsiyete göre ilk evlilik yaşı grupları

İlk Evlilik Yaşı	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
9 – 15	45	61,6	0	0,0	45	21,3
16 – 18	25	34,2	7	5,1	32	15,2
19 – 25	3	4,1	105	76,1	108	51,2
26 – 30	0	0,0	25	18,1	25	11,8
31 – 40	0	0,0	1	0,7	1	0,5
Toplam	73	100,0	138	100,0	211	100,0

Eşler arasındaki yaş farkının yüksek olması ve kadının ilk evlilik yaşının erkeğe göre düşük olması Güneydoğu'da karşılaşılan genel bir durumdur. Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesinin altında yatan en önemli sebep; erkeğin ailesinin (özellikle erkeğin annesinin) küçük yaşta kız çocuğu alarak gelinin ailenin kültürüne, alışkanlıklarına ve sosyal ilişkilerine daha kolay uyum sağlaması isteğidir. Diğer taraftan erkeğin yaşlılığında kadının zorlanmadan hizmet edebilmesi için erkekten en az 10 - 15 yaş küçük olması beklenmektedir. Küçük yaşta ve kendilerinden 10 – 15 yaş büyük erkeklerle evlenen kadınlar, çocukları için de aynı geleneği devam ettirme çabası içerisindeyler. Bu döngü kırsal kadınların yoksulluğunu devam ettiren ve çevrelerine bağımlı hale getiren bir süreçtir (Davran ve Sevinç, 2013) .

Akraba evliliği, eşler arasında kan bağı bulunması yani aynı atadan gelme durumudur. Birinci dereceden kuzen evlilikleri diye isimlendirebileceğimiz kardeş çocuklarının evlilikleri, ülkemizde en sık rastlanan akraba evliliğidir (Uskun, 2001). İşçilerin %46,9'u (99 kişi) akrabası ile evlenmiş olup, akrabası ile evlenen kadın işçilerin oranı erkek işçilerden daha yüksektir. Kadın işçilerin %57,5'i, erkek işçilerin ise %41,3'ü akrabası ile evlenmiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. İşçilerde akraba evliliği durumu

Akraba Evliliği Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	42	57,5	57	41,3	99	46,9
Yok	31	42,5	81	58,7	112	53,1
Toplam	73	100,0	138	100,0	211	100,0

TÜİK verilerine göre Türkiye'de akraba evliliği yapanların oranı %20,9'dur. Türkiye'de coğrafi bölgelere göre akraba evliliği oranı en yüksek Güneydoğu Anadolu'da olmaktadır (TÜİK, 2015a). Araştırma alanındaki hane halkı bireylerinin evliliklerinde akraba evliliği oranı (%46.9), Türkiye rakamlarından yaklaşık 2 kat yüksek olup; Güneydoğu Anadolu ile benzerlik göstermektedir.

İşçilerin evliliklerinin %93,4'ün de resmi nikâh bulunmaktadır. Resmi nikâhı olan erkek işçilerin oranı kadın işçilerden daha fazladır. Kadın işçilerin %86,3'ü resmi nikahlı iken, erkek işçilerin

%97,1'i resmi nikahlıdır. Resmi nikâhı olmayan 10 kadın işçiden 2 tanesi, ikinci eş (kuma) statüsündedir (Çizelge 4.14).TÜİK verilerine göre Türkiye’de evlilikte resmi nikahın bulunma oranı %85,4’dür (TÜİK, 2015a). Araştırma alanındaki resmi nikâhlı evliliklerin oranı Türkiye oranlarından daha yüksektir.

Çizelge 4.14. İşçilerde resmi nikâh durumu

Resmi Nikâh Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	63	86,3	134	97,1	197	93,4
Yok	10	13,7	4	2,9	14	6,6
Toplam	73	100,0	138	100,0	211	100,0

Uygar toplumların evlilik biçiminin tek eşli olduğu bilinmesine karşın, ilkel topluluklarda da yaygın olduğu ortaya konmuştur. Tek eşle evliliğin, çok eşle evliliğe yeğ tutulması nedenleri arasında daha çok duygusal doyum sağlayıcı olması, toplumdaki kadın – erkek oranının dengede bulunması ve ekonomik etkenler sayılabilir (Türkarşlan, 2012).

Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi durumu ise çok karıllık (Polijini) dir. Uzakdoğu ve İslam ülkelerinin çoğunda uygulanan bir evlilik biçimidir. Kadın nüfusun çok, zengin – fakir ayrımının büyük olduğu toplumlarda çok karıllık yaygındır. Bu evlilik, servet, prestij ve grupta egemenlik göstergesi olarak kabul edilir. Kadınların bir iş aracı olarak kabul edildiği yerlerde görülür (Türkarşlan, 2012). Doğu ve Güneydoğu’da azalmakla beraber, çok karıllık biçiminde evlilik tipleri ile karşılaşmaktadır.

Davran ve Sevinç’in 2013 yılında Şanlıurfa ili kırsalındaki yaşlılar üzerine yaptığı araştırma’da; il kırsalında çok karıllık biçimindeki evliliklerle karşılaşmıştır. Davran ve Sevinç’in yaptığı araştırmada; kadınların %43,47’si (30 kişi) çok eşli bir evliliğe devam etmiş olup, bu kadınların %30,0’ı 1. eş (9 kadın), %53,3’ü 2. eş (16 kişi), %16,7’si ise 3. eş (5 kişi) olmuşlardır (Davran ve Sevinç, 2013).

Araştırma alanında da çok karıllığa rastlanmıştır. Bölgede çok karıllığın sebepleri olarak; kadının erkek çocuğu sahibi olamaması, erkeğin zenginliği gibi nedenler gösterilse de, erkek çocuğu olan ve fakir olan erkeklerin de çok karıllığa yöneldiği bilinmektedir. Çok karıllık bölgede kültürel bir olgudur. Ortaya çıkışı ile ilgili olarak erkek çocuğun olmaması veya erkeğin maddi durumunun iyi olması gibi sebepler etkili olmakla birlikte daha çok kültürel ve ataerkil yapının bir sonucudur.

4.2.6. Ortalama çocuk sayısı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, genel anlamda, geleneksel toplumsal ve kültürel yapı henüz ağırlığını korumaktadır. Tarımda yarı feodal yapı, hayvancılıkta geleneksellik, yarı göçerlik ve hatta göçebelik bölgenin sosyo – ekonomik örgütlenme biçimleridir. Kökleri yüzyıllara dayanan bu örgütlenmenin doğal sonucu olarak da ağalık, şıhlık ve aşiret reisliği gibi geleneksel kurumlar henüz varlıklarını korumakta, giderek azalan oranlarda da olsa etkilerini sürdürmektedir (Gökçe, 2007). Doğuda ağalık, beylik, şeyhlik, seyitlik, tarikatçılık gibi kavramlar toplumsal yapıda beliren odak noktalarını teşkil ederler. Bu tür kişilerin oluşturduğu rol, mevki (statü) ve yetkiler ağı toplumda birçok yenilikleri ve sosyal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyebilir (Türkdoğan, 2009). Doğu ve Güneydoğu toplumunda var olan bu genel özellik; varlığını koruyabilmek ve güçlenebilmek için insan yığınına ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç durumu bölgede; erken yaşlarda evliliği ve doğurganlık hızını ciddi anlamda etkilemektedir.

Çocuk sayısı işçi ailelerde kadın ve erkek açısından farklı önemlere sahiptir. Kadın için çocuk sayısı (özellikle erkek çocuk); toplumsal statü ve itibar göstergesidir. Aynı zamanda kalabalık aile içerisinde doğurganlığı yüksek olan kadının saygınlığının artacağı düşünülmektedir. Erkek için çocuk sayısı; hem ekonomik yönden hem de toplumsal yönden gücün simgesidir. Çocuk çalışabilecek yaşa gelmesiyle eve gelir sağlayan bir birey olmakla beraber, ailenin güvenliğini arttıran bir birey de olur.

Toplam doğurganlık hızı, kadınların doğurganlık dönemleri (genellikle 15-49 yaşlar arası) sonuna kadar hayatta kaldıkları ve verilen yaşa özel doğurganlık hızlarına göre doğum yaptıkları takdirde, kadın başına düşen ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir (Özgür, 2004). TÜİK'in verilerine göre Türkiye'de toplam doğurganlık hızı 2,0'dır (TÜİK, 2015a).

Araştırma alanındaki ailelerin ortalama çocuk sayısı 4'dür. İşçilerin yaş ortalaması (erkeklerin 28,1, kadınların 17,8), 18 yaşın altındaki işçi sayısının yoğunluğu (%59,2) ve işçi nüfusu içinde bekâr nüfusun fazlalığı dikkate alındığında, ortalama çocuk sayısı oldukça yüksektir.

İşçilerin bir önceki kuşağının (aile reislerinin anne ve babaları) ortalama çocuk sayısı 10 olarak hesaplanmıştır. Kadınlarda evlilik yaşının düşük olması, ailelerin çocuk sahibi olma olgusuna ve sebeplerine bakış açıları gibi nedenler dolayısıyla, toplam doğurganlık hızının ve ailelerin sahip oldukları ortalama çocuk sayısının yüksek olduğu söylenebilir. İşçilerin de çocuk sahibi olma konusunda aile büyükleri ile aynı fikre ve davranışa sahip oldukları gözlemlenmiştir. İşçilerin memleketlerindeki ortalama hane halkı sayısının 7 olması, işçilerin kalabalık bir aile yapısını benimsediklerinin ispatıdır.

İşçilerin sahip oldukları ortalama çocuk sayılarını, işçilerin memleketlerine göre gruplandırıldığında, ortalama çocuk sayısının en düşük olduğu il Gaziantep (3,4), en yüksek olduğu il ise Diyarbakır (4,2) olmaktadır. Ancak illerin tamamında sahip olunan ortalama çocuk sayısı, Türkiye toplam doğurganlık hızından (2,0) yüksektir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. İllere göre işçilerin ortalama çocuk sayıları

İller	Ortalama Çocuk Sayısı
Diyarbakır	4,2
Şanlıurfa	4,1
Hatay	4,0
Şırnak	4,0
Adıyaman	3,8
Mardin	3,7
Kahramanmaraş	3,7
Gaziantep	3,4
Genel	4,0

4.2.7. Eğitim düzeyi

İşçilerin cinsiyetlerine göre eğitim durumları ile ilgili bilgiler, Çizelge 4.16'da verilmiştir. İşçilerin %5,9'u (42 kişi) okuma yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilmeyen kadın işçilerin oranı erkek işçilere göre daha yüksektir. Kadın işçilerin %9,7'si, erkek işçilerin ise %0,3'ü okuma yazma bilmemektedir.

Kadın işçiler çoğunlukla ilköğretim mezunu veya öğrencisidir. İlköğretim sonrası eğitimine devam eden kadınların sayısı erkeklere göre oldukça azdır. Kadın işçiler arasında henüz üniversite mezunu bulunmazken; erkek işçilerin 3'ü üniversite mezunudur.

Üniversiteye devam eden ve bitiren işçilerin okudukları fakülteler; ziraat, fen – edebiyat ile iktisadi ve idari bilimleri fakülteleridir. Biri kız diğeri erkek, iki öğrenci ise iki yıllık meslek yüksekokulunda okumaktadır.

Çizelge 4.16. İşçilerin eğitim düzeylerinin cinsiyete göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar değil	41	9,7	1	0,3	42	5,9
Okuryazar	10	2,4	46	15,9	56	7,8
İlköğretim öğrencisi	152	35,8	39	13,4	191	26,8
İlkokul mezunu	199	46,9	90	31,0	289	40,5
Ortaokul mezunu	0	0,0	32	11,0	32	4,5
Lise öğrencisi	11	2,6	6	2,1	17	2,4
Lise mezunu	6	1,4	67	23,1	73	10,2
Üniversite öğrencisi	5	1,2	6	2,1	11	1,5
Üniversite mezunu	0	0,0	3	1,0	3	0,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.17). Test sonucunda cinsiyet ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.17. Cinsiyet ve eğitim düzeyi Ki – kare testi

Ki – Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	240,043 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	271,958	8	,000
Linear-by-Linear Association	2,261	1	,133
N of Valid Cases	714		
a. 3 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,22.			

Araştırma alanındaki işçilerin önemli bir kısmının 18 yaş altında olması nedeniyle, işçilerin eğitim durumları yaş gruplarına göre de incelenmiştir. İşçilerin eğitim düzeylerinin yaş grubuna göre dağılımı Çizelge 4.18’de verilmiştir. Araştırma alanında 49 yaş ve üzeri olan işçiler diploma sahibi değildir. Bu yaş grubundaki işçiler ya okur - yazar değildir ya da okur - yazar olup diploma sahibi değildirler. Diploma sahipliği ilköğretimde yoğunlaşmaktadır. Ortaokul mezunları da dahil edilirse (sekiz yıllık zorunlu eğitim öncesi ortaokul diploması alanlar) işçilerin %45,0’ı (321 kişi) ilköğretim diplomasına sahiptir. Lise mezunlarının %97,0’ı (63 kişi) erkek olup; işçilerin %26,7’si (191 kişi) ilköğretim öğrencisidir.

Çizelge 4.18. İşçilerin eğitim düzeylerinin yaş gruplarına göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Yaş Grupları						Toplam
	6 - 15	16 - 18	19–28	29–38	39–48	49–58	
Okuryazar değil	0	2	0	24	14	2	42
Okuryazar	4	1	2	6	22	21	56
İlköğretim öğrencisi	191	0	0	0	0	0	191
İlkokul mezunu	106	89	52	19	23	0	289
Ortaokul mezunu	0	0	0	14	18	0	32
Lise öğrencisi	6	11	0	0	0	0	17
Lise mezunu	0	12	32	21	8	0	73
Üniversite öğrencisi	0	1	10	0	0	0	11
Üniversite mezunu	0	0	1	2	0	0	3
Toplam	307	116	97	86	85	23	714

4.2.8. Meslek

Eğitim düzeylerine göre aile bireylerinin mesleki durumları incelendiğinde dikkat çeken husus; niversite öğrencileri ve niversite mezunlarının durumudur. Üniversite ğrencisi olan 11 kişinin tamamı, niversite mezunu olan 4 kişiden 3' mevsimlik tarım işçiliğini esas meslekleri olarak görmektedirler. Bu durum niversite eğitimi almış ya da almakta olan bireylerin mevsimlik tarım işçiliği ve yoksulluk döngüsü içerisinde kaldıklarını veya kalmak zorunda olduklarını göstermektedir.

Esas mesleklerini mevsimlik tarım işçiliği olarak gören işçilere, ikinci meslek olarak yaptıkları bir işin olup olmadığı sorulmuştur. Işilerin %78,3'ünün (559 kişi) ikinci bir işi bulunmamaktadır. Kadınların büyük bir çoğunluğu (%92,2; 391 kişi) ikinci bir işte çalışmazken, erkeklerde çalışmayanların oranı daha azdır (%57,9; 168 kişi). Bu durum kadın işçilerin memleketlerinde çalışmadıklarını ama mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıklarını göstergesidir. Kadınların memleketlerinde çalışmamaları durumu; işçilerin sosyal ve toplumsal yaşamları üzerinde etkili olan toplumsal cinsiyet ve bölge kültürünün bir sonucudur.

Işilerden ikinci iş ile ilgili alınan bilgilerde "el arabası ile taşıyıcılık" adlı farklı bir iş biçimi ile karşılaşılmıştır. Bu faaliyet biçimi Diyarbakır'da ortaya çıkmış olup şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin gibi diğer illere yayılmış olan bir iş çeşididir (şekil 4.9).

El arabası taşıyıcılığı; 7 – 14 yaş aralığında olan çocukların, semt pazarlarında alışveriş yapanların eşyalarını el arabaları ile ücret karşılığında taşımalarıdır. Dışarıdan bakıldığında çocukların harçlık çıkarmak amacıyla yapıldığı sanılan bu iş, aslında hane halkı sayısı ve ocuk sayısı fazla olan yoksul aileler için bir geçim kaynağıdır (Sevinç ve Davran, 2010).

şekil 4.9. Taşıyıcı ocuklar

Araştırma alanında mevsimlik tarım işçisi olan 4 erkek çocuğu ikinci iş olarak memlekette el arabası ile taşıyıcılık yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. Mevsimlik tarım işçilerinin ikinci meslekleri

Meslek	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çıracak	0	0,0	16	13,1	16	10,3
İnşaat işçisi	0	0,0	45	36,9	45	29,0
El arabası ile taşıyıcılık	0	0,0	4	3,3	4	2,6
Hurdacı	7	21,2	11	9,0	18	11,6
Yevmiyeci işçi	6	18,2	46	37,7	52	33,5
Temizlikçi	20	60,6	0	0,0	20	12,9
Toplam	33	100,0	122	100,0	155	100,0

İşçiler ve elcilerle yapılan görüşmelerde önceki kuşaklarda mevsimlik tarım işçiliğinin nasıl algılandığı ve bu işin hangi şartlarda yapıldığı tartışılmıştır. Bu görüşmelerden çıkan sonuç; önceki kuşaklar tarafından mevsimlik tarım işçiliğinin çok daha farklı amaçlarla yapılıyor olmasıdır. Önceki kuşaklar tarafından mevsimlik tarım işçiliği; Güneydoğu'nun kırsalında tarımsal faaliyetlerin durduğu dönemlerde (2 veya 3 ay süresince) gençlerin ve orta yaşlıların, hem ek gelir elde etmek hem de gezmek amacıyla yaptıkları bir faaliyet olarak görülen bir olgudur. Ancak günümüzde mevsimlik tarım işçiliği olgusu tamamen değişmiş olup, sadece genç ve orta yaşlılar değil, çocuklar dahil olmak üzere tüm aile fertlerinin katıldığı, yaklaşık 9 – 10 ay süren ve tek geçim kaynağı olan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3. Yaşam Koşulları

İşçiler tarımsal faaliyetlerin başladığı dönemlerde, daimi yaşam alanlarını, bu alanlara tekrar dönmek üzere terk ederek, çalışacakları mekanlara gelmektedirler. İşçilerin yaşam koşulları incelenirken; göç hareketi ile başlayan süreç dahil olmak üzere, işçilerin çalışırken barınacakları çadır yaşam alanlarının yaşamsal imkanları, işçilerin bu çadır yerleşim alanlarında karşılaştıkları sorunlar, sorumlu kurum – kuruluşların ve işçilerin, sorunların çözümüne yönelik uyguladığı yöntemler ve uygulamalar araştırılmıştır.

4.3.1. Göç dönemleri ve yerleri

TÜİK verilerine göre Adana'da toplam işlenen tarım alanı 409.403 hektar olup bu alan Türkiye genelinin %1,98'idir. Sebze bahçeleri alanı itibari ile Adana'da 30.049 hektar alan kullanılmakta olup bu alan Türkiye genelinin %3,71'idir. Adana'da diğer meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı 49.294 hektar olup bu alan Türkiye genelinin %2,5'i dir (TÜİK, 2014b).

Elverişli topraklar ve uygun iklim koşulları, Adana ilinde neredeyse yıl boyunca tarımsal faaliyetlerin devam etmesine imkan tanımaktadır. Bu durum aynı zamanda Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak yapılmasının en önemli sebeplerindendir. Şubat – Mart aylarında patates, soğan ekimi, çapa ve hasadı ile başlayan tarımsal faaliyet süreci, Nisan – Mayıs aylarında alçak tünel seralarda sebze tarımı, Mayıs – Haziran aylarında karpuz, Ağustos – Eylül aylarında pamuk, Ekim – Kasım – Aralık aylarında ise narenciye ürünleri ile devam etmektedir. İşçiler Adana iline Ocak ayının sonlarında gelmeye başlamaktadırlar. Yoğun olarak gelen dönem ise Mart ile Nisan aylarıdır.

İşçilerin Adana'da kaldıkları süre ortalama 7 ay olup, memlekette kalınan süre ortalama 3 aydır. İşçilerin bir önceki kuşağının tamamı Adana'da çalıştıktan sonra memleketlerine dönerken, günümüzde işçilerin büyük bir kısmı Adana'da çalıştıktan sonra çalışmak için diğer illere göç etmektedirler. İşçilerin %67,4'ü (481 kişi) Adana dışında diğer illere tarım işçisi olarak çalışmaya gitmektedir. İşçilerin %22,0'ı ise (143 işçi) yıl içerisinde Adana dahil üç farklı ilde – bölgede çalışmaktadır.

Önceki yıllarda Adana'da Ağustos – Ekim döneminde emek yoğun olarak yapılan pamuk hasadı tarım makineleri ile yapılmaya başlanmış olup, bu sebeple işçiler bu dönemlerde Malatya'da kayısı,

Manisa'da üzüm, Karadeniz'de fındık, Bursa'da biber ve domates gibi ürünler için göç etmek zorunda kalmışlardır. Yine aynı dönemde Şanlıurfa'da pamuk hasadı halen emek yoğun olarak mevsimlik tarım işçileri aracılığı ile yapılmaktadır.

İşçilerin Türkiye'nin hemen hemen her noktasına yönelik olan bu göç hareketliliği o yılki ürün fiyatları ve verimliliği, iklim koşulları ve siyasi konjonktüre bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak işçilerin çalışmak için sürekli göçü, bir yaşam biçimi haline getirmiş oldukları söylenebilir.

4.3.2. Ulaşım

Önceki yıllarda işçilerin göç esnasında kamyon, kamyonet gibi kasalı araçlarda, can güvenliğinin olmadığı şartlarda yolculuk yaptıkları belirtilmiştir. Ancak son yıllarda (özellikle METİP genelgesiyle) ulaşım; işçilerin kendi araçları veya kiraladıkları minibüslerle yapılmaktadır. Başbakanlık tarafından çıkarılan METİP genelgesinin 3. ve 4. maddeleri bu konuyla ilgili düzenlemeleri belirtmektedir (Ek – 4).

Genelge; “İşçilerin göç döneminde yolculuklarının güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla; göç alan ve veren yerler arasında ulaşım ile ilgili koordinasyon sağlanacak, trafik denetimleri artırılacak, araç ve trafik güvenliğinin gerektirdiği kontroller hassasiyetle ve sıklıkla yapılacak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekli bütün tedbirler alınacaktır. İhtiyaca göre tren seferleri artırılacak, işçilerin il ve ilçe merkezlerinde geçici konaklamaları için ihtiyaç halinde ve imkânlar dâhilinde kamuya ait alan ve tesislerden yararlanma imkânı sağlanacak, şehir içinde, otopark ve istasyonlarda, parklarda vs. gelişi güzel konaklama ve beklemelerine fırsat verilmeyecektir.” şeklinde ulaşım koşullarını belirlemiştir.

İşçilerin %81,1'i (579 kişi) şehirlerarası yolculukta minibüs kullanırken, %18,9'u (135 kişi) otomobil kullanmıştır. Adana'ya gelen işçilerden tren ya da şehirlerarası otobüs kullanan bulunmamaktadır. İşçilerin kasalı kamyon veya kamyonetlerle şehirlerarası yolculuk yapmaması ulaşım ile ilgili sorunun denetimlerle çözülmesine yönelik olumlu bir gelişmedir. Ancak, işçilerin 5 kişilik otomobilde 8 – 9 kişi, 15 kişilik minibüste 20 – 25 kişi yolculuk yapmaları, ulaşımındaki kaza ve can güvenliği riskini ortadan kaldırmamıştır. Diğer taraftan işçiler şehirlerarası yolculuklarda minibüs veya otomobil kullanırken, çadır alanlarından tarlalara ve/veya bahçelere yine kamyon, kamyonet veya traktör kasalarında gitmektedirler. Araçlarda koltuk sayısından fazla bireyin taşınmasının ve kısa mesafelide olsa çadır yerleşim alanları ile tarlalar ve/veya bahçeler arasındaki yolculukların araçların kasasında yapılmasının önlenmesi gerekmektedir. Bu durum hem kaza riskini hem de kaza sonrası ölümleri artırmaktadır. Her yıl Türkiye genelinde ulusal basına yansıyan ve artık toplum tarafından alışıl gelmiş, benimsenmiş olan ciddi sayıda ölümlü kazalar meydana gelmektedir.

“...Acı bilanço sürekli arttı. 26 yaşındaki Buket Keskin'in ölümüyle birlikte kazada hayatını kaybedenlerin sayısı 18'e yükseldi. Midibüsün sürücü dâhil 24 kişi kapasiteli olduğu, 46 kişinin bindirildiği ortaya çıktı. Kazada 1200 kilogram yük fazlalığı tespit edildi. Yaralılardan birinin yakınına göre midibüste fazla yolcu olmasının nedeni 'dayı başı' vakası...”¹

“...Sakarya'nın Pamukova ilçesinde ayva toplamaya giden mevsimlik tarım işçilerini taşıyan kamyonet trafik kazası geçirdi. Kazada 4 işçi yaşamını yitirdi, çok sayıda işçi de yaralandı...”²

4.3.3. Barınma

Araştırma alanındaki işçilerin tamamına yakını Adana'da çalıştıkları süre içerisinde çadırlarda barınmaktadırlar. Sadece çok az sayıda elci olarak çalışan işçiler, çalışma alanlarına yakın köyde veya işverenin tahsis edeceği evlerde barınma imkânına sahip olmaktadır.

Çadırda kalan ortalama kişi sayısı, çalışan ve çalışmayan kişiler ile ilgili bilgiler işçilerin daimi yaşam yerlerine göre Çizelge 4.20'de verilmiştir. Çadırlarda kalan kişi sayısı ortalama 5,7 kişi olup, çalışan kişi sayısı ortalama 4,3 kişidir. Hemen hemen her çadırda çalışmayan birey

¹ <http://www.milliyet.com.tr/flas-isparta-da-mevsimlik-gundem-1962811/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2015).

² <http://www.sendika.org/2013/10/sakaryada-is-kazasi-geciren-mevsimlik-tarim-iscileri-hayatini-kaybetti/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2015).

bulunmaktadır. Bunlar çadır işlerini yapan veya çalışamayacak durumda olan yaşlı – yetişkinler ile çocuklardır. Çadırlarda çalışmayan kişi sayısı ortalama 1.4 kişidir.

Çizelge 4.20. Çadırlarda kalan ortalama kişi sayıları

İşçilerin Daimi Yaşadığı İl	Çadırlarda Kalan (Kişi)		
	Ortalama	Çalışan	Çalışmayan
Şanlıurfa	6,3	4,9	1,3
Diyarbakır	5,8	4,3	1,5
Adıyaman	5,8	4,0	1,8
Mardin	5,0	3,8	1,1
Kahramanmaraş	5,1	3,7	1,4
Hatay	5,6	4,3	1,2
Şırnak	5,2	4,0	1,2
Gaziantep	5,2	3,8	1,4
Ortalama	5,7	4,3	1,4

4.3.3.1. Barınmada METİP alanlarının tercih edilmeme nedenleri

METİP kapsamında kurulan çadır yerleşim alanlarının tamamında Başbakanlık Genelgesi'yle (Ek – 4) kurumlardan istenilen barınma ile ilgili koşullar ve yeterlilikler sorumlular tarafından yerine getirilmiştir. Ancak tüm imkan ve hizmetlere rağmen işçiler METİP yerleşim alanlarını barınma alanı olarak tercih etmemektedirler. Bu alanların dışında kendi akraba veya tanıdıklarından oluşan 8 – 12 çadırdan oluşan gruplar halinde barınmayı tercih etmektedirler.

İşçiler ile yapılan görüşmelerde METİP alanlarını neden tercih etmedikleri sorulmuş ve görüşleri alınmıştır. Görüşmelerde işçilerin METİP alanlarını tercih etmeme nedenleri temelde;

- Alanların kalabalık olması dolayısıyla işçilerin aile fertlerinin güvende olmadığını düşünmeleri,
- Her etnik ve mezhepsel toplulukla aynı ortamda olmak istememeleri,
- Çalıştıkları alanlar ile mesafenin uzak olması,
- İşçilerin kayıt altına ve kontrol altına alınmak istememeleri gibi sebeplere dayanmaktadır.

İşçiler içerisinde 18 yaşın altında olanların ve kadınların çoğunlukta bulunması dolayısıyla; aile reisleri ve bazen elciler, kontrol edilebilir ve korunabilir sayılarda çadırlarla (8 – 12) kendi yaşam alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu alanlarda kendi akrabalarından, dostlarından, komşularından bireylerle beraber yaşamaktadırlar. İşçilerin etnik kökeni veya mezhebi de METİP alanlarında oluşturulacak toplu yaşam düzeninde belirleyici bir etmendir. Aynı etnik kökene sahip veya aynı mezhebe bağlı olan işçiler, yan yana çadırlarda kendi oluşturdukları gruplarla beraber kalmak istemektedirler. Yaşanan birçok olay aile reisleri ve elcilerin endişelerinin yerinde olduğunu ispatlar niteliktedir.

“...Adanalıoğlu beldesinde henüz bilinmeyen bir nedenden dolayı Türk tarım işçileri ile Suriyeli tarım işçileri tartışmaya başladı. Tartışmanın büyümesi üzerine ismi belirlenemeyen bir kişi üzerindeki bıçakla Suriyeli tarım işçileri Ahmet İbrahim (21) ile Ragıp Derviş'i (21) bıçak darbeleriyle ağır yaraladı. Tarsus Devlet Hastanesi'ne kaldırılan yaralılardan Ahmet İbrahim hayatını kaybetti...”¹

“...Son on yıllık süreçte ilçe merkezine göç eden, Beypazar'lı üreticilerin vazgeçilmez konumundaki Mardin'li tarım işçileri arasında çıkan kavga kanlı bitti. İlçenin Taksır bölgesinde faaliyet gösteren bir firmaya ait işletmede çalışan mevsimlik işçiler arasında, edinilen bilgiye göre Gazipaşa kavşağında başlayan kavgada 3 kişi aldıkları bıçak darbeleri ile ağır yaralandıkları

¹<http://www.iha.com.tr/haber-tarim-iscileri-arasinda-bicakli-kavga-1-olu-1-yarali-341130/> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2015).

öğrenildi. İki grup arasında çıkan nedeni belirlenemeyen kavga Gazipaşa Kavşağında, bir kişinin silahla yaralanması ile kanlı bitti. Mardin Mazıdağı nüfusuna kayıtlı oldukları öğrenilen 3 kişi bıçakla ağır yaralanırken, Gazipaşa Kavşağı'nda silahla bacağında yaralanan işçi Beypazarı Devlet Hastanesi'nde yapılan ilk müdahalenin ardından Ankara'ya gönderildi...'¹

METİP alanları belirlenirken birçok etmen göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu etmenler; su kaynağına, okul ve yerleşim birimlerine yakınlık, iş makinelerinin kolay çalışabileceği fiziki alan rahatlığı, çeşitli hizmetlerin ulaştırılmasında uygun yol güzergâhlarının bulunması gibi etmenlerdir. Bu etmenlere işçilerin çalışacağı tarım arazilerinin merkezi konumunda olması veya en yakın mekân olması da eklenebilir. Ancak Adana'da işlenen tarım arazisinin genişliği düşünüldüğünde, işçilerin tamamına rahatlık sağlayacak, tüm koşulların düşünüldüğü toplulaştırılmış çadır alanları oluşturulmaya kalkılırsa, METİP çadır alanlarının sayısı belki binleri bulmak zorunda olacaktır. Personel ve finans yeterlilikleri düşünüldüğünde bu durum imkânsızdır. Dolayısıyla işçiler; çalışma alanlarına yakın, su ve elektrik imkânına ulaşabilecekleri yerlerde kendi çadır alanlarını oluşturmaktadırlar.

İşçilerin kayıt altına alınması; hem işveren, hem elci hem de aile reisleri için sorun teşkil etmektedir. Çünkü araştırma alanında kayıt dışı işçi çalıştırma, ücret dengesizliği, uygun olmayan çalışma koşulları ve çocuk işçiliği ile karşılaşmıştır. İşçilerin METİP alanlarında barınmaları hem bu durumun önlenmesi hem de denetiminin yapılmasında atılacak önemli adımlardan biridir.

İşçilerin METİP alanları ile ilgili olarak tüm olumsuz yaklaşımlarına rağmen, 64 METİP toplulaştırılmış çadır yerleşim alanlarında yaklaşık 19 bin işçi barınmaktadır. Burada zorunlu olarak kalan işçiler kendi çadır gruplarını oluşturmaktadırlar. Bu grupların oluşumunda etniksel köken ve mezhep önemlidir. Çünkü aynı memleketten olsalar bile; Araplar ile Kürtlerin (Şanlıurfa veya Mardin), ya da Aleviler ile Sünnilerin (Hatay veya Kahramanmaraş) iç içe oldukları görülmemiştir. Araştırma alanındaki her işçi grubu genellikle kendi dini, sosyo – kültürel niteliklerine ve toplumsal değerlerine bağlı, muhafazakâr bir yapıya sahiptir ve çadır grupları oluşturulurken bu hususlara çok dikkat etmektedir.

METİP alanlarında kalmak zorunda olan kadın işçiler; ortak kullanım – kolaylık tesislerini kullanmamaktadırlar. İşçiler kendi çadırlarının yanında tuvalet, banyo gibi kullanabilecekleri tahta, kamyon, naylon veya bezden alanlar oluşturmaktadırlar (Şekil 4.10 ve 4.11). Bu yerlerin atık su gideri – fosseptik sorunu kazılan küçük çukurlarla ya da su kaynaklarına yönlendirilerek giderilmeye çalışılmaktadır. Bu durum sağlık, salgın hastalık ve hijyen açısından, özellikle küçük çocuklar için riskler oluşturmaktadır.

¹<http://www.beyanhaber.net/haber/beypazarı/tarim-iscilerinin-kavgasi-kanli-bitti/1526.html> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2015).

Şekil 4.10. İşçilerin kendi tuvalet – banyo alanı

Şekil 4.11. İşçilerin tuvalet olarak kullandıkları alan

4.3.3.2. Çadırların nitelikleri

İşçilerin çadırları dışarıdan bakıldığında birbirine benzese de, çadırların özellikleri açısından temel farklılıklar, işçilerin aile yapıları ve işçilerin Adana'da kalma süreleri ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır.

Çadırların tamamına yakını naylon veya naylon kaplamalı bez şeklindedir (Şekil 4.12 ve 4.13). Geniş aile yapısına sahip ailelerde büyük bir çadır yanında, evli çocuk veya anne baba için ayrılmış irili ufaklı çadırlar kurulmuştur (Şekil 4.14). Bazılarında yan yana kurulan birden fazla çadır için tek bir giriş kapısı yapılmıştır. Diğer yan çadırlara geçişler merkez konumundaki çadırlar içerisinden yapılmaktadır. Ayrıca bazı çadırların naylon kaplama ile beraber kamışlarla kaplandığı görülmüştür. Bu kaplama biçimi (Şekil 4.15 ve 4.16) basit bir yalıtım sistemi oluşturmak ve çadır bezlerinin dışarıdan gelebilecek olan darbelere karşı dayanıklılığını arttırmak amacıyla yapılmıştır.

Şekil 4.12. Araştırma alanında çadır görüntüleri

Şekil 4.13. Çadır içinden bir görünüm

Şekil 4.14. Geniş aileler için hazırlanmış çadır

Şekil 4.15. Kamış yalıtımı yapılmış çadırlar

Kamışlarla kaplanmış olan çadırlardaki (Şekil 4.15, 4.16 ve 4.17) işçiler yılın diğer dönemleri de dahil olmak üzere (Aralık, Ocak, Şubat) Adana'da kalmakta ve memleketlerine gitmemektedirler. Öyle ki bu işçiler kendileri için küçükbaş hayvanlar almakta, hatta bazıları hemen çadırlarının önünde meyve ağacı ve üzüm asmaları yetiştirmektedir (Şekil 4.17). Bu tarz çadırların sayısı her geçen gün artmaktadır. Normal şartlar altında köylüler tarafından bu işçilere ev, arsa, arazi satışı yapılmamaktadır. Köylüler arasında bu konuyla ilgili olarak yazılı olmayan bir anlaşma sağlanmıştır. Ancak işçiler bir yolunu bulup; bazen tapularını üzerlerine almayarak bazen de devlete ait olan hazine arazilerini işgal ederek barınma ihtiyaçlarını gidermekte ve yine bu yöntemlerle kendilerine tarımsal faaliyetler için ekim alanları oluşturmaktadırlar. İşçilerin bu yöntemlerle köylere yakın araziler almaları veya daimi yerleşme alanları olarak devlet arazilerini seçmeleri, köylülerde ayrı bir tedirginlik ve rahatsızlık yaratmaktadır. İşçiler ile köylüler arasında bu ve buna benzer mal mülk edinme, arazi sahibi olma konularında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Köylüler kendi yöntemleri ile bu durumun engellenmesi için uğraş vermektedir.

Şekil 4.16. Kamış yalıtımlı çadır yerleşim alanı

Şekil 4.17. Kamış yalıtımlı asmalı çadırlar

Mevsimlik tarım işçiliğinde olgu artık geçicilik değil kalıcılıktır. İşçiler önceleri yılın belirli bir dönemini memleketlerinde geçirirlerken, artık memleketlerine dönmekte daimi olarak çadırlarda yaşamaktadırlar. Hatta resmi ikamet kayıtları, seçmen kütükleri gibi birçok resmi işlemler için yaşam yerleri çadırlar görünmektedir. İşçiler arsa, arazi ve ev olarak çalışmaya geldikleri bölge ile bağlarını güçlendirmek istemektedirler. Ancak bu durumda köylüler ile gerilimler yaşamaktadırlar.

“...Karagöçer Köyünde tarlada yaşayan tarım işçisi Cemal Kara ise sorunun başka bir yanına dikkat çekti. Geçici işçi olmadıklarını kalıcı işçi olduklarını söyleyen Kara, 15– 20 yıldır kamıştan, çadırdan yaptıkları evlerin içinde yaşadıklarını söyledi. İkametgâhlarının da olduğunu seçimde oy kullandıklarını belirten Kara “Ne su, ne elektrik var. Çok dilekçe verdik. Su istedik, su tuzlu dediler. Ortaklaşa 50 dönüm tarla aldık. Kamıştan kurtulalım istiyoruz, yangın çıkıyor, su giriyor, rüzgâr uçuruyor. İstiyoruz ki kendi imkânlarımızla aldığımız tarlaya ev yapalım izin vermiyorlar. Devlet bir yer yapsın o da yok. Su için tarlaya kuyu açalım istiyoruz. İzin yok...” (İmrek, 2015a).

4.3.3.3. Çadır alanlarında elektrik ve su imkanı

Çadırda yaşam konusunda işçilerin ciddi anlamda sorun yaşadığı hususlardan biri elektrik ve temiz su konusudur. Su sorununun çözümüne yönelik METİP alanlarında birçok yöntem uygulanmaktadır. Öncelikli olarak temiz su şebekesi olan yerlerde bu şebekelerden boru hatları döşenerek su çekilmekte ve sorun çözülmektedir (Şekil 4.18). Temiz su hattının olmadığı yerlerde sondaj, taşınabilir su depoları/römorkları ve sabit plastik su depolarına belediye imkânları ile su taşıma yöntemleri kullanılmaktadır.

Şekil 4.18. Çadır alanlarında temiz su imkânları (boru hattı döşenmiş)

METİP alanları dışındaki yerlerde işçiler öncelikli olarak yol kenarlarına (araçlarla su getirme imkanı için), çeşmelere ve sulama kanallarına yakın yerlerde çadır alanları kurmaya çalışmaktadırlar. Sulama kanalları kenarlarına çadır alanlarının oluşturulması iki riski ortaya çıkarmaktadır. Birincisi özellikle çocuklarda boğulma riski ikincisi ise, temiz olmayan suların içme suyu olarak kullanımı sonrasında dizanteri, tifo ve kolera gibi salgın hastalıkların ortaya çıkmasıdır. Araştırma alanında bu hastalıklara yakalanan işçiler ile karşılaşmıştır.

Birkaç METİP alanında geçici trafolar ile elektrik dağıtım sorununun çözüldüğü görülmüştür. Ancak birçok yerde elektrik dağıtım firmaları tarafından, işçilerin abone işlemleri yapılamadığından; işçiler kendilerine göre çözüm yöntemleri geliştirmişlerdir. Çadır alanına yakın yerleşim birimlerinden, yerüstünden kablolar ile hat çekme işlemi en çok başvurulan yöntemdir. Bu imkânın olmadığı yerlerde elektrik hatlarından kanca yöntemi ile kaçak elektrik kullanılmaktadır.

Elektrik ve suya ulaşımında yaşanan sorunlar, yaşamı kolaylaştıracak ve sağlık açısından önemli bazı elektrikli aletlerin kullanımını da etkilemektedir. Televizyon, uydu anteni, elektrikli sobalar ve ısıtıcılar gibi bir takım elektrikli aletler çok yaygın olarak kullanılmakla beraber çamaşır makinesi, buzdolabı gibi büyük elektrikli aletler kullanılamamaktadır. Bu durum zaten zor şartlar altında mücadele eden kadınların (Şekil 4.19) yaşam koşullarını daha da zorlaştırmaktadır ve işçilerin beslenme ve sağlık koşullarını da önemli ölçüde etkilemektedir.

Şekil 4.19. Elde çamaşır yıkayan kadın

4.3.4. Beslenme

Birkaç işçi grubu hariç, işçilerin tamamına yakını çalıştıkları süre içerisinde tüm öğünlerini kendileri karşılamaktadır. Ancak işçiler çalıştıkları tarla ve bahçelerdeki ürünlerden kendi tüketimleri için ücretsiz olarak faydalanabildiklerini belirtmişlerdir.

İşçilerin elektrik kullanımında karşılaştıkları sorunlar ve buna bağlı olarak yaygın bir şekilde buzdolabı kullanamamaları, beslenme alışkanlıklarını da etkilemektedir. Beslenmede kullanılan gıda ürünlerinin çoğunluğu bozulmaya karşı dayanıklı olan, kuru bakliyat ve hububat ağırlıklı; makarna, bulgur, mercimek ve kuru fasulye gibi ürünlerdir. Çadırda en çok pişirilen yemekler incelendiğinde, en fazla beş çeşit yemek yapıldığı saptanmıştır. Çadırlarda en fazla pişirilen yemek %40,4 makarna; en az pişirilen yemek ise %2,5 ile çorbadır (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21. Çadırlarda yapılan yemekler

Yemek Türleri	Çadır Sayısı	%
Makarna	66	40,4
Bulgur	49	30,1
Türlü	35	21,5
Kahvaltı	9	5,5
Çorba	4	2,5
Toplam	163	100,0

4.3.5. Sağlık

İşçiler ile yapılan görüşmelerde işçilerin %40,9'unun (292 kişi) sağlık güvencesinin olmadığı, geriye kalan işçilerin ise yeşil kartlı (%42,9; 306 kişi) ve SGK'lı (%16,2; 116 kişi) olduğu tespit edilmiştir.

İşçilerin ciddi bir sağlık problemlerinin olup olmadığı incelendiğinde; önemli bir kısmı (%81,9; 585 kişi) olmadığını belirtmiştir. Sağlık sorunları olan kişilerin karşılaştığı en fazla sağlık sorunu %54,3 ile solunum yolları – astımdır. Diğer hastalıklar çizelge 4.22'de verilmiştir.

Çizelge 4.22. İşçilerdeki genel sağlık sorunları

Sağlık Sorunları	Kişi Sayısı	%
Solunum yolları - Astım	70	54,3
Kalp-damar	27	20,9
Böbrek yetmezliği	18	14,0
Sindirim sistemi rahatsızlığı	7	5,4
Deri rahatsızlıkları	7	5,4
Toplam	129	100,0

METİP genelgesinin 9. ve 11. maddeleri işçilerin çadır alanlarında ortaya çıkabilecek ve işçilerin yaşam kalitelerini azaltabilecek sağlık sorunları ile ilgili alınacak önlemleri düzenlemiş ve konuyla ilgili bazı kurumlara sorumluluklar getirmiştir (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddeleri;

“9.Toplulaştırılmış çadır yerleşim yerlerinin belli aralıklarla her türlü haşerelere karşı ilaçlanması ile çöplerin alınması, mücavir sınırlara göre ilgili belediye veya il özel idaresi tarafından yerine getirilecektir.

11. İşçilerin ve ailelerinin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı düzenli sağlık taramaları, çocukların gelişimi ve gebelik takipleri periyodik olarak yaptırılacak, bu hizmetler için gerekirse mobil sağlık ekipleri oluşturulacaktır. Bunların aileleri ve çocukları sosyal hizmetler kapsamında bilgilendirilecek, psikolojik destek verilecek ve varsa özürü ve yaşlıların Devletimizin bu kesimler için sunduğu imkân ve hizmetlerden yararlandırılmaları sağlanacaktır.” şeklindedir.

Araştırma alanında çalışma yapıldığı süre içerisinde METİP alanlarının tamamına yakınında ilaçlamaların yapıldığı, alanın bağlı bulunduğu Sağlık Müdürlüğü tarafından işçilerin ve aile fertlerinin sağlık taramalarının yapıldığı, gebelik takiplerinin ve çocuklarda aşı uygulamalarının düzenli olarak yerine getirildiği görülmüştür. Özellikle kadınların gebelik takibi ve aşı uygulamalarından memnun oldukları tespit edilmiştir.

Halk sağlığı ve çocuk sağlığı ile ilgili olarak düzenli yapılan takipler ve uygulamalara rağmen, araştırma alanında barınma, su, temizlik, hijyen ve çalışma koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklara (dizanteri, sıtma, tifo vb.) rastlanılmıştır. İşçilerin hareketliliği dolayısıyla ve METİP alanları dışındaki çadır yerleşim alanlarında barınmak istemeleri nedeniyle sağlık taramaları, çevre ilaçlamaları, gebe ve çocuk takibi ve aşılamaları ile ilgili olarak buradaki işçilerin tamamına ulaşılamamaktadır. Sağlık ile ilgili ciddi sorunlar da özellikle METİP alanları dışındaki çadır yerleşim alanlarında ortaya çıkmaktadır.

İşçiler arasında çalışma koşullarına bağlı olarak; zehirlenme (ilaca bağlı olan veya böcek, sürtünge ısırması dolayısıyla olan), güneş çarpması, ortopedik yaralanmalar ve solunum yolları – astım

rahatsızlıkları da yaygın olarak görülen hastalıklardır. İşçilerin %52,9'u (378 kişi) yukarıda bahsedilen rahatsızlıklardan en az bir tanesine ciddi derecede yakalanmıştır. Çalışırken en çok yakalanan hastalık; işçilerin %51,9'i (196 kişi) tarafından solunum yolları – astım olarak belirtilmiştir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. İşçilerin çalışırken yakalandığı sağlık sorunları

Sağlık Sorunları	Kişi Sayısı	%
Solunum yolları - Astım	196	51,9
Zehirlenme	47	12,4
Güneş çarpması	36	9,5
Sıtma	36	9,5
Dizanteri	31	8,2
Deri rahatsızlıkları	18	4,8
Ortopedi- Yaralanma	14	3,7
Toplam	378	100,0

İşçilere “çalışırken yakalanma riski yüksek olan hastalıklar nelerdir” sorusu yöneltilmiştir. İşçilere göre yakalanma riski en yüksek hastalıklar sırasıyla; solunum yolları - astım, sıtma, zehirlenme ve güneş çarpmasıdır (Çizelge 4.24). Araştırma alanında çalışıldığı süre içerisinde görüşülen ve sohbet edilen hemen hemen herkeste (özellikle çocuklarda) öksürük, burun akıntısı, yüksek ateş ve halsizlik gibi belirtiler ile karşılaşmış olup; bu durum işçilerin endişelerini haklı çıkarır niteliktedir. Öncelikle barınma koşullarının, daha sonra çalışma ve beslenme koşullarının yetersizliği bu ve buna benzer hastalıkların kronikleşmesine hatta ölümle sonuçlanmasına sebep olabilmektedir.

Çizelge 4.24. İşçilerin çalışırken risk olarak gördüğü sağlık sorunları

Sağlık Sorunları	Kişi Sayısı	%
Solunum Yolları - Astım	209	29,3
Sıtma	206	28,9
Zehirlenme	148	20,7
Güneş çarpması	126	17,6
Tifo	10	1,4
Deri rahatsızlıkları	8	1,1
Dizanteri	7	1,0
Toplam	714	100,0

İşçilerin %85,2'si (608 işçi) hastalandığı zaman doktora gitmediğini; doktora gitmeyenlerin de %85,9'u (522 kişi) kendi kendilerine iyileşmeyi beklediklerini belirtmişlerdir. Bunda işçilerin sağlık güvencelerinin olmamasının etkisi oldukça fazladır. Daha önce belirtildiği gibi işçilerin %40,9'unun (292 kişi) sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Yeşil kart sahiplerinin hastanelerde tedavi ve muayene süreçlerinde yaşadıkları zorluklar dikkate alındığında sağlık güvencesi olmayan işçi oranının %83,8 (598 kişi) olduğu söylenebilir.

Hastalandığı zaman doktora giden işçilerin %90,6'sı (96 kişi) tedavi olmak amacıyla devlet hastanelerine gittiklerini ve ancak buradaki tedavi katkı paylarını karşılamaya güçlerinin yettiğini belirtmiştir.

4.3.6. Eğitim

Araştırma alanında ilköğretim öğrencisi olup, işçi olarak çalışan çocuklar ile karşılaşılınca çocukların eğitimlerine devamları ve çocukların eğitim sisteminin dışına çıkıp çıkmadıkları ile ilgili detaylı bir araştırma yapma ihtiyacı doğmuştur. İşçiler, işçi çocuklar ve işçilerin çocuklarının eğitim imkânları ile ilgili, tüm olanaklar, uygulamalar ve uygulama sonuçları her yönü ile ayrı ayrı ve detaylı olarak incelenmiştir.

4.3.6.1. Eğitim ile ilgili düzenlemeler

METİP genelgesinin 12. ve 13. maddeleri işçilerin ve eğitim çağındaki çocuklarının çadır alanlarındaki eğitimi ve öğretimi ile ilgili alınacak önlemleri düzenlemiş ve konuyla ilgili bazı kurumlara sorumluluklar getirmiştir (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddeleri;

“12. İşçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi yörelerindeki veya gittikleri yerlerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak alınmaları veya taşınmalı eğitim veya mobil eğitim gibi imkanlardan en uygun olanı seçilerek çocukların okula devamları sağlanacaktır. Bu hususta şartlı nakit transferi gibi özendirici tedbirler etkin şekilde uygulanacak, çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca temin edilecektir.

13. İşçilerin geri dönüşlerinde başta kadın ve genç kızlar olmak üzere, yetişkinlere okuma-yazma, sosyal-kültürel faaliyetler ve meslek edindirme kursları düzenlenmesi hususunda gerekli imkanlar hazırlanacaktır.” şeklindedir.

Başbakanlığın genelgesi sonrası mevsimlik tarım işçilerin çocuklarının eğitime devamlarının sağlanması amacıyla MEB20 Nisan 2011 tarihinde 5410 sayılı Genelge yayımlanmıştır. Genelgede “Ülkemizin sosyo - ekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok vatandaşımız yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedirler. Eğitim öğretim dönemi içine rastlayan zorunlu göçler neticesinde öğrenim çağındaki birçok çocuğumuzun eğitim ortamından uzaklaşmaları söz konusu olmaktadır. Bu durumdaki çocuklarımızın gittikleri yerlerde öğrenim hakkından faydalandırılmaları önem arz etmektedir” ifadesi yer almaktadır (Ek – 5). Bu genelge ile gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitime erişimleri ve devamları hususunda; ilgili milli eğitim müdürlüklerine ve ilköğretim okulları idarecilerine bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşların MEB ile koordineli olarak çalışmaları da istenmiştir. Genelgenin 2., 3. ve 4. maddeleri ile işçilerin çocuklarının eğitimlerine devamı konusunda üç farklı uygulama planlanmıştır. Bu uygulamalar;

- Çocukların memleketlerinde yatılı okullara kayıtlarının yapılması,
- Göçle gelinip çalışılan yerlerde taşınmalı eğitim sisteminden faydalanılması,
- Çadır alanlarında çadır okullar açılarak eğitime devam imkânının sağlanmasıdır.

4.3.6.2. Okul çağındaki çocuk sayısı

Çocuk terimi, “bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi” anlamında kullanılabilir (Marshall, 1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesine göre 18 yaşın altındaki her birey çocuktur. Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere baktığımızda ise 18 yaşına kadar herkesin çocuk kabul edildiğini görürüz. Topluma göre çocuk ise henüz sosyal veya ekonomik bir sorumluluğu üzerine alacak düzeye gelmemiş, birilerine bağımlı olarak yaşayan bireydir (Ağcabay, 2012). Araştırma alanında 18 yaşın altında toplam 551 (346 kız, 205 erkek) çocuk bulunmaktadır.

4.3.6.3. Çocukların eğitim durumu

Okul çağındaki çocukların %56,4’ü (274 kişi) okula kayıtlıdır. Eğitim çağındaki kız çocuklarının %53,2’si (165 kişi), erkek çocuklarının ise %62’si (109 kişi) okula kayıtlıdır. Çocukların %93,8’i (257 kişi) ilköğretim, %6,2’si (17 kişi) lise öğrencisidir. Herhangi bir okula devam etmeyen, yaşları 11 ile 17 arasında değişen 7 kişinin tamamı kız olup; 2’si okuma - yazma bilmemekte, 5’i ise sadece okuma - yazma bilmektedir (diplomasız). Erkeklerin tamamı ya okula kayıtlıdır ya da diploma sahibidir. Kız çocuklarının %44,5’i (138 kişi) ilköğretim okulu mezunudur. Bu çocuklar mezuniyet sonrası liseye devam etmemişlerdir. Kız çocukları içerisinde lise mezunu bulunmayıp, liseye devam eden kızların oranı ise %3,5’dir (Çizelge 4.25).

176 erkek çocuğunun %73,9’u (130 kişi) ilköğretim seviyesindedir. İlköğretim seviyesindeki erkek çocuklarının %78,4’ü (102 kişi) ilköğretime kayıtlı olup, %21,6’sı (28 kişi) ilköğretim mezunudur. Lise çağındaki 46 erkek çocuğunun 27’si ilköğretimi bitirmesine rağmen liseye devam

etmemiştir. Lise çağında olan erkek çocuklarının 6'sı liseye devam etmekte olup 12'si ise lise diplomasına sahiptir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. Okul çağındaki çocukların eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	Kız		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar değil	2	0,6	0	0,0	2	0,4
Okuryazar	5	1,6	0	0,0	5	1,0
İlköğretimde okuyor	154	49,7	103	58,5	257	52,9
İlköğretim mezunu	138	44,5	55	31,3	193	39,7
Lisede okuyor	11	3,5	6	3,4	17	3,5
Lise mezunu	0	0,0	12	6,8	12	2,5
Toplam	310	100,0	176	100,0	486	100,0

Çocukları yaş grubuna göre ayırdığımızda 310 kız çocuğunun %61,6'sı (191 kişi) 6 – 14 yaş aralığında yani ilköğretim seviyesindedir. Bu yaş grubundaki kız çocuklarının %75,4'ü (144 kişi) okula devam ederken, %23'ü (44 kişi) ise ilköğretim diplomasını almış ve öğrenimine devam etmemiştir. İlköğretim çağındaki kız çocuklarının %1,6'sı (3 kişi) ilköğretime devam etmemektedir. Ancak bu 3 kız çocuğu okuma yazma bilmektedir. Yine 310 kız çocuğunun %38,4'ü (119 kişi) lise düzeyinde olan 14 – 18 yaş aralığındaki kız çocuklarıdır. Ancak bu yaş düzeyinde olup okuyan kız öğrencilerin oranı %9,2'dir (11 kişi). 14 – 18 yaş aralığı olan 94 kız çocuğu ilköğretimi bitirdikten sonra eğitimlerine devam etmemiştir. Çocukların yaş grupları ve cinsiyetlerine göre eğitim durumları Çizelge 4.26'da verilmiştir.

Çizelge 4.26. Okul çağındaki çocukların yaş grubuna göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	06 - 14	14 - 18	06 - 14	14 - 18	06 - 14	14 - 18
Okuryazar değil	0	2	0	0	0	2
Okuryazar	3	2	0	0	3	2
İlköğretimde okuyor	144	10	102	1	246	11
İlköğretim mezunu	44	94	28	27	72	121
Lisede okuyor	0	11	0	6	0	17
Lise mezunu	0	0	0	12	0	12
Toplam	191	119	130	46	321	165
Genel Toplam	310		176		486	

4.3.6.4. Çocukların okula devam durumları

Araştırma alanında eğitim ile ilgili bazı verilere ulaşabilmek amacıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğüne resmi yollar ile başvuru yapılarak, bilgi formu gönderilmiştir (Ek – 6). Ancak ilgili makam tarafından istenilen bilgiler ve veriler için olumlu veya olumsuz cevap alınamamıştır. İlgili bilgi formunda istenilen bilgiler sırasıyla;

- Mevsimlik tarım işçilerinin ilköğretim çağındaki çocuk sayısı,
- İşçi çocuklarının eğitimlerine devam etmeleri için, kurulan eğitim çadırı sayısı, yerleri ve bu çadırlarda görevlendirilen öğretmen sayıları,
- İşçi çocuklarının taşınmalı eğitim sisteminden faydalanmaları için tahsis edilen, kiralanan araç sayısı,
- İşçi çocuklarının yoğun olarak geldiği okullarda ortalama sınıf mevcuttur.

Bilgi formuyla istenilen bilgilere, tüm uğraşlara rağmen resmi yollar ile ulaşılammıştır. Konuyla ilgili olarak bilgi sahibi olan kişilerle (öğretmenler, okul idarecileri, muhtarlar, işçiler ve köylüler) odak grup görüşmeleri yapılmış ve bazı verilere bu şekilde ulaşılmaya çalışılmıştır.

Mevsimlik tarım işçiliği birçok aile için gelir kapısı olmasına rağmen, özellikle okul çağındaki çocuklar açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. Çukurova (Davran ve Tok, 2011) ve Türkiye'de

yapılmış araştırma sonuçlarına göre (Yıldırak ve ark., 2002) göçle gelen okul çağındaki çocukların eğitimlerine devam edemedikleri görülmüştür.

Daha öncede belirtildiği gibi araştırma alanında 18 yaşın altında toplam 551 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 486'sı okul çağındadır (6 – 18 yaş aralığında). Araştırma alanında görüşülen 714 işçinin ise %59,2'si (423 kişi) 18 yaşın altında olan çocuk işçidir. Bu durum eğitim çağındaki 486 çocuğun %87'sinin (423 kişi) işçi olarak çalıştığını göstermektedir. Eğitim çağındaki 486 çocuğun %56,4'ü (274 kişi) okula kayıtlıdır.

İşçilerin %98,6'sı (704 kişi) okula kayıtlı çocukların okula devam edemediklerini belirtmişlerdir. İşçiler çocukların eğitime devam etmemelerinin esas nedeninin çocukların çalışmaları olarak görmektedir. İşçilerin %87'si (621 kişi) çocukların işçi olarak çalıştıkları ve çalışan aile büyüklerine yardım ettikleri için okula gidemediklerini belirtmiştir (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. İşçilere göre çocukların okula devam etmeme nedenleri

Nedenler	Kişi	%
Çalışıyorlar	492	68,9
Bize yardım ediyorlar	129	18,1
Okul çok uzak gidemiyorlar	79	11,1
Çocuklar okula gitmek istemiyor	14	2,0
Toplam	714	100,0

Sevinç ve Sevinç (2012) tarafından Adana ilinde çalışan mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yapılan araştırmada; çadır alanında ilköğretim çağındaki (6 – 15yaş aralığı) toplam 252 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların %52,77'si (133 kişi) tarım işçisi olarak çalışmakta olup, çocukların %92,85'i (234 kişi) ilköğretime kayıtlı durumdadırlar. Okula kayıtlı bulunan çocukların sadece %9,4'ü (22 kişi) okula düzenli devam ettikleri, %14,96'sının (35 kişi) kesintili bir şekilde devam ettikleri ve %75,64'ünün (177 kişi) ise devam etmedikleri saptanmıştır.

Çocuk işçiliği ile ilgili Şanlıurfa İlinde yapılan bir araştırmada ise ilköğretim çağındaki olan ve semt pazarlarında taşıyıcı olarak çalışan 104 çocuğun %72,1'inin (75 kişi) ilköğretime kayıtlı olduğu ancak bu çocukların yarısından fazlasının okula devam etmedikleri saptanmıştır (Sevinç ve Davran, 2010).

Türkiye Büyük Millet Meclisi 16.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı kanunla; ilköğretim ve ortaokulları birleştirerek, ilköğretim okullarını kurmuş böylelikle 5 yıl olan zorunlu eğitimi sekiz yıla çıkarmıştır.¹ Sekiz yıllık zorunlu eğitim yasasının kabul edilmesinden sonra yatılı ilköğretim bölge okullarında (YİBO) öğrenim gören en küçük yaştaki çocuk ile en büyük yaştaki çocuk yaşı arasında ciddi bir aralık ortaya çıkmıştır. İlköğretime 6-7 yaşlarında başlayan çocuk derslikte, bahçede, yemekhanede, yatakhane 14 – 15 yaşlarındaki büyükleri ile muhatap olmaktır. Kırsalda cinsiyet gelişiminin daha hızlı olduğu varsayımı ile bu yaştaki çocukların aynı çatı altında eğitimini sürdürmelerinde oluşabilecek bir takım riskler bulunmaktadır.

İşçi çocukları için MEB tarafından ilk önerilen yöntem, çocukların ailelerin memleketlerindeki yatılı okullara bırakılmasıdır. Ancak araştırma alanında çocuğunu yatılı okula bırakan sadece 4 aile ile karşılaşmıştır. Yatılı okula bırakılan çocuk sayısı 7 olup bu çocukların tamamı erkektir. Aileler yatılı okullara güvenmemekte ve çocuklarından ayrı kalmak istememektedir. Dolayısıyla çocukların eğitimi için yatılı okul uygulaması işlerlik kazanabilecek bir uygulama değildir.

“...YİBO'da eğitim gören H.K. (6), U.A. (9), M.K. (7) ve M.K. (6) adlı öğrencilerin okula gitmek istememeleri üzerine durumdan şüphelenen aileleri, çocuklarını Mazgirt Sağlık Ocağına götürerek muayene ettirdiler. Yapılan ilk muayenede çocukların cinsel istismara uğramış olması ihtimali üzerine, savcılığın talimatıyla çocuklar Elazığ Eğitim ve Araştırma Hastanesi'yle Elazığ Ruh Sağlığı Hastanesine gönderildi. Burada yapılan muayenelerde, cinsel istismara uğradığı ve bu nedenle okula gitmek istemedikleri belirlendi. Durumun jandarmaya bildirilmesi üzerine yapılan soruşturmada, tecavüz etmekle suçlanan son sınıf öğrencileri O.E., A.B., ve B.K. gözaltına alındı.

¹<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/126.html> (Erişim tarihi: 25 Aralık 2013).

Tecavüz etmekle suçlanan üç öğrencinin yapılan doktor muayenesinde ikisinin tecavüze uğradığı, birine de cinsel tacizde bulunduğu belirlendi. Bu öğrenciler ifadelerinde, "Biz de başka öğrencilerin tecavüzüne uğradık. Akşam olduğunda kaldığımız yurttta soyunup birbirimizle yataydık. Bu durum uzun süredir böyle devam ediyordu" dedikleri öne sürüldü. Tunceli Emniyet Müdürlüğü'ndeki soruşturmanın ardından önceki akşam adliyeye sevk edilen öğrenciler O.E., A.B. ve B.K. tutuklanarak cezaevine gönderildi. Savcılık, kız öğrencilerin de kaldığı okulda, olayla ilgili geniş çaplı soruşturma başlatırken, Milli Eğitim müdürlüğü de idari soruşturma açtı..."¹

"...Giresun'un Espiye ilçesi Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO)'n da 14 yaşındaki erkek öğrenci Ö.K.'ye dört yıl boyunca 65 erkek öğrencinin tecavüz ettiği iddiaları üzerine soruşturma başlatıldı. İki ay önce Espiye İlçe Jandarması, YİBO 8. sınıf öğrencisi Ö.K. ile dört öğrencinin cinsel temasta bulunduğuna ilişkin okuldaki öğrenci iki kardeşten ihbar aldı. Yapılan tahkikat üzerine olay, Espiye Cumhuriyet Savcılığı'na intikal etti. Espiye Cumhuriyet Savcılığı'nda pedagoglar gözetiminde yapılan kameralı sorguda 75 öğrenciden 65'inin Ö.K. ile bizzat cinsel temasta bulunduğu bilgisine ulaşıldı. 65 öğrenci verdiği bilgide, 10 yaşında okula gelen Ö.K. ile dört yıl boyunca defalarca ilişkiye girdiklerini anlattı..."²

Araştırma alanında yapılan gözlemlerde işçi ailelerin okul çağında olan çocuklarının yalnızca 6 – 10 yaş aralığında olanlarının, taşınmalı eğitim sisteminden yararlanılarak bir kısmının okula gönderildiği tespit edilmiştir. 10 yaşın üstünde olan çocukların büyük bir kısmı ise ya tarlada yevmiye ile işçi olarak çalışmakta, ya da aile büyükleri çalışırken çadırda kalıp diğer işleri (temizlik, çocuk bakma, güvenlik, yemek vb.) yapmaktadır.

Birkaç METİP alanında "Genel amaçlı hizmet çadırlarının" (Şekil 4.20) çadır okul olarak değerlendirilmiş olduğu tespit edilmiştir. İlk başlarda görevlendirilmiş olan öğretmenlerin bu çadırlara gelerek eğitim verdiği ancak zamanla öğrencilerin gelmemeye başlaması üzerine çadırlarda eğitim sürecinden vazgeçildiği belirlenmiştir.

Şekil 4.20. Çok amaçlı hizmet çadırı

¹<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208292> (Erişim tarihi: 06 Mayıs 2015).

²<http://www.haberturk.com/gundem/haber/748533-4-yilda-65-kisi-tecavuz-etmis> (Erişim tarihi: 06 Mayıs 2015).

İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden işçi çocuklarının eğitimlerine devam durumları ile ilgili bilgi alınamamasına rağmen, Adana Valiliği'nin resmi internet sayfasında mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitimleri ile ilgili ilde yapılan birtakım faaliyetlere yer verilmiştir.

İnternet sayfasındaki bilgilere göre; “...İşçilerin çocukları için, 5 derslikli prefabrik okul ve 160 kişilik prefabrike yemekhane yapılmıştır. 2010 – 2011 Eğitim Öğretim yılında 188 öğrencinin taşınmalı eğitim ile merkeze taşınmış ve bu çocuklara öğle yemeği verilmiştir. İşçilerinin eğitim çağındaki çocuklarının tespiti ve takibi ile eğitim-öğretime devamlarının takip ve kontrolü yapılmaktadır.” denilmiştir.¹

Yapılan prefabrik okul Karataş İlçesi, Tuzla Beldesi'nde olup halen ilköğretim okulunun ek binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.21). Okulun başlangıçta yapılma amacı sadece mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarına yönelik olsa da, planlanan düzeyde öğrencinin gelmemesi dolayısıyla okul şu anda genel amaçlı ek bina olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.21. İşçi çocukları için yapılan prefabrike okul

Adana iline yaklaşık 30.000 işçinin geldiği ve bu işçilerin yaklaşık 18.000'inin 18 yaşın altında olduğu düşünülürse, sadece 188 öğrencinin taşınmalı eğitimden faydalanmış olması düşündürücüdür. Çocukların eğitimlerine devamları konusundaki uygulamaların, genelgelerin ve yaptırımların işlerlik kazanmadığı ve gözden geçirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

4.3.6.5. Çocukların okula devamları ile ilgili ailelerin görüşleri

Araştırma alanında çocukların okula devam etmemelerine rağmen okul kayıtlarının bulunduğu ve ailelerin bu kayıtlı olma durumu için ayrıca çaba sarf ettikleri görülmüştür. Okula devam edilmediği halde çalışan çocukların okul kaydının yapılmasında; zorunlu eğitim yasasının yaptırımı

¹http://www.adana.gov.tr/?act=mevsimlik_tarim_iscileri (Erişim tarihi: 25 Ekim 2013).

ile beraber, Kaymakamlıkların, İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı¹ ve yerel yönetimlerin; okuyan çocuklu aileler için öncelikli olarak sağladığı maddi ve ayni yardımların (sağlık, gıda ve giyim) etkisi bulunmaktadır (Sevinç ve Davran, 2010). Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri konulu, MEB'nin 5410 sayılı genelgesinin 7. maddesi; “*Ekonomik durumu yetersiz olan ailelerin çocuklarının şartlı eğitim yardımı ile diğer eğitim yardımlarından faydalandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır*” şeklindedir. Bu etmenler ve sağlanacak imkânlar dolayısıyla aileler; çocuklarının okula gitmeseler dahi kayıt altında olması için uğraş vermektedirler. Araştırma alanında görüşülen 163 işçi ailesinin %82,2'si (139 aile) devlet kurumlarından çocukları için yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

Aile fertlerine çocukları için istedikleri eğitim düzeyi sorulmuş olup, kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı cevaplar alınmıştır. İşçilerin %39,7'si (283 kişi) kız çocuklarının okumasına gerek olmadığını (196 kişi) ve sadece okur - yazar olmalarının yeterli olduğunu (87 kişi) belirtmiştir. Kız çocuklarının okudukları yere kadar okuyabileceklerini düşünen işçilerin oranı %36,5'dir (261 kişi). Sadece kadın işçilerin görüşlerine bakıldığında; kadın işçilerin %40,4'ü (171 kişi) kız çocuklarının okumasına gerek olmadığını veya okur - yazar olmalarının yeterli olacağını düşünürken; %41,9'u (178 kişi) ise kız çocuklarının okudukları yere kadar okuyabileceklerini düşünmektedir. Erkeklerin %31,1'i (90 kişi) ise kız çocuklarının ilköğretim mezunu olmalarının yeterli olacağını düşünmektedir (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. İşçilerin kız çocukları için istediği eğitim düzeyi

Eğitim Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okumasına gerek yok	113	26,7	83	28,6	196	27,5
Okuryazar olsun	58	13,7	29	10,0	87	12,2
İlköğretim	73	17,2	90	31,1	163	22,8
Lise	2	0,5	5	1,7	7	1,0
Okuduğu yere kadar	178	41,9	83	28,6	261	36,5
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Kız çocuklarının okumasına gerek olmadığını ve okur yazar olmasının yeterli olacağını düşünenlerin %48,4'ü (137 kişi), kızların zaten evleneceğini ve kocalarının kızlarına bakması gerektiğini düşünürken; %45,2'si (128 kişi) ise kız çocuklarının okumasına iyi gözle bakılmadığını düşünmektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde erkekler kızlarının evleneceğini ve kocalarının kızlarına bakacağını düşünmeleri nedeniyle kızların okumasına gerek duymuyor iken; kadınlar kızların okumasına iyi gözle bakılmaması sebebiyle kızların okumasını istememektedir (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29. İşçilerin kız çocuklarının okumalarını istememe nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evlenmesi nedeniyle kocasının bakması	59	34,5	78	69,6	137	48,4
Kızların okumasının iyi sayılmaması	94	55,0	34	30,4	128	45,2
Okuyanların işsiz olması	18	10,5	0	0,0	18	6,4
Toplam	171	100,0	112	100,0	283	100,0

Kız çocuklarının okudukları yere kadar okumasını isteyen hem kadın hem de erkeklerin genel fikri; kızlarının okudukları takdirde kimseye muhtaç olmayacağı ve hayatını ancak bu şekilde kurtarabileceği inancıdır.

Kız çocukları için çoğunlukla okumalarına gerek olmadığını düşünen işçiler, erkek çocukları için yoğun olarak okuduğu yere kadar okumasını istemektedir (%42,7'si; 305 kişi) (Çizelge 4.30).

¹ T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından; okuyan çocukların ailelerine, okuyan çocuk başına aylık 40 ile 60 TL nakdi yardım yapılmakta her okul dönemi başlangıcında kırtasiye ve giyim yardımıyla beraber ailelere yapılacak gıda, yakacak ve giysi yardımlarında okuyan çocukların bulunduğu ailelere öncelik tanınmaktadır.

Çizelge 4.30. İşçilerin erkek çocukları için istediği eğitim düzeyi

Eğitim Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okumasına gerek yok	73	17,2	83	18,3	126	17,6
Okuryazar olsun	23	5,4	28	9,7	51	7,1
İlköğretim	0	0,0	1	0,3	1	0,1
Lise	117	27,6	114	39,3	231	32,4
Okuduğu yere kadar	211	49,8	94	32,4	305	42,7
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçiler kız çocuklarının eğitimleri ile işsizlik arasında çok fazla ilişki kurmaz iken, erkek çocuklarının okumasını istemeyenlerin tamamına yakını, okuyanların da işsiz olduğunu düşünmektedir. Yani işçiler erkek çocuklarının eğitimlerine devam etseler bile işsiz kalabileceklerini düşünmektedir.

Kentlerde mevcut formel örgün eğitim sistemi, öteden beri, kırsal nüfusu, kentsel alt sınıfları ve hatta geleneksel orta sınıfları dışlamıştır. Kentsel formel eğitim sistemi, daha çok kentsel üst ve üst – orta sınıflar için “kültür aktaran” ve sadece çok uzun süren eğitimle ulaşılabilecek “elit” mesleklere götüren bir eğitim sistemi olmaya devam etmektedir. Bu niteliği ile köylüler ve kent yoksulları için bu eğitim sistemi öteden beri uzaktır (Erder, 2005).

İşçiler ile yapılan görüşmelerde; özellikle eğitim sistemine olan güvenin sarsıldığı görülmüştür. İşçiler çocuklarının eğitimlerine devam etseler dahi eğitim süreci sonunda çocuklarının işsiz kalacaklarını düşünmektedirler. Diğer taraftan aileler, çocuklarının eğitimlerine devam etmelerinin, hem maliyetli olduğu için (okul masrafı, servis, dersane, etüt vb.) ekonomik yük getireceğine hem de çocukların çalışmadıkları için gelir kaybına sebep olacağına düşünmektedirler. Görüşmeler esnasında bir aile reisinin eğitim ile ilgili olarak söyledikleri düşündürücüdür. Görüşme esnasında baba;

“Ben iki çocuğumu varımı yoğunu ortaya koyarak okuttum. Biz çalışırken onlar okuyorlardı. Okusunlar diye analarını da hep başlarında memlekette bıraktım. Bende diğer çocuklarımı ve kardeşlerimi alarak çalıştım. Bunlar okudu, üniversite bitirdiler. Dönüp dolaşım şu anda benimle aynı işi yapmaya başladılar. Memlekette başka iş de bulamadılar. Onların akranları evlendi çocuk çocuğa karıştı. Bazı arkadaşlarının durumları çok iyi. Ama benim çocuklarım şimdi benimle beraber tarlada çalışıyor. Mademki dönüp dolaşım bu işi yapacaklardı, ben niye o kadar zahmete katlandım. Belki benim çocuklarımda okumasaydı şimdi evlenmişlerdi, kim bilir şimdi malları mülkleri olabilirdi. Şimdi evlendirecek param dahi yok.” demiştir.

4.3.6.6. Çocukların okula devamları ile ilgili öğretmenlerin görüşleri

Mevsimlik tarım işçilerinin okul çağındaki çocuklarının, okula devam durumları ile ilgili olarak Adana ili kırsalında görev yapan öğretmenler ile odak grup görüşmeleri yapılmış ve konu ile ilgili bilgi, birikim ve önerilerine başvurulmuştur.

İlk merak edilen husus çocukların okula kayıtlı olmalarına rağmen, gelmemelerine neden göz yumulduğu ve konu ilgili olarak neden ilgili birimlere bilgi aktarımının yapılmadığıdır. Normal şartlarda öğretmenler tarafından izlenmesi gereken yol; okula devam etmeyen çocukların öncelikle Okul İdaresine, Okul İdaresi tarafından da Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla ilgili Kaymakamlıklara bildirilmesi şeklindedir. Bunun sonucunda yasal yaptırımlar işlerlik kazanacak, zorunlu eğitime devam etme zorunluluğu olan çocukları okula göndermeyen aileler hakkında cezai işlemler uygulanabilecektir. Öğretmenler konunun bu kadar basit olmadığını, okula gelmeyen çocukları idareye bildirdikleri zaman; ailelerin sosyal yardımlarının kesildiği (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından verilen) ve bir kısım ailelere de ceza uygulandığını belirtmişlerdir. Öğretmenler; yardımı kesilen ve ceza ödemek zorunda kalan ebeveynlerin bu durumdan öğretmenleri sorumlu tuttıklarını, hatta bu sebepten dolayı bazı ebeveynler tarafından öğretmenlerin şiddete ve darba maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Zaten zor şartlar altında çalışan öğretmenler böyle bir durumla karşılaşmamak için, işçi çocuklarının devamsızlıklarına göz

yumduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda okula eğitim öğretim döneminde bir gün dahi olsa gelen çocuk sınıfta kalmayarak bir üst sınıfa geçirilmektedir.

Öğretmenler tarafından belirtilen ikinci husus; sınıflarının fiziki yapıları ve kendi öğrencileri ile işçilerin çocuklarının seviyeleri arasındaki ciddi farktır. Öğretmenler işçi çocuklarının gelmeden önce ortalama sınıf mevcutlarının zaten olması gerekenin çok üstünde olduğunu, bu çocukların gelmesiyle bu sayının ikiye katlandığını belirtmişlerdir. Ayrıca kendi öğrencilerinin seviyeleri (eğitim, kültür, ahlak, bilinç, biyolojik ve seksüel gelişim) ile işçi çocuklarının seviyeleri arasında ciddi farklar olduğunu, zor şartlar altında ciddi özverilerle ortaya çıkardıkları ortalama seviyenin bu çocukların gelişimiyle birlikte tehlikeye düştüğünü öne sürmüşlerdir. Ayrıca gelen işçi çocukların eğitim seviyeleri ile yaşları arasındaki uyum, daimi öğrencilerinkinden oldukça farklıdır. İşçi çocuklarının yaşlarının sınıf ortalamasına göre yüksek olması, hem biyolojik hem de seksüel gelişim düzeylerinin kendi öğrencilerinden daha ileride olması; eğitim kalitesinin korunmasını ve artırılmasını, sınıf içinde disiplinin sağlanmasını, çocuklar arasında güvenli ve huzurlu ilişkilerin oluşmasını ve korunmasını engellemektedir. Bazı durumlarda çocuklar arasında çeşitli sebeplerden doğan anlaşmazlıklar ve çatışmalar büyümekte ve bu durum ailelere yansımaktadır. Öğretmenler bu durumun daimi sınıflarının geleceğini tehlikeye soktuğunu ve bu sebeplerle en azından kendi sınıflarını korumak ve çatışmaların önlenmesi açısından, işçi çocukları, okula gelmeseler dahi bu duruma göz yumduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenler tarafından ortaya konan son husus ise ciddi önlem alınması gereken bir konudur. Öğretmenler işçi çocuklarının yaklaşık 8 ay süren eğitim öğretim döneminin sadece kışa denk gelen 1,5 – 2 aylık süresinde okullarına devam ettiklerini, diğer sürelerde ise aileleri ile beraber göç ettiklerini belirtmişlerdir. Eğitim öğretim süresi içerisinde olan bir çocuk bazen 3 farklı ilde bulunmasına rağmen, mevcut öğrenci kayıt ve nakil sistemleri bu hareketliliğe uygun olamamaktadır. Dolayısıyla işçilerin çocukları zaten eğitim sisteminin dışına bu yaşam koşullarının varlığı dolayısıyla atılmıştır. Bu sebepten dolayı bu çocukların yeniden eğitim sistemine kazandırılmadan önce, okula devamlılığı engelleyen etmenlerin ortadan kaldırılması ve bu çocuklar için uygun/uygulanabilir eğitim dönemi ve eğitim müfredatı hazırlanması gerekmektedir.

4.3.6.7. Çocukların, okula devam etmeleri ile ilgili görüşleri

Çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların eğitim sisteminden koptuğu, çalışmak için geldikleri yerlerdeki okullara gitmek istemedikleri, zaten okuldaki öğretmen ve öğrencilerin de kendilerini istemedikleri fikrine sahip oldukları görülmüştür. Daha önce de bahsedildiği gibi çocukların eğitim öğretim süresince çalışmaları veya ailelerine yardım etmeleri dolayısıyla, okula devam etmemeleri de göz önünde bulundurulursa, çocuklar her geçen gün eğitim sisteminden uzaklaşmaktadır.

Araştırma alanında işçilerle yapılan görüşmelerde işçilere “yaşamınızın değişmesi için neye ihtiyacınız var?” sorusu sorulmuştur. 18 yaşına altında olan 423 çocuk işçinin önemli bir kısmı, %55,6’sı (235 kişi) “paraya” ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Eğitimle yaşamının değişeceğini düşünen çocuk işçilerin oranı %27,4’dür (116 kişi) (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. Çocuk işçilere göre yaşamlarını değiştirecek unsurlar

Unsurlar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Para	162	52,6	73	63,4	235	55,6
Eğitime devam etmek	85	27,6	31	27,0	116	27,4
Yapacak bir şey yok	60	19,5	11	9,6	71	16,8
Toprak sahibi olmak	1	0,3	0	0,0	1	0,2
Toplam	308	100,0	115	100,0	423	100,0

Çocuk işçilerin cevaplarında ilginç bir durum ortaya çıkmıştır. Çok küçük yaşta toprakla tanışan ve tarımsal faaliyetlerde çalışan çocuklardan yalnızca 1 kız çocuğu yaşamının toprak sahibi olmakla değişeceğini düşünmektedir.

Şekil 4.22.Araştırma alanındaki çocuklar

4.3.7. Çadır alanlarının güvenliği

Başbakanlık tarafından çıkarılan METİP genelgesinin 10. maddesi, işçilerin kayıt altına alınarak takip edilmesi ve çadır yaşam alanlarının güvenliğinin sağlanması için, mahalli kolluk kuvvetlerine sorumluluk getirmektedir (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddesi;

“10. İşçilerin ve ailelerinin kimlik bilgileri 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu esaslarına göre alınacak, ayrıca, mahalli kolluk kuvvetlerince bunların konakladıkları bölgelere gece ve gündüz mutlak zamanlarda güvenlik amaçlı devriye faaliyetleri yapılacaktır.” şeklindedir.

İşçilerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik hazırlanan METİP çadır alanları, daha önce belirttiğimiz nedenler dolayısıyla işçiler tarafından tercih edilmemekte ve işçiler küçük gruplar halinde kendi çadır alanlarını oluşturmaktadır. Bu durum işçilerin çadır yaşam alanlarının Adana ilinde çok geniş bir alana yayılmasına ve bunun sonucunda kolluk kuvvetlerinin devriye faaliyetlerini ve çıkan olaylara müdahalelerini zorlaştırmaktadır.

İşçilere “çadır yerleşim alanlarında can güvenliği ile ilgili endişeleriniz var mı?” sorusu yöneltilmiş olup, işçilerin çoğunluğu (%65,5; 468 kişi) endişelerinin olduğunu belirtmiştir. Kadınların endişe düzeyi erkeklere göre daha düşük olup, %62’dir (263 kişi) (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Cinsiyete göre çadır alanlarında can güvenliği endişesi

Endişe durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	263	62,0	205	70,6	468	65,5
Yok	52	12,3	77	26,6	129	18,1
Bilmiyorum	109	25,7	8	2,8	117	16,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile can güvenliği endişesi taşıma arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.33). Test sonucunda cinsiyet ile can güvenliği endişesi arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.33. Can güvenliği endişesi Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	76,777 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	90,617	2	,000
Linear-by-Linear Association	69,265	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 47,52.			

Çadır alanlarında can güvenliği endişesi yaşayan 468 işçiye “endişenizin sebebi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. İşçilerin %36,7’si (172 kişi) endişelerinin sebeplerini bilmediklerini ama kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmiştir (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. Cinsiyete göre işçilerin can güvenliği endişelerinin nedenleri

Endişe Nedenleri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Öyle hissediyorum	112	42,6	60	29,3	172	36,7
Doğal afet riski var	46	17,5	104	50,7	150	32,1
Burada sevilmiyoruz	105	39,9	41	20,0	146	31,2
Toplam	263	100,0	205	100,0	468	100,0

İşçilerin %31,2’si (146 kişi) çalışmaya geldikleri yerlerdeki köylüler tarafından sevilmediklerini ve bu yüzden can güvenliği konusunda endişe içerisinde olduklarını belirtmiştir. Araştırma süresince köylüler ile yapılan görüşmelerde köylülerin işçiler ile ilgili olarak söyledikleri, işçilerin endişelerini ispatlar niteliktedir. Saha çalışmaları esnasında işçiler ile köylüler arasında ortaya çıkan gerilimlere ve çatışmalara da şahit olunmuştur. Türkiye’nin çeşitli mevsimlik tarım işçisi göçü alan bölgelerinde, köylüler ile işçiler arasındaki çatışmalar ulusal basında da haber olmuştur.

“Çorum’un Alaca ilçesinde yol verme meselesi yüzünden tarım işçileri ve köylüler arasında çıkan kavgada 1 kişi hayatını kaybederken, 2’si ağır 5 kişi yaralandı. Olay, Alaca ilçesine bağlı Bolatcık köyünde meydana geldi. Çorum Valiliği olayla ilgili resmi açıklama yaptı. Açıklamada Ahmet Erdoğan isimli şahısın, Bolatcık köyü yakınlarında mevsim işçileri tarafından kurulan çadırların bulunduğu bölgeye geldiğinde çadırda bulunan şahıslarla tartışmaya başladığı belirtildi. Bir süre sonra büyüyen tartışmanın kavgaya dönüştüğü açıklamada kavganın sırasında darp edilen Ahmet Erdoğan, Bolatcık köyüne giderek babası Murat Erdoğan ve avukat kardeşi Önder Erdoğan’ı yanına alarak kavgaya ettiği mevsimlik işçilerin çadırlarının bulunduğu bölgeye tekrar geldi. Burada iki grup arasında tekrar tartışma çıktı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi sonucu avukat Önder Erdoğan tabancasıyla ateş etmeye başladı. Kavganın sırasında tabancadan çıkan kurşunlardan birisinin başına isabet etmesi sonucu yaralanan Halaf Hülo (47) olay yerinde hayatını kaybederken, ayağına kurşun isabet eden oğlu Mahmut Hülo (25) ile karnına kurşun isabet eden küçük oğlu Sadık Hülo (23) ile sopa ile darp edilen Murat Erdoğan (62), Önder Erdoğan (34) ile kardeşi Ahmet Erdoğan (21) yaralandı...”¹

“Eskişehir’in Mihalicçik ilçesinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan gelen tarım işçileri ile ilçe halkı arasında kiraz toplama meselesinden çıkan kavgada 8 kişi yaralandı. AA muhabirinin aldığı bilgiye göre, Ömerköy’de yaklaşık 300 kişi arasında kiraz toplama meselesinden tartışma çıktı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi üzerine çıkan arbedede Osman ve Yaşar Çay kardeşler bıçakla, 6 tarım işçisi ise darp edilerek yaralandı. Bıçakla yaralanan 2 kişi Eskişehir’e sevk edildi, diğer

¹<http://www.haberturk.com/gundem/haber/854666-tarim-iscileri-ile-koyluler-birbirine-girdi> (Erişim tarihi: 18 Mart 2015).

yaralıları ilçede tedavi altına alındı. Jandarma ve polis güvenlik önlemi aldı. İlçe halkı, yan yana olan jandarma ve polis binaları önünde toplandı. Olayı protesto eden vatandaşlar, Türk bayrağı açıp İstiklal Marşı okudu. İlçeye dışarıdan gelen mevsimlik tarım işçileri 4-5 belediye otobüsüne zarar verdi. Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde çalışan geçici tarım işçileri, güvenlik güçlerinin gözetiminde ilçeden tahliye ediliyor... ”¹

İşçiler ile köylüler arasındaki gerilim, varlığını korumakta ve her geçen gün şiddetini arttırmaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde, köylüler veya işçiler için önemli olan günlerde (şehit cenaze törenleri, Nevruz vb.) bu gerilim kendini daha çok hissettirmektedir. Hem köylülerin hem de işçilerin ödün vermeyen muhafazakâr toplumsal yapısı, sosyo – kültürel özellikleri ve Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal durum – süreç köylüler ile mevsimlik tarım işçileri arasındaki sosyal çatışmaları arttırıcı niteliktedir.

Şekil 4.23. Nevruz'u kutlayan kadınlar

4.4. Çalışma Koşulları

İşçilerin çalışma koşulları incelenirken işçilerle yapılan bireysel görüşmeler ve bu esnada araştırma alanında yapılan dışında, konuyla ilgili olarak işveren, elci ve köylülerle de odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Dolayısıyla çalışma koşulları ile ilgili bilgiler hem görüşmelerde sorulan sorulardan elde edilen verilerden hem de gözlem notlarından oluşmaktadır. Çalışma koşulları ile ilgili olarak ayrıca, hazırlanan ve uygulanan mevzuat ve yasal uygulamalarda araştırılmıştır.

4.4.1. Çalışma koşulları ile ilgili hukuki düzenlemeler

Türkiye'de işçi ile işveren arasındaki çalışma koşullarına yönelik düzenlemeler, “4857 Sayılı İş Kanunu”² çerçevesinde yapılmaktadır. 4857 Sayılı İş Kanunu'nun amacı; işverenler ile bir iş

¹<http://www.sondakika.com/haber/haber-eskisehir-de-gerginlik-8-yarali-2894438/> (Erişim tarihi: 18 Mart 2015).

²<http://iskanunu.com/4857-sayili-is-kanunu/245-4857-sayili-is-kanunu-maddeli-metin#2> (Erişim tarihi: 03 Nisan 2015).

sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektir.

İş Kanunu'nun uygulanması ile ilgili istisnaların belirtildiği 4. Maddenin b fıkrasında “50'den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde, bu Kanun hükümleri uygulanmaz” denilmektedir. Mevsimlik tarım işçiliğinde kurulan toplu çadır yerleşim alanlarında; aile üyeleri, yakın akrabalar, komşular ve tanıdıklar ile faaliyetler yürütülmekte ve tarımsal işletmelerde çalışan işçi sayısı genellikle 50'nin altında olmaktadır. İşçi sayısı 50'nin üstünde olsa bile, işçilerin yoğun hareketliliği ve aynı dönemde çok sayıda işletmede çalışmaları; işçilerin kayıt altına alınmasını ve dolayısıyla İş Kanunu'nun hükümlerinden faydalanılmasını engellemektedir.

4857 Sayılı İş Kanunu'nda, mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili özel hükümler bulunmadığı gibi, mevsimlik tarım işçileri için özel olarak hazırlanmış, çalışma koşullarını düzenleyen yasal bir düzenleme de bulunmamaktadır. İşveren/araçılar ile işçiler arasında düzenlenen sözleşmeler (Ek – 8); genel anlamda Borçlar Kanunu hükmüne tabidir. Çalışma koşulları ile ilgili düzenlemelere bu sözleşmelerde yer verilmektedir.

2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yürürlüğe giren “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP)” ve ÇSGB tarafından hazırlanan “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği” mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları ile ilgili olarak, işçilerin kayıt altına alınmasının dışında herhangi bir düzenleme getirmemektedir.

4.4.2. Mevsimlik tarım işçiliğine başlamada etkili olan kişiler

İşçilere “Mevsimlik tarım işçiliğine kim – kimler aracılığı ile başladınız?” sorusu yöneltilmiş olup işçilerden dört farklı cevap alınmıştır. Hem kadın hem de erkek işçilerin çoğunluğu mevsimlik tarım işçiliğine anne – babaları aracılığı ile başladıklarını belirtmişlerdir. İşçilerin %81,1'i (579 kişi) mevsimlik tarım işçiliğine anne – babaları aracılığı ile başladıklarını belirtmişlerdir. Bu oran kadın işçilerde %90,8 (385 kişi), erkek işçilerde ise %66,9'dur (194 kişi). Kadınlarda arkadaşları aracılığı ile işe başlayan bulunmazken, erkeklerde arkadaşları aracılığı ile işe başlayanların oranı %24,5'dir (71 kişi) (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. Cinsiyete göre mevsimlik tarım işçiliğine başlamada etkili kişiler

Etkili Olan Kişiler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anne – Baba	385	90,8	194	66,9	579	81,1
Arkadaş	0	0,0	71	24,5	71	10,0
Eş	35	8,3	1	0,3	36	5,0
Akraba	4	0,9	24	8,3	28	3,9
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Kadınlarda mevsimlik tarım işçiliğine sadece aile çevreleri aracılığı ile başlıyor olmaları, kadının aile bireyleri dışındaki bireylerle sosyal ilişkilerinin çok zayıf olduğunun da bir göstergesidir.

Mevsimlik tarım işçiliğine başlama şeklinde anne – babanın etkisinin yüksek düzeyde olması, “mevsimlik tarım işçiliğinde kuşak aktarımının varlığı” sorusunu akla getirmektedir. Buna cevap bulmak amacıyla mevsimlik tarım işçiliğine anne – babaları aracılığı ile başlayan 579 kişiye, “Anne babanız bu işe nasıl başladı?” sorusu yöneltilmiştir. İşçilerin %55,5'i (321 kişi) anne babalarının mevsimlik tarım işçiliğine yine anne babaları aracılığı ile başladığını belirtmiştir. %25,7'si (149 kişi) akrabaları, %18,8'i ise (109 kişi) anne babalarının mevsimlik tarım işçiliğine arkadaşları aracılığı ile başladığını belirtmiştir (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Ebeveynlerin mevsimlik tarım işçiliğine başlamasında etkili kişiler

Etkili Olan Kişiler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anne – Baba	190	49,3	131	67,6	321	55,5
Akraba	95	24,7	54	27,8	149	25,7
Arkadaş	100	26,0	9	4,6	109	18,8
Toplam	385	100,0	194	100,0	579	100,0

İşçilerin ve anne babalarının mevsimlik tarım işçiliğine başlama şekli ile ilgili sorulara verdiği cevaplardan, mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa aktarıldığı ortaya çıkmıştır. Araştırma alanında çalışan bireylerin yarısından fazlası bu işi üç kuşaktır yapmaktadır. İşçilere “çocuklarınız bu işi yapacak mı?” diye sorulmuş, işçilerin %66,2’si (473 kişi) “hayır çocuklarımız bu işe devam etmeyecekler” cevabını vermiştir. Anne babası aracılığı ile bu işe başlayan 579 işçinin ise %77,2’si (447 kişi) “hayır çocuklarımız devam etmeyecekler” cevabını vermiştir (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. İşçilerin çocuklarının bu işe devam etmeleri ile ilgili beklentileri

Beklentileri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devam etmeyecek	319	82,9	128	65,9	447	77,2
Bilmiyorum	66	17,1	56	28,9	122	21,1
Devam edecek	0	0,0	10	5,2	10	1,7
Toplam	385	100,0	194	100,0	579	100,0

4.4.3. Mevsimlik tarım işçiliğine başlama yaşı

Araştırma alanında yapılan görüşmeler sonucunda; elciler, işçiler ve işverenler tarafından önceki yıllarda sadece yetişkinlerin mevsimlik tarım işçiliği yaptığı ancak son yıllarda çocuk işçilerin sayısının arttığı belirtilmiştir. İşçilerin %59,2’si (423 kişi) 18 yaşın altındadır.

Mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaş 12,4’dür. Kadınların ortalama başlama yaşı 11,2 iken erkeklerin 14,1’dir (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. Cinsiyete göre mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı

Cinsiyet	Ortalama Başlama Yaşı	Kişi Sayısı
Kadın	11,2	424
Erkek	14,1	290
Genel	12,4	714

İşçilerin ebeveynlerinin mevsimlik tarım işçiliğine başlama yaşları ortalama 19,3’dür. İşçilerin annelerinde ortalama başlama yaşı 20,5, babalarında ise 19,1’dir (Çizelge 4.39).

Çizelge 4.39. Ebeveynlerinin mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı

Ebeveyn	Ortalama Başlama Yaşı	Kişi Sayısı
Anne	20,5	15
Baba	19,1	111
Genel	19,3	126

Yaş grubuna göre işçilerin ortalama işe başlama yaşı sorulduğunda ortaya çıkan sonuçlar mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliğinin artmaya başladığını ve kuşak aktarımının geçmiş yıllara göre daha yoğun olduğunu ispatlar niteliktedir. Yaş grubu yükseldikçe ortalama işe başlama yaşı da yükselmektedir. Şu an işçiler içerisinde büyük bir yoğunluğa sahip 18 yaşın altındaki işçilerin ortalama işe başlama yaşı 9,8’dir (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40. Yaş grubuna göre mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı

Yaş Grubu	Ortalama Yaş	Kişi Sayısı
9 – 18	9,8	423
19 – 28	11,9	97
29 – 38	16,0	86
39 – 48	19,3	85
49 – 58	21,5	23
Genel	12,41	714

İşçilerin yaş grupları arasında, ortalama işe başlama yaşı değişkenine göre anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way Anova) sonucu; yaş grupları arasında, ortalama işe başlama yaşı değişkeni açısından, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p = 0,00 < 0,05$) (Çizelge 4.41).

Çizelge 4.41. Yaş grupları ortalama işe başlama yaşı, One - Way Anova Testi

ANOVA					
İşe başlama yaşı					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9851,203	4	2462,801	271,824	,000
Within Groups	6423,738	709	9,060		
Total	16274,941	713			

4.4.3.1. Çocuk işçiliği, istismarı ve emeğinin sömürülmesi

Çocuk terimi, bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi anlamında kullanılabilir (Marshall, 1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesine göre 18 yaşın altındaki her birey çocuktur. Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere baktığımızda ise 18 yaşına kadar herkesin çocuk kabul edildiğini görürüz. Toplumda göre çocuk ise henüz sosyal veya ekonomik bir sorumluluğu üzerine alacak düzeye gelmemiş, birilerine bağımlı olarak yaşayan bireydir (Ağcabay, 2012). Zihinsel, sosyal ya da ahlaki yönden çocuklar açısından tehlikeli olan ve eğitimlerini engelleyen işler, çocuk emeği ve çocuk işgücünün istismarı olarak tarif edilmektedir (ILO, 2008).

Çocuğun çalıştığı her durum, bir işgücü istismarı anlamına gelmemektedir. Tarihin eski dönemlerinde çocuğun toplumsallaşması hemen hemen bütünüyle ailede işbölümüne katılmalarıyla gerçekleşirdi. Yetişkinlikte yapılacak olan işlere hazırlanmaları, ebeveynleriyle tarlada çalışarak, el becerilerini aile ve yakınlarından öğrenerek, ev işleri ve çocuk bakımını üstlenerek gerçekleşirdi. Eski zamanlarda bütünüyle doğal ve işlevsel olan çocuğun aile koruması altında çalışması bugün çocuğu geleceğe daha etkili bir biçimde hazırlayacak eğitim olanaklarından mahrum ettiği, onun temel gereksinimlerini ve optimum düzeyde gelişmesini engellediği ölçüde, bir işgücü istismarı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Zeytinoğlu,1989). Zeytinoğlu'na (1989) göre çocuk istismarı;

- Çocuğun uzun süreli çalışmaya erken yaşta başlaması,
- Çalışması nedeniyle ve/veya çalıştığı sırada yeterli eğitim alamaması,
- Fiziksel ve ruh sağlığına, duygusal ve ahlaki gelişimine uygun olmayan işlerde ve koşullarda çalışması,
- Çalışma süresinin uzunluğu nedeniyle uyku, dinlenme, eğlenme, sosyal ilişkiler kurma gibi temel gereksinimlerini yeterince duyuramaması
- Yaptığı işin maddi karşılığını alamaması,
- Çalışma ortamında fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar biçimleriyle karşılaşması, kriterleri ile tanımlanabilir.

Türkiye pek çok uluslararası kuruluşa üyedir ve bu kuruluşlarca çocuk haklarına ve istihdamına yönelik olarak alınan uluslararası kararlara hızla uyum gösteren bir ülkedir. Türkiye'nin de üye olduğu ve çocuk işgücüne yönelik düzenlemeler yapan başlıca kuruluşlar Birleşmiş Milletler

Örgütü (BM), Avrupa Konseyi ve Uluslararası Çalışma Örgütüdür (ILO).BM, 20 Kasım 1989 Tarihinde Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul etmiştir. Bu sözleşme TBMM tarafından 1994 yılında onaylanmıştır. Avrupa Konseyi, Avrupa Sosyal Şartını 26 Şubat 1965 yılında yürürlüğe koymuştur. Türkiye bu sosyal şartı, bazı maddeleri, dışlayarak, 1989 yılında kabul etmiştir. Türkiye ILO'ya 1932 yılında üye olmuştur. Türkiye üyelik tarihinden günümüze 39 ILO sözleşmesini onaylamıştır. Türkiye tarafından kabul edilen ve çocuk işgücünü ilgilendiren çok sayıda ILO Sözleşmesi bulunmaktadır. Bu sözleşmeler içinde tarım sektöründeki çocuklar ile ilgili olanlar şunlardır (Davran ve ark. 2014):

- Asgari Yaş Sözleşmesi (Sözleşme No: 10/Tarım)
- Çocukların ve Gençlerin Gece Çalışması (Tavsiye Kararı No: 14/Tarım)
- Asgari Yaş Sözleşmesi (Sözleşme No: 10/Balıkçılar)
- En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması için Acil Eylem Sözleşmesi (Sözleşme No:182)
- En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması için Acil Eylem (Tavsiye Kararı No:190)

ILO,15-24 yaş grubunu genç işçi kabul ederken, 138 sayılı Sözleşme ile 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları “çocuk işçi” ya da “çalışan çocuklar” olarak adlandırmaktadır (EĞİTİMSEN,2005). Bu çocuklar tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Türkiye’de ise çocuklar ağırlıklı olarak tarım sektöründe çalışmaktadır (Davran ve ark., 2014).

Türkiye 2001 yılında 182 sayılı ILO sözleşmesini kabul etmiştir. Tehlikeli çocuk işçiliği, çocuk işçiliğinin en büyük kategorisini oluşturmaktadır. Tarım, madencilik, inşaat, imalat, hizmet sektörü vb. çok çeşitli sektörlerde tehlikeli koşullar altında çalışan, yaşları 5 – 17 arasında değişen tahmini 126 milyon çocuk bulunmaktadır. Aslında yaptıkları iş nedeniyle yaşamını yitiren, sakat kalan ya da sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalan çocukların sayısı tam olarak bilinmemektedir. Konuyla ilgili verilerin yetersiz oluşu küresel bir problemdir (Davran ve ark., 2014). “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Halleri ile Mücadele” kapsamında ILO dünya çapında ILO/IPEC(Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı) adı verilen bir dizi proje gerçekleştirmektedir (Avşar ve Ögütoğulları, 2012).

Tarım sektörü, çalışan çocuklar açısından, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri kategorisinde yer almaktadır. Çocukların yaptıkları tarımsal işler, fiziksel ve ruhsal olarak çocuğu olumsuz etkilemesinin yanı sıra; eğitim, oyun ve dinlenme haklarından da mahrum ettiği için bu kategoride yer almaktadır (Davran ve ark, 2014).

Dünyada çocuk işçiliğinin yaygın olduğu toplumların, genel olarak, nüfus artışının fazla olduğu, köylülükten çıkan, küreselleşmenin de etkisiyle, düşük hünerli işgücünün yaygın olarak kullanılarak üretim yapan, yoksulluk açısından kutuplaşmanın arttığı toplumlar olduğunu gözlemlemek mümkündür (Erder, 2005).

Yaygınlığı ve koşullarının ağırlığı dönemlere ve ülkelere göre farklılıklar göstermekle birlikte çocuk istihdamı bugün de varlığını sürdüren bir sorundur (Alp ve Sunal, 2008). Çocuğun çalıştırılması, çocuk işgücünün istismarı, sokakta çalışan ve yaşayan çocukların sorunları günümüzde birçok toplumda karşılaşılan ve çözüm bekleyen sorunlardır. Türkiye’de de pek çok çocuk ve genç aile geçimine katkıda bulunmak veya kendi geçimini sağlamak üzere erken yaşta çalışmaya başlamıştır. Bir bölümü tam gün ve sürekli olarak, bir bölümü okul dışı zamanda, bazısı mevsimlik olarak tarım sektöründe, küçük sanayi sektöründe ve marjinal işlerde çalışmaktadırlar (Zeytinoğlu,1989).

TÜİK’in Türkiye için hazırlamış olduğu çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre; ekonomik faaliyette çalışan 6 – 17 yaş grubundaki çocukların istihdam oranı %5,9’dur. Bu yaş grubundaki istihdam oranı 2006 yılı sonuçlarına göre aynı düzeyde kalırken, çalışan çocuk sayısında 3 bin kişilik artış gerçekleşmiştir. Çocukların istihdam oranı, 6 - 14 yaş grubunda %2,6, 15 – 17 yaş grubunda ise %15,6’dır. Türkiye genelinde 6 - 17 yaş grubunda istihdam edilen

çocukların %44,8'i kentsel, %55,2'si kırsal yerlerde yaşamakta olup, %68,8'i erkek ve %31,2'si ise kız çocuklarıdır (TÜİK, 2012).

4.4.3.2. Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliği

Tamır (2012) tarafından yapılan araştırmada; Adana iline 2011 yılı verilerine göre, 74 yerleşim yerinde 80 kadar elcinin aracılığı ile 3 binden fazla çadırda 16 bin tarım işçisinin ailesi ile beraber geldiği belirtilmiştir. Sevinç ve Sevinç (2012) tarafından yapılan araştırmada ise Adana iline gelen mevsimlik tarım işçisi sayısı 14 bin kişi olarak belirlenmiştir.

2011 yılında tez konusu belirleme ve tezin ana hatlarını ortaya koymak amacıyla; işçiler, elciler, köylüler, işverenler ve ilçe kaymakamlıkları ile yapılan ön görüşmelerde ve alan incelemelerinde yaklaşık işçi sayısının 15 bin; çocuk işçi oranının ise yaklaşık %40 (6 bin kişi) civarında olduğu tahmin edilmiştir.

Şekil 4.24. Yumurtalık ilçesindeki çocuk işçiler

Günümüzde Adana ilinde mevsimlik tarım işçisi sayısı yaklaşık 30 bin civarında olup, bu işçilerin yaklaşık %60'ı (18 bin kişi) 18 yaşın altında çocuk işçidir. Yapılan görüşmelerde önceki yıllarda çocukların çok fazla çalıştırılmadığı, çalışan bireylerin genç ve orta yaşlı bireyler olduğu belirlenmiştir. Önceki kuşaklarda mevsimlik tarım işçiliğine ortalama başlama yaşı 18'in üstündeyken, günümüzde bu yaş 12'ye düşmüş, 18 yaşın altında olan işçilerde ise 9,8 olmuştur. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuk sayısı her geçen gün artmakta ve işe başlama yaşı düşmektedir.

Anne ve babalar çocukların mevsimlik tarım işçiliğini yapmalarını istememelerine rağmen, mevcut şartlar altında çocuklar ailelerinden ayrılıp kendilerine başka bir yol çizip farklı bir hayat kuramamaktadır. Çocuklar çalışabilir yaşa geldiğinde kendilerini bir anda bu işin içerisinde bulmaktadırlar. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa aktarımını kolaylaştırmakta ve bazen hızlandırmaktadır.

Şekil 4.25. Çalışan çocuk işçiler

Şekil 4.26. İşçi çocuklarla sohbet – 1

Şekil 4.27. İşçi çocuklarla sohbet – 2

Mevsimlik tarım işçiliği aileler için önemli bir gelir kapısı olmasına rağmen çocuklar açısından durum farklıdır. Çocukların göç edilen mekânlardaki sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürmesi, yetersiz beslenmeleri ve eğitimlerinden uzak kalmaları, biyolojik, fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Özellikle 7 – 14 yaş grubundaki çocukların eğitimlerinden uzak kalmaları, hem çocukları sosyal dışlanmışlık duygusuyla karşı karşıya bırakmakta, hem de çocuklarda topluma karşı kin ve nefret duygusunu doğurmaktadır.

Bu çocuklar örgün eğitimden uzak kalmaları ve sağlıksız ortamda yaşamaları nedeniyle “en kötü biçimdeki çocuk işçiliği” sınıflandırılmasında yer almaktadırlar. Sorunun çözümü için Başbakanlık ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi (METİP)” ile “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri” konulu iki genelge yayınlanmış olmasına rağmen, çıkarılan genelgeler, çocuk işçiliği sorununun toplumsal yönü dikkate alınmadığı için yetersiz kalmıştır (Davran ve ark, 2014).

4.4.4. İş bulma şekli

Adana iline gelen mevsimlik tarım işçileri, işi aracılar (elciler) aracılığı ile bulmaktadır ve tamamına yakını bir önceki yıllarda çalıştığı arazilerde çalışmaktadır. İşçiler arazi sahipleri ile muhatap olmamakta, çalışma koşulları, ücret ve ücretin ödenmesi, yaşam koşulları gibi hususlarda tamamen elci ile görüşmekte ve bu konularda sorunlarını elci ile çözmektedirler.

Tarım araçları gezici ve geçici olarak çalıştıkları bölgelere göre farklı isimler almaktadır. Ege Bölgesinde “dayı başı” veya “elci”, Çukurova Bölgesinde “elci”, Karadeniz Bölgesinde “çavuş”, veya “dayı başı”, İç Anadolu Bölgesinde “dayı başı”, “elcibaşı” veya “çavuş” olarak isimlendirilmektedir. Bunların yanı sıra; boladur, dragoman, kahya, başkan, başçıl olarak da isim alabilmektedirler (Yıldırak ve ark, 2009).

Başbakanlık tarafından çıkarılan METİP genelgesinin 15. ve 16. maddeleri, işçiler ile işveren arasında aracı olan elcilik sisteminin şekli, uygulama biçimi ve elcilerin sorumlulukları ile ilgili düzenlemeler getirmiştir (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddesi;

“15. Tarımda iş araçlarının belgelendirilmesi zorunlu hale getirilecek, belgesi olmayan iş araçlarının işçi temin etmelerinin önlenmesi ve iş araçları ile işverenler veya doğrudan işçiler ile işverenler arasında sözleşme yapılmasının sağlanması için gerekli tedbirler alınarak, vaki uyuşmazlıklarda mağduriyetlerin önüne geçilecektir. İşveren/iş aracı ve işçi arasındaki ücret alacağına ilişkin uyuşmazlıkların öncelikle il ve ilçelerde kurulacak izleme kurullarında çözümlenmesine çalışılacaktır.

16. Belgesi olmayan ve sözleşme imzalamadan iş alan araçlar Türkiye İş Kurumu tarafından “Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde denetlenerek, ilgili mevzuatı çerçevesinde gereği yapılacaktır.” şeklindedir.

Araçlar (elci) ile ilgili ilk düzenlemeler METİP genelgesi ile yapıldıktan sonra, ÇSGB tarafından 27 Mayıs 2010 tarihinde 27593 sayılı Resmi Gazete “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği”¹ başlıklı düzenleme yapılmıştır. İlgili yönetmelikle; “Tarım aracıları için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracıları, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemek” amaç olarak belirtilmiştir (Ek – 7).

Konuyla ilgili olarak sorumluluk ve denetleme yetkisi Türkiye İş Kurumu’na verildiğinden, Adana Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü’ne başvuru yapılarak (Ek – 3), elcilerle ilgili olarak kurum bünyesindeki bazı bilgiler istenmiştir. Kurum tarafından olumlu cevap verilmiş olup; bilgiler paylaşılmıştır (Ek – 8). ÇSGB’nın “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği” çerçevesinde Adana ilinde belge sahibi olan tarım işçisi aracı (elci) sayısı 439 kişidir. Bunun 107’si kadın, 332’si erkektir. Bu rakamlar içerisinde araştırma konusu olan gezici mevsimlik tarım işçilerine aracılık yapanların sayısı kurum tarafından bilinmemektedir.

Rakamların kontrol edilebilmesi amacıyla Adana Çukurova Tarım Araçları (Elciler) Derneği ile görüşülmüş, derneğe kayıtlı yaklaşık 600 elcinin var olduğu bilgisi alınmıştır. Ancak bu kişilerin tamamının Adana’da yerleşik olan elciler olduğu, çoğunluğunun gezici mevsimlik tarım işçileri ile çalışmadığı, Adana’da ikamet eden (yakın akraba, dost, memleketli) geçici mevsimlik işçiler ile çalışan elciler olduğu belirtilmiştir. Yönetmelik gereği belge alan 439 elcinin tamamına yakını da bu elcilerdir.

Araştırma alanında yapılan odak grup görüşmelerinde, dernek başkanı ve elcilerin verdiği bilgilere göre Adana ilinde gezici mevsimlik tarım işçileri ile çalışan elci sayısının 2000’e yakın olduğu tahmin edilmektedir. Gezici mevsimlik tarım işçileriyle çalışan elcilerin çoğunluğunun yetkisiz ve belgesiz çalıştığı görülmüştür. Araştırma süresince görüşülen yaklaşık 30 elciden sadece 2’sinin belgesinin ve kaydının olduğu bilinmektedir.

Önceki yıllarda işçiler, işlerini Adana’ya yerleşmiş olan elciler aracılığı ile bulduklarını ancak son yıllarda elcilerin kendi aralarından çıktığını belirtmişlerdir. Bu elcilerin bir kısmı işçiler ile beraber çalışmaya da devam etmektedir. İşçiler elcilik sistemi ile ilgili olarak, ücret gecikmesi ve çalışma koşulları ile ilgili yapılan anlaşmaya elcinin uymaması gibi konularda şikâyetçi olmaktadır. Elcinin çoğu zaman işverenden yana tavır aldığını, bazı durumlarda kendilerine sırt çevirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak genel anlamda sadece elciler aracılığıyla iş bulmaları, ücretlerinin ödenmesi konusunda sorumluluğun elcilere ait olması, elcinin işverenle daha yakın olması dolayısıyla sorunlarının daha hızlı çözülmesi gibi nedenlerle elcilik sisteminin iyi ve olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Elcilik sistemi işveren içinde avantajlı bir sistemdir. Bu sistem sayesinde işveren işçilerle muhatap olmadan, tek bir kişi ile görüşerek ve tek kişinin sorumluluğunda işlerinin yapılmasını sağlamaktadır.

¹<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm> (Erişim tarihi: 02 Nisan 2015)

Şekil 4.28. Elci ile sohbet – 1

Şekil 4.29. Elci ile sohbet – 2

Tarım araçları ile ilgili ÇSGB tarafından hazırlanan “*Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği*” tarım araçlarını kayıt altına aldığı gibi, bu sistem sayesinde elcilerle bağlı olan işçilerinde kayıt altına alınmasına yöneliktir. Ancak Adana ilinde çalışan elcilerin yaklaşık %25’i kayıt altına alınabilmiştir. Kayıt altına alınan elciler arasında gezici mevsimlik tarım işçilerini çalıştıranlar bulunmamaktadır.

4.4.5. Yapılan işler ve çalışma saatleri

Tarım işçiliğinde tarlada ya da bahçede; çapalama, sulama, ilaçlama, budama, toplama, kasalama, taşıma ve getir – götür gibi birçok iş bulunmaktadır. İşçiler arasında cinsiyete ve yaşa göre profesyonel bir işbölümü bulunmamaktadır. Ancak bazı işlerin yapılmasında cinsiyete ve yaşa göre basit bir işbölümü uygulanmaktadır. Mesela kasalama işlerini sadece kadınlar yaparken, basit olan toplama ve getir – götür işleri çocuklar tarafından yapılmaktadır. Ağır olan taşıma işleri ise yetişkin erkek işçiler tarafından yapılmaktadır. Ancak kasalama işi yapan kadınların bazı dönemlerde işletmede toplama, ya da taşıma işlerini de yapabildiği görülmüştür.

İşçilerin %95,4’ü (681 kişi) çalışırken her işi yaptıklarını, %3,2’si (23 kişi) toplama ve %1,4’ü (10 kişi) getir götür işlerini yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.42). Getir götür işini yapan 10 işçinin tamamı, toplama işini yapan işçilerin ise 10 tanesi 15 yaşın altında olan çocuk işçilerdir.

Çizelge 4.42. İşçilerin yaptığı işler

Yapılan İşler	Kişi Sayısı	%
Tüm işler	681	95,4
Toplama	23	3,2
Getir götür	10	1,4
Toplam	714	100,0

Yıl içerisinde birkaç ay hariç sürekli bir göç hareketliliği içerisinde olan işçiler, çok farklı bölgelerde ve çok farklı ürünlerle çalışmışlardır. İşçilerin neredeyse çalışmadığı ürün bulunmamaktadır. Her ürünle ilgili çalışma inceliklerini ve zorluklarını bilmektedirler. İşçiler bazı ürünlerde makinelik ekim ve hasada geçildiğinde hemen alternatif olan diğer üründe çalışmaktadırlar. Bu ürün başka bir ilde ise çalışmaya orada devam etmektedirler. Örneğin Adana’da pamuk hasadında makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla, aynı dönem için işçilerin bir kısmı (özellikle Şanlıurfa ve Diyarbakır kökenli olanlar) makine kullanılmayan Harran Ovası’nda pamuk hasadında çalışmaya, diğer işçiler ise Karadeniz’e fındık toplamaya ya da Manisa’ya üzüm toplamaya gitmektedirler.

İşçiler sabahın ilk saatlerinde çalışmaya başlayıp, akşamın ilk saatlerinde işi bırakmaktadır. Günün yaklaşık 12 saati çalışılmaktadır. Gün içerisinde 1 yemek ve en fazla iki çay molası verilmektedir. Yemek molası 30 dakika, çay molaları ise 10 dakika olmaktadır. Çay ve yemek molaları çalışılan bahçe veya tarlanın kenarında, ya da içerisinde geçirilmektedir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Öğlen yemeği yiyen işçiler

İşçiler yağmur olmadığı sürece haftanın her günü çalışmaya devam etmektedirler. Haftalık izin, aylık izin gibi herhangi bir düzenleme olmayıp, çalışılmayan günler tamamen hava şartlarına, toprağın yapısına (çamur, su vb.) ve ürünün durumuna bağlıdır.

Çalışma saatleri konusunda ciddi sorun yaşayanlar kadın işçilerdir. Çünkü kadınların işi sadece tarlada değil çadırda da devam etmektedir. Çadırda yemeğin hazırlanması, çamaşırların yıkanması, çocukların bakımı gibi birçok konuda kadın çalışmaya devam etmektedir. Dolayısıyla kadının çalışma süresi günlük 12 saatin oldukça üstündedir.

4.4.6. Çalışılan yer ve ürün tercihi

İşçilerin gerek Adana gerekse Adana dışındaki diğer illerdeki çalışma ve yaşam koşullarının aynı olduğu düşünülse de bazı kriterlere göre çalışılacak yerlerde tercih yapıldığı ve bu yerlerde çalışılmak istendiği görülmüştür. İşçilerin %48,7'si (348 kişi) Adana ilinde, %27,6'sı (197 kişi) Antalya ilinde çalışmayı tercih etmektedir (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. İşçilerin çalışmak istedikleri il

İller	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adana	224	52,8	124	42,8	348	48,7
Antalya	119	28,1	78	26,9	197	27,6
Karadeniz	48	11,3	23	7,9	71	9,9
Bursa	24	5,7	18	6,2	42	5,9
Ankara	0	0,0	34	11,7	34	4,8
Malatya	9	2,1	13	4,5	22	3,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile çalışmak istedikleri il isteği arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.44). Test sonucunda cinsiyet ile çalışılmak istenen yer arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,000 < 0,05$).

Çizelge 4.44. Çalışılmak istenen il, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	58,570 ^a	5	,000
Likelihood Ratio	70,162	5	,000
Linear-by-Linear Association	19,879	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,94.			

Çalışılan il tercihinde işçiler tarafından esas alınan unsurlar; memlekete yakınlık, yaşam koşulları, çalışılan ürün ve getirisi, çalışılan kentin imkânları gibi özelliklerdir. Adana’da çalışmayı seven işçiler için en önemli kriter Adana ilinin memleketlerine yakın olmasıdır (%80,1; 279 kişi). Adana’yı memleketlerine yakın olduğu için tercih ettiklerini ve sevdiklerini belirtmişlerdir. Antalya’yı tercih eden işçilerin tamamı (197 kişi), kenti güzelliği dolayısıyla sevdiklerini belirtmişlerdir. Bu işçilerin %82,7’si (163 kişi) 18 yaşın altında, %16,2’si ise (32 kişi) 19 – 28 yaş aralığındadır.

İşçiler arasında çalışılmak istenen yer gibi, çalışılmak istenilen ürün tercihi de yapılmaktadır. İşçilerin %46,8’i (335 kişi) en çok çalışmak istediği tarımsal ürünün örtü altı ya da serada yetişen sebzeler (domates, hıyar, kabak, patlıcan vb.), %31,5’i (225 kişi) ise fındık olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.45).

Çizelge 4.45. İşçilerin çalışmak istedikleri tarımsal ürün

Ürünler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Örtü altı - sera	238	56,1	87	33,4	335	46,8
Fındık	114	26,9	111	38,3	225	31,5
Fark etmez	36	8,5	8	2,8	44	6,2
Narenciye	27	6,4	10	3,4	37	5,2
Karpuz	1	0,2	27	9,3	28	3,9
Pancar	0	0,0	24	8,3	24	3,4
Soğan	7	1,7	5	1,7	12	1,7
Pamuk	1	0,2	8	2,8	9	1,3
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile çalışmak istedikleri ürün isteği arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.46). Test sonucunda cinsiyet ile çalışılmak istenen ürün arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,000 < 0,05$).

Çizelge 4.46. Çalışılmak istenen ürün, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	117,942 ^a	7	,000
Likelihood Ratio	133,354	7	,000
Linear-by-Linear Association	88,449	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 2 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,66.			

Çalışılan ürün tercihinde aranan özellikler; ürünün çalışılmasının (ekimi, dikimi, ilaçlaması, budaması, bakımı ve toplanması gibi) kolaylığı, yevmiye veya ücretinin yüksekliği, çalışma alanının ve yaşam koşullarının rahatlığıdır. İşçilerin %65,1'i (465 kişi) çalışmayı sevdiği ürünü, çalışması kolay olduğu için tercih etmiştir. İşçilerin ürün tercihlerinde aradıkları ikinci önemli özellik; çalışılacak yerdeki yaşam koşullarıdır (%16,1; 115 kişi).

Örtü altı – sera ürünlerinde belirleyici etmen ürün ile çalışmanın kolay olması iken; fındıkta ürünle çalışma kolaylığı, getirisinin yüksek olması ve yaşam koşullarının daha iyi olmasıdır. Fındık hem geliri hem de yaşam koşullarının uygunluğu açısından diğer ürünlere göre daha çok tercih edilen bir üründür.

Çizelge 4.47. İşçilerin çalışmak istediği ürünü tercih nedenleri

Çalışmak İstenilen Ürünler	Çalışması Kolay	Geliri İyi	Yaşam Koşulları İyi	Fark Etmez	Kişi Sayısı
Pancar	0	0	24	0	24
Karpuz	27	0	1	0	28
Soğan	12	0	0	0	12
Pamuk	6	3	0	0	9
Narenciye	27	10	0	0	37
Fındık	91	53	81	0	225
Fark etmez	0	0	0	44	44
Örtü altı -sera	302	24	9	0	335
Toplam Kişi Sayısı	465	90	115	44	714

4.4.7. Ücret belirleme ve ücretlendirme sistemi

Başbakanlık tarafından çıkarılan METİP genelgesinin 1. ve 2. maddeleri, işçilerin takibi, sorunlarının tespiti ve çözümü ile ilgilenecek merkezi ve taşra kurulların oluşturulmasına yöneliktir (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddeleri;

*“1. Merkezde, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi ve bir veri tabanı oluşturulması için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısının Başkanlığında; İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu, tarım işkolunda örgütlü en çok üyeye sahip işçi sendikası ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcilerinin katılımıyla **Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu** oluşturulacaktır.*

*2. Mevsimlik gezici tarım işçisi (İşçi) gönderen ve alan her il ve ilçede, mülki idare amirinin başkanlığında; o ildeki ve ilçedeki ilgili kurum ve kuruluş, işçi, aracı ve işveren (toprak sahibi/işleyen) temsilcilerinin katılımı ile **İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu** oluşturulacaktır.”* şeklindedir.

Mülki idare amirlerince toplanan il/ilçe izleme kurulları o bölgede uygulanacak işçilik ücretlerini de belirlemektedir. Bu kurul dışında, yine Valilik başkanlığında tarım sektöründe ücret belirleme komisyonları oluşturulmaktadır.

Tarım İşçilerinin Sorunlarını Görüşme Kurulu'na (ücret belirleme komisyonu) Valilik veya yardımcıları başkanlık etmektedir. Komisyon üyeleri; Tarım İl Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Bölge Müdürlüğü, Sosyal Sigortalar Kurumu Bölge Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürlüğü, Tarımsal Araştırma Müdürlüğü, Çiftçiler Birliği, il - ilçedeki Ziraat Odaları, Türk-İş Bölge Başkanı ve Tarım-İş Şube Başkanı'ndan oluşmaktadır. Bu komisyon (ücret belirleme toplantıları) yüz yıla yakındır sürmektedir. Çukurova pilot bölge kabul edildiğinden, burada belirlenen ücret, yakın iller tarafından da kabul edilmektedir. Mersin, Hatay, Kahramanmaraş ve daha birçok il burayı baz almaktadır. Her yıl Valilik öncülüğünde toplanan komisyondan çıkan sonuç, tarım işçilerinin bir yıllık çalışmasını ve kaderini belirlemektedir (İmrek, 2015b).

Türkiye'de tarım işçilerinde uygulanan ücretlendirme sistemi temelde üç çeşittir. Bu sistemler;

- Gündelik (yevmiye) sistem; işçinin bir günlük çalışma karşılığında almış olduğu ücret.
- Götürü (kabala) sistem; belirli bir alandaki veya miktardaki işin belirli bir sürede bitimi ile işçiye ödenen toplam ücret. İşçinin yapacağı iş ve bu iş karşılığında alacağı ücret bellidir.
- Ürün başına sistemi; işçinin topladığı ürün (kilo, kasa veya çuval baz alınır) karşılığında aldığı ücret şeklindedir.

Adana ilinde ücretlendirme sistemi genellikle gündelik yani yevmiye şeklindedir. Ancak bazı ürünlerde diğer sistemlerde kullanılmaktadır. Elciler işverenlerle götürü veya ürün başına sistemleri ile anlaşırken, işçilerine gündelik sistemi üzerinden ücret vermektedir. Narenciye işinde götürü sistemi uygulanırken, pamuk, soğan ve patateste ürün başına ücretlendirme sistemi uygulanabilmektedir. Ancak genel olarak uygulanan sistem gündelik sistemidir.

İşçiler, ödenecek olan ücretin belirlenmesinde temel alınan kriterin, yapılan işin zorluğu olduğunu belirtmişlerdir. Her üründe ücret belirlenirken o ürünle ilişkili yapılan işe göre iki bazen de üç farklı ücret belirlenmektedir. Hem tarlada hem de bahçede çalışılan ürünlerde en düşük ücret kasalama, paketleme yapan işçilere verilmektedir ve bu işleri çoğunlukla kadınlar yapmaktadır. En yüksek ücret ise taşıma işine verilmekte olup, bu işi de çoğunlukla yetişkin erkekler yapmakla beraber bazen kadınlarda yapmaktadır. Önceki yıllarda cinsiyete göre işçilik ücretlerinde ciddi farklar bulunurken, son yıllarda ücret ile ilgili bu makas gittikçe daralmıştır. Çünkü araştırma alanında çalışanların çoğunluğu kadın ve çocuklardır.

TÜİK tarımsal işletmelerde ücret yapısı ile ilgili yapmış olduğu araştırmada mevsimlik işçilerin günlük ücretini 2013 yılı için 42 TL, 2014 yılı için 48 TL olarak hesaplamıştır (TÜİK, 2015b). Elciler ile yapılan görüşmelerde, ücret belirleme komisyonunun Adana ilinde günlük ücretleri 2013 yılı için 40 TL olarak belirlediği tespit edilmiştir. Araştırma alanındaki işçilerin ortalama ücreti 30,8 TL'dir. Erkek işçilerin ortalama ücreti 32,3 TL olurken, kadın işçilerin ücreti erkeklere göre yaklaşık %8,0 düşerek 29,8 TL olmaktadır (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.48. Cinsiyete göre işçilerin ortalama günlük ücretleri

Cinsiyet	Ortalama Ücret	Kişi Sayısı
Kadın	29,8	424
Erkek	32,3	290
Toplam	30,8	714

İşçilerin aldıkları ortalama ücret yaş gruplarına göre incelendiğinde, en yüksek ortalama ücreti 34,2 TL ile 29 – 38 yaş grubunda olan işçiler alırken; en düşük ücreti 29,2 TL ile 18 yaşın altındaki işçiler almaktadır (Çizelge 4.49). İşçilerin ücretleri hem ücret belirleme komisyonunun, hem de TÜİK'in araştırma sonucundaki ortalama ücretlerden düşüktür. Araştırma alanındaki ücretlendirme sisteminde; yaşı küçük olanların yetişkinlere göre, kadınların ise erkeklere göre daha düşük ücret aldıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 4.49. Yaş gruplarına göre işçilerin ortalama günlük ücretleri

Yaş Grubu	Ortalama Ücret	Kişi Sayısı
9 – 18	29,2	423
19 – 28	33,6	97
29 – 38	34,2	86
39 – 48	32,4	85
49 – 58	30,2	23
Toplam	30,8	714

4.4.8. Sosyal güvenlik kaydı

Tarım sektöründe çalışan kesim Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemine entegre edilmeye çalışılan en son gruptur. Dünyanın genelinde buna benzer bir durum söz konusudur. Bu, daha çok tarım sektörünün ekonomik ve teknolojik yönden gelişimini tamamlama sürecinin diğer sektörlerden çok daha uzun sürmesiyle ilgili bir durumdur. Tarım sektörünün klasik üretim yöntemlerinden sıyrılıp teknolojik gelişmeye ayak uydurması ve buna bağlı olarak tarım çalışanlarının refah seviyelerinin yükselmesi bütün ülkelerde arzu edilen durumdur. Tarım sektörü çalışanlarının sosyal güvenliğin primlerle finanse edilen bölümüne tam anlamıyla entegre edilmesi de ancak böyle bir gelişimin gerçekleşmesiyle mümkün gözükmektedir. Zira sosyal güvenliğin bu bölümüne dâhil olabilmek için asgari bir gelir düzeyine sahip olma şartının yerine getirilmesi gerekmektedir (ÇSGB, 2013).

Tarımda bugün ücretli emek gücü kullanımı çok değişik biçimler alabilmektedir. Fakat devletin yasal statü kapsamına koyduğu/tanıdığı tarım işçileri esas olarak; Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Devlet Üretim Çiftliği (DÜÇ), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’na bağlı Araştırma Müdürlükleri, Deneme İstasyonu Müdürlükleri ve İl Tarım Müdürlükleri ve benzeri işyerlerinde ve doğrudan toprakla ilişkili olmayan işlerde (idari hizmetlerde, tarım alet ve araçlarının bakım ve onarımı işlerinde çalışanlar ile şoförler ve benzeri) çalışan, bazı tarım işçileri ile tarımsal nitelikte olmayan ormancılık faaliyetlerinde çalışan orman işçileri yasa kapsamındadır (İmrek, 2015b).

Ülkemizde tarım sektöründe çalışanlara yönelik müstakil kanuni düzenlemeler 1984 yılında yapılmıştır. Söz konusu kanuni düzenlemeler tarımda çalışanların maddi yönden özel durumlarını göz önünde bulundurmuş, sosyal güvenliğe dahil olabilmenin şartlarını diğer çalışanlara göre daha hafif tutmuştur. Bu durum 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2008 yılından sonra ise ülkemizin tarımsal gelişme bakımından önemli mesafe kat ettiği ve tarımda çalışanların gelir seviyelerinde artışlar yaşandığı hesaba katılarak başta prim ödeme gün sayısı olmak üzere tarım çalışanlarına da norm ve standart birliği gereği aynı hükümler uygulanmaya başlanmıştır. Ancak burada da tam değil, kademeli bir geçiş sistemi öngörülmüştür. Belirtilen kademeli geçişin sonlanacağı yıl ise 2023 olarak öngörülmüştür. Diğer bir deyişle 2023 yılına gelindiğinde diğer çalışanların tabi oldukları sosyal güvenlik hak ve yükümlülükler tarımda çalışanlar için de farklılık göstermeden geçerli olacaktır (ÇSGB, 2013).

Tarım işçileri kendi aralarında sürekli ve süreksiz çalışanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu iki gurubun sosyal güvenliği geçmişte farklı kanunlarda düzenlenmiştir. Geçmişte tarım sektöründe sürekli çalışan kesimin sosyal güvenliği 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda, tarımda süreksiz çalışanlarınsa 2925 sayılı Kanunda düzenlenmiştir. Norm ve standart birliğini sağlamaya yönelik olarak çıkarılan 5510 sayılı Kanun gerek sürekli gerekse süreksiz çalışan tarım işçilerini aynı kefeye koyma hedefini taşımaktadır. Ancak bu konuda yukarıda belirtildiği gibi kademeli bir geçiş sistemi öngörülmüştür. 2023 yılına gelindiğinde bu alanda büyük ölçüde norm ve standart birliği sağlanmış olacaktır (ÇSGB, 2013).

Tarımdaki çalışma asgari ücret dışında 4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışındadır. Asgari ücret uygulaması 1969’dan beri tarım işçilerini de kapsamaya başlamıştır. Yine 4857 sayılı İş Kanununun 111. maddesine göre tarım ve ormandan sayılan işlerde çalışanların iş sözleşmesi, ücretin ve işin düzenlenmesi ile ilgili hususlar ÇSGB tarafından çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir. Söz konusu yönetmelik bu alanlardaki elcilik faaliyetlerini düzenlemektedir. Mevsimlik tarım işçiliğinde isteğe bağlı sigortalılık uygulaması ise 1977 yılından beri yürürlüktedir.

Görüldüğü gibi tarımda çalışanlar bazı istisnalar dışında sosyal devlet koruması dışındadırlar (Akbiyık, 2011).

Mevsimlik tarım işçiliği sektöründe, işçiler ile işverenler/elciler arasındaki iş ilişkisi Borçlar Kanunu'na tabi olan "Mevsimlik Tarım İşi Sözleşmesi" (Ek – 8) ile yürütülmektedir. Bu sözleşmeler düzenlendikten sonra elci tarafından İŞKUR İl Müdürlüğü'ne gönderilmektedir. Bu uygulama işçileri sadece kayıt altına almakta, işçilerin sosyal güvenlik kaydı ile ilgili olarak yasal bir düzenleme ve sorumluluk getirmemektedir.

Adana İŞKUR'dan alınan bilgilerde; Adana ilinde 2013 yılı itibari ile kurumlarında sözleşmesi bulunan toplam işçi sayısının, 2102 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu işlerin %69,8'i kadın (1.405 kişi), %30,2'si ise (697 kişi) erkektir (Ek – 3). Ancak sözleşmesi bulunan işçilerin tamamına yakını Adana ilinde ikamet eden elciler ve bu elcilere bağlı olan yine Adana ilinde ikamet eden geçici işçilerdir. Gezici mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun sözleşmesi yoktur ve İŞKUR'da sözleşmeleri bulunmamaktadır.

Araştırma alanında sözleşmesi bulunan işçilerin oranı %5,2'dir (37 kişi). Sözleşmesinin olup olmadığını bilmeyen işçilerin oranı %42,4 (303 kişi), sözleşmesi bulunmayan işçilerin oranı ise %52,4'dür (374 kişi). Sözleşme elci ve işçiler arasında imza karşılığı düzenlenmektedir. Bu nedenle araştırma alanında sözleşmesi olup olmadığını bilmeyen işçilerin sözleşmesinin olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

METİP genelgesinin 14. maddesi, işçilerin sosyal güvenlik kayıtlarına yönelik bir gönderme yapmıştır (Ek – 4). Genelgenin ilgili maddesi;

"14. İşçilerin sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumları Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından yürütülecek çalışmalarla iyileştirilecektir. Çocuk işçiliği ve çocuk emeğinin istismarı ile etkin mücadele edilecektir." şeklindedir.

İşçiler hem vergi hem de sosyal güvenlik primi ödememek için kayıt altına alınmak istememekte, elci/işveren ise yasal sorumluluklar ve maddi yaptırımlarla karşılaşmamak için işçileri kayıt altına almamaktadır. Kayıt altına alınan mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğu, gezici olmayan ve Adana ilinde ikamet eden işçilerdir. Diğer taraftan hem İŞKUR' a hem de Adana SGK İl Müdürlüğü'ne yapılan resmi başvurulara; tarım işletmelerinde çocuk işçiliği ve kayıt dışı işçi çalıştırma ile ilgili cezai veya yasal uygulamanın bulunup bulunmadığı sorulmuş, ilgili birimlerce böyle bir uygulamanın çalışma alanlarında yapılmadığı belirtilmiştir.

4.4.9. Örgütlenme ve toplu hareket

İşçilerin herhangi bir sendika veya derneğe üyeliği bulunmamaktadır. Kendileri ile ilgili yapılan örgütlenme çalışmalarından ve faaliyetlerden de haberdar değillerdir. Yapılan her türlü toplu hareket ve eylemin (iş bırakma, yavaşlatma, grev ve protesto) kendiliğinden geliştiği, plansız ve organizasyonsuz ortaya konduğu tespit edilmiştir. İşçileri temelde bir araya getiren özellikler öncelik sırasına göre; hıssım, akrabalık, komşuluk, memleketlilik, etniksel ve mezhepsel özelliklerdir. Bu özellikler çerçevesinde işçiler öncelikli olarak can güvenliği ve grubu korumak amacıyla bir araya gelmekte ve toplu olarak hareket etmektedirler.

Mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak geldiği birçok ilde dernek kurulmaktadır. Ancak bu derneklerin ortak ve birlikte hareket kabiliyeti henüz gelişmemiştir. Türkiye'de özellikle dernek çatısı altında toplanarak, can güvenliği dışında, çalışma koşullarının ve ücretlerin iyileştirilmesi için yapılan ilk dikkat çekici mevsimlik tarım işçisi eylemi 2013 yılında Mersin'in Silifke ilçesinde yapılmıştır. Ancak bu dernek üyeleri de gezici mevsimlik tarım işçileri değildir.

"...Mersin'in Silifke ilçesinde tarım işçileri, ücretlerin düşük olmasını protesto edip zam istediler. Tarım, Narenciye Çavuşları ile İşçiler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği organizasyonunda sabah saat 06.00'da bir araya gelen tarım işçileri ve çavuşları, Silifke – Konya – Antalya karayolunun birleştiği Dört Yol mevkiinde toplanarak, işçi ücretlerinin düşük olmasını protesto ettiler. Yaklaşık olarak 1.500 işçi ve çavuşun bir araya gelerek düzenlediği eylem, Cumhuriyet Halk Partililer, İşçi Emeklileri Derneği, İşçi Partililer, Milliyetçi Hareket Partililer, Ülküm İşçileri, sivil toplum kuruluşları ve bazı dernekler de destek verdiler. Burada basın açıklaması yapan Tarım, Narenciye

Çavuşları ile İşçiler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Şuayip Tunç, “Tarım ve Narenciye Çavuşları ve İşçileri olan bizler, uzun bir süredir emeğimizin karşılığını alabilmek için demokratik yollarla, karşılıklı görüşme ve hoşgörü sınırları içinde mücadele verdik. Ancak bu haklı talebimiz hiçbir kurum ve yönetici tarafından kabul görmedi. Tüm kapılar yüzümüze kapandı. Hiçbir görüşmeden olumlu bir sonuç alamadık. Bize ‘kaderinize razı olun, bununla yetinin’ dediler. Oysa biz sadece hakkımızı istedik, hakkımızın bir lira fazlasını değil. Bizler evimize bir lokma ekme götürmek için yazın 40 derece sıcakta, kışın buz gibi soğukta çalışıyoruz. Geldiğimiz aşamada bize birlikte olmak ve direnerek emeğimizin karşılığını istemekten başka çare bırakmadılar. İşçiyiz, haklıyız ve kazanacağız” diye konuştu...¹

4.5. Ekonomik Bulgular

İşçilerle yapılan görüşmelerde, işçilerin memleketlerinde kalan ve orada birlikte yaşadıkları aile fertleri hakkında da bazı bilgiler alınmıştır. Buna göre 714 işçinin memleketlerindeki aile fertleri de dahil edildiğinde toplam hane halkı sayısı 1.147 kişi olarak hesaplanmıştır. İşçi ailelerinin çalışabilecek yaşta ve sağlıklı olan her ferdi, hane gelirine katkı sağlamak için çalışmaktadır. Aile fertlerinin %92,2’si (1.058 kişi) mevsimlik tarım işçiliği dahil, gelir getirici işlerde (daimi olan veya olmayan işlerde) çalışmaktadır. Geriye kalan %7,8’i ise (89 kişi) küçük yaşta çocuk ve çalışamayacak durumda olan yaşlılardır. Hane halkı genişliğinin ve ortalama çocuk sayısının yüksek olmasının temel nedeni, ekonomik kaynaklı olup, bu rakamların yüksek olması hanede çalışan sayısının artırılmasına yönelik çabaların sonucudur.

4.5.1. Mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri

İşçilere mevsimlik tarım işçiliği yapmalarının nedeni sorusu açık uçlu olarak sorulmuş ve karşılığında alınan cevaplar daha sonra kategorize edilmiştir. İşçilerin yarısı (%50,1; 358 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yapmalarını, devletin uygulamış olduğu politikaya bağlamıştır. İşçilerin %21,8’i (156 kişi) eğitimsiz oldukları için, %15,4’ü (110 kişi) yoksul oldukları için, %11,5’i (82 kişi) ise iş yapacak sermayeleri olmadıkları için mevsimlik tarım işçiliği yaptıklarını öne sürmüşlerdir (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.50. Cinsiyete göre işçilerin mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devlet politikası	255	60,1	103	35,5	358	50,1
Eğitimsizlik	102	24,1	54	18,6	156	21,8
Yoksulluk	40	9,4	70	24,1	110	15,4
Sermayesizlik	22	5,2	60	20,7	82	11,5
Çaresizlik	5	1,2	3	1,0	8	1,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Kadın işçiler ile erkek işçiler arasında mevsimlik tarım işçiliğine başlama nedenleri ile ilgili olarak görüş farklılığı bulunmaktadır. Kadınların çoğunluğu olan %60,1’i (255 kişi) temel neden olarak devletin uygulamış olduğu politikayı öne sürmüşlerdir. Erkeklerde de en önemli neden olarak devletin uygulamış olduğu politika öne sürülmüştür ancak kadınlardan farklı olarak yoksulluk ve sermayesizlik nedenlerinin de en az devletin uyguladığı politikalar kadar önemli bir etken olduğunu düşünmektedirler.

İşçilerin cinsiyeti ile mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenlerine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır. Test sonucunda cinsiyet ile mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenlerine bakış açısı arasında anlamlı bir farklılığın var olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$) (Çizelge 4.51).

¹<http://www.mersinpress.com/mersinin-silifke-ilcesinde-tarim-iscileri-ucretlerin-dusuk-olmasini-protesto-edip-zam-istediler.html> (Erişim tarihi: 12 Nisan 2015).

Çizelge 4.51. Mevsimlik tarım işçiliğine başlama nedeni Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	83,386 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	83,437	4	,000
Linear-by-Linear Association	21,986	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,25.			

İşçiler “devletin uyguladığı politikalar” ifadesi ile, siyasal iktidarlar tarafından bölgede uygulanan ekonomi, istihdam ve eğitim politikalarının yetersizliğini ifade etmektedirler. Kendi yoksulluklarının giderilebilmesi için devletin çözüm üretmesi gerektiğine ancak bu şekilde fakirlik kışkırtıcıdan kurtulabileceklerine inanmaktadırlar.

İllere göre çalışma nedenleri incelendiğinde; bazı illerde işçilerin yarısından fazlasının devletin uyguladığı politikaları öne sürdüğü görülmüştür. Bu iller; Şırnak, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illeridir. Bu illerden gelen işçilerin çoğunluğu Kürt kökenli işçilerdir (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. İllere göre işçilerin mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri

İller	Nedenler* (%)					Toplam
	1	2	3	4	5	
Şanlıurfa	17,1	20,8	1,9	7,8	52,4	100,0
Diyarbakır	11,0	20,6	1,3	14,2	52,9	100,0
Adıyaman	14,6	22,9	0,0	18,8	43,8	100,0
Mardin	4,8	26,2	0,0	16,7	52,4	100,0
K.Maraş	18,1	23,6	0,0	16,7	41,7	100,0
Hatay	23,1	27,7	0,0	10,8	38,5	100,0
Şırnak	11,1	16,7	0,0	5,6	66,7	100,0
Gaziantep	22,2	18,5	3,7	7,4	48,1	100,0
Toplam	15,4	21,8	1,1	11,5	50,1	100,0

* 1 – Yoksulluk, 2 – Eğitimsizlik, 3 – Çaresizlik, 4 - Sermayesizlik, 5 – Devlet politikası

Yaş grubuna göre çalışma nedenlerini incelendiğinde; 18 yaşın altında olan işçilerin önemli bir kısmı (%69,7; 295 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yapma nedeni olarak devletin uygulamış olduğu politikayı öne sürmüştür. Bu görüş 19 – 28 yaş grubunda da baskın olarak öne sürülmektedir. Ancak 28 yaşın üstünde olan işçilerde bu görüş oldukça azalmaktadır (Çizelge 4.53).

Çizelge 4.53. Yaş gruplarına göre mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri

Yaş Grubu	Nedenler*										Toplam	%
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%		
9-18	42	9,9	76	18,0	2	0,5	8	1,9	295	69,7	423	100,0
19-28	13	13,4	24	24,7	1	1,0	6	6,2	53	54,6	97	100,0
29-38	22	25,6	32	37,2	5	5,8	23	26,7	4	4,7	86	100,0
39-48	31	36,5	6	7,1	0	0,0	42	49,4	6	7,1	85	100,0
49-58	2	8,7	18	78,3	0	0,0	3	13,0	0	0,0	23	100,0
Toplam	110	15,4	156	21,8	8	1,1	82	11,5	358	50,1	714	100,0

* 1 – Yoksulluk, 2 – Eğitimsizlik, 3 – Çaresizlik, 4 - Sermayesizlik, 5 – Devlet politikası

Çocuklar arasında bu görüşün büyük çoğunlukla öne sürülmesi, daha öncede bahsedildiği gibi çocuklarda sosyal – toplumsal dışlanmanın bir sonucu olup, her geçen gün tehlikeli bir boyut kazanmaktadır.

4.5.2. Hane halkı geliri ve gelir kaynakları

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortalama yıllık hane gelirleri (tüm ekonomik faaliyetler dahil) yaklaşık 18.123 TL, ortalama aylık hane gelirleri ise 1.510 TL dir. Bu gelir ortalama hane halkı sayısı 7 olan, 182 aile için hesaplanmıştır. Kişi başına aylık gelir ise 216 TL olarak hesaplanmıştır.

Ailelerin %54,9'u (100 aile) yıllık 17.001 – 22.000 TL kazanan gelir grubu içerisinde yer almaktadır. Bu gelir grubu içerisindeki ailelerde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortalama kişi sayısı 4,6 dır. En yüksek gelir grubu olan 22.001 – 27.000 TL grubunda; mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortalama kişi sayısı ise 5 dir (Çizelge 4.54).

Çizelge 4.54. Ortalama hane halkı gelirlerinin gelir gruplarına göre dağılımı

Gelir Grubu (TL)	Aile Sayısı	%
0 – 7001	4	2,2
7.001 – 12.000	27	14,8
12.001 – 17.000	28	15,4
17.001 – 22.000	100	54,9
22.001 – 27.000	23	12,6
Toplam	182	100,0
Ortalama	18.123 TL/Yıl	

Hane halkı sayısının, hane geliri üzerindeki etkisini incelemek için; hane halkı sayısı ve hane geliri değişkenleri arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda korelasyon katsayısı $r = +0,06$ hesaplanmıştır. Hane halkı sayısı ile yıllık hane geliri arasında aynı yönlü, çok zayıf bir doğrusal ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla ailelerin çok çocuk sahibi olmalarının, hane geliri üzerinde olumlu bir katkısı olduğunu söyleyemeyiz (Çizelge 4.55).

Çizelge 4.55. Hane halkı sayısı ve hane geliri ilişkisi, Korelasyon analizi

Korelasyon			
		Memlekette hane halkı sayısı	Hanenin yıllık toplam geliri
Memlekette hane halkı sayısı	Pearson Correlation	1	,060
	Sig. (2-tailed)		,423
	N	714	182

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Araştırma Enstitüsünün (DİSK - AR) yapmış olduğu çalışmada; Kasım 2013 ayı için, 4 kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.121 TL, insanca yaşam sınırı ise 3.544 TL olarak hesaplanmıştır (DİSK, 2013). Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (TÜRK – İŞ) yapmış olduğu çalışmada; Kasım 2014 ayı için, 4 kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.224 TL, yoksulluk sınırı ise 3.989.8 TL olarak hesaplanmıştır (TÜRK – İŞ, 2014). DİSK ve TÜRK –İŞ'in hesapladığı açlık sınırları rakamları 4 kişilik aileler için olup; araştırma alanındaki ailelerin ortalama hane halkı sayısı 7 dir. DİSK ve TÜRK –İŞ'in hesapladığı kişi başına açlık sınırı rakamı ortalama 293 TL olup, araştırma alanındaki ortalama kişi başına aylık gelir olan 216 TL oldukça düşüktür. Dolayısıyla araştırma alanındaki bireylerin, DİSK ve TÜRK –İŞ'in hesapladığı açlık sınırı rakamlarının altında bir gelir elde ettiği söylenebilir.

İşçilerden 149'u memleketlerinde ekonomik faaliyetlere devam etmekte olup, memlekette kalınan yaklaşık 2 – 3 aylık süre içerisinde ortalama 1.812,7 TL gelir elde etmektedir. Tarımsal faaliyetlerle uğraşan işçi sayısı 21 kişi olup bu işçiler tarımsal faaliyetler sonucunda yıllık ortalama 2.880,9 TL gelir elde etmektedir. İşçilerin tamamı esas gelir kaynaklarının, mevsimlik tarım işçiliği olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56. Cinsiyete göre işçilerin ortalama yıllık gelir kaynakları

Faaliyetler	Kadın İşçiler		Erkek İşçiler		Toplam	
	Ortalama Gelir (TL)	Kişi Sayısı	Ortalama Gelir (TL)	Kişi Sayısı	Ortalama Gelir (TL)	Kişi Sayısı
Memlekette Yapılan İşler	1.342,8	35	1.957,0	114	1.812,7	149
Mevsimlik Tarım İşçiliği	3.159,7	424	3.575,8	290	3.328,7	714
Tarımsal Faaliyetler	1.500,0	1	2.950,0	20	2.880,9	21

İşçilerin tamamına yakını (%99,4; 710 kişi) elde ettikleri gelirden tasarruf yapamadıklarını belirtmiştir. İşçilerin %62,8'i (446 kişi) tasarruf yapamama nedenini elde ettikleri gelirin ancak karınlarını doyurmaya yetmesi olarak belirtmiştir. %22,3'ü (158 kişi) ise gelirlerinin oldukça düşük olmasından dolayı tasarruf yapamadıklarını belirtmiştir (Çizelge 4.57).

Çizelge 4.57. İşçilerin tasarruf yapamama nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Karımız ancak doyuyor	296	70,0	150	52,3	446	62,8
Gelirimiz çok düşük	45	10,6	113	39,4	158	22,3
Giderlerimiz çok	64	15,1	12	4,2	76	10,7
Aile kalabalık	18	4,3	12	4,2	30	4,2
Toplam	423	100,0	287	100,0	710	100,0

4.5.3. Arazi varlığı

Araştırma alanındaki 182 ailenin %23,6'sı (43 aile) arazi sahibi olup, sahip oldukları ortalama arazi varlığı 25,4 dekadır. En çok Şanlıurfa ilinde arazi sahibi olan aile bulunmaktadır (23 aile). Adıyaman ilinde ise arazi sahibi aile sayısı 1'dir. Ortalama arazi genişliği en yüksek olan il Adıyaman ili olup (35 dekar), en düşük ortalama arazi genişliğine sahip olan il ise Kahramanmaraş'tır (16 dekar) (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58. Arazi sahibi olan ailelerin illere dağılımı

İller	Ortalama Alan (da)	Aile Sayısı
Şanlıurfa	26,4	23
Diyarbakır	28,6	11
Kahramanmaraş	16,0	3
Hatay	16,6	3
Gaziantep	20,0	2
Adıyaman	35,0	1
Genel Ortalama	25,4	43

Arazilerin mülkiyet edinme biçimine bakıldığında 29 ailenin miras, 5 ailenin ise satın alma yoluyla arazi sahibi oldukları belirlenmiştir. 9 aile ise arazilerin esas mülkiyetlerinin kendilerine ait olmadığını ancak yıllardır icar (kiralama) sistemi ile arazileri kullanmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Arazi sahibi olan ailelerin %37,2'si (16 aile) arazilerinde sürekli ekim – dikim faaliyetlerinde bulunurken, %4,7'si (2 aile) bazı dönemlerde arazilerini kullandıklarını belirtmiştir. Ailelerin %58,1'i (25 aile) arazisinde herhangi bir tarımsal faaliyette bulunmamaktadır. Bunun nedenleri Çizelge 4.59'da verilmiştir.

Çizelge 4.59. Ailelerin arazi işlememe nedenleri

İller	Nedenler					Toplam
	Toprak Verimsiz	Maliyet Yüksek	Köy Boşaltma	Mirasa El Koyma	Kan Davası	
Şanlıurfa	3	1	0	5	2	11
Diyarbakır	1	0	4	3	0	8
Hatay	1	1	0	0	0	2
Gaziantep	0	2	0	0	0	2
Adıyaman	0	1	0	0	0	1
Kahramanmaraş	1	0	0	0	0	1
Toplam	6	5	4	8	2	25

Arazisini işlemeyen ailelerin 6'sı arazilerinin verimsiz, 5'i ise işleme maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı tarımsal faaliyetlerde bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Arazilerin işlenmemesi ile ilgili olarak 5 farklı neden gösterilmiş olup; özellikle Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde diğer illere göre farklı işlememe nedenleri de ortaya çıkmıştır.

İçişleri Bakanlığı tarafından 1999 yılında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, terör ve güvenlik kaygılarıyla yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalan vatandaşların gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılması, geri dönülen yerlerde gerekli sosyal ve ekonomik alt yapının tesisi ile sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması, geri dönmek istemeyenlerin ise mevcut yaşadıkları yerlerde şehir hayatına uyumlarının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesini amacıyla; “*Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi*” başlatılmıştır.¹ Diyarbakır’da 4 aile köy boşaltma uygulaması dolayısıyla göç etmiş ve arazilerini geride bırakmıştır. Aileler yaşayabilmek için mevsimlik tarım işçiliği ve tarımsal faaliyetlerle uğraşmasına rağmen, köyelerine dönmek ve arazilerini işlemek istememektedirler.

Şanlıurfa’da ise 2 aile kan davası dolayısıyla sahip oldukları arazileri işleyememektedir. Kan davası dolayısıyla köyde bırakılan arazilere, ailelerin kan davalı oldukları hısımları el koymuş olup, onlar işlemektedir. Köyde bırakılan bu araziler bir nevi kan parası niteliğine bürünmüştür.

Güneydoğu’nun kırsal alanlarında feodal yapının etkisiyle toplumsal düzeni sağlamada hukuk kuralları değil, dini kurallar ve aşiret sisteminin doğurduğu adetlerin ve töre kurallarının etkisi vardır. Özellikle miras konularında da bu kurallar uygulanmaktadır. Bölgede kadınlara mirastan pay verilmemektedir. Araştırma alanında arazisi olmasına rağmen arazisini işlemeyen/işleyemeyen ailelerden 8’inin (Şanlıurfa’da 5, Diyarbakır’da 3 aile) aile reisi kadın olup; bu kadınların resmi olarak arazileri bulunmasına rağmen, o arazilerin işlenmesi konusunda tasarruf yetkileri bulunmamaktadır. Bu arazilerin işlenmesi dul olan kadınların ağabeyleri, erkek çocukları veya kocasının erkek kardeşleri (kayın) tarafından yapılmaktadır.

Memleketlerinde tarımsal faaliyette bulunan aileler Şanlıurfa, Diyarbakır ve Kahramanmaraş’tan gelen işçilerdir. Bu illerde yetiştirilen ürünler pamuk, sebze (özellikle biber), arpa ve buğdaydır. Pamuk ve arpa sadece Şanlıurfa ilinde yetiştirilirken, biber Şanlıurfa ve Kahramanmaraş’ta, buğday ise Şanlıurfa ve Diyarbakır’da yetiştirilmektedir (Çizelge 4.60).

Çizelge 4.60. Tarımsal faaliyette bulunan ailelerin yetiştirdikleri ürünler

İller	Pamuk	Sebze	Arpa	Buğday	Toplam (Aile Sayısı)
Şanlıurfa	8	1	1	3	13
Diyarbakır	0	0	0	3	3
Kahramanmaraş	0	2	0	0	2
Toplam (Aile sayısı)	8	3	1	6	18

¹<http://www.illeridaresi.gov.tr/iller/illericerik.aspx?icerik=174> (Erişim tarihi: 15 Nisan 2015).

Memleketlerinde tarımla uğraşan aileler gelirlerinden çok memnun olmadıklarını ama arazilerinin boş kalması yerine, en azından hane gelirine katkı sağlamak amacıyla ekim yaptıklarını belirtmişlerdir. Memlekette yapılan tarımsal faaliyetler dolayısıyla aileler ortalama 2.880 TL yıllık gelir elde etmektedirler.

4.5.4. Hayvan varlığı

Araştırma alanındaki ailelerden sadece 6 tanesinin hayvanları bulunmaktadır. Hayvanı bulunan ailelerin 3 tanesi Şanlıurfa'dan, 2 tanesi Diyarbakır'dan 1 tanesi ise Adıyaman ilinden gelmiştir. Bakım masraflarının ve iş yükünün azlığı, mera ve yayım imkânlarının fazlalığı ve ailelerin tüketim alışkanlıklarında küçükbaş, özellikle koyun et ve süt tüketiminin daha geniş yer tutması dolayısıyla, aileler tarafından küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, tamamı süt sığırı olmak üzere Şanlıurfa ilinde yaygın olup, bu hayvanlar yerli ırktır. Hayvanların bakımı ile işçilerin memlekette kalan aile bireyleri ilgilenmektedir. Hayvanlardan elde edilen ürünlerin büyük bir kısmı hane içinde tüketilmekle beraber, çerçi, köy – belde bakkalı veya marketler aracılığı ile satış yapan ailelerde bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan sütü çoğunlukla işlenerek peynir veya yoğurt olarak tüketilmekte veya satılmaktadır (Çizelge 4.61).

Çizelge 4.61. İşçi ailelerinin hayvan varlığı

İller	Büyükbaş Sayısı	Küçükbaş Sayısı	Yıllık Gelir (TL)
Şanlıurfa	1	4	1.300
	2	2	2.500
	1	2	2.000
Diyarbakır	1 (Boğa)	3	4.000
	-	3	1.000
Adıyaman	-	2	1.000
Toplam	5	16	11.800

Kırsalda yaşayan işçi ailelerinin hayvancılıkla uğraşmak istemedikleri tespit edilmiştir. Aileler ile yapılan görüşmelerde süt sığırcılığının Güneydoğu'da oldukça zor ve maliyetli (iklim koşulları nedeniyle süt verimliliği düşmekte) olduğunun düşünüldüğü, ailelerin süt sığırlarının bakım ve beslenme maliyetlerini karşılayamadıkları ve hayvan kaybı dolayısıyla ciddi maddi zararlarla uğraşmak istemedikleri saptanmıştır. Dolayısıyla 182 aile içerisinde sadece 4 aile (aile başına ortalama 1.2 süt sığırı) süt sığırı beslemektedir.

4.5.5. Ev ve taşıt varlığı

İşçi ailelerinden 45 tanesinin özel arabası bulunmaktadır. Bu araçlar çoğunlukla kalabalık aileleri taşımakta kullanılabilecek minibüs benzeri araçlardır. Araçlar değerlerine göre gruplandırıldığında Araçların %71,1' inin (32 araç) değerinin 9.000 – 16.000 TL aralığında olduğu görülmüştür. Sahip olunan araçların ortalama değeri 14.044 TL'dir (Çizelge 4.62).

Çizelge 4.62. Ailelerin arabalarının gruplandırılmış değerleri

Gruplar (TL)	Aile Sayısı	%
< 9.000	2	4,4
9.000 – 13.000	15	33,3
13.001 – 16.000	17	37,8
16.001 – 19.000	7	15,6
19.000 >	4	8,9
Toplam	45	100,0
Ortalama Değer	14.044 TL	

İşçi ailelerinden 61 tanesinin kendi evi bulunmaktadır. Evlerin değeri 35.000 TL ile 80.000 TL arasında değişmekte olup, evlerin %62,3'ü (38 ev) 35.000 – 65.000 TL'si aralığındadır. Evlerin ortalama değeri 55.164 TL'dir. Ev sahibi olan ailelerin %72'si (44 aile) miras yolu ile ev sahibi olmuştur. Diğer aileler ise kendi imkânları ile ev sahibi olmakla beraber, tamamına yakını halen ev borçlarını ödediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.64).

Doğu ve Güneydoğu üzerinde yürütülen araştırmalar, özellikle 1961’de DPT’nin kurulması ile ağırlık kazanmıştır. DPT’nin bünyesinde bir yabancı uzman olarak incelemeler yürüten Frederick W. Frey, vaktiyle tarımcıların kullandığı dokuz bölgeyi Türkiye sınıflandırılmasına dayanarak, 1962’de 458 köyde yaşayan 6.000’den fazla ve yaşları 14’ün üstünde olan köylüleri bir taramaya (survey) tabi tutmuştur. Bu inceleme, bugün ülkemizde bölgeler arası çalışmaların en sistematik olanıdır. Yine Frey raporuna göre, Türkiye genelinde Doğu ve Güneydoğu bölgesi karşılaştırıldığında beş temel unsur vardır ki, yöremizin kapalı cemaatçi yapısını açıklar. Bunlar sırasıyla (Türkdoğan, 2013);

- Yoksulluk,
- Kırsal alanların dış dünya ile bağlantılarının kısmen kesilmesi ve yalnızlık içine itilmiş olmaları,
- Hareketsizlik,
- Okur – yazar oranının azlığı, ve
- Tevekküle dayalı kaderci bir dünya görüşünün yaygınlık kazanması.

Frey’in bu beşli farklılaşma niteliklerinden yaklaşık kırk yıl geçmiş olmasına rağmen, bölgemiz için bu ayrışım biçiminin sürüp gittiği bir gerçektir (Türkdoğan, 2013).

Sosyolojide çeşitli grup sınıflandırmaları olmasına karşın en yaygın ve temel olanı Charles Horton Cooley tarafından yapılan “Birincil” ve “İkincil” grup ayrımıdır. Cooley birincil grupların yüz yüze ilişkilerin, yardımlaşma dostluk ve sevgi bağlarının yüksek olduğu gruplar olarak tanımlar. Birincil grupların üyeleri üyelik ve bizlik duygusuna sahiptirler. Kendileri biz kavramıyla herhangi bir olaya yaklaştıkları için grup dayanışmasının yüksek olduğu gruplardır. Birincil gruplarla karşılaştırıldığında, ikincil gruplar daha büyük, nispeten geçici, benzerlik göstermeyen, resmi gruplardır. Bu grupların üyeleri birbirleriyle belirli çıkar ve aktiviteleri açısından ilişki kurarlar (Özkalp, 2008).

İşçilerin toplumsal ilişkileri incelenirken toplumsal gruplandırmada birincil ve ikincil grup ayrımı temel alınmış ve ilişkiler bu ayrım çerçevesinde incelenmiştir. İşçilerin; aile fertleri, akrabalar, çadır yerleşim alanlarındaki diğer işçiler ve çalışılan alanlardaki yakın köylüler ile olan ilişkileri, birincil ve ikincil grup ayrımı çerçevesinde incelenmiştir. Aile ve akrabalar ile ilişkileri birincil grup ilişkileri; çadır alanındaki diğer işçiler ve köylüler ile olan ilişkiler ise ikincil grup ilişkileri özelliği taşımaktadır.

4.6.1. Aile ve akrabalar ile ilişkiler (Birincil ilişkiler)

Aile ve akrabalık sistemi, sosyal sistemin en önemli yönünü teşkil eder, bilhassa bu husus, geleneksel toplumlarda her türlü ekonomik ve teknolojik değişimleri etkileyici rol oynar. Çünkü, bu toplumlarda aile, fert sayısı ve büyüklük bakımından, modern toplumlardaki küçük aileye nazaran farklı bir kuruluşa sahiptir. Yetki, baba veya baba soyuna bağlıdır. Aile organik bir bütündür. Gruplardaki ilişki şekilleri ve karar verme faaliyetleri aslında erkek yetki hattına dayanır. Genellikle ihtiyarlar, aile içinde yetkiyi temsil ederler. Bu yüzden her türlü yenilik grup kararına bağlıdır. Ailede fert sayısı arttıkça geleneksel normlar değişmeye karşı bağışıklık kazanırlar (Türkdoğan, 2006). Araştırma alanında görüşülen ailelerin toplumsal özellikleri de benzer niteliktedir.

Araştırma alanında görüşülen işçilerin %80,8’i Güneydoğu, %82’si ise Kürt kökenlidir. İşçilerin %39,5’i (282 kişi) kırsalda, %60,5’i (432 kişi) kent merkezli mekanlarda yaşamaktadır. Ancak kentlerde yaşayan işçiler, kırsaldaki sosyo – kültürel nitelikleri, değerleri ve ilişkileri taşıyan kent varoşlarında yaşamaktadırlar. Bu özellikler dolayısıyla işçi ailelerinin genelinde; Güneydoğu’da ve kırsal toplum yapısında görülen toplumsal yapı ve ilişki nitelikleri varlığını korumaktadır.

Güneydoğu’ da yaygın olan kan bağına dayalı geleneksel aile, akraba, aşiret ve köy yapısı, bireysel davranışların önüne set çekmekte ve kişileri ait oldukları aile ve aşiret gibi toplumsal gruplarla özdeşleştirmektedir. Kısacası, kişilerin davranışları, toplumsal ilişkileri birey düzeyinde değil, ait oldukları topluluk düzeyinde olmaktadır. Özgün bireysel davranışlar ve siyasi katılım çok sınırlıdır. Bu alanda davranış biçimini ve yönünü belirleyen aile, aşiret ya da köy reisi – ağasıdır (Gökçe, 2007).

Araştırmada aile içerisindeki ilişki ve iletişim şekilleri de yerinde ele alınmıştır. Aile ile görüşmeler esnasında kadınların ve çocukların erkeğin denetiminde hareket ettiği, her türlü davranış ve hareketin erkek tarafından kontrol edildiği, dışarıdan gelen bir bireyin (kadın erkek fark etmez) ailenin erkeğinin (aile reisi) onayı olmadan diğer aile fertleri ile konuşmadığı ve iletişim kurmadığı görülmüştür.

Sofra düzeni ve hazırlığında önce erkeklere ve erkek çocuklarına hizmet edilmekte, çadır alanında dahi olsa kadın erkek aynı anda sofraya oturmamaktadır, ya da kadın ve erkekler için ayrı sofra kurulmaktadır. Aile fertlerinin kendi aralarında çok fazla zaman geçirmediği, iletişimin çoğunlukla iş ve sorumlulukların yerine getirilirken kurulduğu belirtilmiştir. Aile bireyleri kendi aralarında iletişim kurmamakla beraber, aile bağları kuvvetli ve kapalı bir yapıya sahiptir. Bu yapı işçilerin yoğun olarak geldiği Doğu ve Güneydoğu bölgesinde aşiret ve cemaat örgütlenmelerini güçlendirmekte ve bireylerin bu örgütlere bağlılığını arttırmaktadır.

4.6.1.1. Ailede karar süreçlerine katılım

Aile içerisinde karar almada yetki sahibinin kimde olduğu ile ilgili sorular ekonomik ve sosyal kararlar olarak ikiye ayrılmıştır. Ailede alınan ekonomik kararlarda aile içerisinde erkeklerin ciddi bir yetki sahibi olduğu, ailenin diğer fertlerinin bu kararlarda çok fazla söz hakkı bulunmadığı tespit edilmiştir. Ekonomik kararlarda kadınların tek başlarına, erkekten bağımsız olarak aldığı bir karar türü bulunmamaktadır.

Aile fertleri sadece çalışılacak yer seçme konusunda ortak bir karar alabilmektedirler. Çalışılacak yer konusunda 182 işçi ailesinin %22,3'ü (77 aile) ailenin tüm fertlerince ortak karar aldıklarını belirtmişlerdir. İş anlaşmasının yapılması, hane gelirinin harcanması ve yatırım kararlarının verilmesinde ailede erkeğin yetkisi üstün ve daha fazladır. Bu kararlarda son söz erkek tarafından söylenmektedir. Erkeğin aile içerisinde yetkisinin azaldığı karar biçimleri; yiyecek ve giyecek alışverişleri konusudur. Bu kararlarda erkek, kadın ile beraber hareket etmekte ve kadınla beraber ortak karar almaktadır. Yatırım ve harcama kararının ailece (tüm fertlerin katılımıyla) alındığı 23 ailenin aile reisleri dul kadınlar olup, bu ailelerde kadınlar karar alma sürecinde tüm aile fertleri ile beraber hareket etmektedir (Çizelge 4.65).

Çizelge 4.65. Ekonomik kararlarda yetkili olan aile fertleri

Karar Türü	Erkek		Kadın - Erkek		Ailece (Ortak)		Toplam	
	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%
Çalışılacak yer	31	17,0	74	40,7	77	42,3	182	100
Elci/işveren ile anlaşma	172	94,5	-	-	10	5,5	182	100
Harcama kararı	129	70,9	30	16,5	23	12,6	182	100
Yiyecek alış - veriş	75	41,2	107	58,8	-	-	182	100
Giyecek alış - veriş	7	3,8	175	96,2	-	-	182	100
Yatırım kararı	154	84,6	5	2,7	23	12,6	182	100

Aile fertlerinin tamamı elde ettikleri gelirleri; aile reisi olan erkeğe vermektedir. Kadın ve çocukların çalışarak elde ettikleri gelir üzerinde söz hakları bulunmamaktadır. Hane geliri ile yapılacak olan yatırımlarda son karar, tüm gelirin toplandığı erkekler tarafından verilmektedir.

Aile fertlerinin yapılacak işlerde ve aile fertleri ile ilgili alınacak sosyal kararlarda; sorumluluk ve görevler aile fertleri arasında dört şekilde temsil edilmektedir. İşbölümünde görev alan ve sosyal kararlarda yetki sahibi olan aile fertleri; sadece erkek, kadın – erkek birlikte, abi – abla ve tüm aile olmak üzere dörde ayrılmaktadır (Çizelge 4.66 ve 4.67).

Çizelge 4.66. Sosyal kararlarda yetkileri olan aile fertleri

Karar Türü	Erkek		Kadın - Erkek		Abi - Abla		Ailece (Ortak)	
	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%
Evlilik	43	23,6	80	44,0	6	3,3	45	24,7
Doktora götürme	7	3,8	165	90,7	10	5,5	-	-

İşçi aileleri içinde iş bölümü incelendiğinde, yemeğin hazırlanması, çocukların temizliği ve bakımı gibi işlerde sorumluluk sahibi olan aile ferdi kadınlardır. Çocuk ile ilgili sorumluluklarda ise erkeklerin sadece çocuğun terbiyesi ve disipline edilmesi konusunda sorumluluk aldıkları görülmüştür. Çadırda veya hanede yapılacak yemek ve çocukların doktora götürülmesi hususunda kadın ve erkeğin beraber hareket ettiği görülmüştür. Çocukların ödevlerinin yapılması, çadır yerinin hazırlanması ve bu alanların temizliği ise çocukların sorumluluğunda olan işlerdir. Aynı sorumluluk dağılımı ve alanları ailelerin memleketlerinde de devam etmektedir.

Çizelge 4.67. İşbölümünde aile fertlerinin sorumluluk alanları

İş Türü	Erkek		Kadın - Erkek		Abi - Abla		Ailece (Ortak)	
	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%
Ödev - ders	2	1,1	36	19,8	131	72,0	13	7,1
Çadır yeri hazırlık	-	-	40	22,0	138	75,8	4	2,2
Çadır temizlik	-	-	-	-	175	88,2	7	3,8
Çocuk disiplin	93	51,1	79	43,4	-	-	10	5,5

4.6.1.2. Ailede cemaat – aşiret bağı ve aidiyet duygusu

Psikolojik ve davranışsal bir durum olan aidiyet duygusu bağıllık ve sadakat olarak ikiye ayrılır. Örgütsel bağıllık, bireyin içinde bulunduğu örgütün değerlerini kabul etmesi ve o örgütte kalma arzusu duyması olarak tanımlanmaktadır. Örgütsel sadakat ise, bireyin belirli bir örgütle özdeşleşmesi, içten bağıllığı ve kendini adanması şeklinde tanımlanmaktadır (Uygur ve Koç, 2010). Aşiret türü örgütlenme biçimlerinin yüzyıllara dayanan uzun bir süreç boyunca varlıklarını devam ettirebilmeleri, sistematik bir örgütlenme biçimine dayanmalarına bağlanabilir. Bu yapılanmada, iç içe geçmiş değişik düzeydeki akraba toplulukları karşılıklı sorumluluk duygusu ile güçlü bir dayanışma örneğini sergilemektedirler (Uluç, 2010).

Aile fertlerinde cemaat ve aşiret bağı ve aidiyetlik duygusunun olup olmadığının tespit edilebilmesi için, işçilere herhangi bir aşirete bağıllık olup olmadıklarını sorulmuştur ve alınan cevaplar Çizelge 4.68'de verilmiştir.

Araştırma alanındaki işçilerin %34,7'si (248 kişi) bir aşirete mensup olduğunu belirtmiştir. Ancak aşiret üyesi olduğunu kabul eden ve belirten 248 işçinin sadece %6,8'i (17 kişi) kadındır. Kadın işçilerin %95,9'u (407 kişi) aşiret mensubu olmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınlar aşiret olgusu ve yapılanmasından rahatsız olup, böyle bir oluşum içerisinde bulunmak istemez iken, erkekler ise kendilerini aşiret mensubu olarak gösterme çabası içerisindeyler. Özellikle 18 yaşın altında olan tüm erkekler (115 kişi) aşiret mensubu olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmeler esnasında birçok çocuğun aşiret mensubu olmamasına rağmen, kendisini bir aşiret üyesi olarak göstermeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Hatta odak grup görüşmeleri ve çadır sohbetlerinde çocuklar arasında bu konu hakkında ufak tefek eğlenceli tartışmalar yaşanmıştır.

Çizelge 4.68. İşçilerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre aşiret mensuplukları

Cinsiyet	Yaş Grubu	Aşiret Mensubu				Toplam	%
		Evet	%	Hayır	%		
Kadın	9-18	7	41,2	301	74,0	308	72,6
	19-28	5	29,4	53	13,0	58	13,7
	29-38	3	17,6	36	8,8	39	9,2
	39-48	2	11,8	15	3,7	17	4,0
	49-58	0	0,0	2	0,5	2	0,5
	Toplam		17	100,0	407	100,0	424
Erkek	9-18	115	49,8	0	0,0	115	39,7
	19-28	13	5,6	26	44,1	39	13,4
	29-38	23	10,0	24	40,7	47	16,2
	39-48	61	26,4	7	11,9	68	23,4
	49-58	19	8,2	2	3,4	21	7,2
	Toplam		231	100,0	59	100,0	290
Toplam	9-18	122	49,2	301	64,6	423	59,2
	19-28	18	7,3	79	17,0	97	13,6
	29-38	26	10,5	60	12,9	86	12,0
	39-48	63	25,4	22	4,7	85	11,9
	49-58	19	7,7	4	0,9	23	3,2
	Toplam		248	100,0	466	100,0	714

Kırsal toplumsal ve kültürel yapı, kendi içerisinde özgün davranış biçimlerini, değer yargılarını, inançlarını ve denetim mekanizmalarını oluşturmuştur. Geleneksel sosyo – kültürel yapıların sürdürülmesinde toplumun içinden gelen öz koruma mekanizmaları kadar bu yapıların devamında çıkarları olan, aynı zamanda bu toplulukların dış dünya ile ilişkilerini yürüten şeyh, ağa ve aşiret reislerinin de önemli payı vardır. Bölgenin ağalık ve aşiret kurumlarının dışında kalmış kırsal alanları, dış dünyadan etkilenmekte ve sosyo – ekonomik değişime daha yatkın bir yapısal özellik göstermektedir (Gökçe, 2007).

Kadın işçiler arasında aşiret mensubu olmanın bireye fayda sağlayacağına inanan bulunmamaktadır. Kadın işçilerin %81,8'i (347 kişi) aşiret mensubu olmanın hiçbir faydası olmayacağını, %18,2'si (77 kişi) ise konuyla ilgi fikrinin olmadığını söylemiştir. Benzer bir oran erkek işçiler içinde geçerlidir. Erkek işçilerin %86,2'si (250 kişi) aşiret mensubu olmanın hiçbir faydası olmayacağını düşünmektedir. Daha önce kendisini aşiret mensubu olarak göstermeye çalışan erkek çocuklarının %13'ü (15 kişi) aşiret mensubu olmanın fayda sağlayacağını düşünmektedir. Erkek çocuklarının tamamı kendini aşiret mensubu olarak göstermeye çalışırken, yine aynı çocukların %80'inin (92 kişi) aşiret sisteminin kendilerine fayda sağlamadığını düşünmeleri ilginçtir. Çocuklara neden böyle düşündükleri sorulduğunda; artık eski kültürün olmadığı ve aşiret sisteminde bir bireyin yaptığı olumsuz bir işten dolayı herkesin sorumlu olduğu için, aşiret sisteminin artık fayda sağlamadığını belirtmişlerdir. Bölgede çeşitli sebeplerden dolayı (çocuk kavgası, mera ve tarla anlaşmazlığı, borç alacak ilişkisi, kız isteme ve kaçırma vb.) aileler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ailenin mensubu olduğu tüm aşiret üyelerini ilgilendirmekte; bu ilişki dolayısıyla bazen ölümler ve toplu göçler yaşanabilmektedir.

“...Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesinde bulunan bir kahvehanede iki aşiret arasında kavga yaşandı. Yaşanan kavga polis müdahalesiyle son bulurken, kavgada yaralanan 11 kişi hastaneye kaldırıldı. Olay öğle saatlerinde Yenimahalle Polis Merkezi'nin karşısında bulunan bir kahvede yaşandı. Tarla davası yüzünden çıktığı öğrenilen kavgada Şurafa ve Begara aşiretleri taş ve sopalarla birbirine girdi. Kavgaya polis ekipleri gaz bombasıyla müdahale etti. Yaşanan kavgada 2'si ağır 11 kişi yaralandı. Durumu ağır olan 2 kişi Viranşehir Devlet Hastanesi'nde yapılan ilk

müdahalenin ardından Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Devlet Hastanesi'ne sevk edildi. Olayda polis çok sayıda kişiyi gözaltına aldığı öğrenildi..."¹

"...Diyarbakır'ın Karahan Köyü'nde aralarında husumet bulunan Karahan ile Merdan aşiretleri arasında silahlı kavgada 47 yaşındaki Adil Karacadağ öldü, 4 kişi de yaralandı. Olayda bir ev ve otomobil ateşe verilip yakılırken, jandarma ekipleri köyde sıkı güvenlik önlemleri aldı. Diyarbakır'ın merkez Bağlar İlçesi'ne bağlı Karahan Köyü'nde yaşayan Karahan ve Merdan aşiretleri arasındaki husumet dün gece taraflar arasındaki bir tartışmayla başlayan çatışmaya dönüştü. Sopalı ve taşlı çatışmada uzun namlulu silahlar da kullanılırken, iki aşiret arasındaki kavgayı önlemek için başka bir köyden gelen Adil Karacadağ açılan ateşle yaşamını yitirdi, 4 kişi yaralandı. Olaylar sırasında Merdan aşiretine ait bir ev ile bir otomobil ateşe verilerek yakıldı..."²

"...Mardin'in Kızıltepe İlçesi'ne bağlı Akçapınar Köyü'nde, bugün Hate ve Belloi aşiretleri arasında kum ocağı yüzünden çıkan silahlı kavgada, Mehmet Duyan ve Adnan Duyan yaşamını yitiren, 13 kişi de yaralandı. Kızıltepe İlçesi'ne bağlı Akçapınar Köyü yakınındaki Hate aşiretine mensup Duyan Ailesi'ne ait ruhsatlı silis kum madeninden kum çeken araçların köylüler tarafından engellenmesi yüzünden daha önce başlayan gerginlik, bugün silahlı kavgaya dönüştü. Belloi aşiretine mensup Akçapınar Köylüleri, bugün sabah saatlerinde, kum ocağına gitmek isteyen araçların yolunu keserek engellemek istedi. Ocağa gitmek isteyen araç sürücüleri ile köylüler arasında başlayan tartışma, silahların da kullanıldığı kavgaya dönüştü. Kavgada ilk belirlemelere göre 2'si ağır 15 kişi silahla yaralandı. Yaralılar Kızıltepe ve Mardin'deki hastanelere kaldırılarak tedavi altına alındı. Mardin Devlet Hastanesi'ne kaldırılan ve durumu ağır olan 29 yaşındaki Mehmet Duyan doktorların tüm müdahalesine rağmen kurtarılamadı. Durumu ağır olan Adnan Duyan da, Diyarbakır'daki hastaneye götürülürken, yolda yaşamını yitirdi..."³

İşçilerin ve özellikle kadın işçilerin aşiret sisteminin yarattığı bu olumsuzluklardan rahatsız oldukları görülmüştür. Yaşanan kavgalar sonrası anlaşmalar; kan parası, toprak veya kız alışverişleri ile son bulmaktadır. Bazen aileler tüm aile fertlerini alarak, topraklarını, hayvanlarını ve evlerini terk etmek zorunda kalmış, yoksulluk ve sefaletle mahkûm olmuşlardır.

4.6.1.3. Ailede yardımlaşma ve dayanışma

İşçilerin akrabaları ile ilişkileri incelenirken yardımlaşma ve dayanışma odaklı sorular yöneltilmiş ve işçilerin bu konudaki fikirleri alınmıştır. İşçilerin geçmişte ve günümüze akrabaları ile olan ilişkilerinin değişimi de incelenmiştir. İşçilerin %33,1'i (236 kişi) akrabaları ile ilişkilerinin iyi düzeyde olduğunu belirtmiştir. Ancak kadınlar ile erkeklerin akrabaları ile olan ilişki düzeyleri farklılık göstermektedir. Kadınların %32,5'i (128 kişi) akrabaları ile ilişkilerinin kötü olduğunu, erkeklerin ise %38,6'sı (112 kişi) iyi olduğunu belirtmiştir. Hem kadınlarda hem de erkeklerde akrabaları ile ilişkilerinin çok iyi düzeyde olduğunu belirten işçi sayısı çok azdır. Kadınların %1,4'ü (6 kişi), erkeklerin ise %3,1'i (9 kişi) akrabaları ile ilişkilerinin çok iyi düzeyde olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. İşçilerin akrabaları ile ilişki düzeyleri

İlişki Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok iyi	6	1,4	9	3,1	15	2,1
İyi	124	29,1	112	38,6	236	33,1
Orta	101	23,8	70	24,1	171	23,9
Kötü	138	32,5	80	27,6	218	30,5
Çok kötü	55	13,0	19	6,6	74	10,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

¹<http://www.sanlıurfa.com/viransehir-de-asiret-kavgasi-11-yarali/1671429095/> (Erişim tarihi: 24 Nisan 2015).

²http://www.zaman.com.tr/gundem_diyarbakirda-asiret-kavgasi_2242378.html (Erişim tarihi: 24 Nisan 2015).

³http://www.dha.com.tr/mardinde-kum-ocagi-kavgasi-2-olu_611110.html (Erişim tarihi: 26 Nisan 2015)

İşçilerin cinsiyetleri ile akrabalarıyla olan ilişkilerinin düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.70). Test sonucunda cinsiyet ve akrabalar ile ilişki düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın var olduğu görülmüştür ($p = 0,004 < 0,05$).

Çizelge 4.70. Akrabalar ile ilişkiler Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,160 ^a	4	,004
Likelihood Ratio	15,465	4	,004
Linear-by-Linear Association	14,400	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,09.			

İşçilerin geçmiş yıllara göre akrabaları ile ilişkilerinin azaldığı görülmüştür. İşçilerin %60,5'i (432 kişi) geçmiş yıllara göre akrabalık ilişkilerinin azaldığını belirtmişlerdir (Çizelge 4.71). Yapılan görüşmelerde ve sohbetlerde akrabalık ilişkilerinin azalmasının temel nedeni olarak; insanların artık kendi dertleri ve geçim savaşları ile uğraşması, yaşam koşullarının zorlaşması dolayısıyla yardımlaşma ve dayanışmanın azalması, bireylerin bencilleşmesi gibi nedenler belirtilmiştir.

Çizelge 4.71. İşlerin akrabalık ilişkilerinin değişimi

Geçmiş Yıllara Göre İlişkilerin Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Arttı	39	9,2	28	9,7	67	9,4
Değişmedi	116	27,4	99	34,1	215	30,1
Azaldı	269	63,4	163	56,2	432	60,5
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin akrabaları ile ilişkilerinin, geçmiş yıllara göre değişimi ile cinsiyete göre görüş farklılıkları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge (4.72)). Test sonucunda cinsiyete göre akrabalar arasındaki ilişkilerin geçmiş yıllara göre değişimi arasındaki görüşlerde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($p = 0,125 > 0,05$).

Çizelge 4.72. Geçmişe göre akrabalarla ilişkilerin değişimi, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,157 ^a	2	,125
Likelihood Ratio	4,138	2	,126
Linear-by-Linear Association	2,326	1	,127
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 27,21.			

İşçi ailelerinin akrabaları ile yardımlaşma konularına bakıldığında, işçilerin gerçekte akrabaları ile olan ilişkilerinde zayıflığın ve kopmaların olduğu görülmektedir. Akrabalar arasında yardımlaşmanın yoğun olduğu iki konu bulunmaktadır. İşçi ailelerinin %76,9'u (140 aile) cenaze işlerinde, %74,2'si (135 aile) kavga esnasında akrabalarının kendilerine yardım ettiklerini belirtmişlerdir. Gerek çadır alanında, gerekse memlekette çocukların bakımı konusunda akrabaların yardımı bulunmamaktadır. Buna gerekçe olarak ailelerin çocuklarının sayısının zaten fazla olduğu, her ailenin ancak kendi çocuğuna bakabildiği, dolayısıyla kimsenin başkasının çocuğunun sorumluluğunu almak istemediği belirtilmiştir (Çizelge 4.73).

Çizelge 4.73. İşçi ailelerinin akrabalarından yardım alma konuları

Yardımlaşma Konuları	Evet	%	Biraz	%	Hayır	%	Aile	%
Kışlık yiyecek hazırlama	88	48,4	33	18,1	61	33,5	182	100
Evlilik hazırlıklarında	44	24,2	51	28,0	87	47,8	182	100
Evlilikte maddi destek	57	31,3	40	22,0	85	46,7	182	100
Cenaze işlerinde	140	76,9	32	17,6	10	5,5	182	100
Memlekette çocuk bakımı	10	5,5	30	16,5	142	78,0	182	100
Çadır alanında çocuk bakımı	6	3,3	-	-	176	96,7	182	100
Çadırdaki gündelik işlerde	6	3,3	4	2,2	172	94,5	182	100
Kavgada destek	135	74,2	5	2,7	42	23,1	182	100
İhtiyaç duyulunca maddi yardım	31	17,0	72	39,6	79	43,4	182	100

Ailelerin çadır yerleşim alanlarında yakın akrabaları ile aynı alanda çadır kurmalarına rağmen, akrabaları ile olan ilişkilerinin zayıf ve kopuk olması düşündürücüdür. Diğer taraftan daha öncede bahsedildiği gibi kavga ortamında ailelerin birbirine destek vermeleri, seçim dönemlerinde ve siyasi faaliyetlerde ortak hareket etmeleri; aşiret sistemini besleyen en önemli topluluk hareketlerinden biridir. Erkek çocuklarının aşiret üyesi olmamalarına rağmen, kendilerinin aşiret üyesi olarak gösterme çabası da kavga hali içerisinde destek alabilmek ve kendini güçsüz, aciz hissetmemek olarak açıklanabilir.

4.6.2. Çadır yerleşim alanındaki diğer işçiler ile ilişkiler

İşçilerin çadır yerleşim alanlarında diğer çadırlarda kalan işçilerle yakın ilişkiler içerisinde olmadıkları görülmüştür. Kadın işçilerin %19,1'i (81 kişi), erkek işçilerin ise %13,1'i (38 kişi) diğer çadırlarda kalan işçilerle görüştiklerini belirtmiştir. İşçilerin diğer çadırdaki kalan işçiler ile neden görüşmedikleri sorulduğunda; gün içerisinde zaten yeterince yorulduklarını, geriye kalan zamanlarda da dinlendiklerini ve kendi ailelerine zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir. Erkek işçiler diğer çadırdaki işçiler ile; ücret, iş koşulları ve çadır alanındaki bir takım sorunlarla ilgili konularda görüşmektedir. Kadın işçiler; bazı boş vakitlerde sohbet, ortak kullanım alanlarındaki faaliyetlerde (yemek, çamaşır, bulaşık) bir araya gelmekte ve görüşmektedirler (Çizelge 4.74).

Çizelge 4.74. İşçilerin diğer çadırdaki işçiler ile görüşme durumları

Görüşme Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Görüşüyor	81	19,1	38	13,1	119	16,7
Biraz	173	40,8	180	62,1	353	49,4
Görüşmüyor	170	40,1	72	24,8	242	33,9
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile çadır alanındaki diğer işçiler ile görüşmeleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını saptayabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki - kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.75). Test sonucunda cinsiyet ile çadır alanındaki diğer işçiler ile görüşmelerde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.75. Çadır alanındaki diğer işçiler ile görüşme, Ki - kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,317 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	31,584	2	,000
Linear-by-Linear Association	23,094	1	,000
N of Valid Cases	714		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 48,33.

İşçileri çadır yerleşim alanlarında bir araya getiren özellikler, öncelik sırasına göre; hısımlık, akrabalık, komşuluk, memleketlilik, aynı etniksel ve mezhepsel özelliklere sahip olmaktır. İşçiler bu etmenler çerçevesinde çadır yerleşim alanlarında ortak yaşam alanlarını paylaşmaktadırlar. Daha öncede bahsedildiği gibi işçilerin kendi akrabaları ve hatta aile fertleri arasındaki sosyal ilişkiler bile azalmış ve kopmaya yakınken, bu aileleri tanımadığı kişilerden oluşan çadır yerleşim alanlarında toplu halde bir arada tutmaya çalışmak hatadır.

4.6.3. Köylüler ile ilişkiler

İşçiler ve METİP yetkilileri, çadır yerleşim alanlarını belirlerken, köy ve belde yerleşim alanlarına çok uzak olmayan, işçilerin birtakım ihtiyaçlarını (elektrik, su, ekmek, et, süt vb.) gidermek için yeterli uzaklıkta bulunan alanları çadır yerleşim alanı olarak belirlemektedir. İşçiler ile yapılan görüşmelerde işçilerin yakın köylerde yaşayanlar ile sosyal ilişkileri araştırılmıştır. İşçilerin hiçbiri köylülerle olan ilişkilerinin çok iyi düzeyde olduğunu söylememiştir. İşçilerin %16,8'i (120 kişi) köylülerle olan ilişkilerinin iyi düzeyde, %36'sı (257 kişi) ise orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin köylülerle ilişki düzeyi kadınlara oranla çok anlamlı olmamakla beraber daha fazladır. Erkeklerin %20'sinin (58 kişi), kadınların ise %14,6'sının (62 kişi) köylülerle ilişkileri iyi düzeydedir. İşçilerin %47,2'si (337 kişi) köylüler ile olan ilişki düzeylerinin kötü ya da çok kötü olduklarını belirtmiştir (Çizelge 4.76).

Çizelge 4.76. İşçilerin köylülerle ilişkileri

İlişki Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok İyi	-	-	-	-	-	-
İyi	62	14,6	58	20,0	120	16,8
Orta	135	31,8	122	42,1	257	36,0
Kötü	153	36,1	63	21,7	216	30,3
Çok kötü	74	17,5	47	16,2	121	16,9
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile çadır alanına yakın olan köylüler ile ilişkileri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını saptayabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.77). Test sonucunda cinsiyet ile çadır alanına yakın köylüler ile ilişkilerde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.77. Köylüler ile ilişkiler, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,867 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	20,237	3	,000
Linear-by-Linear Association	9,194	1	,002
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 48,74.			

İşçilerin yaş grubuna göre köylülerle ilişki düzeyleri incelendiğinde; 29 – 38 yaş aralığında olan işçilerin %29,1'inin (25 kişi), 39 – 48 yaş aralığında olan işçilerin ise %38,8'inin (33 kişi) köylülerle ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu yaş grubunun altında köylüler ile olan ilişki düzeyleri kötüleşmeye başlamaktadır. Çok kötü ilişki düzeyinin en yüksek olduğu yaş grubu 19 – 28 yaş grubu olup, bu yaş grubundaki işçilerin %32'si (31 kişi) köylülerle olan ilişkilerinin çok kötü olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle ilişki düzeyleri

Yaş Grubu	İyi	%	Orta	%	Kötü	%	Çok Kötü	%	Toplam	%
9-18	54	12,8	175	41,4	125	29,6	69	16,3	423	100,0
19-28	8	8,2	26	26,8	32	33,0	31	32,0	97	100,0
29-38	25	29,1	12	14,0	28	32,6	21	24,4	86	100,0
39-48	33	38,8	23	27,1	29	34,1	0	0,0	85	100,0
49-58	0	0,0	21	91,3	2	8,7	0	0,0	23	100,0
Toplam	120	16,8	257	36,0	216	30,3	121	16,9	714	100,0

Önceki yıllara göre köylülerle olan ilişki düzeylerinin değişimi sorulduğunda işçilerin %81,7'si (583 kişi) ilişkilerin azaldığını, %18,3'ü (131 kişi) aynı kaldığını – yani değişmediğini belirtmiştir. Bu veriler işçiler ile köylüler arasındaki sosyal ilişkilerin ciddi anlamda kötü olduğunu, hatta köylüler ile işçiler arasında bir takım sorunların var olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79. İşlerin geçmiş yıllara göre köylülerle ilişkilerinin değişimi

İlişkilerin Değişim Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Değişmedi	67	15,8	64	22,1	131	18,3
Azaldı	357	84,2	226	77,9	583	81,7
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin %17,4'ü (124 kişi) köylülerle sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Geriye kalan işçilerin %47,2'si (337 kişi) sürekli sorun yaşadıklarını belirtirken, %35,4'ü (253 kişi) ara sıra sorun yaşadıklarını belirtmiştir (Çizelge 4.80).

Çizelge 4.80. İşçilerin köylülerle sorun yaşayıp yaşamama durumu

Sorun Yaşama Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yaşıyorum	190	44,8	147	50,7	337	47,2
Bazen yaşıyorum	150	35,4	103	35,5	253	35,4
Yaşamıyorum	84	19,8	40	13,8	124	17,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Yaş grubuna göre analiz edildiğinde, köylüler ile sürekli sorun yaşadığını belirten yaş grubu 29 – 38 arası yaş grubudur. Bu yaş grubundaki işçilerin %60,5'i (52 kişi) köylüler ile sürekli olarak sorun yaşamaktadır. 49 – 58 arası yaş grubunda olan işçiler içerisinde köylüler ile sorun yaşamayan işçi bulunmamaktadır. 18 yaşın altında olan çocukların sadece %15,4'ü (65 kişi) köylüler ile hiç sorun yaşamazken, %40'ı (169 kişi) bazen, %44,7'si (189 kişi) sürekli sorun yaşamaktadır (Çizelge 4.81).

Çizelge 4.81. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle sorun yaşama durumları

Yaş Grubu	Evet	%	Bazen	%	Hayır	%	Toplam	%
9-18	189	44,7	169	40,0	65	15,4	423	100,0
19-28	41	42,3	52	53,6	4	4,1	97	100,0
29-38	52	60,5	5	5,8	29	33,7	86	100,0
39-48	46	54,1	13	15,3	26	30,6	85	100,0
49-58	9	39,1	14	60,9	0	0,0	23	100,0
Toplam	337	47,2	253	35,4	124	17,4	714	100,0

İşçilere köylüler ile hangi konularda sorun yaşadıkları sorulduğunda; köylülerle sorun yaşayan 590 işçinin %45,6'sı (269 kişi) köylülerle etniksel ve siyasal konularda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların %50,6'sı (172 kişi), erkeklerin ise %38,8'i (97 kişi) etniksel ve siyasal konularda sorun yaşamaktadır (Çizelge 4.82).

Çizelge 4.82. Cinsiyete göre işçilerin köylülerle sorun yaşadığı konular

Sorun Yaşanan Konular	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Etniksel - siyasi	172	50,6	97	38,8	269	45,6
Elektrik – su	83	24,4	42	16,8	125	21,2
Ekonomik	43	12,6	80	32,0	123	20,8
Yerleşim yeri	42	12,4	31	12,4	73	12,4
Toplam	340	100,0	250	100,0	590	100,0

Araştırma alanı olan Adana İlinin kırsalında yapılan saha çalışmalarında, farklı etnik kökene sahip vatandaşların hemen hemen her ilçe kırsalında yerleşik olarak bulunduğu, köy ve beldeler kurduğu görülmüştür.

Şekil 4.31. Nevruz kutlayan kadın ve çocuklar

Adana İlinin bu kültürel zenginliğe rağmen, işçilerin özellikle etniksel kökenleri dolayısıyla sorun yaşamaları oldukça ilginçtir. Daha ilginç bu konuda sorun yaşayanların daha çok kadınlar olmasıdır. Görüşmeler esnasında kadınların her fırsatta siyasal simgeleri kullandıkları, özellikle genç kadınların erkeklere göre siyasal birikimlerin çok daha fazla olduğu, her fırsatta çekinmeden fikirlerini beyan ettikleri ve tartışmaya hazır oldukları gözlemlenmiştir. Erkekler aynı konuda çok daha temkinli ve ölçülü hareket etmektedirler.

Etniksel ve siyasal konularda köylülerle en fazla sorun yaşayan yaş grubu 18 yaşın altında olan işçilerdir. Bu yaş gurubundaki işçilerin %62,6'sı (224 kişi) köylülerle etniksel ve siyasal konularda sorun yaşamıştır. Köylülerle ekonomik konularda en çok sorun yaşayan işçiler ise 39 – 48 yaş grubu içerisinde bulunan işçilerdir. Bu yaş grubundaki işçilerin %79,7'si (47 kişi) köylüler ile ekonomik konularda sorunlar yaşamıştır (köylüler bölgedeki işsizliğin ve işçilik ücretlerinin düşüklüğünün sorumlusu olarak mevsimlik tarım işçilerini görmektedir) (Çizelge, 4.83).

Çizelge 4.83. Yaş grubuna göre işçilerin köylülerle sorun yaşadığı konular

Yaş Grubu	Yerleşim Yeri	%	Elektrik Su	%	Etniksel Siyasal	%	Ekonomik	%	Toplam	%
9-18	31	8,7	72	20,1	224	62,6	31	8,7	358	100,0
19-28	14	15,1	32	34,4	24	25,8	23	24,7	93	100,0
29-38	20	35,1	2	3,5	16	28,1	19	33,3	57	100,0
39-48	8	13,6	1	1,7	3	5,1	47	79,7	59	100,0
49-58	0	0,0	18	78,3	2	8,7	3	13,0	23	100,0
Toplam	73	12,4	125	21,2	269	45,6	123	20,8	590	100,0

İşçilerin köylülerle yaşadıkları diğer önemli sorun elektrik ve su temini ile ilgili konulardır. Su ile ilgili ihtiyaçların giderilmesi kolay olmakla beraber, elektrikle ilgili ihtiyacın giderilmesi hem alt yapı yetersizliği hem de resmi prosedürler dolayısıyla oldukça zordur. Daha önce de bahsedildiği gibi işçilerin elektrik aboneliği olmaları hem resmi olarak hem de işleyiş açısından oldukça güçtür. İşçiler elektrik ihtiyaçlarını mümkünse elci veya işverenin tahsisi yoluyla ya da kendi bildikleri kaçak yollarla gidermektedir. Buda hem köylünün elektrik altyapısına zarar vermekte hem de kaçak kullanım dolayısıyla köylülerle işçiler arasında gerilime sebep olmaktadır.

İşçilere köylülerle iletişim kurdukları ve yardımlaştıkları konular sorulduğunda, hemen hemen birçok konuda işçiler ile köylüler arasında iletişimin ve yardımlaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Köylülerin işçilere yoğun olarak yardım ettikleri konular cenaze işleri, çadır alanının belirlenmesi ve eğitim çağındaki çocukların okula götürülmesidir. Bunun dışındaki konularda köylüler ile işçiler arasında iletişim ve yardımlaşma çok fazla bulunmamaktadır (Çizelge 4.84).

Çizelge 4.84. İşçilerin köylülerle iletişim kurdukları ve yardım aldıkları olaylar

Olaylar	Evet	%	Bazen	%	Hayır	%	Toplam	%
Akşam gezmeleri	-	-	3	0,4	711	99,6	714	100,0
Bayram ziyaretleri	-	-	12	1,7	702	98,3	714	100,0
Cuma namazları	3	0,4	61	8,5	650	91,0	714	100,0
Kahve sohbetleri	-	-	47	6,6	667	93,4	714	100,0
Tarımsal faaliyet danışma	3	0,4	31	4,3	680	95,2	714	100,0
Okul toplantıları	-	-	-	-	714	100,0	714	100,0
Çadır alanının belirle.	122	17,1	125	17,5	467	65,4	714	100,0
Çadır alanının düzenlenmesi	-	-	9	1,3	705	98,7	714	100,0
Elektrik - su temini	-	-	237	33,2	477	66,8	714	100,0
Çocukları okula götürme	23	3,2	-	-	691	96,8	714	100,0
Yiyecek-giyecek yardımı	-	-	35	4,9	679	95,1	714	100,0
Güvenlik	-	-	9	1,3	705	98,7	714	100,0
Evlilik törenleri	-	-	26	3,6	688	96,4	714	100,0
Cenaze işlerinde	239	33,5	334	46,8	141	19,7	714	100,0

4.6.4. İşçilerin sorunlarını paylaştığı kişiler

İşçilerin diğer bireylerle olan ilişkilerinin anlaşılabilmesi için, duygusal, iş ile ilgili, genel yaşam ile ilgili sorunlarını (her biri ayrı ayrı sorulmuştur) kimlerle paylaştıkları, ya da kimlerle dertleştikleri sorusu sorulmuştur. İşçilerin tamamı duygusal sorunlarını kesinlikle kimseyle paylaşmadıklarını, yarısına yakını ise paylaştıkları tek sorun konusunun, iş ve genel yaşam ile ilgili olan sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

İşçilerin %59,2'si (423 kişi) iş ile ilgili sorunlarını kimseyle paylaşmadığını belirtmiştir. Sorunlarını paylaşmayan kadınların oranı erkeklerden daha fazladır. Kadınların %63,4'ü (269 kişi), erkeklerin ise %53,1'i (154 kişi) sorunlarını kimseyle paylaşmamaktadır (Çizelge 4.85).

Çizelge 4.85. İşçilerin iş ile ilgili sorunlarını paylaştığı kişiler

Sorunların Paylaşıldığı Kişiler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kimseyle	269	63,4	154	53,1	423	59,2
Aile büyüklerimle	98	23,1	61	21,0	159	22,3
Eşimle	54	12,7	44	15,2	98	13,7
Arkadaşlarımla	3	0,7	31	10,7	34	4,8
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Sorunlarını paylaşan kadınlar, dertleşecek kişiyi çoğunlukla aile içerisinde seçmektedir. Aile dışından (arkadaş) bireylerle sorununu paylaşan kadınların oranı %0,7 (3 kişi) olup, bu oran erkeklerde %10,7'dir (31 kişi). Bu durum işçilerin bireysel olarak diğer bireylerle bağlarını kopardıklarını ve güven duygularının azaldığını göstermektedir. Kadınlara bunun nedeni sorulduğunda; “*artık kimseye güvenemiyorum*” cevabı alınmıştır.

4.6.5. Boş zamanları değerlendirme

İşçilerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ile ilgili bilgi alınırken, işçilerin hem çadır alanlarındaki hem de memleketlerindeki değerlendirme biçimleri ile ilgili bilgiler ayrı ayrı alınmıştır.

İşçiler boş zamanlarını çoğunlukla televizyon izleyerek değerlendirmektedir (%78,9; 300 kişi). Kadınların %92'si (208 kişi), erkeklerin %59,7'si (92 kişi) boş vakitlerini televizyon izleyerek değerlendirmektedir. Erkeklerin %24,7'si (38 kişi) boş vakitlerinde arkadaşları ile buluşurken, kadınların sadece %0,4'ü (1 kişi) arkadaşları ile buluşup gezdiğini belirtmiştir (Çizelge 4.86).

Çizelge 4.86. İşçilerin çadır alanında boş zamanlarını değerlendirme biçimleri

Değerlendirme Biçimi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Televizyon izleyerek	208	92,0	92	59,7	300	78,9
Çocuklarla ilgilenerek	17	7,5	22	14,3	39	10,3
Arkadaşlarla buluşarak	1	0,4	38	24,7	39	10,3
Gezerek	0	0,0	2	1,3	2	0,5
Toplam	226	100,0	154	100,0	380	100,0

Çadır alanlarında hemen hemen her çadırın yanında uydu anteninin bulunması işçilerin gerçekten boş vakitlerini televizyon ile geçirdiğini, diğer faaliyetlerle pek uğraşmadıklarını göstermektedir. Bu durum daha önce bahsedildiği gibi diğer çadırdaki işçilerle, köylülerle ve hatta aile bireylerinin kendi aralarında olan iletişimlerinin zayıfladığının ispatı niteliğindedir.

Şekil 4.32. Çadır alanındaki uydu anteni

18 yaşın altında (%59,2; 423 kişi) ve 15 yaşın altında (%43,1; 308 kişi) olan çocuk işçilerin hiçbiri, boş zamanlarını değerlendirmede oyun, eğlence, top oynama gibi faaliyetlerden bahsetmemiştir. Görüşmeler esnasında bu konuda hassasiyetle sorular yöneltilmesine rağmen olumlu hiçbir yanıt alınmamıştır.

İşçilerin büyük çoğunluğu olan %38,9'u (215 kişi) çadır alanında olduğu gibi memleketlerinde boş vakitlerini televizyon izleyerek geçirmektedir. Çadır alanında boş zamanı olmadığını belirten işçilerin sayısı, memleketinde boş zamanı olmadığını belirten işçilere göre daha fazladır.

İşçiler memleketlerinde sosyalleştiklerini, akrabaları ve arkadaşlarıyla iletişime geçtiklerini belirtmişlerdir. Çadır alanında akraba ve arkadaşları ile görüşmeyen kadınlar, memlekette akraba ve arkadaşları ile iletişime geçtikleri belirtmişlerdir. Memlekette kadınların %32'si (124 kişi) akrabaları ile %10,1'i (39 kişi) arkadaşları ile görüşmektedir. Ancak erkeklerin hiç biri memleketinde akrabaları ile görüşmemektedir (Çizelge 4.87). Bu durum kadının çadır alanlarında erkekler tarafından memleketlerine oranla daha çok kontrol altına alınmaya çalışıldıklarını ve çadır alanlarında kadınların diğer bireyler ile olan ilişkilerinin koparıldığını göstermektedir.

Çizelge 4.87. İşçilerin memleketinde boş zamanlarını değerlendirme biçimleri

Değerlendirme Biçimi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Televizyon izleyerek	157	40,6	58	34,9	215	38,9
Arkadaşlarla buluşarak	39	10,1	94	56,6	133	24,1
Akrabalarla buluşarak	124	32,0	0	0,0	124	22,4
Gezmek	65	16,8	13	7,8	78	14,1
Çocuklarla ilgilenerek	2	0,5	1	0,6	3	0,5
Toplam	387	100,0	166	100	553	100

İşçilerin %10,3'ü (39 kişi) çadır alanında boş zamanlarında çocukları ile ilgilenirken, memlekette işçilerin %0,5'i (3 kişi) çocukları ile ilgilenmektedir. Çadır alanlarında işçilerin kendilerini güvende hissetmemeleri nedeniyle çocukları ile daha fazla ilgilenmekte ve çocuklarını gözlerinin önünden ayırmamaktadır.

İşçilerin boş zamanlarında çoğunlukla televizyon izledikleri tespit edilince, işçilere hem memleketlerinde hem de çadır alanlarında hangi programları izledikleri sorulmuştur. İşçilerin %74'ü (331 kişi) çadır alanında yerli dizi izlemektedir. Erkeklerde evlilik programlarını, kadınlarda ise haber ve spor programlarını izleyen bulunmamaktadır. Kadınların %95,7'si (264 kişi), erkeklerin %39,2'si (67 kişi) yerli dizi izlemektedir (Çizelge 4.88).

Çizelge 4.88. Çadır alanında en çok izlenen televizyon programları

İzlenen Programlar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yerli dizi	264	95,7	67	39,2	331	74,0
Haber programı	0	0,0	58	33,9	58	13,0
Spor programı	0	0,0	46	26,9	46	10,3
Evlilik programı	12	4,3	0	0,0	12	2,7
Toplam	276	100,0	171	100,0	447	100,0

Memlekette işçilerin en çok izledikleri program yerli dizilerdir. İşçilerin %73,3'ü (428 kişi) televizyon programlarından en çok yerli dizileri izlemektedir (Çizelge 4.89). İşçilerin çadır yüksek televizyon alanındaki televizyon izlememe oranı, memlekette düşmektedir. Özellikle kadınlarda bu oran %29,2'den, %4,7'ye gerilemektedir. Çadır alanında boş zamanı olmayan ve sürekli bir faaliyet içerisinde olan kadınlar, memleketlerine geldiklerinde boş zaman bulabilmekte, kendilerine zaman ayırmakta ve sosyalleşebilmektedir. Bu durum televizyon izleme süresini de etkilemektedir.

Çizelge 4.89. Memlekette en çok izlenen televizyon programları

İzlenen Programlar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yerli dizi	354	87,6	74	41,1	428	73,3
Spor programı	0	0,0	67	37,2	67	11,5
Fark etmez	38	9,4	2	1,1	40	6,8
Haber programı	0	0,0	37	20,6	37	6,3
Evlilik programı	12	3,0	0	0,0	12	2,1
Toplam	404	100,0	180	100,0	584	100,0

4.7. Cinsiyet Roller

Kadınlar ve erkekler toplumsal birer varlıktır ve doğumlarından itibaren toplum her iki cinse de bazı rol, davranış kalıpları, atfeder. Her iki cinse aktarılmış olan bu rol modelleri toplum tarafından kabul edilmiş doğrular olarak görülür. Bu nedenle, kadının ve erkeğin olduğu her yerde toplumsal cinsiyete (Social Gender) dair bu tür rol düzenlemelerinin de yer alacağını söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet rolleri sosyal ortamın vazgeçilemeyen özelliklerinden biridir ve bireyin kimliğini ortaya koyma sürecinde etkilidir. Sosyal ortamda bireylerden cinsiyetleri doğrultusunda ve buna bağlı olarak sosyal ortamın o cinsiyetten beklentisi olan rol modellerine uygun kimlikler geliştirilmesi beklenir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rolleri bireyin zihin ve benlik süreçlerini etkileyen en önemli araçsal semboller bütünüdür (Sankır, 2010).

4.7.1. Kadın ve erkeğin aile içerisindeki en önemli görevleri

Araştırma alanındaki işçilere, hem erkeğin hem de kadının aile içerisindeki en önemli görevleri sorulmuştur. İşçilerin %84'ü (600 kişi) erkeğin aile içerisinde en önemli görevinin ailenin geçimini sağlama olduğunu, %10,4'ü (74 kişi) aileyi koruma ve %5,6'sı ise (40 kişi) aile şerefi ve namusunu koruma olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.90).

Çizelge 4.90. Erkeklerin aile içerisindeki en önemli görevleri

Erkeklerin Görevleri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailenin geçimini sağlama	364	85,8	236	81,4	600	84,0
Aileyi koruma	60	14,2	14	4,8	74	10,4
Aile şerefi ve namusunu koruma	0	0,0	40	13,8	40	5,6
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Kadınlardan hiçbiri, aile şerefi ve namusunu koruma görevini, erkeğin en önemli görevi olarak belirtmemiştir. Aile şerefi ve namusunu koruma sadece erkekler tarafından belirtilen bir görevdir.

İşçilere kadınların aile içerisinde en önemli görevleri sorulduğunda işçilerin %81,9'u (585 kişi) aile fertlerinin (çocuk, eş, anne, baba vb.) bakımını, kadınların aile içerisinde en önemli görevi olarak görmektedir. Kadınların hiçbiri aile içerisinde huzuru sağlama görevini kadının görevleri arasında görmemiştir (Çizelge 4.91).

Çizelge 4.91. Kadınların aile içerisindeki en önemli görevleri

Kadınların Görevleri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailenin bakımı	367	86,6	218	75,2	585	81,9
Ev işlerini yapmak	57	13,4	59	20,3	116	16,2
Ailede huzuru sağlama	0	0,0	13	4,5	13	1,8
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

4.7.2. İşçilerin kadınların çalışmaları ile ilgili düşünceleri

İşçilere kadınların çalışmaları ile ilgili düşünceleri ve “kadınların ücretli bir işte çalışmasını ister misiniz?” sorusu sorulmuş; işçilerin %68'i (485 kişi) hayır cevabını vermiştir. Erkeklerde hayır diyenlerin oranı, kadınlarınkinden fazladır. Erkeklerin %71,4'ü (207 kişi) hayır derken, kadınların %65,6'sı (278 kişi) hayır cevabı vermiştir (Çizelge 4.92).

Çizelge 4.92. İşçilerin kadınların çalışmaları ile ilgili düşünceleri

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çalışmamalı	278	65,6	207	71,4	485	68,0
Çalışmalı	129	30,4	42	14,5	171	23,9
Kararsızım	17	4,0	41	14,1	58	8,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçiler kadınların çalışmalarını istememe nedeni olarak; kadının toplumsal cinsiyet rolünü öne sürmektedir. İşçiler, gelir getirici bir işte çalışmanın kadının görevleri arasında olmadığına inanmaktadırlar. Kadınların büyük çoğunluğu da (%91; 253 kişi) böyle düşünmektedir. Erkeklerin bir kısmı toplumsal yapının etkisinde kalarak; çevresinin (akraba, eş – dost) kadınların çalışmasını hoş karşılamadığını düşünmektedir. Bu şekilde düşünen erkeklerin oranı %25,1'dir (52 kişi). Erkeklerin %16,4'ü (34 kişi) kendilerinin zaten çalıştığını, dolayısıyla kadının çalışmasına gerek kalmadığını düşünmektedir (Çizelge 4.93).

Çizelge 4.93. İşçilerin kadınların çalışmalarını istememe nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadının görevi olmaması	253	91,0	121	58,5	374	77,1
Çevrenin iyi görmemesi	25	9,0	52	25,1	77	15,9
Erkeklerin çalışıyor olması	0	0,0	34	16,4	34	7,0
Toplam	278	100,0	207	100,0	485	100,0

İşçilerin kadınların çalışmaları ile ilgili bu düşünceye sahip olmalarına rağmen, mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan işçilerin yaklaşık %60'mın (424 kişi) kadın olması düşündürücüdür. Diğer

taftan kadınların memleketlerinden uzakta mevsimlik tarım işçisi olarak çalışırken, kendi memleketlerinde daimi bir işte çalışmalarının istenmemesi; mevsimlik tarım işçilerinin içinde yaşadıkları toplumun yapısı ve sosyo - kültürel özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Daimi ücretli işte kadın erkeğin kontrolü altında olmayacaktır. Ancak mevsimlik tarım işçiliğinde kadın hem maddi hem de fiziksel olarak erkeğin kontrolünde çalışmaktadır.

4.7.3. Kadın ve erkek mesleklerinde aranan özellikler

İşçilerin %45,7'sinin (326 kişi) erkeklerin mesleklerinde aradıkları ilk özellik "iyi gelir"dir. Diğer bir özellik ise erkeklerin "ailelerinin yanında çalışabilme" imkanındır. Ailelerinin yanında çalışabileceği meslekleri tercih eden işçilerin oranı %26,8' dir (191 kişi) (Çizelge 4.94).

Çizelge 4.94. Erkeklerin mesleklerinde aranan özellikler

Özellikler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İyi gelir	188	44,3	138	47,6	326	45,7
Ailesinin yanında çalışabilme	136	32,1	55	19,0	191	26,8
Fark etmez	100	23,6	97	33,4	197	27,6
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Kadınların çalışmalarına kesinlikle karşı çıkmayan (kararsızım diyenler dahil) 229 işçinin %65,9'u (151 kişi) kadının çalışacağı meslekte çocuklarını ihmal etmeme özelliğini aramaktadır. Diğer özellik ise kadının ev işini aksatmamasıdır. İşçilerin %34,1'i (78 kişi) kadınının çalışacağı meslekte ev işlerini aksatmama özelliği aramaktadır (Çizelge 4.95).

Çizelge 4.95. Kadınların mesleklerinde aranan özellikler

Özellik	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuklarını ihmal etmemeli	94	64,4	57	68,7	151	65,9
Evinin işini aksatmamalı	52	35,6	26	31,3	78	34,1
Toplam	146	100,0	83	100,0	229	100,0

4.8. İşçilerin Mevsimlik İşçilikten Memnuniyet Düzeyleri

Araştırma alanında işçilerle yapılan görüşmelerde, işçilerin kendilerine göre bu işi yaparken tatmin ve memnuniyet düzeyleri araştırılmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere işçilerin büyük çoğunluğu mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenlerini ideolojik – siyasal temelli görüşlerle açıklamaya çalışmışlardır. Mevsimlik tarım işçiliğinde kuşak aktarımını da yine bu temellerle açıklamaktadırlar. İşçilerin mevsimlik tarım işçiliği yaparken memnuniyet düzeyleri hem ekonomik hem de sosyolojik olarak ayrı ayrı ele alınmış, bu memnuniyet düzeylerinin yaşamsal faaliyetlerine ve gelecek planlarına etkileri ayrıca incelenmiştir.

4.8.1. İşçilerin mevsimlik işçilikten ekonomik ve niteliksel memnuniyetleri

İşçilerin %89,4'ü (638 kişi) mevsimlik tarım işçiliği dolayısıyla almış oldukları ücretlerden memnun değildir. Ücret düzeyinden memnun olamayan erkek işçilerin oranı %92,4 (268 kişi) iken, kadın işçilerin oranı %87,3'tür (370 kişi).(Çizelge 4.96).

Çizelge 4.96. İşçilerin mevsimlik tarım işçiliğinden ekonomik memnuniyetleri

Memnuniyet Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Memnun değilim	370	87,3	268	92,4	638	89,4
Fikrim yok	42	9,9	6	2,1	48	6,7
Memnunum	12	2,8	16	5,5	28	3,9
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin büyük çoğunluğu (%87,3; 623 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun değildir. Yaşadığı toplum içerisinde ciddi sorumlulukları olan kadınların, mevsimlik tarım işçiliği ile

sorumluluğu daha da artmaktadır. Bu durum kadınların memnuniyet düzeylerine yansımış olup, kadınların tamamına yakını olan %92,2'si (391 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun değildir (Çizelge 4.97).

Çizelge 4.97. İşçilerin mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnuniyetleri

Memnuniyet Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Memnun değilim	391	92,2	232	80,0	623	87,3
Memnunum	18	4,2	44	15,2	62	8,7
Fikrim yok	15	3,5	14	4,8	29	4,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel olarak memnun olan erkeklerin oranı kadınlarınkinden fazladır. Erkeklerin %15,2'si (44 kişi), kadınların ise %4,2'si (18 kişi) memnundur.

Memnun olan kadın işçiler ile erkek işçilerin, memnuniyet nedenleri oldukça farklıdır. Kadın işçilerin tamamı bu iş sayesinde para kazandıkları ve parasal ihtiyaçlarını giderdikleri için memnun olduklarını belirtmişlerdir. Memnun olan kadınların 13'ü dul, 5'i ise bekârdır. Bekâr kadınlar çeyiz ihtiyaçlarını giderebilmek için, dul olan kadınlar ise çocuklarının bakımlarını sağlayabilmek için çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Erkek işçilerin büyük çoğunluğu ise bu iş dışında başka bir iş yapamayacağına inandığından, memnun olduğunu belirtmiştir. Aslında her iki cinsiyet için memnuniyet nedeni çaresizliktir denilebilir.

Çizelge 4.98. Mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnun olma nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Başka iş yapamama	0	0,0	42	95,5	42	67,7
Paraya ihtiyacı olması	18	100,0	0	0,0	18	29,0
Gelirinin iyi olması	0	0,0	2	4,5	2	3,2
Toplam	18	100,0	44	100,0	62	100,0

İşçiler memnun olmama nedenlerinden bahsederken; yıllarca çalışmalarına rağmen bir gelişme olmadığını, sanki hep aynı yerde kaldıklarını, sadece kendilerine değil çocuklarına bile faydalı olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşler işçilerin deyimleriyle "yıllarca çalışıyoruz ama boşa kürek sallıyoruz" anlayışı altında toplanmaktadır. Bu şekilde düşünen işçilerin oranı %33,4'dür (208 kişi) (Çizelge 4.99).

Çizelge 4.99. Mevsimlik tarım işçiliğinden niteliksel memnun olmama nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiçbir ilerleme kaydedememe	111	28,4	97	41,8	208	33,4
Çalışma koşulları çok kötü	154	39,4	23	9,9	177	28,4
Geliri çok düşük	29	7,4	99	42,7	128	20,5
Yaşam koşulları çok kötü	97	24,8	13	5,6	110	17,7
Toplam	391	100,0	232	100,0	623	100,0

Kadın işçiler ile erkek işçilerin memnun olmama nedenleri arasında fark bulunmaktadır. Kadınların %39,4'ü (154 kişi) çalışma koşullarından dolayı memnun değilken, erkeklerin %42,7'si (99 kişi) emeği karşılığında aldığı gelirin düşüklüğü dolayısıyla memnun değildir (Çizelge 4.110).

İşçilerin büyük bir çoğunluğunun mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun olmaması ancak buna rağmen devam etmeleri, işçilerin içerisinde bulunduğu öğrenilmiş çaresizlik duygusu ile ifade edilebilir.

Öğrenilmiş çaresizlik, bireyin tepki ve davranışlarının sonuca ulaşmada boşuna olduğu ve isteklerini gerçekleştirebilmede çabalarının başarısız olması nedeniyle bireyin kaygılanması ve korkup yaşaması ve bu nedenle de sonucu kontrol etmek için motivasyonunda düşüş görülmesi

demektir. İşsizlik gibi oldukça travmatik bir boyutta olan bir olay ile karşılaşan bireyin olayları ve gidişatı kontrol edememe durumu devam ettiği sürece bu korku yaşanacaktır (Güler, 2005).

İşçilerin %68,5'i (489 kişi) düzenli işleri olsa mevsimlik tarım işçiliği yapmayacağını belirtmiştir. Düzenli işi olunca mevsimlik tarım işçiliğini yapacak kadın işçi bulunmaz iken, erkeklerin %25,9'u (75 kişi) yine de bu işi yaparım demiştir. Erkeklerle bu görüşlerinin nedeni sorulduğunda; “*ben bu işe ve bu yaşam tarzına alıştım, artık başka bir iş yapamam*” cevabını vermişlerdir (Çizelge 4.100).

Çizelge 4.100. İşçilerin düzenli işleri olsa mevsimlik tarım işçiliği yapma düşünceleri

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devam etmem	344	81,1	145	50,0	489	68,5
Bilmiyorum	80	18,9	70	24,1	150	21,0
Devam ederim	0	0,0	75	25,9	75	10,5
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin büyük çoğunluğu olan %83,1'i (593 kişi) ekonomik düzeylerinin çevrelerindeki insanlar (akraba, eş – dost) ile aynı olduğunu, kendilerini bu insanlar arasında kötü ve yoksul hissetmediklerini belirtmiştir. Böyle düşünen erkeklerin oranı kadınlardan fazladır. Erkeklerin %91,4'ü (265 kişi) böyle düşünürken, kadınların %77,4'ü (328 kişi) böyle düşünmektedir. Kadınların %20'si (85 kişi) ekonomik düzeylerinin çevresindeki insanlardan daha kötü olduğunu düşünmektedir (Çizelge 4.101).

Çizelge 4.101. İşçilerin çevrelerine göre ekonomik düzeylerini nasıl gördükleri

Görüşler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Daha iyi	11	2,6	5	1,7	16	2,2
Aynı	328	77,4	265	91,4	593	83,1
Daha kötü	85	20,0	20	6,9	105	14,7
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin %45,2'si (323 kişi) ekonomik düzeylerinin önceki yıllara göre değişmediğini ve aynı kaldığını belirtmişlerdir. Kadınların %45,5'i (193 kişi), erkeklerin ise %44,8'i (130 kişi) bu görüşe sahiptir (Çizelge 4.102).

Çizelge 4.102. İşçilerin ekonomik düzeylerinin önceki yıllara göre değişimi

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Daha iyi oldu	18	4,2	47	16,2	65	9,1
Değişmedi	193	45,5	130	44,8	323	45,2
Daha kötü oldu	122	28,8	71	24,5	193	27,0
Fikrim yok	91	21,5	42	14,5	133	18,6
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin %93,1'i (665 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yaparak, ekonomik düzeylerinin ve refah seviyelerinin düzeleceğine, olumlu yönde değişeceğine inanmamaktadır. Kadınlarda aynı görüşe sahip olanların oranı %92 (390 kişi), erkeklerde ise %94,8'dir (275 kişi) (Çizelge 4.103).

Çizelge 4.103. İşçilerin ekonomik düzeylerinin değişeceğine olan inançları

İnançlar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Değişmeyecek	390	92,0	275	94,8	665	93,1
Bilmiyorum	34	8,0	13	4,5	47	6,6
Değişecek	0	0,0	2	0,7	2	0,3
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Mevsimlik tarım işçiliği yaparak ekonomik düzeyinin değişeceğine inanan erkek işçiler (2 kişi); başka bir iş yapamayacağını ve bu iş sayesinde elde ettiği gelirle azda olsa para biriktirebildiğini belirtmiştir. Olumlu değişimin olmayacağına inanan işçiler ise; çalışmaları karşılığında aldıkları ücretin çok düşük olduğunu, bunda ancak kendi yiyecek ve giyecek masraflarını karşıladığını, kendi deyimleri ile “*karın tokluğuna*” çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

4.8.2. İşçilerin mevsimlik işçilikte sosyo – kültürel ilişkiler açısından memnuniyetleri

İşçilerin toplumsal ilişkileri incelenirken daha önce bahsedildiği üzere işçilerin kendi aile fertleri de dahil olmak üzere, dış dünya ile neredeyse bağlarının koptuğu belirtilmiştir. İşçilerin toplumdaki diğer bireylere karşı olan bu güven eksikliği bölgedeki toplumsal yapının, feodal sistemin ve sosyo – kültürel özelliklerin birey üzerindeki yarattığı baskının sonucudur. Bu baskıyı en çok hisseden bireyler kadınlardır Buradan hareketle kadınlara ve erkeklere mevsimlik işçilik için başka memleketlere gittikleri zaman mı, yoksa kendi memleketlerinde mi sosyo – kültürel ilişkiler açısından rahat oldukları sorulmuştur.

Kadınların %55,0’i (233 kişi) memleketlerinden çıkınca kendilerini daha rahat hissettiklerini ve üzerlerindeki toplumsal baskının azaldığını hissettiklerini belirtmiştir. Erkeklerde bu oran daha az olup %40’dır (116 kişi) (Çizelge 4.104). Kadınlara göre böyle hissetmelerinin temel nedeni; memleketteki toplumsal baskı uygulayan bireylerden uzaklaşma olduğu kadar, haneye gelir getirici faaliyetlerde de bulunmalarındır. Kadınlara göre; elde ettikleri gelir dolayısıyla, memlekette uzakta çalışmaya geldikleri yerde, saygınlıkları az da olsa artmaktadır.

Çizelge 4.104. Memleketten çıkınca toplumsal baskının azalma durumu

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Azalıyor	233	55,0	116	40,0	349	48,9
Biraz azalıyor	115	27,1	71	24,5	186	26,1
Azalmıyor	76	17,9	103	35,5	179	25,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile memleketleri dışında kendilerini toplumsal baskı açısından rahat hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.105). Test sonucunda cinsiyet ile memleketleri dışında toplumsal baskı açısından rahat hissetme arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.105. Toplumsal baskı açısından rahatlama, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,599 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	29,291	2	,000
Linear-by-Linear Association	3,740	1	,053
N of Valid Cases	714		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 72,70.

Esasında kadınlar hem kendi coğrafyalarında hem de çalışmaya geldikleri coğrafyada toplumsal baskıdan kurtulamamaktadır. Dikkat edilirse kadınların hala %45’i (191 kişi) memleketlerinden uzakta dahi olsalar toplumsal baskıdan tamamen kurtulamadıklarını belirtmiştir. Çalışmaya geldikleri yerlerde kadınların üzerindeki toplumsal denetim ve baskı daha da artmaktadır. Kendi coğrafyasından, kültüründen ve feodal yapısından uzaklaşan erkek bireyler; gerek otoritelerini korumak, gerekse aileyi koruma içgüdüleri ile daha baskıcı, denetleyici ve şüpheli olmaktadır. Erkeğin kendisi dahi aynı baskı ve gerilim ortamından dolayı tedirgin ve rahatsızdır.

Araştırma alanında yapılan gözlemlerde; çocukların hareketleri ve çadır alanındaki yaşamları ile ilgili dikkat çekici bazı davranışlar gözlemlenmiştir. Çadır alanında yaşayan çocuklar; her durumdan oyun çıkarma ve eğlence yaratma karakterlerini burada da korumaktadır.

Şekil 4.33. Gülümseyen çocuk – 1

Şekil 4.34. Gülümseyen çocuklar – 2

Şekil 4.35. Gülümseyen çocuklar – 3

Çadır alanında karşılaşılan hemen hemen her çocuğun; gözünde ışıltı ve yüzünde gülümseme bulunmaktadır. Bu durum karanlık geleceğinin farkında olmayan ve her durumda yaşamlarına devam eden çocuklar için sevindiricidir. Ancak bundan “*bu çocuklar burada çok mutlular*” sonucu çıkarılmamalıdır. Bu çocuklar eğitimde fırsat eşitliği ilkesinden faydalanamayan, sosyal dışlanma duygusunu küçük yaşlardan itibaren yaşamaya başlayan, toplumdaki kopuk ve kendini toplumdaki ayıran diğer bireylere karşı kin ve nefret duygusu ile büyüyen çocuklardır.

4.9. İşçilerin Beklentileri

Araştırma alanındaki işçilerin beklentileri ile ilgili görüşleri alınırken, öncelikle kendileri için daha sonra çocukları için beklentileri olmak üzere ayrı ayrı veri toplanmıştır.

4.9.1. Kendileri ile ilgili beklentileri

Daha önce bahsedildiği gibi işçilerin çoğunluğu psikolojik olarak öğrenilmiş çaresizlik duygusu içerisinde oldukları görülmüştür. Ancak buna rağmen kendilerince bir takım hayaller ve beklentiler içerisinde oldukları da görülmüştür. Bu beklenti ve hayalleri; yaşamak istedikleri yer (il, kırsal veya kent merkezi), yapmak istedikleri meslek, yaşamlarını değiştirmek için ihtiyaç duydukları unsurlar ve ellerinde yeterince para olduğunda, bu paraya nasıl değerlendireceği gibi hususlar çerçevesinde ele alınmıştır.

4.9.1.1. Yaşamak istedikleri yer

Ailelerin göçe yatkın oldukları ve sürekli bir hareketlilik içerisinde olduklarından daha önce bahsedilmiştir. İşçilerin tamamı tarım işçisi olarak yurdun daha önce birçok yerine çalışmaya gitmiştir. Hatta bir kısmının akraba ve yakınları gidilen yerlere daimi olarak yerleşmiştir. Araştırma alanındaki görüşülen işçilerin %60,9’u (435 kişi) çalışmak için gittikleri yere yerleşmek istemektedir. Çalışılan yere yerleşme isteği ile ilgili olarak kadın ve erkek işçilerin benzer fikirlere sahip oldukları görülmüştür. Kadın işçilerin %60,1’i (255 kişi), erkek işçilerin ise %62,1’i (180 kişi) çalışılan yere yerleşmek istemektedir (Çizelge 4.106).

Çizelge 4.106. İşçilerin yaşamak istedikleri yer

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çalışılan yerde yaşamak	255	60,1	180	62,1	435	60,9
Kendi memleketinde yaşamak	169	39,9	110	37,9	279	39,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile çalışmaya gittikleri yere yerleşme isteği farklılığının olup olmadığını olduğunu ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki - kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.107). Test sonucunda cinsiyet ile çalışmaya gittikleri yere yerleşme isteği arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p = 0,604 > 0,05$).

Çizelge 4.107. Çalışmaya gidilen yere yerleşme isteği, Ki - kare

Ki - Kare Testi					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,269 ^a	1	,604		
Continuity Correction ^b	,194	1	,660		
Likelihood Ratio	,269	1	,604		
Fisher's Exact Test				,640	,330
Linear-by-Linear Association	,268	1	,604		
N of Valid Cases	714				
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 113,32.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Çalışılan yere yerleşmek isteyen işçilerin büyük bir çoğunluğu 18 yaşın altındadır (%68,7; 299 kişi). 18 yaşın altında olan işçilerin %70,7'si (299 kişi) çalışılan yere yerleşmek istemektedir (Çizelge 4.108).

Çizelge 4.108. Yaş grubuna göre işçilerin çalışılan yere yerleşme isteği

Yaş Grubu	Çalışılan Yere Yerleşme				Toplam	%
	Evet	%	Hayır	%		
9 – 18	299	70,7	124	29,3	423	100,0
19–28	56	57,7	41	42,3	97	100,0
29–38	35	40,7	51	59,3	86	100,0
39–48	42	49,4	43	50,6	85	100,0
49–58	3	13,0	20	87,0	23	100,0
Toplam	435	60,9	279	39,1	714	100,0

İşçilerin %52,9'u (230 kişi) çalıştıkları illerden Antalya iline yerleşmek istemektedir. Antalya'dan sonra en fazla yerleşilmek istenilen il Adana ilidir. İşçilerin %28'i (122 kişi) Adana iline yerleşmek istemektedir. Antalya'ya yerleşmek isteyen işçilerin yerleşme nedenleri şehrin güzelliği olurken; Adana'ya yerleşmek isteyen işçilerin yerleşme nedenleri ise Adana'nın memleketlerine yakın olmasıdır (Çizelge 4.109).

Çizelge 4.109. İşçilerin yerleşmek istedikleri il

İller	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Antalya	156	61,2	74	41,1	230	52,9
Adana	67	26,3	55	30,6	122	28,0
Bursa	32	12,5	24	13,3	56	12,9
Ankara	0	0,0	26	14,4	26	6,0
Manisa	0	0,0	1	0,6	1	0,2
Toplam	255	100,0	180	100,0	435	100,0

Yılım yaklaşık 10 ayını tarımsal faaliyetler yaparak, kırsalda geçirmek zorunda kalan işçilerin %26,9'u (192 kişi), yerleşmek için kırsalı tercih ederken diğer işçiler (%73,1; 522 kişi) kent merkezini tercih etmişlerdir (Çizelge 4.110).

Çizelge 4.110. İşçilerin kırsal ve kentsel ayrıma göre yaşamak istedikleri yer

Yaşamak İstedığı Yer	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kentsel alan	312	73,6	210	72,4	522	73,1
Kırsal alan	112	26,4	80	27,6	192	26,9
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçilerin cinsiyeti ile yaşamak istedikleri yer (kır – kent) isteği arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.111). Test sonucunda cinsiyet ile yaşamak istenen yer arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($p = 0,729 > 0,05$).

Çizelge 4.111. Yaşamak istenen yer (kır – kent), Ki – kare testi

Ki - Kare Testi					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,120 ^a	1	,729		
Continuity Correction ^b	,068	1	,794		
Likelihood Ratio	,120	1	,729		
Fisher's Exact Test				,732	,396
Linear-by-Linear Association	,120	1	,729		
N of Valid Cases	714				
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 77,98.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Yaş grubuna göre bakıldığında 18 yaşın altındaki işçilerin %90,8'i (384 kişi) büyükşehirlerde yaşamak isterken, yaş grubu yükseldikçe köyde yaşamak isteyen işçilerin oranı artmaktadır. 29 yaşını geçen işçilerin yarısından fazlası köylerde yaşamak istemektedir. 49 – 58 yaş grubunda olan işçilerin %87'si (20 kişi) yaşam yeri olarak köyü tercih etmektedir (Çizelge 4.112).

Çizelge 4.112. Yaş grubuna göre işçilerin yaşamak istedikleri yer

Yaş Grubu	Yaşamak istediği yer					
	Kentsel Alan		Kırsal Alan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
9 – 18	384	90,8	39	9,2	423	100,0
19–28	60	61,9	37	38,1	97	100,0
29–38	34	39,5	52	60,5	86	100,0
39–48	41	48,2	44	51,8	85	100,0
49–58	3	13,0	20	87,0	23	100,0
Toplam	522	73,1	192	26,9	714	100,0

İşçilerin yaş grupları ile yaşamak istedikleri yer (kır – kent) isteği arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koyabilmek için, ilgili değişkenlerle Ki – kare testi uygulanmıştır (Çizelge 4.113). Test sonucunda yaş grubu ile yaşamak istenen yer (kır – kent) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p = 0,00 < 0,05$).

Çizelge 4.113. Yaş grubuna göre yaşamak istenen yer, Ki – kare testi

Ki - Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	191,705 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	191,181	4	,000
Linear-by-Linear Association	171,018	1	,000
N of Valid Cases	714		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,18.			

Köye yerleşmek isteyen işçilerin köyü tercih etmelerinin temel nedeni ekonomik kaygı kaynaklı olup, bu işçiler köyde geçinmenin daha kolay olacağını düşünmektedirler. Büyükşehirde yaşamak isteyen işçiler (büyük çoğunluğu genç olan) ise büyükşehir imkânlarının (eğitim, sağlık, sosyal ve iş) kendileri için daha iyi olacağı görüşündedirler.

4.9.1.2. Sahip olmayı istedikleri meslekler

Esas geçim kaynaklarını mevsimlik tarım işçiliği olduğunu belirten işçilerin %16,7'si (119 kişi) imkanları olsa çiftçilik yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu temenni içerisinde olan işçiler arasında erkek işçiler daha fazladır. Kadınların çoğunluğu olan %60,1'i (255 kişi) ev hanımlığı yapmak isterken, erkeklerin çoğunluğu olan %60,3'ü (175 kişi) ticaret yapmak istemektedir. Ticaret ile uğraşmak isteyen erkeklerin gerekçesi gelirlerinin daha iyi olacağı düşüncesi iken, çiftçilik ile uğraşmak isteyen işçilerin gerekçesi başka bir meslekten ve işten anlamamalarıdır. Devlet memuru olmak isteyen işçilerin gerekçeleri, memurluk dolayısıyla çalışma koşullarının daha iyi olacağı ve emeklilik, tatillerde çalışmama gibi bazı haklarının olacağı beklentisidir. Ev hanımı olmak isteyen kadın işçiler, imkanları olsa kesinlikle çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.114).

Çizelge 4.114. İşçilerin sahip olmayı istedikleri meslekler

Meslekler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ev hanımı	255	60,1	0	0,0	255	35,7
Ticaret	21	5,0	175	60,3	196	27,5
Devlet memurluğu	110	25,9	31	10,7	141	19,7
Çiftçilik	38	9,0	81	27,9	119	16,7
Sanayi işçiliği	0	0,0	3	1,0	3	0,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Görüşmelerde işçilerin %17,1'i (122 kişi) hayatlarının bu noktadan sonra değişmesinin artık çok zor olduğunu, bundan daha kötü olmamasının kendileri için yeterli olduğunu, pek bir beklentisinin kalmadığını belirtmiştir.

İşçilerin yaşamlarının değişmesi için eğitime ihtiyaç duyan yaş grubu sadece 18 yaşın altındaki işçilerdir. Diğer yaş gruplarından eğitim ile yaşamlarının değişeceğine inananlar bulunmamaktadır. 19 – 28 yaş grubunda bulunanların ümitlerini kaybettikleri, yaşamlarının artık değişebileceğine inanmadıkları görülmüştür (Çizelge 4.115).

Çizelge 4.115. Yaş grubuna göre işçilerin yaşamlarını değiştirmek için ihtiyaç duydukları unsurlar

Yaş Grupları	Para		Toprak		Eğitim		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
9 – 18	235	66,8	1	0,3	116	33,0	352	100,0
19–28	35	59,3	24	40,7	0	0,0	59	100,0
29–38	32	43,8	41	56,2	0	0,0	73	100,0
39–48	50	58,8	35	41,2	0	0,0	85	100,0
49–58	3	13,0	20	87,0	0	0,0	23	100,0

39 yaşın üstünde olan işçiler toprakları olduğu takdirde yaşamlarını değiştirebileceğine inanların oranı artmaktadır. 49 – 58 yaş grubunda olan işçilerin %87'si (20 kişi) yaşamlarının ancak toprak sahibi oldukları zaman değişeceğine inanmaktadır (Çizelge 4.115).

İşçilerin yarısından fazlasının (%60; 355 kişi) yaşamlarını değiştirmek için paraya ihtiyaç duymaları nedeniyle, ellerine para geçse ne yapacakları sorusu sorulmuştur. Buna göre ev, arsa-arazi, altını ile altın önemli parayı değerlendirme araçları olarak belirtilmiştir. Kadınlar ile erkeklerin yeterince para sahibi olmaları durumunda parayı değerlendirme biçimlerinin birbirlerinden oldukça farklı olduğu saptanmıştır. Kadınların %35,1'i (149 kişi) ellerine para geçse ilk iş olarak memlekette ev alacaklarını belirtirken; erkeklerin %61,4'ü (178 kişi) ticaret yapmaya başlayacağını belirtmiştir. Kadınlar ikinci olarak (%34,9; 148 kişi) altına yatırım yapmayı düşünmektedir. Erkeklerde ise memlekette arsa veya arazi almayı düşünmektedir (%28,3; 82 kişi) (Çizelge 4.116).

Çizelge 4.116. Yeterince para olması durumunda parayı değerlendirme düşüncesi

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ticaret yapma	6	1,4	178	61,4	184	25,8
Altın alma	148	34,9	4	1,4	152	21,3
Memlekette ev alma	149	35,1	3	1,0	152	21,3
Memlekette arsa-arazi alma	62	14,6	82	28,3	144	20,2
Zor günler için saklama (TL olarak)	40	9,4	3	1,0	43	6,0
Çalışmayı bırakıp okuma	10	2,4	9	3,1	19	2,7
Memleket dışında arsa arazi alma	9	2,1	8	2,8	17	2,4
Memleket dışında ev alma	0	0,0	3	1,0	3	0,4
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

İşçiler memleketleri ve akrabaları ile bağlarını koparmamak ve en iyi yatırım aracı olarak düşündükleri için, parayı ev ya da arsa – arazi satın alarak değerlendirmeyi düşünmektedirler. Diğer taraftan eğitimleri için parayı kullanacak olan işçilerin oranı oldukça düşüktür. İşçilerin %2,7'si (19 kişi) paraları olduğu takdirde, çalışmayı bırakıp eğitimlerine devam edeceklerini belirtmiştir. Bu işçilerin tamamı 18 yaşın altında olan işçilerdir.

Yaş grubuna göre değerlendirme yapıldığında; yaş grubu arttıkça memleketle olan bağların güçlendirilme ve en sağlam yatırım aracını kullanma isteğinin de arttığı görülmektedir. 19 yaşından sonra işçilerin büyük çoğunluğunun memlekette arsa ya da arazi sahibi olmak istedikleri görülmüştür. Özellikle 49 – 58 yaş grubundaki işçilerin %87'si (20 kişi) parayı memleketinde arsa ya da arazi olarak değerlendireceğini belirtmiştir (Çizelge 4.117).

Çizelge 4.117. Yaş grubuna göre işçilerin parayı değerlendirme düşünceleri

Düşünceler	Yaş grubu (%)					Toplam
	9 – 18	19–28	29–38	39–48	49–58	
Ticarete atılım	21,7	24,7	31,4	44,7	13,0	25,8
Memlekette ev alırım	26,5	21,6	8,1	14,1	0,0	21,3
Altın alırım	31,0	21,6	0,0	0,0	0,0	21,3
Memlekette arsa-arazi alırım	5,9	29,9	50,0	31,8	87,0	20,2
Zor günler için saklarım (TL olarak)	9,5	2,1	1,2	0,0	0,0	6,0
Çalışmayı bırakıp okurdum	4,5	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7
Memleket dışında arsa arazi alırım	0,2	0,0	9,3	9,4	0,0	2,4
Memleket dışında ev alırım	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

18 yaşın altındaki çocuk işçilerin üçte biri (%31; 131 kişi) parayı altın olarak değerlendirmek istemişlerdir. Bu grupta çalışmayı bırakıp okula devam ederim diyenlerin oranı ise %4,5'dir (19 kişi). Bu yaş grubunda ev, arsa veya arazi alma eğilimi oldukça düşüktür.

İleri yaşta olan işçiler memleketleri ile olan bağlarını güçlendirmeye çalışırken, gençler ve çocuklar memleketleri ile olan bağlarını pek önemsememektedir. Yaklaşık %60'ı 18 yaşın altında olan işçilerin, paraları dahi olsa eğitimden uzaklaşmaları ve eğitimle yaşamlarının ve geleceklerinin değişmeyeceğine olan inançları, çocuklar ve gençler arasında da eğitim sistemine olan güvenin ortadan kalktığının göstergesidir.

4.9.2. Çocukları için beklentileri

İşçilerin çocukları ile ilgili beklentileri araştırılırken, çocukların geleceklerini ilgilendiren her konu için (aile kurma, meslek, kendi yaptıkları vb.) beklentileri ayrı ayrı alınmış ve incelenmiştir.

4.9.2.1. Çocuklarının aile kurmaları ile ilgili beklentileri

İşçiler çocuklarının evlilik yaşları ile ilgili olarak kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha erken evlenmelerini istemektedirler. İşçilerin geneli kız çocuklarının ortalama 17,5 yaşında evlenmelerini isterken, erkek çocuklarının 19,9 ortalama yaşında evlenmelerini istemektedir. Kadın işçiler ile erkek işçiler arasında, erkek çocukları için istedikleri ortalama evlilik yaşı ile ilgili çok önemli bir fark bulunmaz iken, kız çocukları için istedikleri ortalama evlilik yaşı ile ilgili olarak kadınlar kız çocuklarının yaklaşık bir yaş kadar daha geç evlenmelerini istemektedir (Çizelge 4.118).

Çizelge 4.118. İşçilerin çocukları için istedikleri ortalama ilk evlilik yaşı

İşçiler	İlk Evlilik Yaşı (Ortalama)	
	Kız Çocuğu	Erkek Çocuğu
Kadın	17,9	19,9
Erkek	17,0	19,9
Genel ortalama	17,5	19,9

İşçiler yaş gruplarına göre de alındıklarında, işçilerin yaşı büyüdükçe özellikle kız çocukları için istedikleri ortalama evlilik yaşı küçülmektedir. 18 yaşın altında olan işçiler kız çocukları için ortalama ilk evlilik yaşını 18,0 olarak isterken, 49 – 58 yaş grubundaki işçiler 15,9 olarak istemektedir. Erkek çocukları için istenen ortalama evlilik yaşı ile ilgili olarak çok fazla bir değişim söz konusu değildir (Çizelge 4.119).

Çizelge 4.119. Yaş grubuna göre çocukları için istedikleri ortalama evlilik yaşı

Yaş Grupları	İlk Evlilik Yaşı (Ortalama)	
	Kız Çocuğu	Erkek Çocuğu
9 – 18	18,0	20,2
19 – 28	17,3	19,5
29 – 38	16,8	19,3
39 – 48	16,8	19,6
49 – 58	15,9	19,3
Genel Ortalama	17,5	19,9

Çocuklarının eğitimleri, meslekleri ve ilk evlilik yaşları ile ilgili kız erkek çocuğu ayrımı yapan işçiler, evlilik biçimleri ile ilgili olarak hem kız hem de erkek çocukları için aynı görüşe sahiptirler. İşçilerin yarısından fazlası hem kız hem de erkek çocuklarının evlilik biçiminin görücü usulü olması gerektiğini düşünmektedir. İşçilerin %66,5'i (475 kişi) kız çocukları için görücü usulü evliliği isterken, erkek çocukları için bu istek çok az bir farkla %63,4'e (453 kişi) düşmektedir (Çizelge 4.120).

Çizelge 4.120. İşçilerin kız çocukları için istedikleri evlilik biçimi

Evlilik Biçimi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Görücü usulü	239	56,4	236	81,4	475	66,5
Anlaşma	185	43,6	54	18,6	239	33,5
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Ancak evlilik biçiminde kadın işçiler ile erkek işçiler arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Erkek işçilerin %81,4'ü (236 kişi) kız çocuğu için, %78,6'sı (228 kişi) erkek çocuğu için görücü usulü evlilik isterken, kadınlarda görücü usulü evlilik isteği hem kız hem de erkek çocuğu için daha az orandadır. Kadınların %56,4'ü (239 kişi) kız çocuğu için, %53,1'i (225 kişi) ise erkek çocuğu için görücü usulü evliliği istemektedir. Kadınlar çocuklarının kendi istekleri ile evlenmelerini, erkeklere göre daha fazla desteklemektedir (Çizelge 4.121).

Çizelge 4.121. İşçilerin erkek çocukları için istedikleri evlilik biçimi

Evlilik Biçimi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Görücü usulü	225	53,1	228	78,6	453	63,4
Anlaşma	199	46,9	62	21,4	261	36,6
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

4.9.2.2. Çocuklarının meslekleri ile ilgili beklentileri

Kadın işçiler kendileri için istedikleri mesleği, kız çocukları içinde istemektedir. Ama erkek işçilere nazaran kadın işçilerin bir kısmı kızlarının devlet memuru olarak da çalışabileceklerini belirtmiştir. Kadın işçilerin %69,6'sı (295 kişi) kız çocuklarının ev hanımı olmalarını istemekte, %30,4'ü (129 kişi) ise devlet memuru olmalarını istemektedir. Devlet memurluğunda ise kızları için en çok istedikleri meslek öğretmenliktir (Çizelge 4.122).

Çizelge 4.122. İşçilerin kız çocukları için istediği meslekler

Meslekler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ev hanımı	295	69,6	264	91,0	559	78,3
Devlet memuru	129	30,4	26	9,0	155	21,7
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Erkeklerin büyük çoğunluğu olan %91'i (264 kişi) kızlarının çalışmalarına karşı çıkmakta ve kızlarının ev hanımı olmalarını istemektedir. Erkeklerin çok az bir kısmı olan %9'u (26 kişi) ise kız çocuklarının devlet memuru olmalarını istemiştir.

Erkeklerin kız çocukları için meslek sahibi olmalarının istememelerinin en önemli sebebi daha önce bahsedildiği üzere işçiler üzerinde toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı etki ve sosyal baskıdır. Erkekler kızlarının zaten evleneceği ve kocalarının kızlarına bakacağını belirtmişlerdir. Böyle düşünen erkekler memleketlerinde de kızlarının daimi bir işte çalışmalarını istememektedir. Ancak memleketlerinden uzakta çadır alanlarında mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmalarında sakınca görmemektedirler.

Kız çocuklarının çalışmalarını çok istemeyen işçiler, erkek çocukları için ticaret ve esnaflığı istemektedirler. Hem erkek hem de kadın işçilerin çoğunluğu erkek çocuklarının gelirinin iyi olması ve rahat etmeleri açısından ticaret uğraşmalarını ve esnaf olmalarını istemektedir. İşçilerin %62,6'sı (447 kişi) erkek çocuklarının esnaf olmasını, %27,9'u (199 kişi) ise erkek çocuklarının devlet memuru olmasını istemektedir. Erkek çocuklarının devlet memurluğu yapmasını isteyen işçileri; çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve emeklilik gibi kriterler dolayısıyla erkek çocukları için bu mesleği düşünmektedirler (Çizelge 4.123).

Çizelge 4.123. İşçilerin erkek çocukları için istediği meslekler

Meslekler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Esnaf	226	53,3	221	76,2	447	62,6
Devlet memuru	161	38,0	38	13,1	199	27,9
Çiftçi	37	8,7	9	3,1	46	6,4
İşçi	0	0,0	22	7,6	22	3,1
Toplam	424	100,0	290	100,0	714	100,0

Çocuk sahibi olan işçiler ile, çocuklarının bu işe devam edip etmeyeceği ve çocuklarının bu işi yapmalarından dolayı kendilerinin (işçi anne - babanın) memnun olup olmadıkları ile ilgili konularda görüşülmüştür. Çocukları da mevsimlik tarım işçiliği yapan 171 işçi içerisinde, çocukları bu işi yaptığı için rahatsız olmayan veya memnun olan işçi bulunmamaktadır. İşçilerin %42,1'i (72 kişi) çocuklarının bu işi yapmalarından dolayı üzgün ve rahatsız olduklarını belirtmiştir. Kesin olarak üzgün olduğunu söyleyemeyen işçiler ise ne düşüneceğini ve ne söyleyeceğini bilemeyen işçilerdir. Bu işçilerin oranı %57,9'dur (99 kişi). Kadın işçiler içerisinde, çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği yapmaları ile ilgili ne düşüneceğini veya ne söyleyeceğini bilemeyenlerin oranı erkek işçilere oranla daha fazladır. Kadınların %78,9'u (45 kişi) konuyla ilgili ne düşüneceğini ve söyleyeceğini bilememektedir (Çizelge 124).

Çizelge 4.124. Çocukların mevsimlik tarım işçiliği yapması ile ilgili memnuniyetleri

Memnuniyet	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bilmiyorum	45	78,9	54	47,4	99	57,9
Memnun değilim	12	21,1	60	52,6	72	42,1
Toplam	57	100,0	114	100,0	171	100,0

Çocuk sahibi olan 193 işçi ile çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğine devam edip etmeyecekleri ile ilgili görüşülmüştür. Bu görüşmelerde işçilerin sadece %1,6'sı (3 kişi) evet çocuklarını da bu işe devam edecektir demiştir (Çizelge 4.125).

Çizelge 4.125. Çocukların mevsimlik tarım işçiliğine devam etme durumları ile ilgili beklentileri

Beklentiler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bilmiyorum	60	95,2	103	79,2	163	84,5
Devam etmeyecek	3	4,8	24	18,5	27	14,0
Devam edecek	0	0,0	3	2,3	3	1,6
Toplam	63	100,0	130	100,0	193	100,0

İşçilerin %84,5'i (163 kişi) konuyla ilgili olarak her şeyin kader olduğu, şimdi bir şey söyleyemeyeceğini belirtmiştir. Bu şekilde düşünen kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır. Kadın işçilerin %95,2'si (60 kişi) çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği yapıp yapmayacağını bilmediğini, bunun kader ve alinyazısı olduğunu ve ancak zamanın bunu göstereceğini belirtmiştir.

4.9.2.3. Çocuklarının gelecekleri ve onların geleceğine katkı yapıp yapmadıkları hakkındaki düşünceleri

Çocuk sahibi olan işçilerle yapılan görüşmelerde, işçilerin çocuklarının gelecekte meslekleri ve mevsimlik tarım işçiliğini yapıp yapmayacakları ile ilgili çok ciddi planlar yapmadığı ve her şeyi kadere ve zamana bıraktıkları fark edilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda işçilerin çocuklarının meslek dışında, gelecekleri ile ilgili olarak kaygı içerisinde olup olmadıkları ya da kendilerini çocuklarının geleceklerini hazırlama konusunda nasıl hissettikleri de incelenmiştir.

Çocuk sahibi olan işçilerin %57'si (110 kişi) çocukları için iyi bir gelecek hazırlayıp hazırlamadıklarının farkında ve bilincinde değildir. Daha önce bahsedildiği gibi bu kişiler bu konuyla ilgili her şeyi zamana ve kadere bırakmışlardır (Çizelge 4.126).

Çizelge 4.126. Çocukları için iyi bir gelecek hazırlayıp hazırlamama konusundaki düşünceleri

Düşünceler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bilmiyorum	35	55,6	75	57,7	110	57,0
Hazırlamadım	28	44,4	31	23,8	59	30,6
Hazırladım	0	0,0	24	18,5	24	12,4
Toplam	63	100,0	130	100,0	193	100,0

İşçilerin %12,4'ü (24 kişi) çocuklarının geleceği için umutlu olduklarını ve çocuklarının geleceğinin kendilerinkinden daha iyi olacağını düşünmektedirler. Bu şekilde düşünen işçilerin hepsi erkektir. Neden böyle düşündüklerini; çocuklarını için gece gündüz çalışıyorum ve çocuklarıma güveniyorum diyerek açıklamışlardır.

Çocukları için iyi bir gelecek hazırlamadıklarını düşünen ve bu konuda bir fikri olmayan (çocukları için iyi bir gelecek hazırlayıp hazırlamadığına bilmiyorum cevabını veren) işçilerin %47,9'u (81 kişi) her şeyin kader olduğunu belirtmiştir. İşçilerin %41,4'ü (70 kişi) ise elinden gelen her şeyi yaptığını ama bir türlü bir şeyleri değiştiremediğini belirtmiştir (Çizelge 4.127).

Çizelge 4.127. İşçilerin çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamadığını düşünme nedenleri

Nedenler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kaderi neyse o	31	49,2	50	47,2	81	47,9
Elimden bir şey gelmiyor	25	39,7	45	42,5	70	41,4
Hayat çok kötü	7	11,1	11	10,4	18	10,7
Toplam	63	100,0	106	100,0	169	100,0

İşçilerle yapılan görüşmeler sürecinde en zorlu ve duygusal anlar işçilerin çocukları ile ilgili konularda görüşmeler esnasında yaşanmıştır. İşçiler çocukları ile ilgili soruların sorulduğu ana kadar kaygısız ve hayatlarından olabildiğince memnun görünürken, çocukları ve çocuklarının geleceği ile ilgili sorularda bir anda endişeye kapılmakta ve hatta kadın erkek fark etmeksizin gözyaşlarına hakim olamamaktadır. Çoğu kendisinin çocuklarının geleceği için bu sefalet katlandığını ama her geçen gün her şeyin kötüye gittiğini, sırf bu yüzden çocuklarının da belli bir yaşta sonra mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. İşçilerin kendi deyimleri ile “*çadır alanlarında umutsuzluk ve çaresizlik, büyük küçük herkesi esir almış*” durumdadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Göç insanların yaşadıkları yeri belli bir amaç için, bir daha geri dönmek üzere veya belirli amaçlarını gerçekleştirdikten sonra geriye dönmek üzere terk etmeleridir. Gezici mevsimlik tarım işçiliğinde göçün yönü çoğunlukla tekrar memleketine geri dönmek üzeredir. Türkiye’de sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber her yıl milyonlarca insan çalışabilmek ve yoksulluktan kurtulabilmek için; evlerini terk etmekte, çocukları ile beraber çadırlarda yaşarak ve yine çocuklarıyla beraber tarlalarda çalışarak hayat mücadelesi vermektedirler.

Mevsimlik tarım işçiliği için göç eden aileler; ekonomik anlamda yoksul, bireylerinin eğitim seviyeleri düşük, geçmişi kırsala dayanan, topraksız, hane halkı genişliği yüksek, çocuk sayısı fazla ve aile bireyleri içerisinde kalifiye meslek sahibi olan kişilerin az olduğu ailelerdir. Bu nitelikler aileleri aynı zamanda yoksulluğa ve dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliğine mahkûm etmektedir. Yoksullukla mücadele amacıyla politika yapımcılar tarafından hazırlanan; teşvik, hibe, uygun koşullu kredi ve sübvansiyonlar da ihtiyaç sahibi olan bu ailelere ulaştırılmamakta, işçilerin geldikleri bölgedeki feodal yapı çarkları içerisinde kaybolmaktadır.

Bu çalışmada Adana İli sınırları içerisinde; gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ve çadırlarda kalan 182 aile ve 714 işçi ile görüşülmüştür. İşçilere ait yaşam, çalışma, ekonomik, toplumsal ilişkiler, cinsiyet rolleri, memnuniyet ve beklenti verileri işçilerle yapılan birebir görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilmiştir. Ayrıca çalışma süresince konu ile ilgili bilgi sahibi kişilerin görüşlerinin alınabilmesi için elci, işveren, köylü ve kamu kurum memurları ile odak grup görüşmeleri de yapılmıştır.

Araştırma sonuçları genel olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

Mevsimlik tarım işçisi sayısı ve çadır alanların fiziksel durumu: İşçilerin barınma sorunlarının çözümü için Adana İli’nde işçilerin yoğun olarak geldikleri alanlarda METİP kapsamında toplulaştırılmış çadır alanları kurulmuştur. Bu alanlar fiziki alt yapı, ortak kullanım alanları (banyo, tuvalet ve mutfak), atık su altyapısı, ilaçlama, çöp toplama ve güvenlik konusunda asgari tedbirlerin alındığı alanlardır. Adana ilinde toplam 64 adet METİP kapsamında toplulaştırılmış çadır yerleşim alanı bulunmaktadır.

Resmi makamlarca (Valilik ve İlçe Kaymakamlıkları) Adana İli’nde çalışan gezici mevsimlik tarım işçisi sayısının 20 – 22 bin civarında olduğu belirtilmiştir. Ancak işçi sayısının hesaplanmasında METİP toplulaştırılmış çadır alanlarında yaşayan işçiler dikkate alındığından, bu rakamlar gerçek rakamları yansıtmamaktadır. Adana ilinde işçilere geniş çalışma alanı sunan arazilerin varlığı, METİP kapsamında çalışan personel sayısının yetersizliği, mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliğinin varlığı ve işçilerin hareketliliği gerçek veya güncel işçi sayısının hesaplanmasını zorlaştırmaktadır. Yapılan saha araştırması ve konuyla ilgili tüm birim, kurum ve kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda; gerçek işçi sayısının 30 binin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Mevsimlik işçiliğin mevcut durumu: Adana ili uygun iklim koşulları ve verimli toprakları ile yılın yaklaşık on ayı tarımsal faaliyetlerin devam ettiği bir ildir. Adana ilinin bu özelliği, ilde sürekli iş bulan gezici mevsimlik tarım işçileri için Adana ilini çekici kılmaktadır. Önceki yıllarda Adana’ya sadece pamuk ekim ve hasadı için yılın 3 – 4 ayı içerisinde yapılan gezici mevsimlik tarım işçiliği, şimdilerde narenciye, patates, soğan, karpuz, domates, hıyar, kabak, patlıcan vb. birçok ürün için yılın on ayına yayılmıştır.

Her geçen yıl mevsimlik tarım işçiliğinin genel nitelikleri de değişmektedir. Önceki yıllar sadece Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır’dan gelen işçiler bulunmaktayken, günümüzde diğer illerden de (Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şırnak) işçiler gelmeye başlamıştır. Bu durum işçi sayısını da ciddi olarak arttırmıştır. 2009 yılında tez konusunun belirlenmesi için yapılan ön saha araştırmalarında yaklaşık 10 – 15 bin olarak tahmin edilen işçi sayısı, 2015 yılında yapılan son saha çalışmalarına göre 30 bini aşmıştır. Önceki yıllarda sadece genç ve yetişkinlerin yaptığı mevsimlik tarım işçiliği, artık yoksul ailelerin çocukları da dahil tüm aile fertlerince yapılmaktadır. Yine önceki yıllarda sadece ek gelir ve başka bir şehri gezip görmek için yapılan mevsimlik tarım işçiliği günümüzde sayıları on binleri bulan ailelerin mesleği ve esas gelir kapısı olmuştur. On yıl öncesine

kadar yılın sadece 3 – 4 ayı memleketlerinden uzak kalan aileler, şu anda yılın yaklaşık 2 ayını memleketlerinde geçirmekte; hatta bazıları memleketlerine geri dönmeyerek çadırlarında kalmaya devam etmektedirler. Tüm yıl boyunca sadece bir ilde çalışan aileler artık yıl içerisinde, çeşitli dönemlerde, birden fazla ile çalışmaya gitmektedirler. Mevsimlik tarım işçiliğinin genel niteliklerinde meydana gelen tüm bu değişimlere karşı, değişmeyen tek şey vardır, o da; tüm bu koşullara katlanılmasına ve ailenin çocukları dahil tüm fertlerinin çalışmasına rağmen ailelerin yoksulluktan kurtulamamalarıdır.

Sosyo – demografik bulgular:

- İşçilerin %80,8'i (577 kişi) Güneydoğu illerinden gelmektedir (Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Adıyaman, Gaziantep ve Şırnak). Önceki yıllarda işçilerin tamamına yakını Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerinden gelmesine rağmen, son yıllarda işçilerin geldikleri illerin sayısında artış olmuş; işçiler Güneydoğu illeri dışından da gelmeye başlamışlardır. İşçi sayısında ve işçilerin geldikleri il sayısında meydana gelen artışın nedenleri; sınır komşusu olan ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar, savaş hali ve ekonomik krizdir. Bu nedenler dolayısıyla sınır illerinde sınır ticareti azalmış, komşu ülkelere ülkemize yaşanan zorunlu göç sonrası, mültecilerin kaçak çalışmaya başlamasıyla ucuz işçilik artmış ve bu illerde yaşayan vatandaşlar ekonomik darboğaza girmişlerdir. İş bulamayan aileler çareyi göç ederek mevsimlik tarım işçiliği yapmakta bulmuşlardır.
- Tarım sektöründe kadın yoğun olan istihdam yapısı mevsimlik tarım işçiliğinde de değişmemiştir. İşçilerin %59,4'ü (424 kişi) kadın ve %40,6'sı (290 kişi) erkektir.
- Tüm işçilerin yaş ortalaması 22,08'dir. Erkek işçilerin yaş ortalaması 28,19 olup, kadın işçilerin yaş ortalaması ise 17,89'dur. Adana ilinde çalışan mevsimlik tarım işçileri arasında çocuk işçilerin oranı oldukça yüksektir. İşçilerin %59,2'si (423 kişi) 18 yaşının altındadır. Kadın işçiler içerisinde 18 yaşın altında olanların oranı, erkek işçilere göre daha yüksektir. Kadın işçilerin %72,6'sı (308 kişi) 18 yaşın altında olmakla beraber, erkek işçilerin %39,7'si (115 kişi) 18 yaşın altındadır. İşçilerin %43,13'ü (308 kişi) 15 yaşın altındadır.
- İşçilerin yarısından fazlası %56,50'si (103 aile) geniş aile yapısına sahiptir. İşçilerin çoğunluğu olan %70,4'ü (503 kişi) bekar, %26,2'si (187 kişi) evlidir. Ancak kadınlar içerisinde bekar olanların oranı erkekle göre daha fazla olup, 424 kadının %82,8'i (351 kişi) bekarıdır.
- Evli olan işçilerin %51,7'si (109 kişi) evlilik kararını kendisi verirken, %48,3'ünün (102 kişi) evlilik kararını anne ve babası vermiştir. Evlilik kararını kendisi veren erkeklerin oranı kadınlarınkinden fazladır. Erkek işçilerin ortalama ilk evlilik yaşı 23 iken, kadın işçilerin ortalama ilk evlilik yaşları 15,5'dür. Evli olan işçilerin eşleri arasında ortalama 8,1 yaş farkı bulunmaktadır. İşçilerin bir önceki kuşakları olan anne ve babaları arasındaki yaş farkı ise 12,8'e çıkmaktadır. Araştırma alanındaki erkekler yaşça kendilerinden küçük olan kadınlar ile evlenmektedir.
- Ailelerin sahip oldukları ortalama çocuk sayısı 4'dür. İşçilerin ortalama yaşının 22 olduğu düşünülürse bu rakam oldukça yüksektir. İşçilerin bir önceki kuşağı olan anne ve babalarının ortalama çocuk sayısı ise 10'dur.
- İşçilerin anne ve babaları gibi çok çocuk sahibi olmaya meyilli olduğu görülmüştür. İşçilerin içerisinde bulunduğu sosyo – kültürel ve ekonomik yapı, işçileri çok çocuk yapmaya itmektedir. Çocuk sayısı (özellikle erkek) kadınlar için bir statü göstergesi, erkekler için ise güçtür. İşçilerin içinden geldikleri kültür olan feodal yapı, aşiret ve cemaat kültürü kendini insan yığınları ile korumakta ve ayakta tutmaktadır. Aileler aynı zamanda çocuğu belli bir yaşa geldikten sonra eve gelir sağlayan birey olarak görmektedir. Tüm bu etmenler zaten erken yaşta evlenen kadın ve erkeği çok çocuk yapmaya sevk etmektedir.
- Eğitim düzeyi açısından; kadın işçiler ile erkek işçiler arasında fark bulunmaktadır. Kadınların ortalama eğitim düzeyi ilköğretim seviyesinde iken erkeklerin ortalama eğitim seviyeleri ortaokul düzeyindedir. İlköğretim sonrası erkekler eğitimlerine devam edebilirken, kadınların büyük çoğunluğu ilköğretim sonrası öğrenimlerine devam edememektedir.

- İşçiler mevsimlik tarım işçiliğini esas meslekleri olarak görmektedirler. Kadın işçilerin büyük çoğunluğu (%92,2) memleketlerinde çalışmamakta ve mevsimlik tarım işçiliği dışında başka bir iş yapmamaktadır. Çalışan kadınlar ise memleketlerinde başta ev temizliği olmak üzere, yevmiyeli işler yapmaktadır. Erkek işçilerin de yarısı memlekette başta inşaat işçiliği olmak üzere, yevmiyeli işler yapmaktadır. Küçük yaşta olan erkek işçiler çıraklık ve el arabası taşıyıcılığı yapmaktadır.
- İşçiler küçük yaşta çocuklarını da beraberinde getirdiğinden bu çocuklar çok küçük yaşta mevsimlik tarım işçiliği olgusu ile tanışmakta ve belli bir yaşa geldikten sonra bu işi devam ettirmektedir. İşçilerin %81,1'i (579 kişi) mevsimlik tarım işçiliğine anne ve babası aracılığı ile başlamıştır. Dolayısıyla işçiler arasında mevsimlik tarım işçiliğinin meslek olarak görülmesi ve bu mesleğin kuşak aktarımı yoğundur.

Yaşam koşulları ile ilgili bulgular:

- İşçiler mevsimlik tarım işçiliği için yılın yaklaşık 10 ayı çalışmaktadır. Önceki yıllarda Adana'ya çalışmaya gelen işçiler Adana'da faaliyetler bittikten sonra memleketlerine dönerken, işçilerin %67,4'ü (481 kişi) Adana'da faaliyetler bitince memleketlerine dönmekte, Adana dışında diğer illere tarım işçisi olarak çalışmaya gitmektedir. Diğer illerdeki faaliyetleri bitince tekrar Adana'ya dönmekte ve Adana'da çalışmak için beklemeye başlamaktadırlar. Bu yüzden çadırlarını kendi imkânları ile kamışlar ve plastik malzemelerle soğuk ve yağmura karşı izole etmektedirler. Dolayısıyla memleketlerde geçirilen süre ya tamamen ortadan kalkmakta ya da çok az bir aile için ortalama 2 aya düşmektedir. Bu durum gezici olan işçilerin artık yerleşik hayata geçtiğinin bir göstergesidir.
- İşçilerin iller arası ulaşımını geçmiş yıllarda kamyon ve kamyonet kasalarında devam ederken, uygulanan yaptırımlar ve denetlemeler sonucunda bu durum ortadan kalkmıştır. Ancak iller arasında yapılan yolculuklar çoğunlukla minibüsler aracılığı ile yapılmakta ve bu minibüslerde kapasitelerinin çok üstünde yolcu taşınmaktadır. Diğer taraftan işçilerin çadır alanları ile çalışılan alanlar arasındaki ulaşımını halen kamyonet veya traktör kasalarında devam etmektedir.
- İşçiler içerisinde elci olanların bir kısmı evlerde yaşarken, geriye kalanların tamamına yakını çadırlarda yaşamaktadırlar. Çadır alanı olarak METİP tarafından 64 adet toplulaştırılmış çadır yerleşim alanı belirlenmesine rağmen bu alanlar işçiler tarafından kullanılmamaktadır. İşçiler kendi aileleri, akrabaları, komşuları, memleketlileri veya aynı etniksel – mezhepsel kökene bağlı işçilerle 8 – 10 çadırlık alanlarda yaşamaktadırlar. Bu durumda METİP'in sağladığı bazı imkanlardan (ilaçlama, sağlık taraması, çöp toplama, atık su altyapısı, temiz su, elektrik vb.) faydalanamamaktadırlar. METİP alanlarının ve bu alanlardaki toplu kullanım alanları çoğu (tuvalet, banyo ve mutfak) kullanılmamakta ve atıl durumdadır.
- İşçilerin yerleşim alanını elciler veya işverenler ayarlamaktadır. Ancak işçilerin bir kısmı hazine arazilerini gasp etmekte ve bu alanlarda çadırlarını kurmaktadır. Çalışmaya geline işçilere köylüler tarafından arsa, arazi ve ev satışı yapılmamaktadır. Yapılsa bile resmi devirler ve tapular verilmemektedir. Bu durum işçiler ile köylüler arasında gerilimlere ve çatışmalara sebep olmaktadır.
- Adana'da kalınan sürenin uzaması işçilerin çadırlarını kendi imkanları ile izole etmelerini zorunlu kılmıştır. Bu yerler işçilerin daimi yaşam alanları olmaya başlamış hatta işçilerin bir kısmı çadırlarının yanında meyve ağacı ve üzüm asmaları yetiştirmeye başlamıştır.
- İşçilerin elektrik imkânı konusunda sıkıntılar yaşaması beslenmede zorunlu olarak uzun süre bozulmayan yiyeceklerin tüketimlerini arttırmıştır. İşçiler beslenmede hububat, makarna ve çalıştıkları alanlardaki sebze ve meyveleri çoğunlukla tüketmektedirler. Bu durum tüm bireylerin sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir.
- İşçiler ile beraber gelen çocuklar, eğitimlerine devam edememekte, ailelerine yardım etmekte veya çalışmaktadırlar. Buna rağmen devlet tarafından ödenecek olan yardımların kesilmemesi için okullara kayıt durumları devam etmektedir. Çocukların okula devamının sağlanabilmesi için; yatılı okula bırakılması, taşınmalı eğitimle çalışmaya gittikleri yerlerde

okula devam etmeleri ve merkezi konumda olan alanlarda eğitim çadırlarının kurulması yöntemleri geliştirilmiştir. Ancak bunlardan çalışan tek yöntem taşınabilir eğitim sistemi olup, bu sistemde dahi çocukların çok az bir kısmı eğitimlerine devam etmektedirler. Okul idaresi ve öğretmenler tarafından bu çocukların okula gelmemesine ise göz yumulmaktadır. Öğretmen ve idareciler, gelen işçilerin çocuklarının eğitim ve kültür düzeyleri ile biyolojik ve seksüel bilinç seviyelerinin, asıl öğrencileri ile aynı seviyede olmadığını, bu yüzden sınıftaki ortalama seviyenin, disiplinin ve huzurun bozulmaması için bu çocukların gelmemelerine göz yumduklarını belirtmişlerdir. Çocuklar ise hem eğitim sisteminin kendilerine fayda sağlayacağına inanmadıklarından hem de sosyal dışlanma yaşadıklarından okula gitmek istememektedirler. Çocukların içinde oldukları bu durum aileleri tarafından da desteklenmektedir. Aileler çocuklarının eğitime devam etmeleri durumunda hem ortaya çıkacak olan eğitim masraflarını karşılamak istememekte hem de çocuklarının çalışmaları dolayısıyla elde edecekleri gelirden vazgeçmek istememektedir. Bu yaklaşımlar okul sıralarında olması gereken çocukları, çalışmak için tarlalara ve bahçelere yönlendirmektedir.

- Çadır alanlarında işçiler güvenliklerini kendileri karşılamaktadırlar. METİP toplulaştırılmış çadır alanlarını ailelerinin güvenliğini sağlamak için istemediklerinden kendi çadır alanlarını oluşturmaktadırlar. Buna rağmen özellikle işçiler ile köylüler arasında çeşitli sebeplerden dolayı çatışmalar çıkmakta hatta bu çatışmalar ve kavgaların sonucunda ölümler meydana gelmektedir.

Çalışma koşulları ile ilgili bulgular:

- İşçilerin büyük çoğunluğu (%81,1) mevsimlik tarım işçiliğine anne ve babalarının aracılığı ile başlamıştır. Bu durum meslekte kuşak aktarımının varlığını göstermektedir. Diğer taraftan işe başlama yaşı geçmişe göre oldukça düşmüştür. İşçilerin ortalama işe başlama yaşı kadınlarda 11,2 erkeklerde ise 14,1'dir. Önceki kuşakların (işçilerin anne ve babalarının) işe başlama yaşı ise işçilerin annelerinde 20,5, işçilerin babalarında 19,1'dir. Mevsimlik tarım işçiliği önceki yıllarda sadece genç ve yetişkinlerin yaptığı geçici bir iş iken, günümüzde çocukların ağırlıklı olarak yaptığı bir meslek haline gelmiştir.
- İşçiler işlerini elciler aracılığı ile bulmaktadır. Elcilerin tamamına yakını işçiler ile beraber gezmekte olup bir kısmı yine işçiler ile beraber çalışmaktadır. Araştırma konusu olan gezici mevsimlik tarım işçilerine aracılık yapanların sayısı İŞKUR tarafından bilinmemektedir. Çukurova Tarım Aracıları (Elciler) Derneği'ne derneğe kayıtlı yaklaşık 600 elcinin tamamının Adana'da yerleşik olan elciler olduğu, çoğunluğunun gezici mevsimlik tarım işçileri ile çalışmadığı, Adana'da ikamet eden (yakın akraba, dost, memleketli) mevsimlik işçiler ile çalışan elciler olduğu belirtilmiştir. Araştırma alanında yapılan saha çalışmalarında ise gezici mevsimlik tarım işçiler arasında sadece 2 elcinin belge sahibi olduğu görülmüştür. Oysaki hem İŞKUR yetkilileri hem de Dernek Başkanı araştırma alanında gezici mevsimlik tarım işçileri ile çalışan elci sayısının 2 bine yakın olduğunu ifade etmektedirler.
- Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili iş kanununda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği niteliği itibari ile (çalışan sayısı, süresi, çalışma alanı vb.) iş kanunu kapsamı dışında olup, işçiler ile işverenler – elciler arasındaki iş sözleşmeleri borçlar kanunu hükümlerine tabidir. Dolayısıyla çalışma koşulları ve ücret gibi konularda standart uygulamalar bulunmamakta, bu konular ile ilgili olarak her türlü şartlar ve koşullar yapılan sözleşmelerde taraflarca belirlenmektedir.
- Adana İŞKUR'dan alınan bilgilerde; Adana ilinde 2013 yılı itibari ile kurumlarında sözleşmesi bulunan toplam işçi sayısının, 2102 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu işlerin %69,8'i kadın (1405 kişi), %30,2'si ise (697 kişi) erkektir (Ek – 3). Ancak sözleşmesi bulunan işçilerin tamamına yakını Adana ilinde ikamet eden elciler ve bu elcilere bağlı olan yine Adana ilinde ikamet eden işçilerdir. Gezici mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun sözleşmesi yoktur ve İŞKUR'da sözleşmeleri bulunmamaktadır.
- İşçiler hava koşulları izin verdikçe haftanın her günü ve günde yaklaşık 12 saat çalıştıklarını belirtmişlerdir. İşçiler arasında profesyonel bir iş bölümü olmayıp işçiler çeşitli dönemlerde ve yerlerde hemen hemen her işi yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak

özellikle bazı işlerde cinsiyete bazı işlerde ise yaşa göre iş bölümünün de yapıldığı görülmüştür. Özellikle paketleme işi kadınlar tarafından yapılırken, ağır taşıma işleri yetişkin erkekler tarafından yapılmakta, toplama işleri ise genellikle çocuklara verilmektedir.

- Mevsimlik tarım işçilerinin çalışacağı dönemdeki ücretleri ücret belirleme komisyonu tarafından belirlenmektedir. Ancak işçilerin aldıkları ücretler genelde komisyonca belirlenen ücretten düşük olmaktadır. Araştırma alanında ücretlendirmede, işbölümüne benzer bir fiyatlandırma yapılmış olup; paketleme ve toplama gibi hafif işler yapan kadınların ücretleri ortalama 29,8 TL iken, taşıma gibi ağır işleri yapan erkeklerin ortalama ücretleri 32,3 TL'dir.
- İşçilerin geldikleri illerde ve çalıştıkları illerde, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını çözmeye yönelik birkaç dernek kurulmuş olmasına rağmen, araştırma alanında işçilerden herhangi bir derneğe veya sendikaya kaydı bulunan işçiye rastlanılmamıştır. Yapılan toplu hareketler ve sorunların gündeme getirilmesi ve çözümüne yönelik eylemler kendiliğinden gelişen hareketler olup, ilgili dernekler ortak ve eşgüdümlü olarak hareket etmemektedirler.

Ekonomik bulgular:

- İşçilere göre mevsimlik tarım işçiliği yapmalarının temel nedeni devletin uygulamış olduğu politikadır. İşçiler “*devletin uyguladığı politikalar*” ifadesi ile siyasal iktidarlar tarafından bölgede uygulanan ekonomi, istihdam ve eğitim politikalarının yetersizliğini ifade etmektedirler. Kendi yoksulluklarının giderilebilmesi için devletin çözüm üretmesi gerektiğine ve ancak bu şekilde fakirlik kısılcından kurtulabileceklerine inanmaktadırlar.
- Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortalama yıllık hane gelirleri yaklaşık 18.121 TL, ortalama aylık hane gelirleri ise 1.510 TL dir. Ailelerin %54,9'u (100 aile) yıllık 17.001 – 22.000 gelir grubu içerisinde yer almaktadır. Bu gelir grubu içerisindeki ailelerde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortalama kişi sayısı 4,6'dır. En yüksek gelir grubu olan 22.001 – 27.000 grubunda; mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortalama kişi sayısı ise 5'dir. Hane halkı sayısı ile yıllık hane geliri arasında aynı yönlü, çok zayıf bir doğrusal ilişki bulunmaktadır. İşçi hanelerinde çalışabilecek durumda olan her bireyin çalışıyor olmasına rağmen hane geliri halen açlık sınırının altındadır.
- Araştırma alanındaki 182 işçi ailesinin %23,6'sı (43 aile) arazi sahibi olup bu ailelerin sahip oldukları ortalama arazi varlığı 25,4 dekadır. Arazi sahibi olan ailelerin %37,2'si (16 aile) arazilerinde sürekli ekim – dikim faaliyetlerinde bulunurken, %4,7'si (2 aile) bazı dönemlerde arazilerini kullandıklarını belirtmiştir. Ailelerin %58,1'i (25 aile) arazisinde herhangi bir tarımsal faaliyette bulunmamaktadır. Arazisini işlemeyen aileleri, arazi işlememe nedenleri illere göre farklılıklar göstermektedir. Adıyaman, Kahramanmaraş, Hatay ve Gaziantep illerinde arazi işlememe nedeni olarak arazilerin verimsizliği ve üretim maliyetlerindeki artış esas neden olarak gösterilirken, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerinde ise bu nedenlerle beraber kan davası, mirasa el koyma ve terör dolayısıyla köy boşaltma nedenleri belirtilmiştir.
- Araştırma alanında sadece 6 ailenin memleketlerinde hayvancılıkla uğraştığı belirlenmiştir. Hayvancılık ile uğraşan aileler çoğunlukla küçükbaş hayvancılık faaliyetleri yapmakta ve elde ettikleri ürünleri hane içinde tüketmektedirler.
- Araştırma alanında 61 ailenin kendi evi bulunmaktadır. Evlerin ortalama değeri 55,164 TL'dir. Ev sahibi olan ailelerin %72,0'ı (44 aile) miras yolu ile ev sahibi olmuştur. Diğer aileler ise kendi imkânları ile ev sahibi olmakla beraber, tamamına yakını halen ev borçlarını ödemektedir. 45 ailenin kendi arabası bulunmaktadır. Bu araçlar çoğunlukla kalabalık aileleri taşımakta kullanılabilecek minibüs benzeri araçlardır.
- Araştırma alanındaki 182 ailenin %86,8'i (158 aile) borçlu durumdadır. Ailelerin ortalama borç tutarı 10.762,6 TL'dir. Ailelerin %76,5'i (121 aile) hane geçimini ve ihtiyaçlarını gidermek için borçlandığını belirtmiştir. Aile içerisinde çalışabilecek durumda olan her bireyin çalışmasına rağmen, aileler ortalama yıllık gelirlerinin %59,8'i kadar borçludur.

Toplumsal ilişki düzeyleri ile ilgili bulgular:

- Araştırma alanındaki işçilerin toplumsal ilişkilerinde, işçilerin geldikleri coğrafyadaki örf, adet, töre, aşiret, cemaat ve feodal yapı kuralları oldukça etkili olmaktadır. Toplumsal yaşamın ve ilişkilerin her noktası ve aşamasında bu kuralların etkisi görülmektedir. Bu kurallar bireylerin hem birincil gruplar hem de ikincil gruplar içerisindeki ilişki ve davranışlarını belirlemektedir.
- Aile fertlerinden özellikle çocuklar kendilerini bir aşiret mensubu içerisinde gösterme çabası içerisindeyler. Bu durum toplumsal çatışma ve kavga gibi durumlarda çocukların kendilerini aciz hissetmek istememelerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte kadın ve yetişkin erkeklerde aşiret üyesi veya mensubu olmanın kendilerine fayda getirmeyeceği inancı yaygındır. Aşiret içerisinde olumsuz yapılan bir davranıştan tüm aşiret mensuplarının sorumlu tutulması erkeklerin endişesi iken; kadınların endişesi aşiret sisteminin aileleri ve dolayısıyla kendileri üzerinde yarattığı toplumsal baskıdır.
- İşçi aileleri içerisinde alınacak kararlarda çoğunlukla erkeğin söz hakkı bulunup, aile içerisindeki diğer bireylerin alınacak kararlarda çok fazla etkili bulunmamaktadır. Özellikle gelir getirici faaliyetlerde bulunma, tasarruf ve harcama gibi ekonomi odaklı kararlarda erkeklerin ciddi üstünlükleri oldukları görülmüştür. Kadınların sadece çocuklarla ilgili olarak disiplin, temizlik ve işbölümü gibi kararlarda etkili oldukları; bu kararları alırken yine erkekle beraber hareket etmek zorunda oldukları görülmüştür.
- İşçilerin hem birincil gruplarla hem de ikincil gruplarla olan ilişkileri asgari düzeye inmiştir. Her geçen gün bu ilişki düzeyi azalmaktadır. Önceki yıllara göre işçiler, diğer grup üyeleri ile ilişkilerinin azaldığını belirtmişlerdir. Köylüler ile önceki yıllarda iyi ilişkiler içerisinde olan işçilerin, özellikle etniksel ve siyasal konularda, artık köylüler ile sorunlar yaşamakta olduğu gözlenmiştir.
- Çadır alanında kadınlar, memleketlerine nazaran daha çok baskı altında olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum memleketinden uzak olan erkeklerin kendilerini ve ailelerini korumak adına, aile fertleri üzerindeki kontrol ve baskıyı arttırmasından kaynaklanmaktadır.
- Memlekette işçilerin sosyalleştiği, akrabalarla ve arkadaşları ile iletişime geçtikleri ve gezdikleri görülmüştür. Özellikle kadınlardaki değişim dikkat çekicidir. Çadır alanında akraba ve arkadaşları ile görüşmeyen kadının, memlekette akraba ve arkadaşları ile iletişime geçtikleri belirlenmiştir.

Cinsiyet rolleri ile ilgili bulgular:

- Gerek kadın işçiler gerekse erkek işçiler çoğunlukla kadınların çalışmaması gerektiğini düşünmektedirler. Bu düşüncenin altında işçilerin içerisinde buldukları toplumun sosyo – kültürel niteliklerinin etkisi bulunmaktadır. Erkek işçilerin çoğunluğu kadının çalışmaması gerektiğini düşünmekte; kadının çalışmasına çevresinin iyi bakmayacağına inanmaktadır. Kadınlarda erkekler ile aynı düşünceye sahip olup kadınların çalışmaması gerektiğini düşünmektedir.
- İşçiler erkeklerin çalışacakları meslekte ilk olarak iyi gelir kriteri isterken, kadınların çalışacakları meslekte ilk aradıkları kriter kadının aile bireylerini ihmal etmemesini sağlayacak bir meslek seçmesidir.
- İşçilerin %84'ü (600 kişi) erkeğin aile içerisinde en önemli görevinin ailenin geçimini sağlamak olduğunu, %81,9'u (585 kişi) kadınların en önemli görevinin aile fertlerinin (çocuk, eş, anne, baba vb.) bakımı olduğunu belirtmiştir.

Yaşam memnuniyeti ile ilgili bulgular:

- İşçilerin tamamına yakını mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun değildir. Memnun olan çok az işçi (28 kişi) bu iş dışında başka bir yapabileceğine inanmamaktadır. Bu işçiler mevsimlik tarım işçiliği dolayısıyla elde ettiği gelirlerin kendilerine yettiğini ifade etmiştir. Mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun olmayan işçiler; bu işi yaparak yaşamlarının değişmeyeceğine ve bu iş dolayısıyla elde ettikleri gelirin ancak karınlarını

doyuracağına inanmaktadırlar. İşçiler kendi deyimleri ile bu durumu “boşa kürek sallama” olarak ifade etmişlerdir.

- İşçilerin %68,5’i (489 kişi) düzenli işleri olsa mevsimlik tarım işçiliği yapmayacağını belirtmiştir. Düzenli işi olunca mevsimlik tarım işçiliğini yapacak kadın işçi bulunmaz iken; erkeklerin %25,9’u yinede bu işi yaparım demiştir. Erkeklerle bu görüşlerinin nedeni sorulduğunda; “ben bu işe ve bu yaşam tarzına alıştım, artık başka bir iş yapamam” cevabını vermişlerdir.
- İşçilerin büyük çoğunluğu (%83,1) ekonomik düzeylerinin çevrelerindeki insanlar (akraba, eş – dost) ile aynı olduğunu, kendilerini bu insanlar arasında kötü ve yoksul hissetmediklerini belirtmiştir. Geçmiş yıllara göre ekonomik düzeylerinin olumlu yönde değişmediğini düşünen işçi sayısı fazladır. İşçilerin %45,2’si (323 kişi) ekonomik düzeylerinin önceki yıllara göre değişmediğini ve aynı kaldığını belirtmiştir.

Gelecek beklentileri ile ilgili bulgular:

- İşçilerin %60,9’u (435 kişi) çalışmak için gittikleri yere yerleşmek istemektedir. Bu istek özellikle 18 yaşın altında olan işçiler arasında daha yoğundur. 18 yaşın altında olan işçiler arasında çalışılan yere yerleşmek isteyen işçilerin oranı %70,7’dir (299 kişi). Çalışılan yere yerleşmek istemeyen işçiler 48 yaşın üstünde olup; memleket ile olan bağlarını koparmak istememektedirler.
- İşçilerin en çok yerleşmek istedikleri ilk üç il sırasıyla Antalya, Adana ve Bursa’dır. Antalya ve Bursa ilini özellikle genç ve çocuk işçiler isterken, Adana ilini orta yaş ve üstü işçiler istemektedir. Antalya ve Bursa ili için belirleyici kriter şehrin güzelliği olurken; Adana İli için kentin işçilerin memleketlerine yakın olmasıdır.
- İşçilerin %67,4’ü (481 kişi) kendilerine yaşam yeri olarak kentleri seçmektedir. Kentlerde yaşamak isteyen işçilerin çoğunluğu genç ve 18 yaşın altında olan çocuk işçiler olup, bu işçiler kentlerin imkânlarının kendileri için daha iyi olacağı düşüncesindedirler. Kırsalda yaşamak isteyen işçiler ise orta yaş ve üstü işçilerdir. Bu işçiler kırsalda geçimnin ve hayat şartlarının daha kolay olduğunu düşünmektedirler.
- Yılın 10 ayı tarımsal faaliyetlerle geçiren işçilerin %16,7’si (119 kişi) imkanları olsa çiftçilik yapacaklarını belirtmişlerdir. Kadınların çoğunluğu imkanları olsa çalışmayarak ev hanımı olmak istemekte; erkeklerin çoğunluğu ise ticaret ile uğraşmak istemektedir. Çiftçilik yapmak isteyen işçilerin çoğunluğu orta yaş ve üzeri erkek işçilerdir.
- Hem kadın işçilerin hem de erkek işçilerin çoğunluğu yaşamlarının değişebilmesi için paraya ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. İşçilerin %49,7’si yaşamlarının ancak para ile değişebileceğine inanmaktadır. İşçilerin %17,1’i hayatlarının bu noktadan sonra değişmesinin artık çok zor olduğunu ve bundan daha kötü olmamasının kendileri için yeterli olduğunu, pek bir beklentisinin kalmadığını belirtmiştir.
- İşçilerin çocuklarının gelecekte meslekleri ve mevsimlik tarım işçiliğini yapıp yapmayacakları ile ilgili çok ciddi planlar yapmadıkları ve çocukları ile ilgili olarak her şeyi kadere ve zamana bıraktıkları görülmüştür.
- İşçiler çocukları ile ilgili soruların sorulduğu ana kadar kaygısız ve hayatlarından yeterince memnun oldukları görünürken, çocukları ve çocuklarının geleceği ile ilgili sorularda bir anda endişeye kapılmış ve hatta kadın erkek fark etmeksizin gözyaşlarına hakim olamamışlardır. Çoğu işçi kendisinin, çocuklarının geleceği için bu sefalete katlandığını ama her geçen gün her şeyin kötüye gittiğini, sırf bu yüzden çocuklarının da belli bir yaştan sonra çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. İşçilerin kendi deyimleri ile “çadır alanlarında umutsuzluk ve çaresizlik, büyük küçük herkesi esir almış” durumdadır.

5.2. Öneriler

Mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkış nedenleri ve yaratacağı etkiler sadece ekonomik olmayıp çok yönlüdür. Mevsimlik tarım işçiliğinin Adana İli’nde yaratacağı etkiler; siyasal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve toplumsal düzeyde olup, aynı etkiler işçilerin geldikleri memleketleri içinde geçerlidir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkarttığı/çıkartacağı sorunların çözümüne yönelik uygulamaların ve izlenecek politikaların çok yönlü ve bileşenli olması

zorunludur. Alınacak önlemler ve izlenecek politikalar; ekonomik, eğitim, psikolojik, toplumsal ve kültürel bileşenli olmalı ve bu bileşenlerle alınan/alınacak önlemlerin ilgili kişiler ve kurumlarla eşgüdümü, eşzamanlı ve kararlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği olgusunun ve yaratacağı olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve oluşabilecek sorunların önlenmesi için, alınacak önlemler; ekonomik ve toplumsal olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

Ekonomik düzeyde öneriler: Gezici mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili olarak ekonomik düzeyde öncelikli olarak; bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması, istihdam politikalarının gözden geçirilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi ve sorumlu kurum – kuruluşların yetkilerinin dağıtılması ve bu yetkilerin yerinde kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

Ekonomide liberal öğretisi, tam rekabet şartlarında piyasa mekanizmasının mübadele, üretim ve yatırım alanlarında rehberliğinin, kaynaklar ve üretim tekniği (Pareto optimumunda gelir bölüşümü) veri iken, maksimum refah yaratacağı savındadır. Bu sav, akılcı davranışın ekonominin tümünde geçerli olduğunu varsayar. Oysa bu sav ve varsayımın az gelişmiş ülkelerin gerçeklerini tam yansıtmadığı, ancak küçük bir kesimi için geçerli olduğu birçok iktisatçı tarafından ileri sürülmüştür. Şöyle ki: i) Piyasa mekanizmasına tamamıyla bağlı, kar güdüsünün temel dürtü olduğu küçük bir kapitalist kesim, ancak kapitalist tarım işletmelerini, yabancı şirketleri, kapitalist ticaret ve sanayi şirketlerini kapsar; ii) Buna karşılık, piyasa için değil, daha çok aile ihtiyaçlarını karşılamak için aile işgücüsüyle üretim yapan, para ekonomisine ancak kısmen bağlı (veya bunun dışında kalan) yaygın bir geçimlik tarım kesimi vardır. Böylece, az gelişmiş ülkelerin, “ikili” ekonomik yapıya sahip oldukları, kapitalizm için varsayılan türdeşlikten yoksun buldukları ortaya konmuştur (Kazgan, 2004).

Boeke’ye göre, toplumsal – kültürel alanda gözlenen ikili yapı, bu ülkelere yabancı olan bir iktisadi sistemin, kapitalizmin, ithal edilerek yerli ve içsel güçlerin oluşturduğu geleneksel sistemle çatışmasından doğar. Geleneksel sistem, kapitalizm – öncesi bir aşamayı yansıtır; bunu, kapitalizm için kurulan teorilere dayanarak incelemek olanaklı değildir. İthal edilmiş, topluma yabancı bir sistem olan kapitalizm, bu toplumların çözülmesine ve yozlaşmasına yol açmaktadır. Öyleyse, toplumu, belirli varsayımlar altında maksimum refaha erdirmeye varsayılan kapitalizmin, Boeke’ye göre, bu toplumlara etkisi tamamıyla olumsuzdur (Boeke, 1964; aktaran Kazgan, 2004)

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik – sosyal, coğrafi ve tarihsel nedenlerle kalkınmışlık düzeyi açısından ikili yapının doğması kaçınılmazdır. Gezici mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunluğu, Türkiye’nin gelişmemiş bölgesi olan Güneydoğu kökenlidir. Dolayısıyla gezici mevsimlik tarım işçiliğinin yarattığı/yaratacağı olumsuzlukların engellenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi için; gelişmemiş olan Güneydoğu’da sosyal – hukuk devleti anlayışı ile ekonomik, sosyo - kültürel ve eğitim konularında ciddi, sürekli değişime uğramayan ve fonksiyonel işlerliği olan politikaların izlenmesi gerekmektedir.

Devletlerin bölgelerarası gelir farklılıkları azaltmak üzere uygulayabileceği 3 farklı yaklaşım vardır: 1) Piyasa Temelli Yaklaşım: Ücret esnekliği, işgücünün hareketsizliği nedeniyle işgücü piyasasındaki; sermayedeki sınırlamalar nedeniyle sermaye piyasasındaki başarısızlıkların giderilmesi üzerine yoğunlaşır. 2) Müdahaleci Yaklaşım: Kamu teşebbüslerine dayanır ve geri kalmış bölgelerdeki yatırımları hızlandırma amacı güder. Müdahaleci yaklaşıma göre, bölgesel politikanın amacı, ekonomik faaliyetlerin optimal dağılımını sağlamaktır. Özellikle gelirin düşük işsizliğin yüksek olduğu ve diğer bölgelere göre verimliliğin dolayısıyla rekabet gücünün düşük olduğu bölgeler uygulanan yaklaşımdır. 3) Mali Transferler: Otomatik denge sağlayıcılara dayanan mali transferler (işsizlik yardımı gibi), büyük bağışlar ve ihtiyari kamu harcamalarını içerir (Uzay, 2005). Güneydoğu’da yıllarca uygulanan müdahaleci ve mali transferler yaklaşımları, uygulanabilirlik açısından en makul ve yerinde yaklaşımlar olabilir. Ancak bu yaklaşımların başarılı olabilmesi için bölgedeki sosyo – kültürel ve toplumsal yapının dikkate alınması ve yaklaşımların bu çerçevede revize edilerek ya da denetim mekanizmaları ile güçlendirilerek uygulanması gerekmektedir.

1980 li yıllardan sonra dışa açılma ve dış ticareti geliştirme politikaları ve liberal merkezli piyasa mekanizmasını güçlendirmeye yönelik uygulamalar; Türkiye’de ekonomik yapıyla beraber

toplumsal yapıda ve toplumun en küçük bireyi olan ailede de değişimlerin olmasını sağlamıştır. Bununla beraber işçilerin yoğun olarak geldiği Güneydoğu bölgesinde farklı olarak aşiret, şıh, cemaat gibi feodal yapının ortaya çıkardığı ve güçlendirdiği farklı toplumsal kurumlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumlar toplum içerisinde hemen hemen her noktada varlığını hissettirmekte, bireylerin kararlarını ve dolayısıyla geleceklerini etkilemektedir. Feodal yapı gücünü insan yığınlarından almaktadır. Feodal yapının güçlenmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için bu insan yığınının sorgusuz biat etmesi gerekmektedir. Sorgusuz biat sağlanabilmesi için insanlar; yoksul, eğitimsiz, çaresiz ve umutsuz bırakılmalıdır. Böylelikle bireyler kendilerini koruduklarına inandıkları yapıyı kabullenecek, bu yapının liderini (ağa, şıh, cemaat lideri vb.) sahiplenecek ve saygı duyacaktır. Feodal sistemin ihtiyacı olan insan yığınının sağlanması ve bu insan yığınları içerisindeki bireylerin kendilerini daha güçlü hissedebilmeleri için aileler; çocuk yapacak, hane halkı sayısını arttıracaktır. Böylelikle ailelerin de sistem içerisinde statüsü değişebilecek, gücü artacak ve aileler kendilerini güvende hissedebilecektir.

Yasa koyucu ve uygulayıcısı olan siyasi iktidarlar, bölgede oylarını garantiye almak için, feodal yapının varlığını koruyarak, güçlenmesini sağlamaktadır. Siyasi iktidar feodal yapı liderleri sayesinde (ağa, şıh, cemaat lideri vb.) milyonlarca seçmenin oylarını garanti altına almakta, bunun karşılığında devletin imkânları (faizsiz - düşük faizli krediler, doğrudan gelir ve tarım desteklemeleri, sübvansiyonlar, yatırım hibeleri vb.) feodal yapı liderlerinin ve çevresinin hizmetine sunulmaktadır. Feodal yapı liderleri ise devletin imkânlarını, kendilerine güç veren insan yığınlarının yoksulluktan, çaresizlikten kurtulmaları için değil, kendi statü, yetki, güç ve zenginliklerini arttırmak için kullanmaktadır. Hatta bölgede feodal sistemin liderleri siyasi partiler tarafından, “demokratik seçim sistemi” ile meclise halkın vekili olarak gönderilmektedir. Bu kısır döngü bölgenin yoksulluk kısılacısından kurtulmasını engellemektedir. Dolayısıyla her yıl milyonlarca insanın karnını doyurabilmek amacıyla bölgeden göç etmesinin engellenebilmesi, bölge halkının refah seviyesinin artırılması ve toplumsal yapıda olumlu değişimlerin sağlanabilmesi için izlenmesi gereken politikaların bölgenin feodal yapısının göz önünde bulundurulması hazırlanması gerekmektedir. Bu durum göz ardı edilerek atılacak olan her adım, uygulanacak her politika ve verilecek olan her türlü hizmet (faizsiz - düşük faizli krediler, doğrudan gelir ve tarım desteklemeleri, sübvansiyonlar, yatırım hibeleri vb.) feodal yapının statüsünü, yetkisini, gücünü ve zenginliğini arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Güneydoğu Bölgesi’nde devletin ekonomide müdahaleci yaklaşımları dolayısıyla, ekonomik gelişme ve kalkınmaya yönelik uygulanan; düşük faiz ve hibeli destekler, bürokratik destekler (vergi, sigorta, harç indirimleri veya muafiyetleri) bölgenin gelişmemişlik kısılacısından kurtulmasına istenilen düzeyde katkı sağlayamamıştır. Öyle ki sadece Türkiye’nin değil, dünyanın sayılı projelerinden olan GAP’ın bölgede uygulanmaya başlaması bile bölgede yaşayan ailelerin yoksulluk batağında kaybolmalarını engelleyememiştir. GAP’a rağmen her yıl yüz binlerce insan, binlerce aile yaşayabilmek için memleketlerinden ayrılarak, mevsimlik tarım işçiliği yapmak amacıyla göç etmektedir. Göç etmeyen, bölgede kalan insanlar ise devletin mali transferleri ve yardımları ile ayakta durmaya çalışmaktadır.

Gezici mevsimlik tarım işçiliğinin yarattığı/yaratacağı sorunların ortadan kaldırılması ve engellenmesi için uzun dönemli, tüm bileşenlerin (siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel ve tarihi) düşünüldüğü makro düzeyde politikalar üretmek gerekmektedir. Uygulanacak bu politikalar toplumsal temelli ekonomik kalkınmayı hedeflemelidir. Toplumsal temelli ekonomik kalkınma; Güneydoğu gibi gelişmemiş bölgelerde yaşayan ve yaşamı devlet yardımına bağlı olan bireylerin girişimleri ve destekleri alınarak yapılabilir. Kalkınmaya yön ve güç veren bireylerdir. Bunun için yapılabilecekler şöyledir;

- Bölgesel kalkınmada devlet teşviki, hibe programları, prim, vergi, harç indirimi/muafiyeti, sosyal yardımlar ve transfer harcamaları gibi uygulamalar yerinde ve gelişmekte olan bir ülke için zorunlu olan uygulamalardır. Ancak bu uygulamaların yararlanıcılarının, gerçek hak sahipleri olması gerekmektedir. Teşvik ve hibelerin üretime dönmesi ve istihdam sağlayabilmesi için öz sermaye birikimi olan kişi ve kuruluşların desteklenmesi gerekmektedir. Ancak verilen destekler sonrası, yatırımların atıl kalması ya da hibe, desteklerin başka bölgelere aktarılması engellenmelidir. Bunun için bölgesel kalkınmada

görev alan tüm kurum ve kuruluşların (Bölgesel Kalkınma Ajansları, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler vb.) öncelikli olarak koordineli çalışması ve tam bağımsız denetleme yetkilerinin olması gerekmektedir. Bölgede uygulanacak olan, güçlü bir denetim mekanizması ve usulsüzlükler karşısında yaptırımlardan uzak her türlü proje atıl kalmaya ve ekonomik açıdan değer katmamaya devam edecektir.

- Gezici mevsimlik tarım işçiliği artık bir meslek ve yaşam biçimi olarak algılanmakta, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bundan yaklaşık 10 yıl önce çadırlarda doğan bebekler, bugün anne ve babaları gibi mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlamıştır. Yetişkin ve gençlerin çalışmalarında sakınca olmamasına rağmen, çalışma ve yaşam koşulları dolayısıyla çocukların da bu çalışma biçimine mahkum olması, teknolojik üretim yapabilecek, katma değer sağlayabilecek, yetiştirilme potansiyeli olan beşeri sermayenin de eriyip yok olmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan sosyal dışlanmışlık güdüsüyle yetişen bireyler; toplumdaki kopacak, topluma karşı nefret ve kin ile büyüyecektir. Ulusal düzeyde tarım sektöründe makineli tarıma geçiş, kısa dönemde üretim maliyetlerini arttıracak ancak uzun dönemde verimlilik, alternatif toplumsal fayda ve zaman avantajlarıyla üretim maliyetlerinin düşmesini sağlayacaktır. Ancak bu geçiş sürecinde işsiz kalabilecek milyonlarca gezici mevsimlik tarım işçisinin, sanayi bölgelerine daimi yerleşmek üzere göç etmelerini engellemek amacıyla; yerel kalkınma gerçekleştirilmelidir. Öncelikli hedef bu insanların memleketlerini terk etmelerini engellemek olmalıdır.
- Geçmiş kırsala dayanan, yılın 10 ayını toprakla ve tarımsal faaliyetlerle geçiren işçilerin, sadece ileri yaşlarda olanları imkan verilse tarımsal faaliyetlerle uğraşabileceğini, işçilerin orta ve genç yaşta olanları ise tarımsal faaliyetleri sevmediklerini ve imkanları olsa başka işler yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla genç ve yetişkinlerin öncelikli olarak tarım dışı sektörlerde istihdamının sağlanması gerekmektedir. Genel olarak kadınların çalışmamasını isteyen işçilerin, kamuya bağlı olan alanlarda kadınların çalışması ile ilgili olarak esnek davranabilecekleri görülmüştür. Bu nedenle İŞKUR tarafından yürütülen “Toplum Yararına Çalışma Programı (TYÇP)” kapsamında kadınlar için pozitif ayrımcılık yapılarak, kamu dairelerinde kadınların istihdamı sağlanabilir. Genç erkek işçilerin ise yine TYÇP kapsamında organize sanayi bölgesindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde (KOBİ) istihdamı sağlanarak, hem meslek edinmeleri hem de gezici mevsimlik tarım işçiliğinden vazgeçmeleri sağlanabilir. TYÇP kapsamında KOBİ’lerle yapılan bu işbirliği, bölgede sanayi sektörünün gelişimi, kalifiye teknik personelin yetişmesi ve girişimcilerin üretim maliyetlerinin düşürülmesi açısından da önemlidir.
- Gezici mevsimlik tarım işçilerinin istihdamının sağlanmasıyla, Adana gibi dışarıdan göç alan illerde tarım işçisi arzında yetersizlikleri ortaya çıkarabilecektir. Bu açığın ve yetersizliğin giderilmesi ve etkilerinin asgariye indirilmesi için; daha önce göçle gelmiş olan ve geldiklere illere yerleşmiş olan geçici tarım işçileri istihdam edilecektir. Böylelikle hem ücretler düzeyinde işçi lehine olumlu denge sağlanabilir hem de tarım işçiliğinde çocuk işçiliği engellenebilir. Ayrıca tarımsal faaliyetlerde (ekim, hasat, toplama ve paketleme) makine kullanımının yaygınlaşması, gezici mevsimlik tarım işçiliği göç sürecinin kesilmesi nedeniyle oluşacak olan tarım işçisi arzı eksikliğinin giderilmesinde de alternatif olacaktır.
- Mevsimlik tarım işçisi olan genç kadın ve erkeklerin TYÇP kapsamında istihdam edilmesini zorlaştıran temel etmen; Suriye ve Irak’ta yaşanan iç savaş ve karışıklıktan kaçan mültecilerin, ülkelerinden uzaklaşmamak ve bölgedeki akrabaları ile bir arada yaşamak için Güneydoğu illerine yerleşmeleri ve çok düşük ücretlerle kayıt dışı çalışmalarıdır. Bu durum özellikle son iki yılda Güneydoğu’da yaygınlaşmış olup, dolayısıyla mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak için göç eden bireylerin sayılarını da arttırmıştır. Kayıt dışı işçilik sadece mülteciler için değil, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için de geçerlidir. Yıllarca kalkınmada öncelikli bölge statüsünde olan Güneydoğu illerinde, işveren ve işçi sigorta katkı primlerinde uygulanan indirim/muafiyet bile, bölgede kayıt dışı işçiliğin önüne geçilmesinde olumlu bir gelişme sağlayamamıştır. Kayıt dışı işçi çalıştırma ile ciddi bir mücadele bölge kalkınması için gereklidir. Bunun için caydırıcılığı

olan yasal düzenlemelerin yapılması ve caydırıcı cezai uygulamaların getirilmesi gerekmektedir.

- Kayıt dışı işçi çalıştırılması, Adana İli'nde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanlar içinde geçerlidir. Ancak tarım sektöründe görülen bu kayıt dışı işçiliğin, sanayi sektöründe görülenden nitelikleri itibari ile ciddi farklılıkları bulunmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğinde; işletme içerisinde çalışan işçi sayısı, tarım işletmelerinin niteliği, çalışılan mekan ve çalışma zamanları (işe başlama ve işi bitirme), çalışılan süre (sezonluk, dönemlik) gibi bazı etmenler dolayısıyla, gezici mevsimlik tarım işçilerine 4857 sayılı iş kanunu hükümlerinin uygulanması zordur. Dolayısıyla gezici mevsimlik tarım işçiliğinin niteliklerinin göz önünde bulundurulması, 4857 sayılı iş kanununa eklemelerin yapılması ya da mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, ücret, izin vb. haklarını koruyan yasal düzenlemelerin ayrı bir kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Hukuk karşısında mevsimlik tarım işçileri yok sıfatındadır ve bu durum çalışan işçileri ve ailelerini çok ciddi etkilemektedir.
- Mevsimlik tarım işçiliğinde ortaya çıkan/çıkabilecek sorunların ortadan kaldırılması veya asgariye indirilmesi için; Adana iline gelen toplam işçi sayısının tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak bu sayede uygulamalar için gerekli personel ve bütçe planlaması gerçeğe uygun bir biçimde yapılabilir. METİP kapsamında il/ilçelerde oluşturulan "Mevsimlik Tarım İşçilerini İzleme Kurulu", konuyla ilgisi olan kurum temsilcilerini, elcileri ve işçi temsilcilerini bir araya getirmektedir. Ancak alınan önlemler ve yapılması planlanan uygulamalar sahaya yansıtılamamaktadır. İzleme Kurullarınca saha personeli olarak il/ilçe Tarım Müdürlüklerinde çalışan personeller ya da Valilik/Kaymakamlık bünyesinde çalışan personeller görevlendirilmektedir. Görevlendirilen personeller özveri ile çalışmasına rağmen, bu şekilde yapılan bir görevlendirme zaten yoğun iş yükü olan personeli yıpratmakta, personel tarafından angarya olarak algılanmakta, dolayısıyla saha çalışmalarını verimsiz kılmaktadır. Araştırma alanında 30 binin üzerinde işçinin bulunmasına rağmen, METİP kapsamında görevlendirilen personellerle sadece 20 bin işçiye ulaşılabilmesi önemli bir başarı olmakla beraber yeterli değildir. Dolayısıyla konu ile ilgili olarak çalışabilecek niteliklerdeki personellerin (Ziraat mühendisi, eğitimci, sosyolog, psikolojik danışman ve rehber vb.) Kaymakamlık veya Valiliklere bağlı ayrı bir birim kurulup bu birime bağlı olarak çalıştırılması ve bu personellerin görev sorumlulukları sadece mevsimlik tarım işçileri ile ilgili saha çalışmaları olması gerekmektedir. Adana ilinin tarım arazisinin genişliği ve işçilerin hareketliliği düşünüldüğünde bu birimin oluşturulması ve yeterli düzeyde personelin istihdam edilmesi zorunludur. Sonuçta, işçi envanteri oluşturulur, işçiler kayıt altına alınır ve mevsimlik tarım işçiliğinin geleceği belirlenir. Arazi sahipleri ve tarımsal işletme sahipleri işçiye ihtiyaç duyduklarında, işçiler ise iş aradıklarında elciler ile muhatap olmaktadır. Dolayısıyla gezici mevsimlik tarım işçiliğinde elcilerin bulunduğu konum, işçilerin tespiti, kayıt altına alınması, çalışma koşullarının belirlenmesi ve yaşam – şartlarının iyileştirilmesi açısından oldukça önemlidir.
- Sorunların çözümünde önemli olan bir husus da, Adana ilinde çalışılan (yerleşik olan veya dışarıdan – gezici gelen) elcilerin tespitidir. İŞKUR aracılığıyla elcilere belge verilmesi ve işçiler ile yapılan iş sözleşmelerinin kayıt altına alınması, elcilik kurumuna ciddi sorumluluklar getirmektedir. Ancak belge sahibi olan elcilerin çoğunluğunun Adana'da ikamet eden elciler olması ve bu elcilerin çoğunlukla yerleşik olan mevsimlik tarım işçiler ile çalışıyor olması, gezici mevsimlik tarım işçilerinin sözleşme yapmalarını ve kayıt altına alınmalarını engellemektedir. İŞKUR ve SGK bünyesinde, sahada belge sahibi olmayan elcilerin çalışmasını ve işçilerle iş sözleşmesi olmadan iş anlaşmalarının yapılmasını engellemek için; ayrı bir birimin kurulması ve bu birimde görevlendirilen personelin Adana'da tarımsal faaliyetlerin yapıldığı dönemde sahada sürekli denetimde olması gerekmektedir. Bu denetimler sonucunda belgesiz çalışma engellenmeli ve kayıt dışı çalışan elciler kayıt altına alınmalı ve yaptırım uygulanmalıdır.

Toplumsal düzeyde öneriler: Gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan bireylerin çoğunluğu Güneydoğu kökenlidir. Bu işçilerin yaşadıkları bölgede toplumsal yapı üzerinde etkili olan kurumlar, Türkiye'nin diğer kırsal niteliği taşıyan bölgelerinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla

bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik uygulanacak politikaların ve alınacak önlemlerin başarılı olabilmesi için bölgenin feodal yapısının da olumlu yönde değişime uğraması; şih, cemaat, ağa gibi toplumsal yapı üzerinde baskı kurabilen kurumların etkilerinin asgariye indirilmesi ve işçilerin özgüvenlerini kazanarak toplumun bir parçası olduklarına inanması gerekmektedir. İşçilerin, devlet ve toplum ile kopan bağlarının yeniden güçlendirilmesi ve işçilerin içerisinde bulunduğu sosyal dışlanmışlık duygusunun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için yapılabilecekler şöyledir;

- METİP kapsamında Adana ili sınırları içerisinde kurulan toplulaştırılmış çadır alanları, yaşam standartlarının iyileştirilmesi açısından olumludur. Bu çadır alanlarında sunulan imkanlar işçilerin yaşam, sağlık, çalışma ve eğitim koşullarının iyileştirmesine yönelik asgari düzeyde ihtiyaçları karşılarsa da, işçiler tarafından bu alanlar tercih edilmemekte ve kullanılmamaktadır. İşçiler, ailelerinin güvenliği için 8 – 10 çadırdan oluşan kendi yaşam alanlarını kurmaktadır. Bu durum işçilerin takip edilmesini ve bu alanlardaki koşulların iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapılmasını engellemektedir. İşçiler tanımadıkları kimselerle komşu olmak istememekte, kendilerine komşu çadır olarak akraba, memleketlerindeki komşu, hemşerileri veya aynı etniksel – mezhepsel kökene bağlı kişileri seçmektedirler. Toplulaştırılmış çadır alanlarının en fazla 15 çadırdan oluşan ve aralarında en az 30 – 40 metre mesafe bulunan çadır kümelerinden oluşturulması gerekmektedir. Bunun için geniş arazilere ve yerleşim alanlarına ihtiyaç duyulacaktır. Barınma ile ilgili olarak ikinci öneri ise işçilerin kendi çadır alanlarını oluşturmalarının sağlanarak, bu alanlara METİP alanlarına götürüldüğü gibi hizmetin götürülmesidir. Ancak bu yöntem ciddi bir bütçe ihtiyacı ve personel istihdamını doğuracaktır. Barınma konusunda uygulanabilecek üçüncü ve son yöntem ise; elci ve işverenlere belirli standartlarda (temiz su, atık su, altyapı, zemin, ortak kullanım alanı gibi ihtiyaçların giderildiği) çadır alanları oluşturmaları konusunda yaptırım uygulamasıdır. Çalıştırılacak işçiler için yeterlilikleri sağlanmış barınma alanları oluşturmayan elci veya işverenin, gezici mevsimlik tarım işçisi istihdam etmeleri engellenmeli; gerekirse bu konuda cezai uygulamalara gidilmelidir. Ancak özellikle genç ve çocuk işçilerin çalışılan yere yerleşme, memleketlerinden daimi olarak göç etme istekleri dikkate alınır; barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik atılacak her adım (prefabrike ve sökülebilen malzemelerden konutların yapılması), işçilerin daimi olarak Adana kırsalına veya kent sınırlarına yerleşme riskini de arttıracaktır. Bu durum ciddi göç, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma sorunları ile boğuşan Adana ili için, hiç boşaltılmayacak çadır köy ve mahallelerini de doğuracaktır.
- İşçilerin memleketlerinden gelirirken kullandıkları ulaşım araçları değişmiştir. Önceki yıllarda kamyon ve kamyonet kasalarını kullanarak şehirlerarası yolculuk yapan işçiler artık otomobil, otobüs, minibüs veya treni kullanmaktadırlar. Ancak bu araçlarda kapasitenin üstünde yolcu taşınmaktadır. Diğer taraftan işçilerin Adana ili sınırları içerisinde çadır alanları ile çalışılan alanlar arasında yapılan yolculuklarda, kısa mesafe olması dolayısıyla hala kamyon, kamyonet ve traktör kasaları kullanılmaktadırlar. Bu nedenle Adana ili sınırlarındaki ilçe ve köy bağlantı yollarında trafik denetleme ve kontrol noktalarının artırılması ve bu noktalarda çalışan personellerin dikkatli davranması gerekmektedir. Kamyon ve kamyonet kasalarında işçi taşıyan kişilere yaptırım ve cezai işlem uygulanmalıdır.
- METİP alanında barınan işçilerin ve özellikle işçilerin çocuklarının sağlık taramalarının periyodik olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak arazide çalışan işçilerin özellikle riskli durumlar için (yılan veya akrep sokması, ilaç zehirlenmeleri, güneş çarpması, boğulma, travmalar, tuvalet temizliği, hijyen vb.) eğitim ve ilk müdahale bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Bu konuda acilen bölgede bilgilendirme eğitimleri verilmelidir. İşçilerin ortalama yaşlarının düşüklüğü dikkate alınır; eğitimlerin faydalı olma olasılığı oldukça yüksektir. Sağlık konusunda yapılması gereken diğer bir uygulama ise; yaşam alanlarının zorluklarına rağmen kadınlara verilecek olan hijyen eğitimidir. Suyun kullanımı, yemek hazırlığı, çamaşırların yıkanması, bebek ve çocuk bakımı, yaşam alanının temizliği gibi konularda verilebilecek eğitimler sağlık ile ilgili üçüncü dünya ülkelerinde görülen olumsuzlukların (bebek ölümleri, dizanteri, kolera, sıtma, tifo vb.) önlenmesine

yönelik başarılı olabilir. Ayrıca işçilerin çalışma alanında, sadece mevsimlik tarım işçileri ve bu işçilerin karşı karşıya kaldıkları riskli hastalıklar ile ilgili, ailelerin eğitimlerinde ve sağlık taramalarında sürekli görev alan sağlık personellerinin de istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu personeller çadır yerleşim alanlarına yakın olan sağlık ocakları ve aile hekimliklerinde daimi olarak görevde bulunmalıdırlar.

- İşçiler (özellikle erkek işçiler) memleketleri dışına çalışmak için çıktıklarında, kendilerini ve ailelerini korumak adına her an tetikte olup, psikolojik olarak gergindirler. Adana dışındaki illerde işçilerin kendi aralarında veya köylülerle çok ciddi çatışmalar yaşanmakla beraber, araştırma süresince Adana ili sınırlarında münferit birkaç olay dışında ciddiye alınacak olayla veya çatışma ile karşılaşmamıştır. Ciddi çatışma ve sorunların yaşanmaması olumlu olmasına rağmen, böyle bir durumun ortaya çıkmasında işçilerin diğer bireylerle ve köylülerle olan ilişki ve diyaloglarının kopuk olması etkilidir. Ancak bazı hassas gün ve dönemlerde (Nevruz kutlamaları, şehit cenaze törenleri, yerel veya genel seçimler vb.) huzurun bozulmaması ve güvenliğin sağlanabilmesi için önlemlerin alınması gerekmektedir.
- Araştırma bulgularına göre ailelerin eğitim sistemine olan güvenleri ortadan kalkmıştır. Aile fertleri eğitimle hayatlarının ve geleceklerinin değişebileceğine inanmamakta, hayatlarını değiştirebilecek tek şeyin para olduğuna inanmaktadır. Ailelerin bu yaklaşımı toplumsal yapıda olumlu değişimin sağlanmasını ciddi olarak engellemektedir. Temel ilköğretim eğitimi bireyi yaşama hazırlayan ve bireyin toplumsallaşmasını sağlayan en önemli basamaklardan biridir. Bu eğitim sayesinde birey ileriki yaşamında tek başına ayakta durabilecek yeteneklerinin gelişimi için beceriler kazanacak, toplumsal yapı ve hayat içerisinde kendisine bir yer bulmaya çalışacaktır. Birey temel ilköğretim eğitimi sayesinde dış dünya ile bağlarını kuvvetlendirip, iletişim kurmayı öğrenecektir. Ancak araştırma alanında ilköğretim seviyesinde olan çocukların okula gidemediği, ailelerine çalışırken yardımcı oldukları ya da kendilerinin çalışarak para kazandıkları tespit edilmiştir. Çocukların çalışmasını engellemek için çıkarılan yasa ve yönetmeliklerin dahi bu durumu engellemeye yetmediği görülmüştür. Çocukların en azından temel eğitim içerisinde ilköğretim eğitimlerinin tamamlanması sağlanmalıdır. Ailelerin göç güzergâhları, çalışma süreleri ve dönemleri, çalışılan saatler dikkate alınarak farklı eğitim dönemi, saati ve müfredatının hazırlanması ve bu çocukların eğitimleri için nitelikli öğretmenlerin (çalışma koşullarının zorluğu dikkate alınarak ek ödemeler yapılarak) istihdam edilmesi gerekmektedir. Görevlendirilme için yıllarca bekleyen binlerce eğitim fakültesi mezununun varlığı, eğitim konusunda atılması gereken bu adımları oldukça kolaylaştırır.
- Yatılı okul ve taşınmalı eğitim sistemi kolay uygulanabilir sistemler olmakla beraber bu çocukların eğitim sorunlarını çözmekten uzak ve özellikle aile ve çocukların sosyal ilişki ve ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olan sistemlerdir. İşçilerin çocuklarının eğitime devam etmeleri konusunda sadece işçilerin çocuklarının devam edebileceği bir uygulama ve okul sisteminin düzenlenmesi gerekmektedir. Bu konuda işlerlik kazanabilecek uygulamalar; prefabrik okul ve çadır okul uygulamalarıdır. Aileler çocuklarını yatılı okullarda bırakmak istememekte, taşınmalı eğitim sistemi ise aileler, çocuklar ve öğretmenler tarafından desteklenmemektedir. Çadır yerleşim alanlarına yakın olan merkezi konumdaki alanlarda kurulacak prefabrike veya çadır okullar ve bu okullarda görevlendirilecek öğretmenler aracılığı ile, çocukların eğitim sisteminin dışına itilmesi engellenebilir. Bu uygulamalar sayesinde çocuklar arasında eğitim ile yaşamı değiştirebireklere ulaşılabilir. Ancak bu uygulamaların çocuklarda sosyal dışlanma duygusunu artırma riski de bulunmaktadır. Bu riski ortadan kaldırmak, çocukların diğer okullarla ve bu okuldaki öğrencilerle bağlantılarının kopmaması ve geliştirilmesi için ortak faaliyet ve etkinliklerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca aile fertlerinin, çocukları ile beraber; temel düzeyde düzenlenecek bazı konularda (iletişim, kişisel gelişim, çocuk büyüme, öfke kontrolü vb.) eğitim ve seminerlere katılması, işçilerin ve aile fertlerinin öncelikle birbirleriyle daha sonra toplumla olan ilişkilerinin kopmaması açısından önemlidir.
- İşçilerin çocuklarının eğitimlerine devamları karşılığında almış oldukları yardımların kesilmemesi için, çocukların okullara devamlılığı şartı bulunmaktadır. Ancak daha önce

bahsedilen çeşitli sebeplerden dolayı çocuklar okula devam etmeseler bile resmi olarak hiçbir işlem yapılmamakta ve aileler çocukları ile ilgili yardımları almaya devam etmektedirler. Bu uygulamanın işlerlik kazanabilmesi için öğretmenler, okul idarecileri, mülki idare amirleri ve kolluk kuvvetlerinin ortak, birbirine destek veren ve kararlı hareketleri zorunludur. Bu durum sağlanmadığı sürece, çocuklarını okula göndermeyen aileler, herhangi bir yaptırımla karşılaşmadıklarını görünce aynı şekilde davranmaya devam edecektir.

- Araştırma alanında onlarca kız ve erkek çocuğu, herhangi bir eğitim desteği almadan (dershane, etüd veya özel ders) çok ağır yaşam koşullarına rağmen, sadece kendi çabaları ve çalışmaları ile geldikleri yerde dereceye girerek ilköğretim sonrası okullara yerleşmişlerdir (Anadolu ve Fen liseleri). Ancak bu çocuklar ailelerinin yanında tarım işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bu çocukların ilköğretim sonrası eğitimlerine devam etmeleri, üniversiteye hazırlanmaları için ve çalışmamaları dolayısıyla ailelerin maddi kayıplarının karşılanması için maddi desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu başarıdaki çocukların tespit edilerek, gerekli maddi desteklerin sağlanması amacıyla farklı bir destek ve burs sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çocukların okula devamı için verilecek yardım yeterli olmayacak, ailelerin çocukları çalıştırmaktan vazgeçmeleri için çocuğun haneye getireceği gelirinde ailelere sağlanması gerekmektedir.
- Her şeye rağmen uzun sürecek eğitim sürecine katlanmak istemeyecek aileler ve çocuklar bulunacaktır. Bu çocuklar tespit edilerek, çıraklık – kalfalık vb. şekilde meslek edinmeleri sağlanmalı, Türkiye'nin önemli ihtiyacı olan ara – teknik eleman olarak yetişmeleri için destekler verilmelidir. Bu sistem için belirlenen çocukların yetiştirilmesi, istihdamı ve takipleri İŞKUR bünyesinde yapılmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçiliği olgusunun yaratacağı toplumsal sorunların asgariye indirilmesi ve toplumsal temelli ekonomik kalkınmanın sağlanması için eğitilmiş kadının önemi büyüktür. Çünkü bölgede kadınların erken yaşta evlendirilmesi ve kadının evliliği sonrası sorumluluklarının artması, kadınların temel eğitim sisteminden ve imkanlarından uzaklaşmasına sebep olmakta, dolayısıyla toplumsal yapıda olumlu değişimlerin yaşanmasını engellemektedir. Oysaki işçilerin çoğunlukla geldikleri bölge olan Güneydoğu'da feodal yapının ve bu yapı liderlerinin baskılarının azaltılması ve toplumsal yapıda olumlu değişimin sağlanabilmesi için umut bağlanan gelecek nesiller olan çocukların yetiştirilmesini ancak ve ancak eğitilmiş olan kadınlar yapabilir. Çocukların eğitiminde de büyük rol oynayan kadının, eğitim sistemi içerisinde yetiştirilmesi ve kadının birikimini çocuklarına dolayısıyla topluma aktarması, toplumsal yapıda olumlu değişimlerin yaşanması açısından gereklidir. Aileler çocuklarını ister istemez çeşitli sebeplerle eğitim sisteminden ve sürecinden koparmaktadır. Özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesini önleyici yasaların güncellenmesi, yaptırımların artırılması ve bu yaptırımlara fonksiyonel işlerlik kazandırılması gerekmektedir. Ancak kız çocuklarının eğitim sistemine kazandırılması için ayrıca mücadele edilmeli, gerekirse kız çocuklarının okuması için; ailelerin istedikleri niteliklerde eğitim kurumları (cinsiyet ayrımına dayalı olan ve sadece kız çocuklarına eğitim veren, idarecileri ve eğitimcileri kadın olan) açılmalıdır. Güneydoğu kökenli işçilerin toplumsal yaşamlarında feodal yapının baskısını azaltabilmek, bireye ve topluma saygı duyan, kalifiye, kendine güvenen nesiller yetiştirebilmek için, bu nitelikler taşıyan eğitim kurumlarının artırılması gerekmektedir. Bu tarz okullar; eğitimde cinsiyet ayrımı, eğitimde birlik ve toplumsal cinsiyet üzerinde olumsuz etkiler yaratacak gibi görünse de hedeflenen değişimlerin sağlanması için geçici bir süre için dahi olsa “bölgeye dönük özel politika” niteliğinde uygulanmalıdır. Yoksa toplumsal yapıda olumlu değişimde en önemli görevi üstlenecek kadınların yerine, 13 – 15 yaşında evlenen, 16 – 17 yaşında anne olan, 25'inde 5 çocuk ve işsiz bir kocayla baş başa kalan ve yaşayabilmek için 10 yaşın üstündeki çocuklarıyla beraber yılın 10 ayını göçmen kuşlar gibi memleketin çeşitli yerlerinde karın tokluğuna çalışan, 30 unu geçtikten sonra ise hayattan hiçbir beklentisi olmayan kadınlar yer alacaktır.

KAYNAKLAR

- AĞCABAY, M., 2012. "Türkiye’de Çocuk İşçiliği”, <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/73-33/661-turkiyede-cocuk-isciligi.html> (Erişim tarihi 03 Mart 2015).
- AK, B., 2014. SPSS Uygulamalı çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Ş. KALAYCI editör). Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s.65 – 82.
- AKBIYIK, N., 2011. Malatya’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (36): 132 – 154.
- AKIŞ, A. ve AKKUŞ, A., 2003. Güneydoğu Anadolu Projesi’nin (GAP) Şanlıurfa’daki Göçe Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (01): 529 – 542.
- ANTALYALI, L., Ö., 2014. SPSS Uygulamalı çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Ş. KALAYCI editör). Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s.131 – 167.
- AVŞAR, Z. ve ÖĞÜTOĞULLARI, E., 2012. Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2012 (1): 9 – 40.
- AYKAÇ ALP, E. ve SUNAL, S., 2008. "Sosyal Devlet" Çerçevesinde Çocuk İstihdamı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, Hukuksal Düzenlemelerin İstihdam Politikaları Üzerindeki Etkileri. Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyum Dizisi - 2, İstanbul.
- ALTINKAYA, Ö.F., 2009, Adana İli Örneğinde Gecekondulaşma Göç ve Terörizm. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD - Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 138s. (yayınlanmamış).
- BAŞTÜRK, R., 2011. Bütün Yönleriyle SPSS Örnekli Nonparametrik İstatistiksel Yöntemler. Anı Yayıncılık, Ankara, 252s.
- BAYANER, A., 2013. Türkiye Tarımı Beklentiler ve Gelişmeler. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü TEPGE, Yayın No:224, Ankara, 112s.
- BAYRAM, N., 2004. Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi. Ezgi Kitapevi, Bursa, 165s.
- BENEK, S. ve ÖKTEN, Ş., 2011. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bil. Dergisi, 10 (2): 653 – 676.
- BOEKE, J., H. 1964. The Economics and Economics Policy in Dual Societies. Oxford University Press: 53 – 55.
- ÇETİNKAYA, Ö., 2008. Farm Labor Intermediaries In Seasonal Agricultural Work In Adana - Çukurova. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD-Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 146s. (yayınlanmamış).
- ÇİÇEK, U. E., 2014. SPSS Uygulamalı çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Ş. KALAYCI editör). Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s.51 – 58.
- ÇSGB, 2010. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, Ankara, 45s.
- ÇSGB, 2013. Türkiye’de ve Dünya’da Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, Ankara, 199s.
- DAVRAN, KANTAR, M. ve TOK, N., 2011. Adana İlinde Erkenci Patates Üreten Tarım İşletmelerinin Sosyo - Ekonomik Yapısı ve Toplumsal Cinsiyet Yapılanması. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 43s.

- DAVRAN, KANTAR, M. ve SEVİNÇ, M.R., 2013. Şanlıurfa Köylerinde Yaşlılık, Yoksulluk ve Toplumsal Cinsiyet. VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 02 – 05 Ekim, Muğla, II. Cilt, s. 403 – 416.
- DAVRAN, KANTAR, M., SEVİNÇ, M.R. ve SEÇER, A., 2014. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklar. 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 03 – 05 Eylül, Samsun, s. 1184 – 1192.
- DIAZ – DIEGO, J. ve MARQUEZ – DOMİNGUEZ J.A., 2012. Poor Hands In Far Lands: Senegalese Seasonal Workers In The Strawberry Fields Of The Huelva Province (South-Western Spain). Annals of The University of Oradea, Geography Series / Analele Universitatii Din Oradea, Seria Geografie, 22 (1): 89 - 111.
- DİNLER, Z., 2008. Tarım Ekonomisi. Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 395s.
- DİSK, 2013. “DİSK-AR: Açlık Sınırı 1121 TL’ye, Yoksulluk Sınırı İse 3544 TL’ye Çıktı”. <http://www.disk.org.tr/2013/12/disk-ar-aclik-siniri-1121-yoksulluk-siniri-3544-tl/>(Erişim tarihi: 13 Nisan 2015).
- DPT, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Nüfus, Demografî Yapısı, Göç, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT:2556 – ÖİK:572, Ankara, 188s.
- DURMUŞ, B., YURTKURU, E.S. ve ÇİNKO, M., 2011. Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi. Beta Basım Yayım dağıtım, İstanbul, 215s.
- EĞİTİMSEN, 2005. Eğitim Hakkı. IV. Demokratik Eğitim Kurultayı. Eğitimsen Yayınları, Ankara, 459s.
- EĞİTİMSEN, 2007. “Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni İle Eğitimine Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması”http://www.egitimsen.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=16142#.VFDgNTSsXJg(Erişim Tarihi: 10 Ekim 2014)
- EMİROĞLU, K., DANIŞOĞLU, B., BERBEROĞLU, B. 2007. Ekonomi Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1101s.
- ERDER, S., 2005. Çalışan Çocuklar: “Çırak” mı?, “İşçi” mi?. TES – İŞ Haziran (2): 38 – 44.
- FES – Friedrich Ebert Stiftung, 2012. Mevsimlik işçi Göçü İletişim Ağı (MİGA), Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti”, <http://www.festr.org/pages/tuerkce/yayinlarimiz/duenyadan.php>(Erişim tarihi: 24 Ekim 2014)
- GEÇGİN, E., 2009, Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sosyolojik Analizi: Ankara Polatlı Örneği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD - Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 191s. (yayınlanmamış).
- GÖKÇE, B., 2007. Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. Savaş Yayınevi, Ankara, 344s.
- GÜLER KÜMBÜL, B., 2005. İşsizlik ve Yaratığı Psiko – Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. İktisat Fakültesi Mecmuası, 55 (1): 373 – 394.
- GÜLÇUBUK, B., 2010. Child Labor Under The Worst Conditions: Child Laborers in Cotton Production in Turkey. African Journal of Agricultural Research, 5 (12): 1388 - 1393.
- GÜMÜŞ GÜLEÇ, D., 2007. Güvenlik Nedeniyle Göç Eden Kadınların Sosyal Hizmet İhtiyacı: Adana Ova Mahallesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD - Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 134s. (yayınlanmamış).
- GÜN, S., 2009. İç Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Deneme. Çalışma Ortamı Dergisi, (101): 9 - 10.

- GÜREŞCİ, E., 2007. Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD - Doktora Tezi, Erzurum, 105s. (yayınlanmamış).
- ILO, 2008. Child Labor Istatistics, Report III, 18th International Conference of Labour Statistics. 24 November - 5 December, 2008. Cenova.
- İŞİĞİÇOK, E., 2011. Altı Sigma Kara Kuşaklar İçin Hipotez Testleri Yol Haritası. Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa, 356s.
- İMREK, H., 2015a. "Meclis Tarım İşçilerini Gördü". <http://www.demokratiskenderun.com/2015/02/meclis-tarim-iscilerini-gordu/> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2015).
- İMREK, H., 2015b. "Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Örgütlenme Sorunları1" <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/311-sayi-135/1079-tarim-iscilerinin-calisma-kosullari-ve-orgutlenme-sorunlari-1->(Erişim tarihi: 03 Nisan 2015).
- KALECİ, H.,2007. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Eskişehir Örneği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD - Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 248s. (yayınlanmamış).
- KALKINMA ATÖLYESİ, 2013.Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6 – 14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma (Fındık, Şeker Pancarı, ve Pamuk Hasadı ile Örtü Altı Alçak Tünel Sebze Yetiştiriciliği). Altan Matbaası, Ankara, 92s.
- KASINOĞLU, E., 2006. Tarımda Çalışan Kadınların Sorunları. Dicle Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı ABD - Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 85s. (yayınlanmamış).
- KAZGAN, G., 2004. İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 448s.
- KAYIKÇI, S., 2009. Türkiye’de Kırsal Alan Yönetimi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD – Doktora Tezi, Ankara, 322s. (yayınlanmamış).
- KOÇAK, Y. ve TERZİ, E., 2012. Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 3 (3): 163 – 184.
- KONGAR, E., 2011. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 460s.
- MARSHALL, G., 1999. Sosyoloji Sözlüğü (Çev: AKINHAY, O. ve KÖMÜRCÜ, D.). Birinci Baskı. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 917s.
- MARTIN, P.L., 2013. Migration and US Agricultural Competitiveness. Migration Letters, 10 (2): 159 – 179.
- MCLAUGHLIN, j., 2010. "Classifying the "Ideal Migrant Worker": Mexican and Jamaican Transnational Farmworkers in Canada. Focaal - Journal of Global and Historical Anthropology, (57): 79 – 94.
- MENGÜNOĞUL, G., 2006. Farklılık, Toplumsal Cinsiyet ve Kente Göç: İkinci Kuşak Göçmen Kürt Kadınlarının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD -Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 163s. (yayınlanmamış).
- OSKAY, Ü. ve ŞEN, H., 2012. Sosyolojiye Giriş (M. TUNA editör). Detay Yayıncılık, Ankara, s.49 – 66.
- ÖKTEN, Ş., 2010. Kan Davası: Kanın Öcü ya da Şeref Uğruna Verilen Kolektif Savaş. Ankara Ü. Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 2010 (24): 165 – 187.

- ÖNER, İ., 2004. Kadınların Kırdan Kente Yeniden Yerleşime Cevabı: Elazığ'da, Keban Barajı Kadın Göçmenleri Örneği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD - Doktora Tezi, Elazığ, 423s. (yayınlanmamış).
- ÖZBEKMEZCİ, Ş. ve SAHİL S., 2004. Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri. Gazi.Ü. Müh.Mim. Fakültesi Dergisi, 19 (4): 375 - 391.
- ÖZGÜR, E.M., 2004. Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızının Mekansal Dağılışı. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (2): 1 – 12.
- ÖZKALP, E., 2008. Davranış Bilimlerine Giriş. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 301s.
- PELEK, D., 2010. Seasonal Migrant Workers in Agriculture: The Cases Of Ordu and Polatlı. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Modern Türkiye Tarihi ABD - Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 163s. (yayınlanmamış).
- SAĞLAM, S., 2006. Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (5): 33 – 44.
- SANKIR, H., 2010. “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin“Kadın Sanatçı Kimliği”nin Oluşum Sürecine Etkileri”. http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/hasan_sankir_1_1010.pdf (Erişim tarihi: 28 Nisan 2015).
- SEVİNÇ, M.R. ve DAVRAN, M.K., 2010. Ekonomik Kriz ve Çocuk İşçiler: Şanlıurfa İli Örneği. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Harran Üniversitesi. Şanlıurfa s. 478 – 485.
- SEVİNÇ, G. ve SEVİNÇ M.R., 2012. Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin İlköğretim Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunları. Türkiye X. Tarım Ekonomisi Kongresi, Selçuk Üniversitesi. Konya s. 1122 – 1129.
- SOYSAL, M.,KANTAR, M. veYALÇIN, A., 1998,Köyden Kente Göç Olgusu veGöçün Toplumsal Yapıda Meydana Getirdiği Değişmeler: Adana İli (Yüreğir Ovası)Köyleri ve Anadolu Mahallesi Örneği, Türkiye 3. Tarım Ekonomisi Kongresi, Ankara.
- ŞAFAK, M., 2008.Kırsal Alandan Kentsel Alana Göç Eden Kadınların Yeni Yaşama Uyum Durumlarının Araştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi ABD - Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 135s. (yayınlanmamış).
- ŞAHİNLİ, M.A. ve ŞAHBAZ, N., 2013. Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (25): 85 – 103.
- ŞAHSUVAROĞLU, T. ve EKŞİ, H., 2008. Odak Grup Görüşmeleri ve Sosyal Temsiller Kuramı. Eğitim Bilimleri Dergisi, 28 (28): 127 – 139.
- ŞİMŞEK, Z., 2012. Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması, Damla Matbaacılık, Ankara, 204s.
- ŞİMŞEK, Z. ve Koruk, İ., 2009. Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri; Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği. Çalışma Ortamı Dergisi, (101): 7 – 9.
- TANIR, F., 2012. Adana'da Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sorunları. I. Tarım Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu, Çevresel ve Mesleki Riskler, Harran Üniversitesi. Şanlıurfa s.93 – 96.
- TAŞÇI, F., 2009. Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. Kamu – İş Dergisi, 10 (4): 177 – 204.
- TEZCAN, M., 2012. Sosyolojiye Giriş. Anı Yayıncılık, Ankara, 340s.

- TÜİK, 2012. “Çocuk İşgücü Anketleri Sonuçları 2012”,<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>(Erişim tarihi: 02 Nisan 2015)
- TÜİK, 2013. “Mevsim Etkilerinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeler”,<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim tarihi: 05 Aralık 2013).
- TÜİK, 2014a. “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”,http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (Erişim tarihi: 11 Ekim 2014).
- TÜİK, 2014b. Seçilmiş Göstergelerle Adana 2013. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 188s.
- TÜİK, 2015a. “Toplumsal Yapı ve Cinsiyet”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2015).
- TÜİK, 2015b. “Tarımsal İşletmelerde Ücret Yapısı, 2014”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18693> (Erişim tarihi: 03 Nisan 2015).
- TÜİK, 2015c. “İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları, (NACE Rev.2)”, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2263 (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2015).
- TÜRK, N.K., 2006. Kilis İli Elbeyli İlçe Merkezindeki Kadın Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD - Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 102s. (yayınlanmamış).
- TÜRKARSLAN, N., 2012. Sosyolojiye Giriş (M. TUNA editör). Detay Yayıncılık, Ankara, s.210 – 225.
- TÜRKDOĞAN, O., 2006. Türkiye’de Köy Sosyolojisi. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 880s.
- TÜRKDOĞAN, O., 2009. Doğu ve Güneydoğu Sorunları ve Çözüm Yolları. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 390s.
- TÜRKDOĞAN, O., 2013. Türkiye’nin Etnik Yapısı, Sosyolojik Bir Analiz. Çizgi Kitabevi Yayıncılık, Konya, 526s.
- TÜRK – İŞ, 2015. “Kasım 2014 Açlık ve Yoksulluk Sınırı”, <http://www.turkis.org.tr/dosya/nkhl6TSnMiZH.pdf> (2014) (Erişim tarihi: 13 Nisan 2015).
- ULUÇ, A.V., 2010. Kürtler’de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret. Mukaddime, (2): 35 – 52.
- USKUN, E., 2001. “Akraba Evlilikleri”, <http://www.ttb.org.tr/sted/sted0201/4.html> (Erişim tarihi: 05 Şubat 2015).
- UZAY, N., 2005. Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 148s.
- UYGUR, A. ve KOÇ, H., 2010. Örgütsel Sadakat ve Örgütsel Bağlılık: Siyasi Partiler Açısından Bir Analiz. İşetme Araştırmaları Dergisi, 2 (4): 79 - 94.
- YALÇIN, A., 1999. Kırdan Kıra Göç Eden Ailelerin Sosyo - Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma: Cırık Köyü - Adana Örneği. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD - Yüksek Lisans Tezi, Adana, 79s. (yayınlanmamış).
- YILDIRAK, N., GÜLÇUBUK, B., GÜN, S., OLHAN, E., 2002. “Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları”,http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205793629.pdf(Erişim tarihi: 2 Ocak 2011).
- YAZICIOĞLU, Y., ve ERDOĞAN, S., 2014. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Detay Yayıncılık, Ankara, 440s.

ZEYTINOĞLU,S., 1989. Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları. Türkiye’de Çocuğun Durumu: 1990’ların Çocuk Politikası Kongresi, SPT, UNICEF, Ankara s. 241 – 252.

http://www.adana.gov.tr/?act=mevsimlik_tarim_iscileri (Erişim tarihi: 25 Ekim 2013).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/126.html> (Erişim tarihi: 25 Aralık 2013).

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem20/yil01/ss532.pdf> (Erişim tarihi: 12 Mart 2014).

<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/slogan/dosyalar/dokuman3> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/slogan/dosyalar/dokuman4> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/5410_25.html (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.13997&sourceXmlSearch=&MevzuatIlski=0> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2014).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> (Erişim tarihi: 29 Ekim 2014).

<http://www.milliyet.com.tr/flas-ismarta-da-mevsimlik-gundem-1962811/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2015).

<http://www.sendika.org/2013/10/sakaryada-is-kazasi-geciren-mevsimlik-tarim-iscileri-hayatini-kaybetti/> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2015).

<http://www.ihacom.tr/haber-tarim-iscileri-arasinda-bicakli-kavga-1-olu-1-yarali-341130/> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2015).

<http://www.beyanhaber.net/haber/beypazari/tarim-iscilerinin-kavgasi-kanli-bitti/1526.html> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2015).

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/854666-tarim-iscileri-ile-koyluler-birbirine-girdi> (Erişim tarihi: 18 Mart 2015).

<http://www.sondakika.com/haber/haber-eskisehir-de-gerginlik-8-yarali-2894438/> (Erişim tarihi: 18 Mart 2015).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm> (Erişim tarihi: 02 Nisan 2015).

<http://iskanunu.com/4857-sayili-is-kanunu/245-4857-sayili-is-kanunu-maddeli-metin#2> (Erişim tarihi: 03 Nisan 2015).

<http://www.mersinpress.com/mersinin-silifke-ilcesinde-tarim-iscileri-ucetlerin-dusuk-olmasini-protesto-edip-zam-istediler.html> (Erişim tarihi: 12 Nisan 2015).

<http://www.illeridaresi.gov.tr/iller/illericerik.aspx?icerik=174> (Erişim tarihi: 15 Nisan 2015).

<http://www.sanlıurfa.com/viransehir-de-asiret-kavgasi-11-yarali/1671429095/> Erişim tarihi: 24 Nisan 2015).

http://www.zaman.com.tr/gundem_diyarbakirda-asiret-kavgasi_2242378.html (Erişim tarihi: 24 Nisan 2015).

http://www.dha.com.tr/mardinde-kum-ocagi-kavgasi-2-olu_611110.html (Erişim tarihi: 26 Nisan 2015).

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208292> (Erişim tarihi: 06 Mayıs 2015).

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/748533-4-yilda-65-kisi-tecavuz-etmis> (Erişim tarihi: 06 Mayıs 2015).

EKLER

EK – 1: Anket Formu**EK – 1: Anket Formu****HANE HALKI BİLGİLERİ**

NO:
HANE NO:
HANE HALKI SAYISI:

Sıra No	Aile Reisine Yakınlık	Cins. (KE)	Doğum Yeri	Yaş	Aile Biçimi	Çocuk Sayısı		Eğitim Düzeyi	Medeni Hali	Mesleği			Evlilik Yaşı	Evlilik Kararını Veren	Akraba Evliliği Durumu	Kendisi İçin Başlık	Kız Ç Başlık Parası	Erkek Ç Başlık Parası
						Kız	Er			M1	M2	Ç1						
1-																		
2-																		
3-																		
4-																		
5-																		
6-																		
7-																		
8-																		
9-																		
10-																		
11-																		
12-																		

II. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİNDE MEVCUT DURUM

1. Daimi yaşadığınız yer (Köy/İlçe/İl)

2. Daimi yaşadığınız yere ve daha öncesine göç durumu

Tarih	Geldiği Yer	Yerleşilen Yer	Göç Sebebi	Göç Tipi

3. Size göre mevsimlik tarım işçiliği yapmanızın nedenleri (önem sırasıyla) nelerdir

- a)
b)
c)
d)

4. Mevsimlik tarım işçiliğine nasıl başladınız?

- a) Anne-Baba b) Akraba c) Arkadaş

5. Anne ve baba mevsimlik tarım işçisi mi?

Evet	a) Anne-Baba b) Akraba c) Arkadaş
Hayır	

6. Kaç yıldır mevsimlik tarım işçiliği yapıyorsunuz.....

7. Memleketinizde düzenli işiniz ve geliriniz (sigortalı işçilik, sabit getirisi olan işler) olsa bu işi yapar mısınız?

a) Evet	- Getirisi iyi - Paraya ihtiyacım var - Bu işi seviyorum
b) Hayır	- Bu iş çok zor - Bu işte para yok - çalışma koşulları çok kötü - çok paraya ihtiyacım yok
c) Bilmiyor	

8. Gelirken kullanılan araç cinsi

- a) Otobüs b) Minibüs c) Otomobil d) Kamyon-kamyonet kasası e) Traktör
f) Tren h) Diğer.....

9. Gelirken kullanılan araç kendilerinin mi?

- a) Evet
b) Hayır

10. Buraya gelinen ay ve yaklaşık kalınacak süreaysüre

11. Burayı tercih etmenizin nedenleri

- a) Memlekete yakın
b) Çalışma koşulları daha iyi (Çalışma saati, hava koşulları, tarlada çalışma şartları vb.)
c) Geliri daha iyi
d) Yaşam koşulları daha iyi (Yer olarak güzel, su ve diğer ihtiyaçlar daha kolay karşılanıyor)
e) Buradaki ürünle çalışmak daha kolay
f) Diğer.....

12. Çalışma koşulları ile ilgili olarak aşağıdaki konularda imkanları kim sağlıyor

İE. İşveren/elçi, B. Biz, D. Devlet, H. Bölge Halkı, D. Diğer

İMKANLAR	İE	B	D	H	Diğer
Çadırın kurulacağı yerin belirlenmesi					
Çadır kurulum alanının düzenlenmesi (çakıl, kepçe vb.)					
Kurulacak çadırları					
Çadır alanına temiz su getirilmesi (Kuyu, boru hattı vb.)					
Çadır alanına elektriğin getirilmesi					
Çadır alanında pis su giderinin yapılması					
Çadır alanında ortak kullanım alanlarının yapılması (Banyo, Mutfak, Tuvalet vb.)					
Çalışırken yenen yemeği					
Çadırlarda tüketilen yiyecekleri (Erzak vb.)					
Çalışırken içilen içecekleri (Çay, kahve, meyve suyu vb.)					
Çalışırken içilen sigarayı					
Çadır yerleşim alanından çalışılan yere ulaşım					
Çalışırken kent merkezlerine ulaşımı (gezmek için)					

13. Burada hangi işleri yapıyorsunuz

.....

14. Adana İlinde tarım işçiliği yaptığınız diğer yer/yerler

Gidilen Yer (Köy-Alan/İlçe)	Gidilen Ay ve Kalınan Süre	Çalışılan Ürünler	Yapılan İş

15. Adana İli dışında tarım işçiliği yaptığınız diğer yer/yerler

Gidilen Yer (İlçe/İl)	Gidilen Ay ve Kalınan Süre	Çalışılan Ürünler	Yapılan İş

16. Çalışmayı en çok sevdiğiniz yer

Yer (Köy/İlçe/İl)	Nedeni
.....	a) Memlekete yakın b) Çalışma koşulları daha iyi (Çalışma saati, hava koşulları, tarlada çalışma şartları vb.) c) Geliri daha iyi d) Yaşam koşulları daha iyi (Yer olarak güzel, su ve diğer ihtiyaçlar daha kolay karşılanıyor) e) Buradaki ürünle çalışmak daha kolay f) Diğer.....

17. Çalışmayı en çok sevdiğiniz tarımsal ürün ve nedeni

Sevilen Ürün	Nedeni
.....	a) Çalışılması kolay, yormuyor b) Çalışma koşulları daha iyi c) Geliri daha iyi d) Yaşam koşulları daha iyi (Yer olarak güzel, su ve diğer ihtiyaçlar daha kolay karşılanıyor) e) Diğer.....

18. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınız yere yerleşmeyi düşündünüz mü?

a) Evet b) Bilmiyor c) Hayır	Neresi.....Neden.....
------------------------------------	-----------------------

19. İşi nasıl buluyorsunuz?

Buradaki	Diğer yerlerdeki	
a) Kendimiz b) Aracı-elçi-çavuş aracılığıyla c) Diğer	1. Yer	2. Yer
	a) Kendimiz b) Aracı-elçi-çavuş aracılığıyla c) Diğer	a) Kendimiz b)Aracı-elçi-çavuş aracılığıyla c) Diğer

20. Saat kaçta iş başı yapıyorsunuz

21. Günlük çalışma süresi ne kadar.....

22. Haftada kaç gün çalışıyorsunuz

23. Günlük ücretiniz yaklaşık ne kadar

24. Geçen yıl günlük ücretiniz yaklaşık ne kadardı

25. Ücret almada gecikme yaşıyor mu?

a) Evet b) Hayır c) Bilmiyorum	- işverenden kaynaklanıyor - elciden kaynaklanıyor - piyasadan kaynaklanıyor
--------------------------------------	--

26. Sizce aldığımız ücret emeğinizin karşılığı mı?

a) Evet

b) Hayır

c) Bilmiyorum

27. Mevsimlik tarım işçiliği yaparak hayatınızın ekonomik açıdan değişeceğine inanıyor musunuz?

a) Evet	- Para biriktirebiliyorum - çocuklar yetişiyor
b) Hayır	- Karnımız ancak doyuyor - Her geçen gün zorlaşıyor - Bizimkisi boşa uğraş

28. Bu iş için işverenle veya elci ile bir sözleşme imzaladınız mı?

a) Evet	- Sadece ücret - ücret, çalışma saati, çalışma şartları - ücret ve her türlü sosyal haklar
b) Hayır	- işi zor buluyoruz - yapalım diyince işi zor buluyoruz - aramızda sözlü güven var

29. Kazandığınız para kimde kalıyor

- a) Bende kalıyor
- b) Aile büyüklerinde kalıyor
- c) Eşimde kalıyor
- d) Çocuklarımda kalıyor
- e) Diğer.....

30. Kazandığınız parayı harcadığınız yerlere nasıl paylaşıyorsunuz (% de olarak belirleyin)

[] Gıda [] Giyim [] Sağlık [] Barınma [] Eğitim [] Yol [] Tasarruf

31. Buradaki kazancınızla para biriktirebiliyor musunuz?

a) Evet	a) Altın alırım b) Döviz alırım c) Bankaya vadeli yatırım d) Memlekette arsa-arazi alırım e) Memleket dışındaki bir yerden arsa-arazi alırım f) Memlekette ev alırım g) Memleket dışındaki bir yerden ev alırım h) Diğer.....
b) Hayır	a) Ancak karnımızı doyurabiliyoruz b) Gelirimiz çok düşük c) Giderimiz oldukça fazla e) Ailemiz çok kalabalık f) Hesapta olmayan masraflar çıkmakta g) Diğer.....
c) Bilmiyorum	

32. Memlekette daimi evinizde kalan kişi sayısı çalışan
.....çalışmayan

33. Memleketteki evinizde kimlerle beraber kalıyorsunuz

- a) Sadece kendi ailesi (eşi ve çocukları)
- b) Sadece kendi ailesi (eşi, çocukları ve evli çocukları)
- c) Sadece kendi ailesi (eşi, çocukları , evli çocukları, anne babaları)
- d) Kendi ailesi ve bekar akraba
- e) Kendi ailesi ve evli akraba
- f) Diğer

34. Evde kalanlar geçimini nasıl sağlıyor

- a) Onlar orada çalışıyor
- b) Ben gönderiyorum
- c) Yardım alıyorlar (komşu, akraba, devlet)
- d) Gelirken para bıraktık
- e) Diğer.....

35. Sizinle gelip de çalışmayan var mı?

a) Evet	Yakınlığı.....Neyapıyor.....yaşı
b) Hayır	

36. Çalışırken iş güvenliği önlemleri alıyor musunuz?

a) Evet	- eldiven - maske - ilaç
b) Hayır	
c) Her zaman değil	

37. İşinizden memnun musunuz?

a) Evet	- para biriktirebiliyoruz - yapacak başka işim yok - şartlar hoşuma gidiyor
b) Hayır	- yaşam koşulları çok kötü - çalışma koşulları her geçen gün zorlaşıyor - bizimkisi boşa uğraş
c) Bilmiyorum	

38. Çalıştığımız alanı can ve mal güvenliği açısından güvenli buluyor musunuz?

a) Evet	
b) Hayır	- burada sevilmiyoruz - doğal afet riski var
c) Bilmiyorum	

39. Güvenliğinizi nasıl sağlıyorsunuz?

a) Kendimiz b) Resmi güçler c) Bir şey yapan yok d) Gerek yok	Nasıl Neden
--	-------------------------

40. METİP Projesi hakkında bilgi sahibi misiniz?

a) Evet	Ne biliyorsunuz
b) Hayır	

41. Mevsimlik tarım işçiliği yaparken size yardımcı olan kurum var mı ?

a) Evet	Hangi kurum Hangi konuda
	Hangi kurum Hangi konuda
	Hangi kurum Hangi konuda
	Hangi kurum Hangi konuda
	Hangi kurum Hangi konuda
b) Hayır	

42. Mevsimlik işçilik ile ilgili sizi en çok rahatsız eden sorunlar

1. Ulaşım

2. İş koşulları

3. Elci ile ilgili sorunlar

4. İşveren ile ilgili sorunlar

5. Çadırda yaşam koşulları

6. Bölgede yaşam koşulları

7. Diğer

43. Size göre mevsimlik işçilik ile ilgili çalışma koşullarınızın daha iyi olması için neler yapılabilir

III. EKONOMİK YAPI

44. Hangi aylarda memlekettesiniz (evinizdesiniz)

.....

45. Memlekette yaptığınız işler.....

46. Hanenizin yaklaşık yıllık geliri

Tarımsal faaliyet Memlekette İş Mevsimlik İş
Diğer

47. Size göre esas gelir kaynağınız hangisi

- a) Memlekette yaptığım iş
- b) Mevsimlik tarım işçiliği
- c) Maaş (Emekli, yaşlılık, malullük, işsizlik, sosyal yardım vb.)
- d) Diğer.....

48. 10-15 sene öncesine göre ekonomik açıdan durumunuz nasıl değişti?

a) Daha iyi oldu	Nasıl
b) Değişmedi	
c) Daha kötü oldu	

49. Hanede sabit gelir elde eden var mı?

a) Evet	Kim.....	a) Kendisi b) Eşi c) Baba veya Annesi d) Erkek çocuğu-çocukları e) Kız çocuğu-çocukları f) Diğer.....	Yaptığı İş	a) Memur b) İşçi c) Geçici işçi d) Diğer
b) Hayır				

50. Hanede düzenli yardım alan birileri var mı?

a) Evet	Kim.....	a) Kendisi b) Eşi c) Baba veya Annesi d) Erkek çocuğu-çocukları e) Kız çocuğu-çocukları f) Diğer	Nereden	a) Hayır Kurumu b) Akraba, tanıdık c) Devlet Kurumu d) Diğer
b) Hayır				

51. Size göre ekonomik düzeyiniz memleketinizde yaşadığınız çevreye göre daha mı iyi, daha mı kötü?

a) Daha iyi b) Aynı c) Daha kötü	Neden
--	-------

52. Borcunuz var mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum

53. Borcunuzun nedeni

- a) Mal-mülk alımı (Araba, ev, arsa vb.)
- b) Yatırım (Altın, Döviz, İşyeri açma vb.)
- c) Sağlık
- d) Geçim-ihitiyaç
- e) Evlilik (Kendisi ve çocukları için)
- f) Diğer.....

54. Borçlu iseniz kime-kimlere borçlandınız

- a) Bankalara (Kredi ve kredi kartları)
- b) Akrafa - Arkadaşlar
- c) Kredi kooperatifleri, odalar vb.
- d) Esnaf
- e) Diğer.....

55. Borç miktarınız ne kadar

56. Borcunuzu nasıl ödüyorsunuz

- a) Taksitle
- b) Elime para geçtikçe (Düzensiz)
- c) Gayrimenkul satmayı düşünüyorum
- d) Ödeyemiyorum
- e) Diğer.....

57. Memlekette tarımsal faaliyetiniz var mı?

	Ne/Neden
a) Evet	a) Hayvancılık b) Arazi işleme c) Ortakçılık d) Diğer
b) Hayır	a) Sermaye yok b) Arazi yok c) Başka işlerle uğraşılıyor d) Geliri az

	e) Diğer
c) Bırakıldı	a) Maliyetler arttı b) Gelir yetmedi c) Doğal afet vb. d) Diğer

58. Arazi varlığı durumu

Arazi Genişliği (da)	Arazi Parça Sayısı	Mülkiyet ve Edinme Şekli	Yetiştirilen Ürünler	Verim kg/da	Ürünün Satıldığı Yer

59. Hayvancılık faaliyet durumu

Yetiştirilen Hayvan Türü	Adet	Üretim Amacı	Satılan Yer	Bakımını Üstlenen Kişi

60. Arabanız var mı?

	Ne-Neden
a) Evet	Değeri.....TL
b) Hayır	a) Kullanmayı bilmiyor b) İhtiyacı yok c) Akralardan alabiliyor (Emanet) d) Kiralayabiliyor e) Parası yok - alamıyor f) Diğer.....

61. Traktörünüz var mı?

	Ne-Neden
a) Evet	Değeri.....TL
b) Hayır	a) Kullanmayı bilmiyor b) İhtiyacı yok (Traktör kullanacak kadar toprağı yok) c) Akralardan alabiliyor (Emanet) d) Kiralayabiliyor e) Parası yok - alamıyor f) Diğer.....

62. Mülk evi var mı?

	Ne-Neden
a) Evet	Bulduğu Yer.....Değeri.....TL
b) Hayır	a) Kira vermiyor (emanet ev) b) Daimi kaldığı bir yer yok – ihtiyacı yok c) Başkasının yanında kalıyor d) Durumu yok alamıyor

IV. SAĞLIK - BESLENME

63. Ciddi bir sağlık sorununuz var mı?

a) Evet	a) Ortopedik (Sırt, bel ağrıları vb.) b) Solunum yolları enfeksiyonu c) Deri rahatsızlıkları d) Sindirim sistemi rahatsızlıkları e) Kalp damar f) Diğer
b) Hayır	
c) Bilmiyor	

64. Hastalanınca doktora gidiyor musunuz?

a) Evet	a) Özel hastaneye b) Devlet hastanesine c) Üniversite hastanesine d) Sağlık ocağına e) Tıp merkezine f) Diğer.....	Neden
b) Hayır	Neden	

65. Sağlık güvenceniz

- a) Yok
- b) SGK
- c) Yeşil kart
- d) Diğer

66. Bu iş dolayısıyla yakalandığınız hastalık var mı?

- a) Yok
- b) Ortopedik (Sırt, bel ağrıları vb.)
- c) Solunum yolları enfeksiyonu
- d) Deri rahatsızlıkları
- e) Sindirim sistemi rahatsızlıkları
- f) Kalp damar
- g) Zehirlenme
- h) Diğer

67. Size göre çalışırken risk yaratabilecek sağlık sorunu ne olabilir?

- a) Ortopedik (Sırt, bel ağrıları vb.)
- b) Solunum yolları enfeksiyonu
- c) Deri rahatsızlıkları
- d) Sindirim sistemi rahatsızlıkları
- e) Kalp damar
- f) Zehirlenme
- g) Diğer

68. Çalışırken yemeği

- a) Tek başıma yiyorum
- b) İş arkadaşlarıyla beraber yiyorum
- c) Ailemle yiyorum
- d) Diğer

69. Çadırınızda en çok pişen 3 yemek

1..... 2..... 3.....

70. Çadırda yiyecek tüketim bilgisi

Besin Adı	Temin Şekli (Ev/Çarşı/İş veren/Yetiştirme)	Satın Alma Sıklığı (Günde/Haft ada/Ayda/)	Tüketim Miktarı (Bardak/Adet/ Kg/Litre)	Memlekette (Aynı, daha az, daha fazla)
Ekmek				
Kahvaltılık				
Süt ürünleri (yoğurt)				
Sebze				
Meyve				
Hububat-bakliyat				
Et				

V. AİLE İÇİ İLİŞKİLER – TOPLUMSAL İLİŞKİLER

71. Çadırda kalan kişi sayısı

72. Aile içinde son sözü kim söyler?

E (Erkek)

K (Kadın)

KE (Birlikte)

Ç (Çocuklar)

B (Büyükler)

O (Ailece, Ortak)

KONULAR							
Çocukların eğitimi	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Çocukların evliliği	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Çocukların doktora götürülmesi	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Yatırım kararı	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Harcama kararı	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
İşverenle anlaşma	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Mevsimlik işçiliğe gidilecek yere	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Piştirilecek yemeğe	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer

73. Çadır hayatında işlerin kimin sorumluluğunda olduğunu söyleyiniz

E (Erkek)

K (Kadın)

KE (Birlikte)

Ç (Çocuklar)

B (Büyükler)

O (Ailece, Ortak)

YAPILACAK İŞ							
Çadır yerinin hazırlanması ve çadırın kurulması	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Çadırın ve etrafın temizliği	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Yemeğin hazırlanması	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Çocukların disiplini ve ahlaki eğitimi	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer

Çocukların temizliği (banyo vb.)	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Çocukların eğitimi ve ödevleri	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Yiyecek alışverişi	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer
Giyecek alışverişi	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer.....
Elci veya işverenle iş görüşme	E	K	KE	Ç	B	O	Diğer

74. Memlekette aşiretiniz var mı?

- a) Evet
b) Hayır

75. Mevsimlik tarım işçiliği yaparken aşiretinizin olumlu katkısı?

a) Var	- Birbirimize sahip çıkıyoruz - Her konuda birbirimize destek oluyoruz
b) Yok	- Aşiretten biri bir şey yaptı mı herkes sorumlu - Artık eski kültür yok

76. Memleket dışına çıkınca sosyal açıdan kendinizi daha rahat hissedebiliyor musunuz?

- a) Evet
b) Hayır
c) Biraz

77. Size göre akrabalarınız ile ilişkiniz nasıl

- a) Çok iyi
b) İyi
c) Orta
d) Kötü
e) Çok kötü

78. Geçmiş yıllara göre akrabalarınız ile ilişkiniz

- a) Arttı
b) Aynı
c) Azaldı

79. Aşağıdaki konularda akrabalarınızın yardımı oluyor mu?

KONULAR	
Kışlık yiyecek hazırlığında (Salça, biber, tarhana vb.)	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların evliliğinde işlerin yapılmasında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların evliliğinde maddi yardım	a) Evet b) Biraz c) Hayır

Cenaze işlerinin yapılmasında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Memlekette çalışılırken çocukların bakımında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Memlekette kalan çocukların bakımında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çadırda kalırken çocukların bakımında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çadır temizliği ve gündelik işlerde	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çadırda kalırken yemek hazırlamada	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Sıkıntıya girildiğinde maddi yardım	a) Evet b) Biraz c) Hayır
	a) Evet b) Biraz c) Hayır

80. Mevsimlik tarım işçiliğine gittiğiniz yerdeki vatandaşlarla kız alıp verdiniz mi?

- a) Evet
- b) Hayır

81. Diğer çadırda kalanlarla iş dışında görüşüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Çok sık değil

82. Çalışmaya geldiğiniz yere yakın köydeki komşularla ilişkiniz nasıl

- a) Çok iyi
- b) İyi
- c) Orta
- d) Kötü
- e) Çok kötü

83. Geçmiş yıllara göre çalışmaya geldiğiniz yere yakın köydeki komşularla ilişkiniz

- a) Arttı
- b) Aynı
- c) Azaldı

84. Çalışmaya geldiğiniz yere yakın köydeki komşularla sorunlar yaşıyor musunuz?

a) Evet	a) yerleşim yeri nedeniyle b) elektrik su temininde c) atık su ve çevre temizliği d) etnik-siyasal konular e) asayiş f) ekonomik
b) Hayır	
c) Çok az	

85. Aşağıdaki hangi konularda çalışmaya geldiğiniz yere yakın köydeki komşularla görüşüyorsunuz

KONULAR	
Sohbet amaçlı akşam gezmeleri	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Dini bayramlar	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Cuma namazları	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Sohbet amaçlı köy kahvehane ziyaretleri	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Tarımsal faaliyetlerin tartışılması için	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların okullarının toplantısı	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Seçim öncesi siyaset tartışmaları için	a) Evet b) Biraz c) Hayır
	a) Evet b) Biraz c) Hayır

86. Aşağıdaki konularda çalışmaya geldiğiniz yere yakın köydeki komşuların yardımı oluyor mu?

KONULAR	
Çadır kurulacak alanın belirlenmesinde	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çadır alanı etrafının düzenlenmesi ve temizliği	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Elektrik, su ve vb. ihtiyaçların giderilmesi	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların köydeki okula devam olanakları	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Yiyecek ve giyecek yardımı	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Güvenlik ile ilgili sorunlarda	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Kışlık yiyecek hazırlığında (Salça, biber, tarhana)	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların evliliğinde işlerinin yapılmasında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Çocukların evliliğinde maddi yardım	a) Evet b) Biraz c) Hayır
Cenaze işlerinin yapılmasında	a) Evet b) Biraz c) Hayır
	a) Evet b) Biraz c) Hayır

87. İşiniz ile ilgili sorunlarınızı kiminle paylaşırsınız?

- a) kimseyle
- b) Eşimle
- c) aile büyüklerimle
- d) iş arkadaşlarımla
- e) işveren-elci

VI. CİNSİYET ROLLERİ

88. Size göre erkeklerin en önemli görevleri nelerdir?

- a) Evin geçimini sağlamak
- b) Güvenlik ve koruma
- c) Kadın ve kızları denetleme
- d) Diğer

89. Bir erkek mesleğini seçerken neye dikkat etmelidir?

- a) Ekonomik yönden iyi gelir getirmeli
- b) Ailesinin yanında olmalı
- c) Çalıştıktan sonra fark etmez
- d) Diğer.....

90. Size göre kadınların en önemli görevleri nelerdir?

- a) Evin işlerini yapmak (yemek-temizlik vb.)
- b) Aile bütçesine katkıda bulunmak
- c) Çocuklarına ve kocasına bakmak
- d) Aile içi uyum ve huzuru sağlamak
- e) Diğer

91. Bir kadın mesleğini seçerken neye dikkat etmelidir?

- a) Evinin işini aksatmayacak bir meslek olmalı
- b) Çocuklarını ihmal etmeyecek bir meslek olmalı
- c) Hayat müşterek olduğu için her işi yapabilir
- d) çalışmamalı

92. Karınızın ve/veya bekar kızlarınızın düzenli iş ve gelire sahip olmasını ister misiniz?

a) Evet	Nasıl bir iş
b) Düşünmeliyim	Neden
c) Hayır	

VII. SOSYO-KÜLTÜREL FAALİYETLER

93. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz

Memlekette	Çadırda
a) Boş zamanım yok	a) Boş zamanım yok
b) Çocuklarımla ilgileniyorum	b) Çocuklarımla ilgileniyorum
c) Televizyon izliyorum	c) Televizyon izliyorum
d) Gazete okuyorum (İçerik.....)	d) Gazete okuyorum (İçerik.....)
e) Kitap okuyorum (İçerik.....)	e) Kitap okuyorum (İçerik.....)
f) Akrabalarla buluşuyoruz	f) Akrabalarla buluşuyoruz
g) Arkadaşlarla buluşuyoruz	g) Arkadaşlarla buluşuyoruz
h) Gezmeye kent merkezlerine gidiyoruz	h) Gezmeye kent merkezlerine gidiyoruz
i) Diğer.....	i) Diğer.....

94. Televizyonda en çok izlediğiniz program

Memlekette	Çadırda
a) Sabah kuşağı programları	a) Sabah kuşağı programları
b) Evlilik programları	b) Evlilik programları
c) Yerli diziler	c) Yerli diziler
d) Haber programları	d) Haber programları
e) Spor programları	e) Spor programları
f) Yarışma	f) Yarışma
g) TV izlemiyorum	g) TV yok
h) Diğer.....	h) TV izlemiyorum
	i) Diğer.....

95. İzlediğiniz diziler (sırasıyla 3 tanesi)

- 1.....
- 2.....
- 3.....

VIII. GELECEK VE ÇOCUKLAR İÇİN BEKLENTİLERİ

96. Çocuk sahibi olduğu yaş

97. Çocuk sayısı memnuniyeti

- a) Memnun
- b) Daha az olmasını isterdi
- c) Daha çok olmasını isterdi

98. Kız çocukları için istediği eğitim

a) Okumasına gerek yok b) Okuryazar olsun yeter c) İlköğretim yeter d) Lise yeter e) Okuduğu yere kadar	Neden
---	-------

99. Erkek çocukları için istediği eğitim

a) Okumasına gerek yok b) Okuryazar olsun yeter c) İlköğretim yeter d) Lise yeter e) Okuduğu yere kadar	Neden
---	-------

100. Okul çağındaki kız çocuklarımız çalıştığımız yerde eğitimine devam edebiliyor mu?

a) Evet	
b) Çok sık kesinti oluyor	1. Çalışıyorlar (para kazanıyorlar) 2. Bize yardım ediyorlar (çocuk bakımı, günlük işler) 3. Okul çok uzak gidemiyorlar 4. Çocuklar okula gitmek istemiyorlar 5. Diğer
c) Hayır	1. Çalışıyorlar (para kazanıyorlar) 2. Bize yardım ediyorlar (çocuk bakımı, günlük işler) 3. Okul çok uzak gidemiyorlar 4. Çocuklar okula gitmek istemiyorlar 5. Diğer

101. Okul çağındaki erkek çocuklarınız çalıştığınız yerde eğitimine devam edebiliyor mu?

a) Evet	
b) Çok sık kesinti oluyor	1. Çalışıyorlar (para kazanıyorlar) 2. Bize yardım ediyorlar (çocuk bakımı, günlük işler) 3. Okul çok uzak gidemiyorlar 4. Çocuklar okula gitmek istemiyorlar 5. Diğer
c) Hayır	1. Çalışıyorlar (para kazanıyorlar) 2. Bize yardım ediyorlar (çocuk bakımı, günlük işler) 3. Okul çok uzak gidemiyorlar 4. Çocuklar okula gitmek istemiyorlar 5. Diğer

102. Kız çocuğu için istediğı evlilik yaşı.....

103. Kız çocuğu için istediğı evlenme biçimi

- a) Kendi görüşüp anlaşma
- b) Görücü usulü
- c) Berdel
- d) Diğer.....

104. Kız çocuğu için istediğı meslek

- a) Ev hanımı
- b) Devlet memuru
- c) İşçi
- d) Esnaf
- e) Diğer.....

105. Erkek çocuğu için istediğı evlilik yaşı.....

106. Erkek çocuğu için istediğı evlenme biçimi

- a) Kendi görüşüp anlaşma
- b) Görücü usulü
- c) Berdel
- d) Diğer.....

107. Erkek çocuğu için istediğı meslek

- a) Devlet memuru
- b) İşçi
- c) Esnaf
- d) Diğer.....

108. Çocuklarınıza iyi bir gelecek hazırladığınıza inanıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Bilmiyor	Neden
---------------------------------------	-------

109. Çocuklarınızın bu işi yapmasından memnun musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

110. Çocuklarınız bu işi yapmaya devam edecekler mi?

- a) Evet
- b) Hayır

111. Çocuklarınızın çalışma ücreti ne kadar.....

112. Ailenizle beraber yaşamak istediğiniz yer

a) Büyük bir şehir b) Kendi şehrim c) İlçe d) Köy	Neden
--	-------

113. İmkânınız olsaydı hangi mesleği/işini yapmak isterdiniz?

a) Çiftçilik b) Devlet memurluğu c) Sanayi işçiliği d) Tarım işçiliği e) Ticaret f) Diğer	Neden
---	-------

114. Size göre çevrenizdeki ailelere kıyasla hayatınız, yaşam koşullarınız nasıl?

- a) Daha iyi
- b) Bilmiyor
- c) Daha Kötü

115. Yaşamınızı değiştirmek için neye ihtiyacınız var?

116. Elinizde yeterli miktarda para olsaydı ne yapardınız?

EK – 2: İlçe Kaymakamlıklarına Gönderilen Bilgi Formu ve Cevapları

Kaymakamlık Adı:

1. Kaymakamlık nezdinde – denetiminde (METİP kapsamında), yerleşim alanı olarak seçilen yerler ve bu yerleşim yerlerinin ilçe merkezlerine uzaklıkları.

No	İlçe Merkezine Uzaklığı (km)	Yerleşim Yeri Adı (Bağlı bulunduğu köy ve belde ismi belirtilerek)	Yaklaşık Çadır Sayısı*
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			

* 2012 yılı tarımsal faaliyet döneminde kurulan ortalama çadır sayısı.

2. Mevsimlik tarım işçilerinizin ilçenize geldikleri ve ayrıldıkları aylar.

3. İlçenizde mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları tarımsal ürünler ve dönemleri.

4. İlçenizde Mevsimlik tarım işçilerinden sorumlu çalışan yaklaşık elçi – aracı – çavuşsayısı.

Cinsiyet*	Sayısı
Kadın	
Erkek	
TOPLAM	

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

5. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık işçi sayısı.

Cinsiyet*	2010	2011	2012	2013**
Kadın				
Erkek				
TOPLAM				

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

** 7. aya kadar.

6. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının (kendileri ile beraber getirdikleri 15 yaşın altındaki) sayısı.

Cinsiyet*	2010	2011	2012	2013**
Kız				
Erkek				
TOPLAM				

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

** 7. aya kadar.

7. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı aracılığı ile yardımda bulunulan (Şartlı Nakit Transferi) çocuk sayısı (mevsimlik tarım işçisi ailelerin).

2010..... 2011..... 2012..... 2013.....

Kaymakamlık Adı: YÜREĞİR KAYMAKAMLIĞI

1. Kaymakamlık nezdinde – denetiminde (METİP kapsamında), yerleşim alanı olarak seçilen yerler ve bu yerleşim yerlerinin ilçe merkezlerine uzaklıkları.

No	İlçe Merkezine Uzaklığı (km)	Yerleşim Yeri Adı (Bağlı bulunduğu köy ve belde ismi belirtilerek)	Yaklaşık Çadır Sayısı*
1	36	Çatalpınar Köyü (Belören Deresi)	15
2	34	Çatalpınar Özler A.Ş (özel)	25
3	33	Abdioğlu Çorak Mevki (özel)	35
4	21	Ağzıbüyük-Çotlu (Kepirtepe)	120
5	33	Vayvaylı	14
6	17	Denizkuyusu	48
7	26	Zağarlı (2012’de işçi gelmedi)	-
8	26	Akdam (drenaj)	25
9	32	Kadıköy (Gemi Yolu)	35
10	19	Pekmezli Mahallesi	165
11	38	Kütüklü Özler A.Ş (özel)	35
12	21,5	Sazak (drenaj kenarı)	20
13	31	Kadıköy (Maldöbrü)	38
14	26,5	Çağırkanlı (drenaj)	85
15	23	Ağzıbüyük (drenaj kanalı)	38
16	34	Yeniköy (kuzey-güney 1)	16
17	34	Yeniköy (kuzey-güney 2)	40
18	21	Yerdelen	46
19	20,5	Sazak (çiftlik arkası)	16
20	27	Çağırkanlı (ziyaret mevki)	10
21	29	Çağırkanlı-Kadıköy Yolu Üzeri	18
22	39,5	Karaahmetli (Kemal Girmez)	15
23	30,5	Kadıköy (Beylik Mevkii)	86

* 2012 yılı tarımsal faaliyet döneminde kurulan ortalama çadır sayısı.

2. Mevsimlik tarım işçilerinin ilçenize geldikleri ve ayrıldıkları aylar.

Geliş TarihiAyrılış Tarihi

Şubat ayı başı		Haziran ayı sonu
Nisan ayı başı	Haziran ayı sonu	
Eylül ayı başı	Nisan ayı sonu	
Mayıs ayı başı	Ekim ayı sonu	
Eylül ayı başı	Mayıs ayı başı	

3. İlçenizde mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları tarımsal ürünler ve dönemleri.

Geliş TarihiAyrılış Tarihi

Çalıştıkları Tarımsal Ürünler

Şubat ayı başı	Haziran ayı sonu	Salata-kabak sera ve hasat işleri.
Nisan ayı başı	Haziran ayı sonu	Soğan-patates hasat işleri.
Eylül ayı başı	Nisan ayı sonu	Narenciye hasat ve budama işleri.
Mayıs ayı başı hasat işleri.	Ekim ayı sonu	Pamuk çapa,domates-kavun-karpuz-biber
Eylül ayı başı	Mayıs ayı başı	Marul ekim ve hasat işleri

4. İlçenizde Mevsimlik tarım işçilerinden sorumlu çalışan yaklaşık elçi – aracı – çavuşsayısı.

Cinsiyet*	Sayısı
Kadın	--
Erkek	23
TOPLAM	23

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.(Her Konaklama alanından bir aracı sorumlu tutulmuştur.)

5. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık işçi sayısı.

Cinsiyet*	2010	2011	2012	2013**
Kadın				
Erkek				
TOPLAM		5550	5670	5100

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.(Her çadırda ort.6 kişi üzerinden hesap yapılmıştır.)

** 7. aya kadar.(İlçemizde işlerin en yoğun olduğu ve en çok çadırın konakladığı zamana göre hesaplanmıştır.)

6. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının (kendileri ile beraber getirdikleri 15 yaşın altındaki) sayısı.

Cinsiyet*	2010	2011	2012	2013**
Kız				
Erkek				
TOPLAM		2775	2835	2550

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.(Her çadırda ort.3 çocuk üzerinden hesap yapılmıştır.)

** 7. aya kadar.

7. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı aracılığı ile yardımda bulunulan (Şartlı Nakit Transferi) çocuk sayısı (mevsimlik tarım işçisi ailelerin).

Adres kayıtları ilçemize getirilemediğinden şartlı nakit yardımı yapılamamıştır. Ayni ve nakdi yardımlar yapılmıştır.Gerek görülen durumlarda yardımlar yapılmaya devam edilmektedir.2009'da 199 çocuğa ayakkabı,22 Öğrenciye kırtasiye-giyim. 2010-2011-2012'deçocukların ailelerine yardım.2013'de 9 öğrenciye kitap-kırtasiye,25 öğrenciye giyim yardımı yapılmıştır.

2010..... 2011..... 2012..... 2013.....

Kaymakamlık Adı: SEYHAN KAYMAKAMLIĞI

1. Kaymakamlık nezdinde – denetiminde (METİP kapsamında), yerleşim alanı olarak seçilen yerler ve bu yerleşim yerlerinin ilçe merkezlerine uzaklıkları.

No	İlçe Merkezine Uzaklığı (km)	Yerleşim Yeri Adı (Bağlı bulunduğu köy ve belde ismi belirtilerek)	Yaklaşık Çadır Sayısı
1	8km	KARAYUSUFLU MAHALLESİ	50
2		BÜYÜKDİKİLİ MAHALLESİ	80
3		YOLGEÇEN MAHALLESİ	20
4		ÇAPUTÇU MAHALLESİ	50
5		DERVİŞLER MAHALLESİ	130
6		MÜRSELOĞLU MAHALLESİ	100
7		DÖRTAĞAÇ MAHALLESİ	30
8		CAMUZCU MAHALLESİ	40
9		KAYIŞLI MAHALLESİ	20
10		KÖYLÜOĞLU MAHALLESİ	20
11		ZEYTİNLİ MAHALLESİ	10
12		GÖKÇELER MAHALLESİ	10
13		B.ÇİLDİRİM MAHALLESİ	10
14			
15			

* 2012 yılı tarımsal faaliyet döneminde kurulan ortalama çadır sayısı.

2. Mevsimlik tarım işçilerinin ilçenize geldikleri ve ayrıldıkları aylar.
Mevsimlik tarım işçileri ilçenize Mart ayında gelir Kasım ayında ayrılırlar.

3. İlçenizde mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları tarımsal ürünler ve dönemleri.
Mart karpuz ve kavun fide dikimleri. Nisan turuncğiller, Mayıs patates,soğan hasadı. Haziran ayında patates,domates,patlıcan,soğan,karpuz,erik şeftali. Temmuz ayı karpuz, patlıcan, erik, Ağustos limon, Eylül limon, Ekim-Kasım turuncğil hasadı.

4. İlçenizde Mevsimlik tarım işçilerinden sorumlu çalışan yaklaşık elçi – aracı çavuş sayısı.

Cinsiyet	Sayısı
Kadın	
Erkek	15
TOPLAM	15

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

5. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık işçi sayısı.

Cinsiyet	2010	2011	2012	2013**
Kadın	1700	1650	1500	1300
Erkek	1700	1650	1500	1300
TOPLAM	3400	3300	3000	2600

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

** 7. aya kadar.

6. Yıllar itibari ile ilçenize gelen yaklaşık mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının (kendileri ile beraber gerirdikleri 15 yaşın altındaki) sayısı.

Cinsiyet	2010	2011	2012	2013**
Kız	1100	1050	1000	850
Erkek	1100	1050	1000	850
TOPLAM	2200	2100	2000	1700

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

** 7. aya kadar.

7. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı aracılığı ile yardımda bulunan (Şartlı Nakit Transferi) çocuk sayısı (mevsimlik tarım işçisi ailelerin).

2010..... 2011..... 2012..... 2013.....

T.C.
KARATAŞ KAYMAKAMLIĞI

METİP PROJESİ

TOPLAMA MERKEZLERİ

1-TUZLA BELDESİ TOPLAMA MERKEZİ

20.000 M2 alana Alt temel malzemesi dökülmüş 20 Adet WC.8 adet duş 4 adet fosseptik çukuru yapılmıştır. Çadır alanına içme suyu çekilmiş, çocuk oyun grupları kurulmuş, 4 adet su tankı verilmiş,13 adet Çöp konteynırı çadır alanına konulmuş,1 Adet Eğitim çadırı ve 1 adet Yönetim çadırı kurulmuş Yönetim çadırına 7 Masa ve 30 Sandalye konulmuş,1 Adet 5 derslik Prefabrik okul Civar köylerden öğrenciler taşınmalı eğitim 2010-2011 yılı için yapılmış, Öğrencilere yemek ihalesi yapılmıştır. 1 adet 160 kişilik Prefabrik yemekhane yapılmıştır.

2-TABAKLAR KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

7.500 M2 alana temel malzemesi dökülmüş,28 Adet WC.14 Adet duş,4 Adet Fosseptik çukuru yapılmış, Çadır alanına içme suyu temin edilmiştir. Çocuk oyun grupları kurulmuş,7 Adet çöp konteynırı çadır alanına konulmuş,1 Adet Eğitim çadırı ve 1 adet yönetim çadırı kurulmuş olup 6 adet masa 20 adet sandalye konulmuştur, Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

3-KARAGÖÇER KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

10.000 M2 Alana alt temel malzemesi dökülmüştür.36 Adet WC.38 adet duş kabin,1 adet güneş enerjili çamaşır yıkama yeri yapılmıştır.1 Adet 10 tonluk su tankı yapılmıştır. Çadırlara içme suyu temin edilmiştir. Çocuk oyun grupları kurulmuştur.10 Adet çöp konteynırı 3 adet su tankı konulmuş,1 adet eğitim çadırı ve 1 adet yönetim çadırı kurulmuş ve çadırlara 6 Adet masa 25 adet sandalye konulmuştur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

4-DOLAPLI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

3.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu için sondaj vurularak içme suyu temin edilmiştir. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

5-ÇAVUŞLU KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

3.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

6- HASIRAĞACI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

2.500 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

7-MELETMEZ KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

8.400 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

8-KONAKLI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

2.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Tuzla ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

9-SİRKENLİ KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

10.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür.8 Adet WC.8 Adet Duş kabin yapılmış ve içme suyu çekilmiştir. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Sirkenli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

10-KIZILTAHTA KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

5.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür.4 Adet WC.4 Adet Duş kabin ile 1 adet Fosseptik çukuru yapılmış ve içme suyu çekilmiştir. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Sirkenli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

11-İSAHACILI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

8.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Yemişli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

12-HELVACI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

3.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Yemişli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

13-HACIHASAN KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

5.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. İçme suyu mevcuttur. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Yemişli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam etmektedir.

14-BAHÇE BALDESİ TOPLAMA MERKEZİ

7.500 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür.4 Adet WC.4 Adet Duş kabin ile 1 adet Fosseptik çukuru yapılmış ve içme suyu çekilmiştir. Okul yakın olması nedeniyle Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Bahçe ilköğretim okulunda eğitime devam etmektedir.

15-ADALI KÖYÜ TOPLAMA MERKEZİ

10.000 M2 alana alt temel malzemesi dökülmüştür. Ayrıca Eğitim çağındaki Çocuklar Yemişli ilköğretim okuluna taşınmalı eğitime devam

2011 yılında sinekle mücadele için 1 adet larva makinesi ile 1 adet ilaçlama makinesi alınmıştır.

2011 yılında yaz aylarında sinekle mücadele için 1 adet araç kiralandı ve 1 adet işçi çalıştırıldı. Ayrıca sinekle mücadelede tüm köy ve çadır alanları ilaçlama makinesi ile akşam 18-24 saatleri arası ilaçlama yapılmıştır.

Ayrıca Bölgemizde Tuzla ve Bahçe beldesi ve civarında yoğunluk Karpuz ve yer fıstığı nedeniyle Şubat-Mart Nisan Mayıs aylarında 6500 Civarında tarım işçisi ve 9900 Civarında Nüfus yoğunlaşmaktadır. Diğer yerlerde Pamuk nedeniyle Sonbahar aylarında artış göstermektedir.

EK – 3: Adana İŞKUR Bilgi Formu

ADANA İŞKUR

İle ve ilge başında Kurumunuza kayıtlı bulunan (veya arzu edilirse bulunan) cinsiyet – ilçe – yaş ve eğitim durumu bilgileri

İlçe	Cinsiyet	2010	2011	2012	2013
Seyhan	Kadın	9	12	9	1
	Erkek	21	16	19	1
TOPLAM		30	28	28	2
Çevre	Kadın	1	1	1	1
	Erkek	1	1	1	1
TOPLAM		2	2	2	2
Yüreğir	Kadın	19	10	7	1
	Erkek	13	65	29	1
TOPLAM		32	75	36	2
Yumurtalık	Kadın	1	1	1	1
	Erkek	1	1	1	1
TOPLAM		2	2	2	2
Karataş	Kadın	8	24	8	4
	Erkek	1	1	1	1
TOPLAM		9	25	9	5
GENEL TOPLAM (İL BAZINDA)	Kadın	38	53	37	14
	Erkek	24	83	40	10
TOPLAM		62	136	77	24

T.C.
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Adana Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü

Sayı :53421419-304-12432
Konu :AKADEMİK ÇALIŞMA HK. 26/07/2013

T.C. HARRAN ÜNİVERSİTESİ
Bozova Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Bozova/ŞANLIURFA

İlgi : 27.06.2013 tarih ve 119 sayılı yazımız.

İlgi yazınızla istenilen Meslek Yüksekokulu akademik personeli Öğretim Görevlisi Mehmet Reşit SEVİNÇ'in "Adana İlinde Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Geleceği" adlı akademik çalışması ile ilgili tutulan verilen istenmektedir.

İlgi yazınızla istenilen veriler yazımız ekinde sunulmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Hasım MEYDAN
İl Müdürü

EKLER :
Ek-1 : Veri CD'si
Ek-2 : Tablo (1adet-1Syf)

Güvenli Elektronik İmza
Bu belge aynidir.
26.07/2013

Not: Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince elektronik imza ile imzalanmıştır.

Seyhan Mah. Karataş Bulv. No:4 Yüreğir / Adana
Telefon: (322)321 15 95 Faks: (322)321 42 88
e-posta: Elektronik Ag. www.iskur.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için iribir: E.ÖZALP

ADANA İZKUR

1. Yılı içerisinde ilçe ve ilçe bazında Kurumunuzda kaydı bulunan (iş aracı belgesi bulunan) elçi – aracı – çavuş sayısı.

İlçe	Cinsiyet	2010	2011	2012	2013
Seyhan	Kadın	2	12	3	-
	Erkek	21	16	19	1
	TOPLAM	23	28	22	1
Ceyhan	Kadın	0	5	1	1
	Erkek	7	23	18	3
	TOPLAM	7	28	19	4
Yüreğir	Kadın	19	10	7	3
	Erkek	33	65	29	9
	TOPLAM	52	75	36	12
Yumurtalık	Kadın	-	-	-	-
	Erkek	-	-	-	-
	TOPLAM	-	-	-	-
Karataş	Kadın	6	26	8	4
	Erkek	44	29	10	5
	TOPLAM	50	55	18	9
GENEL TOPLAM (İL BAZINDA)	Kadın	27	53	19	8
	Erkek	105	133	76	18
	TOPLAM	132	186	95	26

2. Yıllar itibari ile Kurumunuzda sözleşmesi bulunan işçi sayısı

İlçe	Cinsiyet	2010	2011	2012	2013
Seyhan	Kadın	350	646	218	123
	Erkek	275	710	65	98
	TOPLAM	625	1356	283	221
Ceyhan	Kadın	-	-	-	-
	Erkek	-	-	-	-
	TOPLAM	-	-	-	-
Yüreğir	Kadın	745	980	413	510
	Erkek	945	493	214	287
	TOPLAM	1690	1473	627	797
Yumurtalık	Kadın	-	-	-	-
	Erkek	-	-	-	-
	TOPLAM	-	-	-	-
Karataş	Kadın	250	1020	782	772
	Erkek	853	635	305	312
	TOPLAM	1103	165	1087	1084
GENEL TOPLAM (İL BAZINDA)	Kadın	1345	2646	1413	1405
	Erkek	2073	1840	584	697
	TOPLAM	3418	4486	1997	2102

3. Kurumunuz tarafından tespit edilen usulsüzlük (Kayıt dışı işçi çalıştırma ve çocuk işçi çalıştırma) sayısı.

İlçe	Usulsüzlük	2010	2011	2012	2013
Seyhan	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-
Ceyhan	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-
Yüreğir	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-
Yumurtalık	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-
Karataş	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-
GENEL TOPLAM (İL BAZINDA)	Kayıt dışı işçi çalış.	-	-	-	-
	Çocuk işçi çalış.	-	-	-	-

GENELGE

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin
Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi.

GENELGE

2010/6

Mevsimlik gezici tarım işçisi olarak çalışmak amacıyla, buldukları illerden diğer illere aileleri ile birlikte giden vatandaşlarımızın bu süreçte ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesine yönelik olarak aşağıda belirtilen çalışmalar, ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle yürütülecektir.

1. Merkezde, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi ve bir veri tabanı oluşturulması için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısının Başkanlığında; İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu, tarım işkolunda örgütlü en çok üyeye sahip işçi sendikası ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcilerinin katılımıyla “**Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu**” oluşturulacaktır.

2. Mevsimlik gezici tarım işçisi (İşçi) gönderen ve alan her il ve ilçede, mülki idare amirinin başkanlığında; o ildeki ve ilçedeki ilgili kurum ve kuruluş, işçi, aracı ve işveren (toprak sahibi/işleyen) temsilcilerinin katılımı ile “**İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu**” oluşturulacaktır.

3. İşçilerin göç döneminde yolculuklarının güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi maksadıyla; göç alan ve veren yerler arasında ulaşım ile ilgili koordinasyon sağlanacak, trafik denetimleri artırılacak, araç ve trafik güvenliğinin gerektirdiği kontroller hassasiyetle ve sıklıkla yapılacak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

4. İhtiyaca göre tren seferleri artırılacak, işçilerin il ve ilçe merkezlerinde geçici konaklamaları için ihtiyaç halinde ve imkanlar dahilinde kamuya ait alan ve tesislerden yararlanma imkânı sağlanacak, şehir içinde, otopark ve istasyonlarda, parklarda vs. gelişmiş konaklama ve bekleme alanlarına fırsat verilmeyecektir.

5. İşçilerin ihtiyaç duyduğu ekmek ve yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama ile tuvalet ve banyo mahalleri gibi asgari ihtiyaçların karşılandığı barınma yerlerinin işverenlerce karşılanması sağlanacak, bunun sağlanamadığı bölgelerde; işçilerin yoğun olarak çalıştığı yerlere en yakın mesafede, alt yapısı il özel idarelerince hazırlanacak toplulaştırılmış uygun yerleşim yerleri oluşturulacaktır.

6. Yerleşim alanlarının; doğa olaylarından fazla etkilenmeyecek, elektrik, su, kanalizasyon, yol gibi hizmetlerin sunumunun kolaylıkla sağlanabileceği, sağlık şartları uygun, tehlikeli tesislere ve girilmesi yasak yerlere yeterli mesafede, barınacak işçilerin sayısına uygun büyüklükteki hazine arazileri arasından seçilmesine özen gösterilecektir.

7. Toplulaştırılmış çadır yerleşim yerlerinde il özel idarelerince seyyar kolaylık tesisleri kurulacaktır. Kolaylık tesislerinde; tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri ile ekmek pişirme imkânları ve gerektiğinde derslik olarak kullanılacak sosyal tesis bulundurulacaktır.

İhtiyaç duyulacak çadır ve seyyar kolaylık tesisleri imkânlar ölçüsünde öncelikle bölgedeki Türkiye Kızılay Derneği, valilikler ve belediyelere ait depolardan temin edilecektir. İhtiyaçların bu şekilde karşılanamaması halinde il özel idarelerince kiralama ve hizmet satın alma yoluna gidilecektir.

8. Bu yerleşim yerlerindeki içme ve kullanım suyu ile elektrik ihtiyacı; şebeke tesisi, mahallinde sondaj, su tankı/tankeri, elektrik hattı tesisi veya jeneratör temini suretiyle il özel idarelerince sağlanacak ve kullanım bedelleri kullananlardan alınacaktır.

9. Toplaştırılmış çadır yerleşim yerlerinin belli aralıklarla her türlü haşerelere karşı ilaçlanması ile çöplerin alınması, mücavir sınırlara göre ilgili belediye veya il özel idaresi tarafından yerine getirilecektir.

10. İşçilerin ve ailelerinin kimlik bilgileri 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu esaslarına göre alınacak, ayrıca, mahalli kolluk kuvvetlerince bunların konakladıkları bölgelere gece ve gündüz mutlak zamanlarda güvenlik amaçlı devriye faaliyetleri yapılacaktır. Ayrıca bu işçiler ve ailelerine ilişkin bilgiler Türkiye İş Kurumunca alınacak ve bunlar hakkında veri tabanı oluşturulacaktır.

11. İşçilerin ve ailelerinin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı düzenli sağlık taramaları, çocukların gelişimi ve gebelik takipleri periyodik olarak yaptırılacak, bu hizmetler için gerekirse mobil sağlık ekipleri oluşturulacaktır. Bunların aileleri ve çocukları sosyal hizmetler kapsamında bilgilendirilecek, psikolojik destek verilecek ve varsa özürü ve yaşlıların Devletimizin bu kesimler için sunduğu imkân ve hizmetlerden yararlandırılmaları sağlanacaktır.

12. İşçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi yörelerindeki veya gittikleri yerlerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak alınmaları veya taşınmalı eğitim veya mobil eğitim gibi imkanlardan en uygun olanı seçilerek çocukların okula devamları sağlanacaktır. Bu hususta şartlı nakit transferi gibi özendirici tedbirler etkin şekilde uygulanacak, çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca temin edilecektir.

13. İşçilerin geri dönüşlerinde başta kadın ve genç kızlar olmak üzere, yetişkinlere okuma-yazma, sosyal-kültürel faaliyetler ve meslek edindirme kursları düzenlenmesi hususunda gerekli imkanlar hazırlanacaktır.

14. İşçilerin sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumları Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından yürütülecek çalışmalarla iyileştirilecektir. Çocuk işçiliği ve çocuk emeğinin istismarı ile etkin mücadele edilecektir.

15. Tarımda iş araçlarının belgelendirilmesi zorunlu hale getirilecek, belgesi olmayan iş araçlarının işçi temin etmelerinin önlenmesi ve iş araçları ile işverenler veya doğrudan işçiler ile işverenler arasında sözleşme yapılmasının sağlanması için gerekli tedbirler alınarak, vaki uyuşmazlıklarda mağduriyetlerin önüne geçilecektir. İşveren/iş aracı ve işçi arasındaki ücret alacağına ilişkin uyuşmazlıkların öncelikle il ve ilçelerde kurulacak izleme kurullarında çözümlenmesine çalışılacaktır.

16. Belgesi olmayan ve sözleşme imzalamadan iş alan araçlar Türkiye İş Kurumu tarafından "Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik" hükümleri çerçevesinde denetlenerek, ilgili mevzuatı çerçevesinde gereği yapılacaktır.

17. Tüm bu tedbirler ve çalışmalar valiliklerin gözetim ve denetiminde icra edilecek, tedbirlerin doğru anlaşılması ve uygulanması için göç veren illerde işçiler ve araçlara, göç alan illerde ise işverenlere ve yöre halkına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları planlanacak, il düzeyinde alınacak tedbirler valiliklerce ilan edilecek, aykırı davranışlar hakkında idari ve cezai yaptırım uygulanması için gerekli işlemler geciktirilmeden yapılacaktır.

18. Tüm bu faaliyetler için ihtiyaç duyulan kaynak, valiliklerce hazırlanacak projeler doğrultusunda; 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun geçici 6. maddesinde yer alan ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımları için işsizlik sigortası fonundan aktarılan

kaynaklardan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca il özel idarelerine gönderilecek ödenekler ile imkanlar ölçüsünde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve il özel idarelerinin bütçelerinden karşılanacaktır.

19. İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurullarınca, mevsimlik çalışma döneminin başında ve sonunda, o il ve ilçede yürütülen faaliyetler, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulunda görüşülmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilecektir.

İşçilerin ve yöre halkının birbirinin emek ve işine duydukları ihtiyaç, kardeşlik ve dayanışma bilincini güçlendirmeye yönelik olarak yukarıda sıralanan faaliyetler ilgili tüm kurum ve kuruluşlar, meslek teşekkülleri ve sivil toplum örgütlerinin de katkılarıyla uygulanacaktır. İstismara yol açacak sosyal ve siyasal sorunlara fırsat verilmeyecek, özellikle Devletin tarafsızlığına gölge düşürecek her türlü söz, eylem ve uygulamadan kesinlikle kaçınılacaktır.

Bilgilerini ve gereğini önemle rica ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

EK – 5: Milli Eğitim Bakanlığı 5410 Sayılı Genelgesi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 NİSAN 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

GENELGE
2011 / 25

- İlgi : a) 24/03/2010 tarihli ve 27531 sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan 2010/6 Nolu
Başbakanlık Genelgesi,
b) 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Kurulması Gereken Gezici Okul ve
Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede de önemle vurgulandığı üzere, temel eğitim herkesin eşit olarak yararlanması gereken en doğal bir hak olarak tanımlanmıştır. Türkiye söz konusu Bildirge ve Sözleşmeyi taraf ülke olarak imzalamıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28'inci maddesinde özetle; "Taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler...Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar...eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler." denilmektedir.

Uluslararası belgelerin yanı sıra bireye eğitim hakkının sağlanması amacıyla ulusal düzeyde de mevzuatımızda olumlu düzenlemeler yapılmıştır. 1924 Anayasasının 87'nci, 1961 Anayasasının 50'nci ve 1982 Anayasasının 42'nci maddesi ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda ilköğretim, mecburi öğretim çağındaki çocuklar için zorunlu ve Devlet okullarında parasızdır hükmüne yer verilmiştir.

Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok vatandaşımızın yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedirler. Eğitim öğretim dönemi içine rastlayan zorunlu göçler neticesinde öğrenim çağındaki birçok çocuğumuzun eğitim ortamından uzaklaşmaları söz konusu olmaktadır. Bu durumdaki çocuklarımızın gittikleri yerlerde öğrenim hakkından faydalandırılmaları önem arz etmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitime erişim ve devamlarının sağlanması noktasında aşağıdaki yol haritasına uyulacaktır.

- 1- İlgi (a) Genelge hükümleri doğrultusunda, Bakanlığımız tarafından yapılması gereken görev ve sorumluluklar, diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli bir şekilde yerine getirilecektir.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokullar@meb.gov.tr | iogm@meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 NİSAN 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

2- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının öncelikle kendi bölgelerindeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmeleri sağlanacaktır.

3- Yatılı öğrenci olarak yerleştirilme imkânı bulunmayan bölgelerdeki mevsimlik gezici tarım işçi çocukları, göç ettikleri yerlerde taşınmalı ilköğretim uygulamasından yararlandırılacaktır.

4- İlgili (b) Yönetmelik hükümleri doğrultusunda mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının yoğun olarak bulunduğu yerlerde gezici öğretmen görevlendirilerek mobil okul veya çadır okul uygulaması yapılacaktır.

5- Zamanında okula kayıt yaptıramamış veya öğrenimlerine bir süre ara vermiş çocuklardan durumu uygun olanlar, Yetiştirici Sınıf Öğretim Programından faydalandırılacaktır.

6- Özel eğitim ihtiyacı bulunan çocukların eğitim haklarından faydalandırılması için Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlükleri tarafından gerekli çalışmalar yapılacaktır.

7- Ekonomik durumu yetersiz olan ailelerin çocuklarının şartlı eğitim yardımı ile diğer eğitim yardımlarından faydalandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

8- Yönetici, rehber öğretmen, gönüllü veli ile katkıda bulunacak diğer kurum ve kuruluşların personelinden oluşturulacak ekipler tarafından halk eğitim merkezleri bünyesinde; eğitimin önemi, eğitime erişim, eğitim hakkında faydalanma gibi konular ile okuma yazma I. ve II. Kademe okuma yazma kursları, mevsimlik gezici tarım işçilerine ve toplum liderlerine bilgilendirme çalışmaları yapılacak, ayrıca yaşam boyu eğitim felsefesinden hareketle yaygın eğitim ihtiyacı olanlar tespit edilerek eğitim ihtiyaçları karşılanacaktır.

9- Mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin göç ettikleri yerlerde bulunan halk eğitim merkezi müdürlüklerince, ailelere yönelik sosyal faaliyetler yapılacak, öncelikli tarım alanları olmak üzere meslek edindirme kursları düzenlenecek, toplumsal gelişime destek bakımından aile içi ve bireysel eğitim-danışmanlık hizmetleri (uzman kişilerden oluşturulacak ekiplerce) verilecektir.

10- İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilecek, çocukların okul kıyafetleri, kırtasiye vb. gereksinimlerinin giderilmesi sağlanacaktır.

11- Mevsimlik gezici tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının izlenebilmesi için e-okul sistemi öğrenci genel bilgileri ekranında oluşturulacak bölüme okul yönetimine öğrenci bilgileri düzenli olarak sisteme işlenecektir.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokullar@meb.gov.tr | iogm@meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 NİS 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

12- Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarına yönelik yürütülen çalışmalar altışar aylık dönemler (haziran-aralık) halinde raporlanarak Bakanlığımıza gönderilecektir.

Bilgilerinizi ve mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitim haklarından yoksun kalmaması için tüm tedbirlerin zamanında alınması hususunda gereğini önemle rica ederim.

NİMET ÇOBURÇU
Millî Eğitim Bakanı

DAĞITIM:

Gereği :
B Planı

Bilgi:
A Planı

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokuallar@meh.gov.tr | iogm@meh.gov.tr

EK – 6: İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Gönderilen Bilgi Formu

1. Adana iline gelen mevsimlik tarım işçisi ailelerin zorunlu öğretim çağındaki çocuk sayısı.

İlçe	Cinsiyet*	2010	2011	2012	2013
Seyhan	Kız				
	Erkek				
	TOPLAM				
Ceyhan	Kız				
	Erkek				
	TOPLAM				
Yüreğir	Kız				
	Erkek				
	TOPLAM				
Yumurtalık	Kız				
	Erkek				
	TOPLAM				
Karataş	Kız				
	Erkek				
	TOPLAM				
GENEL TOPLAM (İL BAZINDA)					

* Eğer cinsiyete göre kayıt tutulmamış ise toplam olarak belirtilebilir.

2. Adana ilinde mevsimlik tarım işçisi ailelerin zorunlu öğretim çağındaki çocukların öğretimi için kurulan mobil – çadır okul ve bu okullarda görevlendirilen öğretmen sayısı, bu öğretmenlerin kadro (ders ücretli, sözleşmeli, daimi kadrolu) pozisyonu ve bu çocukların taşınmalı eğitimi için tahsis edilen araç sayısı.

İlçe		2010	2011	2012	2013
Seyhan	Mobil-Çadır Okul Sayısı				
	Öğretmen sayısı				
	Öğretmenlerin kadrosu				
	Araç sayısı				
Ceyhan	Mobil-Çadır Okul Sayısı				
	Öğretmen sayısı				
	Öğretmenlerin kadrosu				
	Araç sayısı				
Yüreğir	Mobil-Çadır Okul Sayısı				
	Öğretmen sayısı				
	Öğretmenlerin kadrosu				
	Araç sayısı				
Yumurtalık	Mobil-Çadır Okul Sayısı				
	Öğretmen sayısı				
	Öğretmenlerin kadrosu				
	Araç sayısı				
Karataş	Mobil-Çadır Okul Sayısı				
	Öğretmen sayısı				
	Öğretmenlerin kadrosu				
	Araç sayısı				

3. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin zorunlu öğretim çağındaki çocukların öğretim gördüğü okullardaki ortalama sınıf mevcudu.

İlçe		2010	2011	2012	2013
Seyhan	Normali				
	Göç sonrası				
Ceyhan	Normali				
	Göç sonrası				
Yüreğir	Normali				
	Göç sonrası				
Yumurtalık	Normali				
	Göç sonrası				
Karataş	Normali				
	Göç sonrası				

YÖNETMELİK

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından:

TARIMDA İŞ ARACILIğI YÖNETMELİğİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik, tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapmak üzere Kurumdan izin alan gerçek veya tüzel kişiler ile mevsimlik gezici tarım işçileri ve bunları çalıştıran işverenler hakkında uygulanır.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 25/6/2003 tarihli ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

Aracı: Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı görevini yapmak üzere Kurumca izin verilen gerçek veya tüzel kişileri,

Aracılık belgesi: Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapmak üzere Kurum tarafından verilen belgeyi,

Genel Müdürlük: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünü,

İl Müdürlüğü: Türkiye İş Kurumu İl Müdürlüğünü,

İşçi: Tarım işinde mevsimlik gezici olarak çalışan işçileri,

İşveren: Mevsimlik gezici tarım işçilerini çalıştıran işverenleri,

İşyeri: Konaklama yerinin mücavir alanında bulunan tarım işinin yapıldığı işyerini,

Konaklama yeri: Tarım işçilerinin konakladığı ve tarım işyeri ile aynı mücavir alan sınırlarında bulunan yerleri,

Kurum: Türkiye İş Kurumunu,

Mahalli Mülki İdare Amirliği: İşyeri ile konaklama yerinin sınırları içinde bulunduğu il valiliğini veya ilçe kaymakamlığını,

Şube Müdürlüğü: Türkiye İş Kurumu Şube Müdürlüğünü,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı, Aracıda Aranılan Nitelikler

Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı

MADDE 5 – (1) Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı, esas itibarıyla Türkiye İş Kurumunca yapılır.

(2) Ancak, Kurum il veya şube müdürlüğü bulunmayan ya da olmasına rağmen haberleşme, ulaşım ve koordinasyon güçlüğü olan yerlerde, Kurum tarafından gerçek veya tüzel kişilere aracılık yapmaları için izin verilebilir.

(3) Kurumdan izin alınmadan aracılık yapılamaz.

(4) Aracıların işçilerden ücret almaları yasaktır. Ücret yalnızca işverenden alınır.

Aracıda aranılan nitelikler

MADDE 6 – (1) Aracılık yapacak gerçek kişiler ile tüzel kişileri idare, temsil ve ilzama yetkili kişilerde aşağıdaki nitelikler aranır:

a) Türk vatandaşı olmak,

b) 18 yaşını bitirmiş olmak,

c) Kamu haklarından yoksun bulunmamak,

ç) Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûm olmamak,

d) En az ilkokul mezunu olmak.

(2) Ayrıca, Kurumca belirlenen miktardaki masraf karşılığının yatırılması ve tüzel kişilerce şirket kuruluş sözleşmesinin yayımlandığı ticaret sicil gazetesinin bir örneğinin Kuruma ibraz edilmesi şarttır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Aracı Belgesi, Aracı Belgesinin Geçerlilik Süresi, Aracı Sicili,

Aracılığın Devredilemeyeceği

Aracı belgesi

MADDE 7 – (1) Aracılık yapmak üzere başvuran ve Kurum tarafından tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapması uygun görülen gerçek veya tüzel kişilere, Kurum il veya şube müdürlüklerince yazılı olarak bilgi verilir. Talepleri uygun bulunan gerçek veya tüzel kişilerden Kurumca belirlenen miktarda masraf karşılığının tahsil edilmesini müteakip Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracısı Belgesi verilir. Tüzel kişiler için bu belgede, tüzel kişiliği idare, temsil ve ilzama yetkili kişiler de gösterilir.

Aracılık belgesinin geçerlik süresi

MADDE 8 – (1) Aracılık belgeleri üç yıl süre ile geçerlidir. Bu süre sonunda aracılığı sürdürmek isteyenlerin belgeleri izin yenileme masraf karşılığının yatırılması ve uygun görülmesi halinde üçer yıllık olarak Kurum tarafından yenilenir.

Aracı sicili

MADDE 9 – (1) Kurumca her aracı için bir Aracı Sicili düzenlenir. Bu sicilin içeriği Kurumca belirlenir. Aracı sicilleri ilgili Kurum il veya şube müdürlüğünde saklanır.

Aracılığın devredilemeyeceği

MADDE 10 – (1) Aracılık, yalnız aracılık belgesi almış olanlarca yapılır; başkasına devredilemez, vekalet yoluyla yürütülemez.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yükümlülük, Sözleşme Düzenlenmesi, Rapor Verme, Aracılık Belgesinin İptali

Yükümlülük

MADDE 11 – (1) Aracılık yapmak üzere, izin verilen gerçek veya tüzel kişiler;

a) İşverenler ve işçiler ile örneği Yönetmelik ekinde bulunan Kurumca hazırlanmış sözleşmelerin birer örneğini düzenleme tarihinden itibaren on iş günü içinde onaylanmak üzere Kuruma ulaştıracaklarını,

b) İşçilerden ücret almayacaklarını, hizmetlerinin karşılığını yalnız işverenlerden isteyeceklerini, Kurumca onaylanmış bu sözleşmelerde gösterilen dışında, harç, masraf ve ücret alamayacaklarını,

c) İşçilere işe başlamadan önce yapılacak iş, ücret ve diğer hususlar hakkında gerekli bilgileri vereceklerini,

ç) İşçilerin, konaklama yeri ile işyeri arasında uygun araçlarla güvenilir bir şekilde ulaşımının sağlanması hususunda işverenle birlikte doğrudan kontrol ve gözetim yapacaklarını,

d) Ücretlerin kararlaştırılan ödeme biçimine göre (günlük, haftalık, aylık, parça başına, götürü, vs.) işverence her işçinin kendisine ödenmesini sağlayacaklarını,

e) İşçilerin günlük brüt kazançlarının 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu maddesinde belirtilen asgari ücretin altında olmayacağını,

f) İşçilerin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarına uygun biçimde sağlamak için mahalli mülki idare amirlikleri nezdinde gerekli başvuruları yaparak takip etmeyi,

kabul ve taahhüt ederler.

Sözleşme düzenlenmesi

MADDE 12 – (1) Ücret ve çalışma koşulları ile karşılıklı yükümlülüklerin aracı, işveren ve işçiler arasında yazılı sözleşmelerle belirlenmesi zorunludur. Aracının olmadığı yerlerde sözleşme işveren ile işçiler arasında imzalanır. İşveren veya aracı Yönetmelik ekinde yer alan sözleşmelerin birer örneğini düzenleme tarihinden itibaren on iş günü içinde onaylanmak üzere Kuruma ulaştırmak zorundadır.

(2) İşçilerin günlük brüt kazançları, 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu maddesinde belirtilen asgari ücretin altında olamaz, ücretler kararlaştırılan ödeme biçimine göre işverence her işçinin kendisine ödenir.

Rapor verme

MADDE 13 – (1) Aracılar, yaptıkları çalışmalara ilişkin olarak yılda bir kez Kuruma rapor vermek zorundadır. Bu raporun içeriği ve biçimi ile verileceği tarih Kurumca belirlenir.

Aracılık belgesinin iptali

MADDE 14 – (1) Bu Yönetmeliğin;

a) 6 ncı maddesinde yazılı nitelikleri yitiren veya başlangıçta bu nitelikleri taşımadığı sonradan anlaşılan,

b) 10 uncu maddesi hükümlerine uymayıp aracılığı başkasına devreden,

c) 13 üncü maddesinde yer alan raporu iki kez süresi içinde vermeyen ve/veya raporda gerçeğe aykırı bilgi veren,

ç) 15 inci maddesine göre yapılacak denetim sonucunda aracılık yapmasında sakınca görülen veya iş bulduğu işçilerden ücret aldığı tespit edilen,

aracıların belgeleri Kurumca iptal edilir.

(2) Aracılık belgesi verilenler ve belgesi iptal edilenler Kurum tarafından yerel gazetede ve Kurum internet sitesinde duyurulur.

(3) Belgesi iptal edilen araçlara en az 1, en çok 3 yıl süreyle yeniden belge verilmez.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Denetleme

MADDE 15 – (1) Araçların görevlerini, bu Yönetmelikte bildirilen hususlara uygun olarak yapıp yapmadıkları, Türkiye İş Kurumu ile mahalli mülki idare amirlerince denetlenir.

İdari para cezası

MADDE 16 – (1) Kurumdan izin belgesi almadan veya geçerlilik süresi sona eren aracı belgesini yenilemeden tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yaptığı tespit edilenler ile tarım işverenleri ve tarım işçileri ile Kurumda sözleşme imzalamayan ya da kurum dışında imzaladığı sözleşmeyi Kuruma süresi içinde ibraz etmeyenlere, eylem başka bir idari ihlal oluştursa dahi 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca idari para cezası verilir.

(2) Kurumca istenen bilgi ve belgelerle, bu Yönetmeliğin 13 üncü maddesinde belirtilen raporu vermeyenlere aynı Kanunun 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca idari para cezası verilir.

(3) Mahalli mülki idare amirlerince verilen emre aykırı hareket edenlere ise 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 32 nci maddesi uyarınca idari para cezası verilir.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

MADDE 17 – (1) 14/3/2004 tarihli ve 25402 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

İlkokul mezunu olma şartının aranmaması

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte "Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracısı" belgesi almış olanlardan, aracılık görevini devam ettirdikleri sürece "ilkokul mezunu" olma koşulu aranmaz.

Verilmiş aracı belgelerinin geçerlilik süresi

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik yürürlüğe girmeden önceki mevzuat gereği alınan aracı belgeleri izin süresi sonuna kadar geçerlidir.

Yürürlük

MADDE 18 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 19 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı yürütür.

EK – 8: Mevsimlik Tarım İşi Sözleşmesi

MEVSİMLİK TARIM İŞİ SÖZLEŞMESİ

SÖZLEŞMENİN KONUSU

Aşağıda tarafları ve yükümlülükleri belirtilen mevsimlik tarım işi sözleşmesidir.

SÖZLEŞMENİN TARAFLARI

İŞVEREN :
ADRES :
ARACI :
ADRES :

İŞVERENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1- İşveren tarafından işçiye verilecek ücret;

- Gündelik/ haftalık/ aylık.....TL.'dir.
- Götürü.....TL.'dir.
- Parça başı.....TL.'dir.
- Diğer..... TL.'dir.

2- İşveren işçilere avans ödeyecektir/ödemeyecektir.

3- İşveren işçilere iklim koşulları, afet ve benzeri nedenlerle çalışılmayan günler için ücret ödeyecektir/ödemeyecektir.

4- İşveren, işçilerin iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ile iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı her türlü önlemi alacaktır.

5- Aracının sözleşmeye taraf olmadığı durumlarda, işçinin çalıştığı günleri gösterir puantaj ve işçiye ödediği ücrete ilişkin kaydını tutacaktır.

6- İşveren, aracıya gidiş-dönüş yol masrafları içinTL ödeyecektir.

7- İşveren, aracılık yapması ve bu sözleşmede yer alan yükümlülüklerini yerine getirmesi karşılığı aracıyaTL ödeyecektir.

8- İşveren ve işçi sözleşmeyi kendi aralarında düzenledikleri takdirde sözleşmenin bir nüshası, onaylanmak ve ilgili birimindeki dosyada saklanmak üzere, imzalanmasından itibaren on iş günü içerisinde işveren tarafından İŞKUR İl Müdürlüğü'ne gönderilecektir.

ARACININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ:

1-Ekli listede adı geçen işçileri, işverenin köyündeki/Mahallesindekiişindeişlerini görmek üzere sağlayacaktır.

2-İşçinin çalıştığı günleri gösterir puantaj ve işçiye ödediği ücrete ilişkin kaydını tutacaktır.

3-İşçilerin, konaklama yeri ile işyeri arasında uygun araçlarla güvenilir bir şekilde ulaşımının sağlanması hususunda işverenle birlikte doğrudan kontrol ve gözetim yapacaktır.

4-İşçilerin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarına uygun biçimde sağlamak için mahalli mülki idare amirlikleri nezdinde gerekli başvuruları yapacaktır.

5-İşçi, işveren ve aracı arasında İmzalanan sözleşmenin bir nüshası, onaylanmak ve ilgili birimindeki dosyada saklanmak üzere, imzalanmasından itibaren on iş günü içerisinde aracı tarafından İŞKUR İl Müdürlüğü'ne gönderilecektir.

6-Aracı bu işini yaparken Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliğinde yer alan diğer yükümlülüklerini de yerine getirecektir.

İŞÇİLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ:

1- İşçiler çalışmaya/..... tarihinde başlayacaktır.

2- İşçiler tarım işini yaparken araziye, ürüne , tarım araç ve ekipmanlarına zarar vermemek için gereken itina gösterilecektir.

3- İşçiler işveren tarafından bu sözleşmeye konu iş devam ettiği müddetçe geçerli mazereti olmaksızın işi bırakmayacak ve başka bir işyerinde çalışmayacaklardır.

Özel koşullar

İş bu sözleşme üç/dört nüsha olarak düzenlenmiştir ve buna bağlı olarak taraflardan biri yükümlülüklerinden birini yerine getirmediği takdirdemahkemeleri/İcra Daireleri yetkilidir.

İŞVEREN	ARACI	İŞÇİ
		Sözleşmeyi imzalayan işçilere ait liste sözleşme ekinde yer almaktadır.

EK: Çalışanlar Listesi

MEVSİMLİK TARIM İŞİ SÖZLEŞMESİNE TARAF OLAN İŞÇİLERİN LİSTESİ

	İşçinin TC Kimlik Numarası	Adı Soyadı	Çalışmaya Başladığı Tarih	İmza
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				